

Medborgarna om välfärden

Samhälle, opinion och medier
i Västsverige

Annika Bergström och Jonas Ohlsson (red)

Medborgarna om välfärden

Samhälle, opinion och medier i Västsverige

Den västsvenska SOM-undersökningen 2011
SOM-rapport nr 57

Annika Bergström och Jonas Ohlsson
(red)

Redaktörer: Annika Bergström och Jonas Ohlsson

© Författarna och SOM-institutet

Administrativ redaktör: Kerstin Gidsäter

Omslag och redigering: Henny Östlund

Tryck: Ale Tryckteam, Bohus 2012

ISBN: 978-91-89673-25-0

ISSN: 0284-4788

ISRN: GU-STJM--57--SE

INNEHÅLL

Förord	7
Medborgarna om välfärden Annika Bergström och Jonas Ohlsson	9
Medborgarna och välfärdsstatens gränser – Sverige och Västra Götaland Lennart Nilsson	29
Perspektiv på privatiseringar Jacob Severin	53
I mötet med välfärden – åsiktsformering inom servicesektorn Jacob Severin	69
Valfrihetsreformer och välfärdsattityder Anna Bendz	81
Medborgarna och trängselskatten – efter beslutet Folke Johansson	91
Mer känd, men inte mer uppskattad Sören Holmberg	105
Vad händer med de tryckta dagstidningarna? Lennart Weibull	113
Skilda digitala världar Annika Bergström	139
Fotbollssupportrar i Göteborg redux Love Christensen och Richard Svensson	151
Göteborgarnas relation till kyrka och religion Jan Strid	161

Händelserna vid västerhavet 2001 – tio år senare Lennart Nilsson och Lennart Weibull	169
--	-----

METODREDOVISNING

Samhälle Opinion Media – Västra Götaland 2011 Jonas Hägglund	191
--	-----

Författarna	213
--------------------	-----

Adresser	215
-----------------	-----

BILAGOR

Frågeformulär	219
----------------------	-----

SOM-institutets böcker	243
-------------------------------	-----

FÖRORD

Medborgarna om välfärden utkommer i SOM-institutets bokserie som rapport nummer 57. Boken baserar sig på de regionala undersökningar som genomförts i Västsverige sedan 1992, med ett särskilt fokus på 2011 års undersökning. Viss utblick görs också till de årliga nationella SOM-undersökningarna och de regionala undersökningarna i Skåne som genomförts med jämna mellanrum mellan 2001 och 2011.

SOM-institutet är en undersöknings- och forskningsorganisation vid Göteborgs universitet som drivs gemensamt av Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) och Statsvetenskapliga institutionen. Sedan 1986 genomför SOM-institutet årliga nationella medborgarundersökningar och 1992 gjordes den första motsvarande undersökningen i Göteborgsregionen. Från och med 1998 utökades undersökningsområdet till hela Västra Götaland. 2011 års västsvenska SOM-undersökning omfattar ett urval om 6 000 personer i åldrarna 16 till 85 år boende i Västra Götaland och Kungsbacka kommun. Undersökningen genomfördes under perioden september 2011 till februari 2012.

Annika Bergström har varit undersökningsledare för den västsvenska SOM-undersökningen 2011. Biträdande undersökningsledare Jonas Hägglund har ansvarat för fältarbete och dataförädling samt också för huvuddelen av metoddokumentationen.

Kerstin Gidsäter har samordnat bokproduktionen och Henny Östlund har ansvarat för redigeringen. Ansvarig för datainsamlingen var Kinnmark Information AB. I bokens avslutande kapitel återfinns en detaljerad redogörelse för undersökningens utformning och genomförande.

Dataunderlaget från de tidigare SOM-undersökningarna finns tillgängligt för forskare via Svensk Nationell Datatjänst – SND – vid Göteborgs universitet (www.snd.gu.se). De publikationer som hittills utgivits av SOM-institutet finns förtecknade längst bak i boken. Information om undersökningar och publikationer finns på SOM-institutets hemsida: www.som.gu.se.

Göteborg i december 2012

Annika Bergström och Jonas Ohlsson
SOM-institutet
Göteborgs universitet

MEDBORGARNA OM VÄLFÄRDEN

ANNIKA BERGSTRÖM OCH JONAS OHLSSON

Den 1 januari 1998 bildades Västra Götalands län genom en sammanläggning av Göteborgs och Bohus län, Skaraborgs län och Älvsborgs län. Odlingsbygd och kala klippor, kommuner med hög bruttoregionalprodukt och kommuner med låg, turisttäta orter och brukssamhällen, storstad och avfolkningsbygd: alla skulle samsas under ett och samma tak. Under de här 14 åren har befolkningen ökat marginellt och regionen har drygt 1,5 miljoner invånare. De senaste årens lågkonjunktur och försämrade arbetsmarknad i regionen har lett till en större utflyttning till andra områden i landet. Samtidigt ökar antalet födda. Befolkningstillväxten är ojämnt fördelad i regionen. Medan tillväxten är stark i Göteborgsregionen och positiv i Sjuhärad är den i det närmaste oförändrad i Skaraborg och Fyrbodalen (Fakta & Analys 2011:1).

”Vi ansvarar för att du har tillgång till en bra sjukvård och vi skapar förutsättningar för en god hälsa för alla i Västra Götaland. Vårt andra uppdrag är att arbeta med kultur, tillväxt och en hållbar utveckling i Västra Götaland. Vi gör det i nära samarbete med företag, organisationer, kommuner, högskolor, universitet och statliga myndigheter.” VG-regionens startsida 121010.

I den vision – *Vision Västra Götaland, det goda livet* – som Västra Götalandsregionen har fastlagt tillsammans med de fyra kommunförbunden i regionen – Göteborgsregionen, Skaraborg, Sjuhärad och Fyrbodalen – och en rad andra aktörer står fastlagt att Västra Götaland ska vara attraktivt att bo och verka i (www.vgregion.se/vision). Arbetet med visionen om det goda livet handlar om att det ska fattas politiska beslut vars mål är att ta regionen i den utstakade riktningen utifrån hur de boende upplever att det är att leva i Västra Götaland och hur de regionala verksamheterna upplevs fungera.

I den västsvenska SOM-undersökningen står medborgarna i fokus. Syftet är att beskriva och förklara människors vanor och attityder inom en rad olika områden för att fånga den samlade bilden av boende, verksamheter och vardagsliv. Inom ramen för de västsvenska SOM-undersökningarna finns möjligheten att göra detta över tid – sedan 1992 i Göteborgsregionen och sedan 1998 i hela Västra Götaland samt Kungsbacka kommun. På så vis kan man spåra förändringar, utveckling och också stabilitet i befolkningens åsikter och förhållanden.

Inledningskapitlet startar med en beskrivning av hur invånarna ser på sitt boende i regionen och i regionens kommuner. Här ges också en övergripande bild av medborgarnas bedömning av demokrati och påverkansmöjligheter på region- men också

högre och lägre beslutsnivåer som påverkar vardagslivet på olika sätt. Bokens följande analyser har ett särskilt fokus på välfärden och hur medborgarna i regionen ser på de system som finns. Lennart Nilsson, Jacob Severin och Anna Bendz fördjupar sig i olika aspekter av välfärdsattityder i sina respektive kapitel. En fördjupad analys av göteborgarnas syn på trängselskatten som införs vid årsskiftet 2012/2013 görs av Folke Johansson. Politiker på regional och kommunal nivå har bedömts av de svarande i undersökningen och kännedom och popularitet redovisas i Sören Holmbergs kapitel. På mediasidan analyseras dels tidningsläsningen i regionen (Lennart Weibull), dels medborgarnas användning av digitalt innehåll med särskilt fokus på kommuner och regionen på nätet (Annika Bergström). Fritid, intressen och värderingar utgör grunden i människors vardag, och dessa aspekter analyseras dels i ett kapitel som tar utgångspunkt i religionen i samhället (Jan Strid), dels i ett kapitel med fokus på ett specifikt fritidsintresse – fotboll (Love Christensen och Rickard Svensson). Boken avslutas med metoddokumentationen för 2011 års västsvenska SOM-undersökning och en jämförelse i relation till tidigare undersökningar (Jonas Hägglund).

Hemmahörighet, boendetrivsel, kultur och fritid

I arbetet med den nationella regionindelningen är den regionala identiteten en viktig ingrediens bland många. Ansvarskommittén påtalade i sitt betänkande (SOU 2007:10) att en regional indelning bör göras ”så att medborgarna kan känna anknytning dit”. Vid sidan av offentlig service lyfts också vikten av medborgarnas känsla av samhörighet och identitet fram. Det konstateras i betänkandet att den regionala identiteten i Sverige generellt sett är svag medan kopplingen till län och andra identifikationsområden som kommun eller stadsdel är starkare. Samtidigt som ansvarskommittén lyfter fram värdet av en regional identitet skriver de också fram att denna inte är nödvändig för att skapa en ny administrativ indelning.

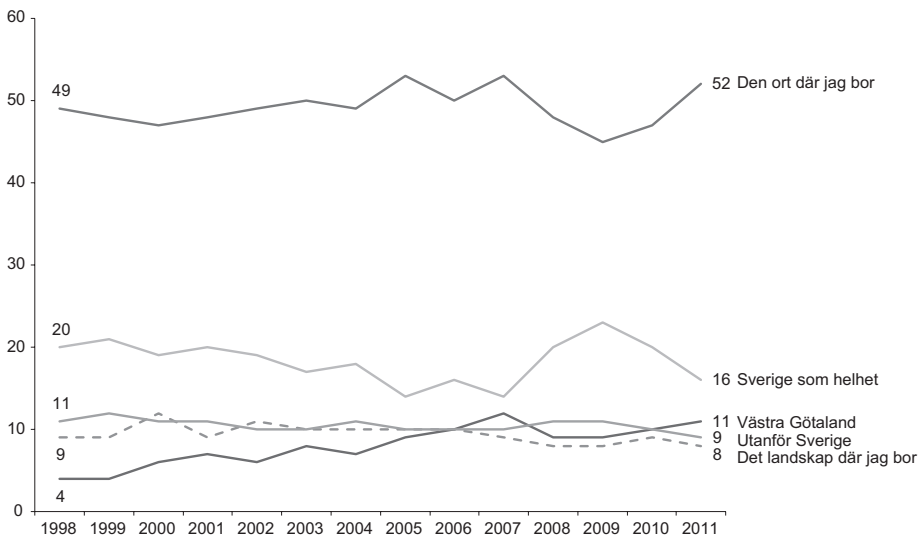
Det finns både mjuka och hårda värden i den regionala identiteten. Det handlar exempelvis om vem man är och var man hör hemma, vilket inte sällan leder vidare till kopplingen till, och känslan av tillhörighet med, en plats (jfr Grundel, 2012). I det sammanhanget görs också ofta kopplingen mellan geografisk samhörighet och kulturbegreppet. Det gemensamma på en viss geografisk nivå kan också vara etnisk bakgrund, gemensam historia, språkdrag och värderingar. Det här perspektivet av regional identitet är något som vi oftast blir medvetna om först när vi kommer utanför regionen, eller i situationer där regionen antingen lyfts fram ur ett positivt perspektiv eller ifrågasätts. Frågan om regional identitet ur ett samhörighets- och identitetsperspektiv är högaktuell i och med den utredning som pågår kring regionbildning (Direktiv 2009:62) och då regionala särarter sätts i ljuset. I förlängningen av det mer kulturella perspektivet på regional identitet kommer också att en starkare samhörighet med beslutsnivån ökar legitimiteten i de politiska besluten som fattas på nivån (jfr Johansson, 2010).

Synen på identitet varierar och det finns olika forskningstraditioner. Vanligt är att anta ett konstruktivistiskt perspektiv vilket innebär att identiteter ses som skapade i vår samverkan med omvärlden och som föränderliga (se Berg och Lindahl, 2011, för en sammanställning). Det ligger nära det kulturella perspektiv som beskrivits ovan och som pekar på omgivningens betydelse för identitetsskapandet.

I den västsvenska SOM-undersökningen frågas efter var man känner sig hemma *i första hand*. Det är dock viktigt att komma ihåg att det mycket väl är möjligt för människor att identifiera sig med flera olika områden och nivåer i samhället. Hemmahörandet är självklart relaterat till hur länge man bott på platsen, men även livsmiljön på den plats man bor bidrar till hur starkt man knyter an till platsen.

De västsvenska invånarna känner sig i första hand hemma på den plats där de bor. Resultaten över tid visar på en stor stabilitet i frågan (figur 1). Runt hälften av invånarna har den anknytningen. Det betyder å andra sidan att ungefär hälften av invånarna känner sig mer hemma någon annanstans än på orten där de bor. Den nationella nivån är näst vanligast att knyta an till. I 2011 års mätning anger 16 procent av invånarna denna, vilket innebär en svag nedgång över tid. Andelen som känner sig hemmahörande i Västra Götaland har i det närmaste tredubblats sedan den första mätningen 1998 och nivån närmar sig långsamt den nationella. Det är dock ingen geografisk nivå som är nära den lokala närmiljön i det avseendet.

Figur 1 Upplevd geografisk hemhörighet, 1998-2011 (procent)

Kommentar: Frågan lyder *I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma?* Endast ett alternativ kunde markeras.

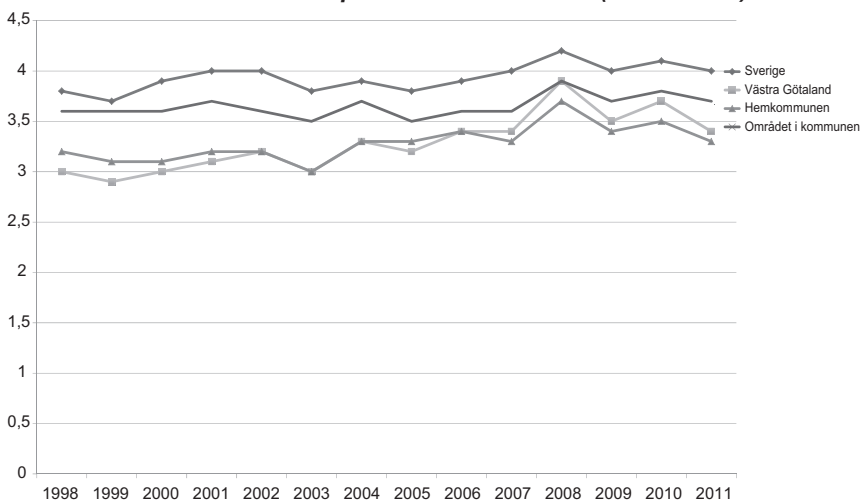
Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

En jämförelse av hemmahörigheten i de fyra olika delregionerna i Västra Götaland – Göteborgsregionen, Sjuhärad, Skaraborg och Fyrbodal – visar på liknande bedömningar. Allra starkast anknytning till orten där man bor finns i Skaraborg (58 procent) och svagast i Göteborgsregionen och Fyrbodal (51 procent vardera). Att känna sig hemma på nationell nivå är vanligast i Sjuhärad (18 procent) och Göteborgsregionen (17 procent). Men skillnaderna mellan regionens olika delar är mycket små och det generella intrycket är en samstämmighet i frågan om geografisk hemhörighet.

De som alltid bott på den ort de bor nu känner sig också i störst utsträckning hemma på just hemorten. Inflyttade, framför allt de som kommit de senaste åren, har en mindre identifikationsgrad med hemorten, vilket naturligtvis är förväntade resultat. Mer intressant är kanske att nyligen inflyttade (upp till för fyra år sedan) har den starkaste identifikationen med Västra Götaland (runt 20 procent anger detta) medan personer som alltid eller i stort sett alltid bott på orten i minst utsträckning identifierar sig med regionnivån (sex till sju procent).

En jämförelse av den regionala identifikationen med andra delar av landet visar att den är mycket stark i Värmland, där mer än tre fjärdedelar identifierar sig med Värmland som landskap (Grundel, 2012). I Skåne är den regionala identifikationen högre än i Västra Götaland men lägre än i Värmland. En tredjedel känner sig hemmahörande i den sydsvenska regionen (Bergström och Engelbrecht, 2012).

Figur 2 Bedömning av den egna boendetrivseln i Sverige, Västra Götaland, hemkommunen respektive kommundelen (medelvärde)

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur bra tycker du att det är att bo i...:* Svaren angavs på en elvgradig skala från -5 (*mycket dåligt*) till +5 (*mycket bra*) där mittalternativet 0 var *varken bra eller dåligt*. Diagrammet visar den genomsnittliga bedömningen bland dem som svarat på respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Invanarna i Västra Götaland har fått bedöma hur de upplever att det är att bo i Sverige, Västra Götaland, hemkommunen och sin stadsdel/kommundel. Högst betyg får Sverige (i genomsnitt 4,0 på en skala mellan -5 och +5). Stads- och kommundelar får näst högst betyg (3,7), Västra Götaland 3,4 och hemkommunen 3,3. Medelvärdeskillnaderna är små och förhållandevis stabila över tid. Det har skett en liten tillbakagång för boendetrivseln på samtliga nivåer mellan 2010 och 2011 men förändringen är marginell (figur 2).

Det framträder vissa skillnader mellan olika delar av regionen. Inte heller dessa är särskilt stora och för Sverige och kommundelen nästan obefintliga. Boendet i Västra Götaland ges högst betyg bland de boende i Skaraborg (3,7 i genomsnitt) och lägst i Fyrbodalen (3,2). Bedömningen av boendet i den egna kommunen är också högst i Skaraborg (3,5) och lägst i Fyrbodalen (3,0).

I den regionala utvecklingsprocessen utgör kultur en viktig komponent genom att ett rikt kulturutbud skapar attraktiva platser som lockar människor. Det handlar både om permanent boende personer och om tillfälliga besökare. Kultur anses också bidra positivt till tillväxt och välfärd (se t.ex. Aronsson m.fl. 2007; Backman m.fl. 2008). I rapporten *Kulturpolitik för Västra Götaland* talas om en öppen kulturpolitik som ska inkludera ”såväl det smala som det breda, det etablerade och det nya samt det välkända och det främmande”. Den västsvenska SOM-undersökningen fångar in såväl de traditionella konstformerna som eget skapande och andra fritidsaktiviteter. Att redovisa kultur- och fritidsaktiviteter medför vissa svårigheter då de är av olika karaktär och utförs med olika frekvens. I tabell 1 redovisas en rad olika aktiviteter per månad och ytterligare några av dem på kvartalsbasis.

Vanligast av de aktiviteter som efterfrågas i undersökningen är att umgås med vänner. Nio av tio invånare har gjort detta åtminstone någon gång i månaden. Hälften så många har umgåtts med grannar med samma frekvens. Runt tre fjärdedelar av befolkningen i regionen har idkat friluftsliv, motionerat eller tränat åtminstone någon gång varje månad, och över hälften har arbetet i trädgården respektive läst någon bok.

Om man istället fokuserar på mer traditionella kulturaktiviteter kan konstateras att besöksandelarna på månadsbasis är förhållandevis små. Det är inte museibesök, opera eller konserter som primärt fyller västsvenskarnas vardag. En analys av samma aktiviteter på kvartalsnivå uppvisar något högre besöksnivåer. Då är det närmare en av fem som gått på något museum och en av tio som gått på teater. Opera, klassisk musik och pop- och rockmusik lockar runt fem procent på kvartalsnivå.

Kultur- och fritidsvanor skiljer sig åt när man jämför olika grupper av människor. Beroende på vilka vanor man studerar kan faktorer som ålder och utbildning, men även boendeort, förklara dessa skillnader. En fördjupad analys av just västsvenskarnas skilda vanor finns i Elmquist (2012). Vanor specifikt kopplade till scenkonst redovisas i den separata rapporten *Scenkonst i Västsverige* (Bové 2012). I ett av bokens kommande kapitel analyserar Jan Strid särskilt vanor som knyter an till kyrkan och det religiösa området.

Tabell 1 Kultur- och fritidsaktiviteter i Västra Götaland 1998-2011 (procent minst någon gång i månaden respektive i kvartalet)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Minst någon gång i månaden														
Umgåtts med vänner	88	92	91	92	90	89	90	90	91	91	92	89	90	88
Sysslat med sport/idrott	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	46	43	47	46
Varit ute i naturen/friluftsliv	x	x	x	x	x	x	x	x	80	x	81	80	75	76
Jogga/löpträna	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	28	29
Tränat/motionerat på annat vis	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	71	69
Sysslat med trädgårdsarbete	56	57	59	59	59	59	58	59	58	58	x	58	58	59
Läst någon bok	47	52	54	56	58	58	57	55	57	x	59	59	57	57
Diskuterat politik	48	46	47	51	54	54	48	47	57	51	49	50	55	51
Umgåtts med grannar	50	48	48	48	50	43	47	49	48	45	49	46	46	44
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	30	32	33	33	36	33	33	34	36	35	31	27	29	30
Spelat på Tips, Lotto eller V75	41	39	38	37	37	35	31	31	32	33	35	38	37	37
Mekat med eller vårdat bil/mc	26	32	35	33	31	28	29	29	28	31	30	22	20	22
Sjungit eller spelat musikinstrument	27	25	25	27	25	24	25	25	24	26	12	12	12	11
Gått på bio	11	13	13	14	14	14	12	11	11	9	13	10	11	9
Tecknat, målat, skrivit poesi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	11	9	10	9
Besökt gudstjänst eller religiöst möte	11	12	11	12	11	11	11	11	11	11	x	10	9	11
Gått på museum	x	x	x	x	4	4	5	5	4	x	-	6	6	7
Gått på teater	3	3	3	3	3	2	2	3	3	x	-	2	3	2
Gått på pop/rockkonsert	x	3	2	2	2	2	2	3	2	x	-	2	1	2
Gått på opera/musikal/balet	x	x	x	x	2	2	2	2	2	x	-	1	1	1
Gått på konsert*	x	x	x	x	3	3	3	3	2	x	-	1	1	2
Minst 4 gånger per år														
Gått på museum	x	x	x	x	14	14	14	14	13	x	-	16	17	18
Gått på teater	9	11	11	11	11	9	10	9	10	x	-	10	11	8
Gått på pop/rockkonsert	x	6	5	6	6	7	6	8	8	8	-	8	5	5
Gått på opera/musikal/balet	x	x	x	x	6	6	5	5	6	x	-	5	4	5
Gått på konsert*	x	x	x	x	9	9	9	10	5	x	-	3	3	3

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?* * Gått på konsert specificerades till konsert med klassisk musik 2006.**Sjungit eller spelat musikinstrument specificerades till Sjungit i kör eller spelat musikinstrument 2008. De år frågan inte ställts är markerade med x.- anger litet n-tal och redovisas därför inte. Procentbasen utgörs av dem som besvarat frågan.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Trivsel är dels kopplad till yttre faktorer i omgivningen, men också till inre känslor av exempelvis livstillfredsställelse. Svarspersonerna i den västsvenska SOM-undersökningen får i en fråga bedöma hur nöjda de är med det liv de lever. Närmare nio av tio (89 procent) invånare i regionen är mycket eller ganska nöjda med livet (tabell 2). Nivån är densamma som 2010 och intrycket över tid är stabilitet. Andelen nöjda i Västra Götaland är lika hög som i landet som helhet (90 procent).

Tabell 2 Allmän livstillfredsställelse, Sverige, Västra Götaland och Göteborgs kommun 2011 (procent)

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte nöjd	Ingen åsikt	Summa procent
Sverige	35	56	7	2	100
Västra Götaland	37	52	7	4	100
- Fyrbodal	39	52	6	4	100
- Skaraborg	35	54	7	4	100
- Sjuhärad	31	57	7	5	100
- Göteborgsregionen	38	51	8	4	100
Göteborgs kommun	37	52	7	3	100
- Resursstarka SDN	48	48	2	2	100
- Medelresursstarka SDN	36	52	8	4	100
- Medelresurssvaga SDN	35	54	8	3	100
- Resurssvaga SDN	25	57	14	5	100

Kommentar: Frågan lyder *Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?* Svarsalternativen är *mycket nöjd, ganska nöjd, inte särskilt nöjd och inte alls nöjd*. I kolumnen *Inte nöjd* redovisas andelarna *inte särskilt nöjd och inte alls nöjd*. Kolumnen *Ingen åsikt* avser de som inte besvarat frågan. Procentbasen är samtliga som deltagit i undersökningen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011 och den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Skillnaderna inom regionen i detta avseende är i stort sett obefintliga. Om man däremot analyserar hög- och lågresursområden inom Göteborgs kommun framträder större skillnader: bland boende i högresursområden är andelen nöjda med livet 93 procent jämfört med 80 procent bland boende i lågresursområden (se Hägglund och Bergström, 2012). Faktorer som har med resurser att göra – exempelvis hälsa, familj, vänner, boende och ekonomi – bidrar till att förklara dessa skillnader (jfr Brülde och Nilsson, 2010).

Medborgarengagemang och påverkansmöjligheter

Ett demokratiskt samhälle förutsätter medborgare som i åtminstone viss mån är intresserade och engagerade när det gäller samhällsfrågor och politik. Samhällsengagemang

kan ta sig många olika uttryck, både mer institutionella och mindre formaliserade och är ofta sprunget ur ett visst intresse för politik och politiska frågor, som utgör själva grunden för såväl åsikter som handlingar. Politiskt intresse och samhällsengagemang problematiseras och analyseras på djupet i Jacob Severins kapitel *Perspektiv på privatiseringar – välfärdsattityder från vänster till höger och betydelsen av att vara politiskt intresserad* längre fram i boken.

I de västsvenska SOM-undersökningarna får respondenterna svara på hur intresserade de är av politik i *allmänhet*, politik i *regionen* och i *kommunen*. Intresset för politik i allmänhet är förhållandevis stabilt över tid, runt hälften av invånarna i Västra Götaland är mycket eller ganska intresserade av politik (tabell 3). Intresset ökar under valår, en så kallad valårseffekt där många politiska och andra samhällsindikatorer ökar under valår (jfr Holmberg, 1994). 2011 ökar emellertid det politiska intresset något, vilket skulle kunna förklaras av det omval som ägde rum i Västra Götaland i maj 2011¹.

Tabell 3 Politiskt intresse bland medborgarna i Västra Götaland, 1998-2014 (procent mycket eller ganska intresserade)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I allmänhet	50	47	48	46	51	52	48	49	53	54	55	51	56	57
I kommunen	56	55	53	51	51	56	58	58	55	51	55	55	62	62
I Västra Götaland	39	42	42	39	41	46	49	50	42	42	44	44	51	53

Kommentar: Frågan lyder *Hur intresserad är du i allmänhet av politik?* Svarsalternativen var *Mycket intresserad*, *Ganska intresserad*, *Inte särskilt intresserad* samt *Inte alls intresserad*. Tabellen visar de som svarat *Mycket* eller *Ganska intresserad*.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011

På den kommunala nivån är det politiska intresset också relativt stabilt över tid. Här är andelen mycket och ganska intresserade något högre än för politik i allmänhet och andelarna varierar mellan drygt 50 procent och drygt 60 procent. Att intresset för politik på den kommunala nivån är högst faller sig naturligt då det är där som många av medborgarnas vardagsverksamheter pågår. Intresset för den regionala nivån var i den första mätningen 1998 på en lägre nivå. Sedan dess har medborgarnas intresse successivt ökat och uppnådde den högsta nivån – 53 procent – i 2011 års mätning.

Intresset för politik på olika nivåer ser olika ut i olika befolkningsgrupper. Könskillnaderna är stora när det gäller politiskt intresse i allmänhet, då andelen politiskt intresserade män är större än andelen kvinnor (64 respektive 50 procent). Dessa skillnader är omvända och betydligt mindre på regional respektive kommunal nivå.

En jämförelse mellan olika åldersgruppers politiska intresse visar entydigt att intresset för politik på samtliga nivåer ökar med stigande ålder. Skillnaderna mellan

Yngst och äldst är störst för politik på kommun- och regionnivå och något mindre när man frågar om det allmänna intresset. Den största skiljelinjen går vid 30-årsåldern, personer över 30 år uppvisar liknande politiska intresse som äldre, även om nivån är något lägre.

Utbildning inverkar också, men bara när man frågar om politiskt intresse i allmänhet. Andelen politiskt intresserade är betydligt högre bland de med högst utbildning (71 procent) jämfört med de med lägst (50 procent). Dessa skillnader är däremot obefintliga när det gäller politiskt intresse på kommun- och regionnivå.

Politiskt intresserade personer bor i hela regionen, men vissa skillnader mellan delregionerna kan noteras. Det allmänna politiska intresset är högst i Göteborgsregionen, vilket ligger helt i linje med nyss nämnda resultat då andelen högutbildade är högst nära storstaden. För den kommunala och regionala nivån noteras mindre skillnader mellan storstadsområdet och övriga delar i Västra Götaland. För samtliga nivåer är det politiska intresset minst utbrett i Skaraborg.

Att vara intresserad av politik medför inte per automatik att man engagerar sig i politik eller i samhällsfrågor, även om man kan se vissa samband. Samhällsengagemang kan också ta sig andra uttryck än genom intresse för politik. Föreningsliv och partipolitisk aktivitet har traditionellt varit viktiga vägar till samhällsengagemang i Folk rörelsesverige. Delaktighet i föreningar speglar samarbete och gemenskap, platser levandegörs och utvecklas genom de aktiviteter som utspelas bland människor som verkar på platsen. Ett gemensamt engagemang i olika frågor har betydelse både för den grupp det berör och för det samhälle gruppen verkar i (Hagsmo, 2012).

Samtliga SOM-undersökningar innefattar frågor om medlemskap och engagemang i en rad olika typer av föreningar. Resultaten ger dels en uppfattning om vilka typer av föreningar medborgarna är medlemmar i, dels hur aktiv man är i föreningslivet på ett mer generellt plan. En övervägande majoritet av västsvensarna är medlem i någon typ av förening – närmare bestämt drygt 80 procent (tabell 4). Denna nivå ligger väl i linje med Statistiska Centralbyråns siffror från 2008-2009 som visade att 78,8 procent av alla svenskar över 16 år var medlem i minst en ideell förening (Harding, 2012).

Runt 20 procent av befolkningen har någon typ av föreningsuppdrag. En undersökning från början av 2000-talet visade att drygt 40 procent i genomsnitt var aktiva föreningsmedlemmar (Vogel m.fl. 2003). Undersökningarna är inte jämförbara, men en tendens tycks vara att föreningsengagemanget mätt i andelen aktiva medlemmar har minskat något över tid.

Störst när det gäller andelen medlemmar är de fackliga organisationerna, där drygt 40 procent anger att de är medlemmar. Något färre, runt 35 procent, är medlem i någon idrotts- eller friluftsförening. Denna typ av förening eller organisation är den som engagerar flest när det gäller föreningsuppdrag. Många föreningstyper lockar mindre än 10 procent av medborgarna till att bli medlemmar. Politiska partier, miljöorganisationer, patientföreningar, byalag och invandrarföreningar har i det avseendet en begränsad spridning i befolkningen. Det är emellertid inte

meningsfullt att jämföra medlemsandelarna mellan de föreningar som efterfrågats i undersökningen då de har helt olika karaktär, mål och målgrupper. Försättningsvis används det samlade föreningsmättet i analyserna som ett uttryck för ett mer generellt engagemang.

Tabell 4 Föreningsmedlemskap bland medborgare, totalt och i olika typer av föreningar, Västra Götaland 2011 (procent)

	Ja, och med någon typ av uppdrag	Ja, utan uppdrag	Nej
Medlem i någon förening	18	64	18
Facklig organisation	3	39	58
Idrotts-/friluftsförening	7	29	64
Hyresgäst-/bostadsrätts-/villaförening	3	38	69
Humanitär hjälporganisation	2	15	83
Kulturförening	2	11	86
Pensionärsorganisation	1	11	88
Politiskt parti/förbund	2	5	93
Miljöorganisation	1	4	95
Patient-/anhörigförening	1	3	96
Lokal samhällsförening/byalag	1	1	98
Invandrarförening	1	1	98
Annan förening	6	20	74

Kommentar: Frågan lyder *Är du medlem i någon typ av förening/organisation?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Föreningsmedlemskap och -engagemang lockar alltså en stor del av befolkningen, och spridningen i olika befolkningsgrupper är stor. Några skillnader kan dock noteras. Unga människor, yngre än 30 år, är mindre föreningsanknutna än personer som är 30 år eller äldre. Lågutbildade har en lägre andel föreningsmedlemmar än högutbildade (70 respektive 91 procent). Bland politiskt intresserade personer är drygt 85 procent medlem i någon förening jämfört med 75 procent bland personer med litet eller inget intresse för politik. En jämförelse mellan Västra Götalands olika delregioner visar på stora likheter inom regionen.

Samhällsengagemang är också kopplat till vilka möjligheter man faktiskt har att påverka sådant som sker i närområdet och längre bort. De svarande i den västsvenska SOM-undersökningen har fått bedöma möjligheterna att påverka politiska beslut på de nivåer som tidigare presenterats: i EU, i Sverige, i Västra Götaland, i hemkommunen och i stads-/kommundelen.

Det är runt en femtedel som inte har någon uppfattning alls i frågan om påverkansmöjligheter, oavsett vilken nivå som avses. Störst påverkansmöjligheter upplevs finnas på den kommunala beslutsnivån, drygt 20 procent anser möjligheterna vara goda (tabell 5). Andelen som ser goda påverkansmöjligheter är nästan lika stor för stads-/kommundelen och det är tydligt att närheten bidrar positivt till bedömningen. Sämst ut i bedömningen av påverkansmöjligheter på olika beslutsnivåer kommer EU, där en ytterst liten andel (tre procent) ser möjligheter att påverka politiska beslut. Mellan högst och lägst återfinns den nationella nivån (16 procent) och den regionala (13 procent).

Tabell 5 Bedömning av påverkansmöjligheter på olika beslutsnivåer, 1998-2011 (procent mycket eller ganska goda möjligheter)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I EU	2	2	2	2	4	3	3	3	3	4	5	4	3
I Sverige	6	8	8	11	13	12	12	12	15	17	14	16	16
I Västra Götalandsregionen	5	6	6	8	9	10	8	8	12	13	12	13	13
I hemkommunen	13	16	14	18	18	17	18	19	21	24	20	23	22
I stadsdelen/ kommundelen	*	18	15	18	16	16	16	18	19	22	19	22	19

Kommentar: Frågan lyder *Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut...?* Svarsalternativen var *Mycket dåliga möjligheter, Ganska dåliga möjligheter, Varken bra eller dåliga möjligheter, Ganska bra möjligheter, Mycket bra möjligheter* samt *Ingen uppfattning*. I tabellen visas andelarna för *Mycket* och *Ganska bra möjligheter*.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Över tid har västra götalänningarna blivit allt mer positiva till påverkansmöjligheterna i hemkommunen, i regionen och i landet medan bedömningen av EU-nivån och stads- eller kommundelen varit förhållandevis stabil sedan millennieskiftet. Undersökningen ger inte några direkta svar på vad bedömningarna grundar sig i.

Bedömningarna av möjligheten att påverka politiken på olika nivåer ser lite olika ut beroende på dels traditionella demografiska faktorer, dels identifikation med olika boendeområden. Det är tydligt att påverkansmöjligheterna på samtliga nivåer bedöms mest positivt bland unga människor. Störst skillnad finns mellan ung och gammal i bedömningen av regionnivån, minst skillnad för den europeiska beslutsnivån, men här är andelen som ser goda möjligheter mycket små och resultaten är inte statistiskt säkerställda. En fördjupad analys av ungdomars syn på påverkansmöjligheter visar att det framför allt är unga kvinnor som gör positiva bedömningar, särskilt på nationell nivå (Engelbrecht, 2012).

Även utbildningsnivå inverkar på hur man ser på möjligheten att påverka politiska beslut. Högutbildade gör mer positiva bedömningar än lågutbildade för samtliga beslutsnivåer i undersökningen.

Ytterligare en intressant skillnad i bedömningen av påverkansmöjligheter i politiken finns i relation till hemmahörighet. Personer som har en mer global identifikation – som känner sig hemma i Europa eller världen – ser i större utsträckning positivt på möjligheten att påverka beslut än vad personer som identifierar sig med boendeorten eller regionen gör. Det är tydligt att ålder slår igenom här, genom att unga människor dels är mer globala i sin identifikation än äldre, dels har en mer positiv syn på politiska påverkansmöjligheter.

Medborgarnas bedömningar i samhällsfrågor

Sjukvård är en av huvuduppgifterna för den regionala beslutsnivån. Det är också den fråga som nämns av flest personer när respondenterna ombeds att fritt skriva ner de viktigaste frågorna eller problemen i Västra Götaland (tabell 6). I 2011 års undersökning uppger drygt fyra av tio sjukvården som en viktig fråga/problem, vilket innebär att frågan nått en nivå som återfinns vid tiden kring millennieskiftet som utgjorde toppen på en ekonomisk och politisk kris i Västra Götalandsregionen. Kollektivtrafik är den näst vanligaste frågan eller problemet som anges, och utgör en fråga som blivit allt viktigare i medborgarnas ögon över tid.

Tabell 6 Samhällsproblem – ett urval 1998-2011 (procent)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Sjukvården	25	38	42	39	36	38	35	33	28	30	29	27	30	42
Kommunikation/ trafik	9	9	10	14	10	13	14	10	8	18	19	17	16	21
Utbildning	14	15	15	14	13	14	9	10	9	8	8	10	13	14
Sysselsättning	18	10	5	6	6	6	9	12	12	7	12	14	14	11
Äldrevård	7	10	10	9	7	9	7	10	7	7	6	6	7	7
Miljöfrågor	7	6	5	4	5		4	6	5	8	7	6	6	6

Kommentar: Frågan lyder *Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast idag i Västra Götaland. Ange högst tre frågor/samhällsproblem.* Mellan 1998 och 2010 avsåg frågan istället Västra Götalandsregionen. I 2011 års undersökning har även använts en delvis annorlunda kategorisering av de öppna svaren.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

SOM-undersökningen i Skåne 2011 visar på samma mönster bland medborgarna i södra Sverige. Sjukvård och kollektivtrafik anses vara de viktigaste regionala frågorna och nivåerna är ungefär desamma som i Västra Götaland (jfr Bergström och Engelbrecht, 2012). Andra frågor som upplevs viktiga är äldrevård och sysselsättning. Resultaten av frågan om viktiga problem visar tydligt att medborgarna har vissa svårigheter att avgöra vilken beslutsnivå som ansvarar för olika verksamheter. Utbildning och äldrevård är formellt kommunala verksamheter, men läggs av medborgarna på regionens bord i just det här sammanhanget.

Mer specifika frågor kring kommunikation och trafik, som medborgarna särskilt lyfter fram som den näst viktigaste regionala frågan här, har presenterats i en särskild rapport från SOM-institutet (Hägglund, 2012). Analyserna där visar att bilen är det vanligaste transportmedlet i regionen. Kollektivtrafiken är mest utnyttjad i Göteborgsregionen och särskilt i de centrala delarna av Göteborg. Invånarna är positiva till flera av de beslutade och föreslagna åtgärderna kring infrastruktur- och kollektivtrafiksutbyggnad. Men allt faller inte i god jord. En fördjupad analys av synen på trängselskatt och andra åtgärder inom kommunikationer återfinns i Folke Johanssons kapitel längre fram i boken.

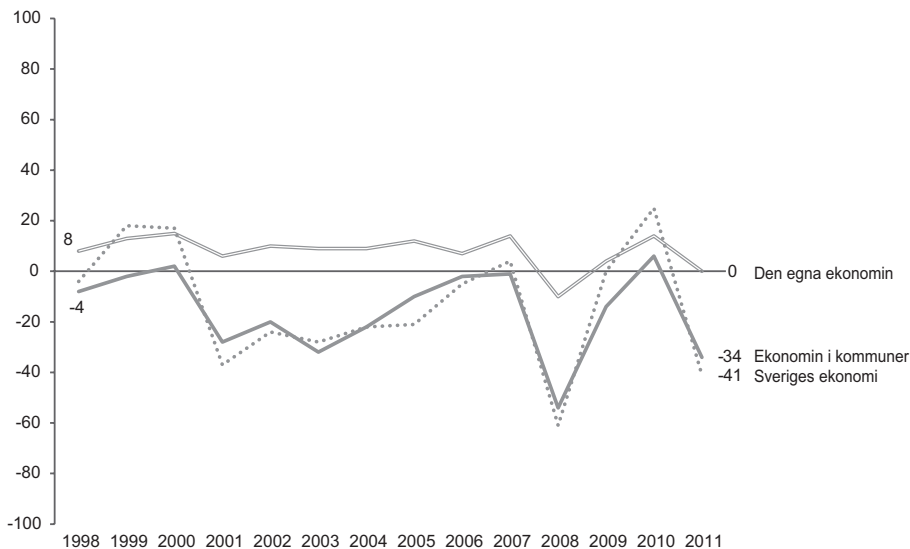
Ett annat slags bedömning som medborgarna i SOM-undersökningarna ombeds göra handlar om ekonomi, mer konkret synen på såväl den offentliga som den egna ekonomin, retrospektivt och framåtblickande. Den offentliga ekonomin i en region leder till konsekvenser även för enskilda individer. Om ekonomin går bra finns exempelvis bättre möjligheter för medborgarna till arbete. Detta leder i sin tur till ökade skatteintäkter från såväl privatpersoner som företag. Frågor av den här arten har varit högaktuella i Västra Götaland sedan finanskrisen som startade 2008.

I det följande redovisas framtidsbedömningarna (från hösten 2011 och framåt) när det gäller ekonomi. Balansmättet (andelen positiva minus andelen negativa) är noll för den egna ekonomin (figur 3). Det är alltså ungefär lika många som har en positiv respektive negativ syn. Förväntningarna på den offentliga ekonomin är generellt något lägre ställda än på den egna ekonomin. De flesta år ligger den samlade bedömningen på minussidan för både egna kommunens ekonomi och Sveriges. I 2010 års mätning hamnade båda dessa på den positiva sidan totalt sett, men bedömningarna 2011 är återigen mer pessimistiska och balansmättet negativt. Det är inte riktigt lika lågt som krisåret 2008 men bra nära. Bedömningarna av den offentliga ekonomin både kommunalt och nationellt speglar väl konjunktursvängningarna.

Precis som i så många andra sammanhang gör man olika bedömningar i olika grupper. Den egna situationen, erfarenheter och förväntningar präglar hur man ser på dels sin egen men framför allt det allmännas ekonomi. Män gör till exempel en något mindre pessimistisk bedömning än kvinnor av kommunens ekonomi det kommande året. Ålderskillnaderna är emellertid mycket större än könsskillnaderna. Unga människor under 30 år är övervägande optimistiska i synen på den egna framtida ekonomin, personer mellan 30 och 50 är också förhållandevis optimistiska. Pensionärerna är å andra sidan pessimistiska när det gäller den egna ekonomin – där

finns en negativ balans på 27. Samma mönster återfinns i bedömningen av kommunens ekonomi.

Figur 3 Syn på ekonomin under de kommande 12 månaderna, Västra Götaland 2011 (balansmätt)

Kommentar: Frågan lyder *Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna? Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?* Andelen som tror på bättre, oförändrad respektive försämrad ekonomi redovisas. Balansmättet är andelen svarande som tror på en bättre ekonomi minus andelen som tror på en sämre ekonomi. Balansmättet varierar mellan +100 (alla anger att ekonomin förbättrats) och -100 (alla anger att ekonomin försämrats). Procentbasen utgörs av antalet svarande på respektive delfråga.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Förväntningarna på den egna ekonomin de närmaste 12 månaderna ser väldigt olika ut beroende på utbildningsnivå och familjeklass. Bland högutbildade är en övervägande del optimister medan det ser precis tvärtom i gruppen lågutbildade. På samma sätt gör man en betydligt mer positiv prognos bland tjänstemän än bland arbetare, där en större andel är pessimistiska än optimistiska.

Den här typen av framtidsförväntningar ser också olika ut beroende på var man bor, framför allt gäller det synen på kommunens framtida ekonomi. När det gäller den egna ekonomin det kommande året görs likartade bedömningar i de olika delregionerna i Västra Götaland. Balansmättet hamnar runt 0. Synen på kommunens framtida ekonomi skiljer sig däremot något. Fortfarande kvarstår det faktum att

bedömningarna är övervägande negativa. Allra mest pessimistisk är man i Sjuhärad och minst pessimistisk i Göteborg och Skaraborg. Detta förklaras sannolikt med det ekonomiska läget i enskilda kommuner, det kan också bero på befolkningssammansättningen i respektive område. Det bor en yngre befolkning i Göteborgsregionen och yngre visade ju sig också vara mindre pessimistiska.

Ett annat slags bedömning av samhällstillståndet berör frågan om demokrati på olika beslutsnivåer. De medverkande i SOM-undersökningarna ombeds göra en generell bedömning av demokratins tillstånd på de olika nivåer som presenterats i analyserna ovan: EU, Sverige, Västra Götaland och i hemkommunen. Här kommer den nationella nivån bäst ut när medborgarna sagt sitt (tabell 7). Drygt tre fjärdedelar är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige. De underliggande beslutsnivåerna kommer också väl ut: en dryg tredjedel av befolkningen är nöjda med demokratin på såväl den regionala som den kommunala nivån.

Tabell 7 Bedömning av demokrati på olika beslutsnivåer, 1998-2011 (procent)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nöjd med demokratin (andelen mycket eller ganska nöjd)														
I hemkommunen	67	62	63	67	69	67	67	71	78	72	71	71	75	70
I Västra Götalandsregionen	57	50	45	54	59	57	57	62	70	68	67	69	74	67
I Sverige	64	58	63	70	73	71	68	68	76	76	73	75	81	77
I EU	22	19	22	28	30	31	31	30	40	45	46	49	55	43

Kommentar: Frågorna lyder *Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i...?, På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i...?*

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Utvecklingen över tid är förhållandevis stabil för kommunnivån och svagt positiv för såväl den nationella som den regionala nivån. När det gäller demokratin i EU har andelen nöjda fördubblats sedan den första mätningen 1998.

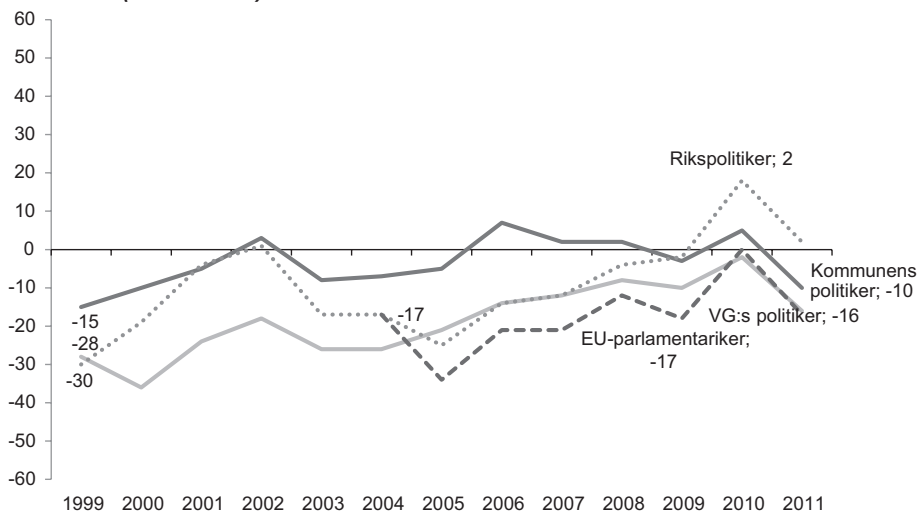
Rent allmänt noteras en positiv utvecklingstrend när det gäller svenskarnas syn på EU som kan förklaras med att man ser nyttan, att man valt att "gilla läget" eller att man tagit till sig tanken på att vara en del i ett flernivåsystem. Samtidigt betraktas EU som organisation med mer kritiska ögon (Berg och Lindahl, 2011).

Att vi skulle ta till oss tanken med flernivåsystem där ansvar och beslut återfinns såväl lokalt/regional som nationellt eller transnationellt skulle också kunna bidra till förståelsen för synen på den regionala nivån och en ökad acceptans för denna. Även om den funnits tidigare i form av landsting, har den i och med regionbildningen förtydligats i rent formell mening men också genom den kommunikation och debatt som sker.

Det geografiska läget – avståndet till Bryssel – anges som en viktig faktor som påverkar synen på, och bedömningen av EU (Holmberg och Oscarsson, 2010; Berg och Lindahl, 2011). Ju närmare, desto större förväntningar på positiva bedömningar. Någon sådan effekt noteras emellertid inte när man jämför resultaten i Västra Götaland med motsvarande resultat från den skånska SOM-undersökningen 2011. Andelen nöjda med demokratin i EU är på i stort sett samma nivå i de båda regionerna (43 procent i Västra Götaland, 42 procent i Skåne). Bland befolkningen i Skåne noteras också i undersökningen 2011 att bedömningarna av demokratin på övriga nivåer är något lägre än i Västra Götaland (Sverige 72 procent, Region Skåne 59 procent, hemkommunen 64 procent, jfr Bergström och Engelbrecht, 2012).

De bedömningar som hittills presenterats är bedömningar av verksamheter och företeelser i samhället. De svarande i de västsvenska SOM-undersökningarna får också ange förtroende för olika yrkesgrupper, däribland politiker på olika nivåer. Resultaten presenteras i figur 4 i form av balansmätt. Generellt kan konstateras att politiker på i stort sett alla nivåer har en negativ förtroendebalans (andelen med lågt förtroende är större än andelen med högt). Rikspolitiker kommer över nollstrecket vid enstaka tillfällen. Lägst på förtroendeskalan återfinns EU-parlamentariker, och VG-regionens politiker är på ungefär samma nivå. Kommunpolitiker åtnjuter något större förtroende och uppvisar enstaka år en högre förtroendebalans än rikspolitiker.

Figur 4 Förtroende för politiker på olika nivåer, Västra Götaland 1998-2011 (balansmätt)

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?* Balansmättet är andelen svarande som *mycket* eller *ganska högt* förtroende minus andelen som *mycket* eller *ganska lågt* förtroende. Balansmättet varierar mellan +100 (högt förtroende) och -100 (lågt förtroende).

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999-2011.

Förtroendet förändras något över tid, men det generella intrycket är en svag förbättring. Detta är särskilt tydligt för regionpolitikerna. En annan typ av bedömning görs genom att svarspersonerna får ta ställning till vad de tycker om enskilda, namngivna politiker och om de överhuvudtaget känner till dem. En fördjupad analys av kännedom och popularitet återfinns i Sören Holmbergs kapitel i föreliggande volym.

Sammantaget kan konstateras att medborgarnas bedömningar av de frågor som redovisats här visar på en stark koppling till skeenden i såväl den närliggande som den mer perifera omvärlden. Synen på ekonomin följer konjunktorens cykler och tilltron till demokratin och polititikens företrädare stärks de år vi har möjlighet att påverka i allmänna val.

Samhälle, opinion och medier i människors vardag

Etableringen av Västra Götalandsregionen är ständigt pågående och märks i form av små förändringar i de årliga SOM-mätningarna. Hemmahörigheten i regionen har ökat ytterligare något i den mätning som här redovisats. Även om regionen får en allt starkare ställning som beslutsnivå kvarstår dock en väsentlig skillnad till den nationella och den kommunala nivån. På flera punkter – politiskt intresse, politiska påverkansmöjligheter, bedömningen av demokrati och förtroendet för politiker på olika beslutsnivåer – görs mer positiva bedömningar av dessa.

Regionens medborgare har ett samhällsengagemang som i stort sett liknar det man ser i andra delar av landet. Drygt hälften av invånarna är intresserade av politik, åtta av tio är medlemmar i någon förening och två av tio har någon typ av åtagande eller engagemang på föreningsnivå. Hälften av de vuxna medborgarna har diskuterat politik under det gångna året.

I regionen finns ett varierat utbud av kultur- och fritidsaktiviteter, evenemang och besöksmål. Även här finns engagemang som tar sig uttryck i ett aktivt idrotts- och friluftsliv och utbrett umgänge. Den här typen av engagemang i sig själv och andra människor utgör basen för ett gott liv. Detta kommer till uttryck i det faktum att nio av tio invånare är nöjda med det liv de lever.

På ett övergripande plan pågår ett vardagsliv i regionen som involverar den typen av engagemang som här beskrivits tillsammans med andra aspekter som arbetsliv och hälsa. Olika förutsättningar och olika ideologiska grundvärderingar leder till olika grad av engagemang och också till olika syn på samhällsfrågor och på politiken. Även vanor påverkas av individens livssituation. Fortsättningsvis följer fördjupade analyser av olika områden som berör samhälle, opinion och media i Västra Götaland.

Not

¹ För analyser av omvalet 2012, se Berg och Oscarsson (2012).

Referenser

- Aronsson, Lars, Bjälesjö, Jonas och Johansson, Susanne (2007) *Kulturell ekonomi. Skapandet av värden, platser och identiteter i upplevelsesamhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Karin m.fl. (2008) *Kultur i regionala utvecklingsstrategier och program – en lägesrapport*. Institutet för tillväxtpolitiska studier, Nutek, Riksantikvarieämbetet, Riksarkivet, Statens kulturråd, Sveriges Kommuner och Landsting.
- Berg, Linda och Lindahl, Rutger (2011) Västsvenskarna och omvärlden. I Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Berg, Linda och Oscarsson, Henrik (red) (2012) *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika och Engelbrecht, Sandra (2012) *Region Skåne 2011. Resultat från Syd-SOM-undersökningen 2011*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:4.
- Bové, Josefine (2012) *Scenkonst i Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:26.
- Brülde, Bengt och Nilsson, Åsa (2010) 'Vad gör oss nöjda med våra liv?'. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Direktiv 2009:62. Kommittédirektiv: Översyn av statlig regional förvaltning.
- Elmquist, Tobias (2012) *Vision Västra Götaland. Det goda livet – för alla?* Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:22.
- Engelbrecht, Sandra (2012) *Ungdomar i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:25.
- Fakta & Analys 2011:1. Befolkningsprognos Västra Götaland 2010-2020*. Tillgänglig på www.vgregion.se. Hämtas 2012-10-16.
- Grundel, Ida (2012) Den värmländska själen. I Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars och Norell, PO (red) *Värmländska landskap*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr. 54.
- Hagsmo, Leena (2012) Tillit och gemenskap en del av Värmland. I Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars och Norell, PO (red) *Värmländska landskap*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 54.
- Harding, Tobias (2012) *Framtidens civilsamhälle*. Stockholm: Regeringskansliet, Statsrådsberedningen och Framtidskommissionen.
- Holmberg, Sören (1994) 'Partierna tycker vi bäst om i valtider'. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red). *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Holmberg, Sören och Oscarsson, Henrik (2010) Väljarbeteende i Europaval. Göteborg: Valforskningsprogrammet, Göteborgs universitet.
- Hägglund, Jonas (2012) *Trafikvanor och trafikattityder i Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:18.
- Hägglund, Jonas och Bergström, Annika (2012) *Västra Götaland 2011. Resultat från Väst-SOM-undersökningen 2011*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet. Rapport nr 2012:3.
- Johansson, Susanne (2010) 'Regional demokrati i Skåne'. I Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- SOU 2007:10 *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft. Slutbetänkande av Ansvarskommittén*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Vogel, J; Amnå, E; Munck, I och Häll, L. (2003) *Föreningslivet i Sverige. Välfärd, socialt kapital, demokratiskola*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån
- www.vgregion.se – Västra Götaland, startside

MEDBORGARNA OCH VÄLFÄRDSSTATENS GRÄNSER – SVERIGE OCH VÄSTRA GÖTALAND

LENNART NILSSON

Grundstenen till den svenska välfärdsstaten lades under slutet av 1800-talet. Vid införandet av kommunalförordningarna 1862 var verksamheten på lokal nivå utanför städerna i huvudsak begränsad till fattigvård och folkskola, där socknarna svarade för skolan. I städerna skedde en stark expansion av plan- och anläggningsverksamhet samt affärsverksamhet med början under 1800-talets sista årtionde och efter sekelskiftet ökade de borgerliga primärkommunernas utgifter för skolan och det sociala området snabbt (Björck 2008). Under mellankrigstiden utvidgades de sociala trygghetssystemen och staten och kommunerna engagerades i serviceproduktion inom allt fler områden. Begreppet välfärdsstat kom i bruk under senare delen av 1930-talet (Kuhnle & Solheim 1985). Efter andra världskriget och framför allt under 1960- och 1970-talen genomfördes en snabb utbyggnad av välfärdsstaten i Sverige med en kraftig expansion av både transfereringarna på nationell nivå och de offentligt finansierade tjänsterna på lokal och regional nivå, *den offentliga revolutionen* (Tarschys 1978). Med denna utbyggnad genomgick det svenska samhället en genomgripande förändring.

Sedan slutet av 1980-talet har emellertid den svenska välfärdsstaten präglats av förskjutningar av gränserna mellan de offentliga och privata sfärerna i samhället också i den andra riktningen. Det har gällt den offentliga sektorns storlek, privatiseringar och skatter. I Sverige och i de övriga nordiska länderna har regeringar oavsett partifärg genomfört avregleringar och privatiseringar delvis till följd av ökat internationellt beroende, men politikens inriktning har varierat. Det har sedan längre funnits ett starkt stöd för den svenska välfärdsstaten. (Svallfors 1996) Mot den bakgrunden har på väljararenan välfärdsretoriken varit central i den politiska debatten. I valrörelsen 2010 var välfärdsstaten och konsekvenserna av de under mandatperioden genomförda förändringarna av den svenska välfärdsstaten ett viktigt inslag i valkampanjen.

Som *väljare* har alla röstberättigade möjlighet att ta ställning till den offentliga sektorns omfattning och inriktning i de allmänna valen via val av parti och genom andra former av politisk aktivitet kan medborgarna också försöka påverka politikens innehåll. Utmärkande för den svenska välfärdsstaten är att praktiskt taget alla invånare kommer i kontakt med välfärdsstaten både som *brukare* av service och bidrag och som *skattebetalare*. Generell välfärdsstatspolitik gör att även personer som betalar mycket i skatt kan få förhållandevis stort utbyte av offentligt finansierad service, till

skillnad från situationen i system som präglas av grundtrygghet med behovsprövning. Dessutom är en stor del av alla yrkesverksamma *anställda* inom den offentliga sektorn. Det är i dessa fyra roller som medborgarna möter välfärdsstaten (Nilsson 1996; jfr Dahlberg & Vedung 2001).

Avvägningen mellan det ideologiskt önskvärda och det ekonomiskt nödvändiga utgör ett dilemma vid allt politiskt beslutsfattande men det sätts på sin spets i ekonomiska kristider. Den ekonomiska krisen som blev tydlig i Sverige under hösten 2008 innebar att det statsfinansiella läget och förmågan att hantera krisen i sig blev en fråga också vid diskussionen av välfärdspolitiken.

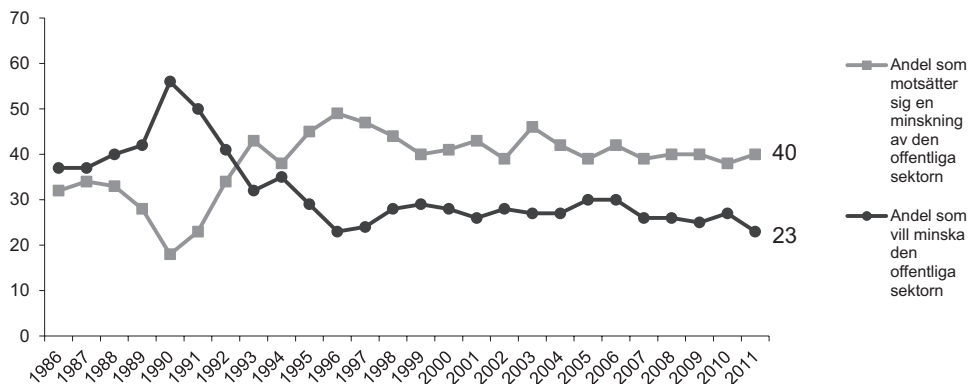
I detta kapitel skall medborgarnas inställning till välfärdsstatens gränser i Sverige och Västra Götaland med tyngdpunkt på de senaste åren belysas i tre avseenden: åsikter om den offentliga sektorns storlek, attityder till privatisering samt syn på skatterna med fokus på väljarrollen. Underlaget för analyserna utgörs av data från de nationella SOM-undersökningarna 1986-2011 samt de regionala undersökningarna i Västra Götaland sedan 1998.¹

Medborgarna och den offentliga sektorns storlek

Sedan mitten av 1980-talet har stora opinionsförskjutningar ägt rum i synen på den offentliga sektorns gränser. Fram till 1988 var svenska folkets inställning till den offentliga sektorns storlek förhållandevis stabil och tudelad med ungefär lika många som ville behålla som ville minska den (se figur 1). I slutet av 1980-talet, då det förelåg ett ekonomiskt överskott för den konsoliderade offentliga sektorn, som omfattar staten, socialförsäkringssektorn, landstingskommunerna och kommunerna, rasade opinionsstödet. År 1990 var det tre gånger så många som ville skära ner som motsatte sig en minskning. Av stor betydelse för den dramatiska opinionsförändringen var utvecklingen i Östeuropa med Berlinmurens fall samt högervågen i de anglosaxiska länderna som kom sent till Sverige. (Hadenius och Nilsson 1991) Därefter vände trenden, och 1993 då underskottet i den offentliga sektorns finanser var som störst, var det för första gången i SOM-undersökningarna övervikt för andelen personer som motsatte sig en minskning. Under de följande åren ökade åter uppslutningen bakom den offentliga sektorn och 1996 var gapet mellan de som vill bevara en stor offentlig sektor och de som vill minska rekordstort. Med en förbättrad samhällsekonomisk situation minskade gapet stegvis fram till 1999. Därefter har opinionsläget i huvudsak varit stabilt med små svängningar mellan åren. Stödet för den offentliga sektorn har varit klart större än motståndet.

Figur 1 Svenska folkets inställning till den offentliga sektorn 1986-2011 (procent)

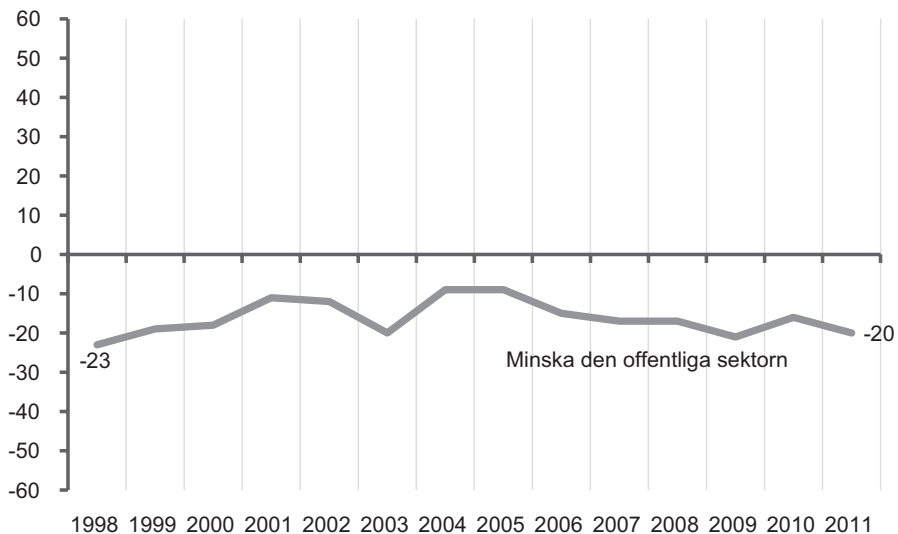
Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget 'Minska den offentliga sektorn' med svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna.

Under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet sjönk andelen som ville minska den offentliga sektorn markant från den rekordhög nivå 1990. Under den senaste ekonomiska krisen med början 2008 registreras endast mycket små förändringar i inställningen till den offentliga sektorns storlek men det är en klar övervikt för dem som inte vill minska den offentliga sektorn.

Under perioden 1998 till 2011, då samma fråga ingått i den västsvenska SOM-undersökningen, är huvudresultatet detsamma i Västra Götaland, med klart stöd för den offentliga sektorn under hela perioden och förhållandevis stor stabilitet mellan åren (se figur 2 nedan).

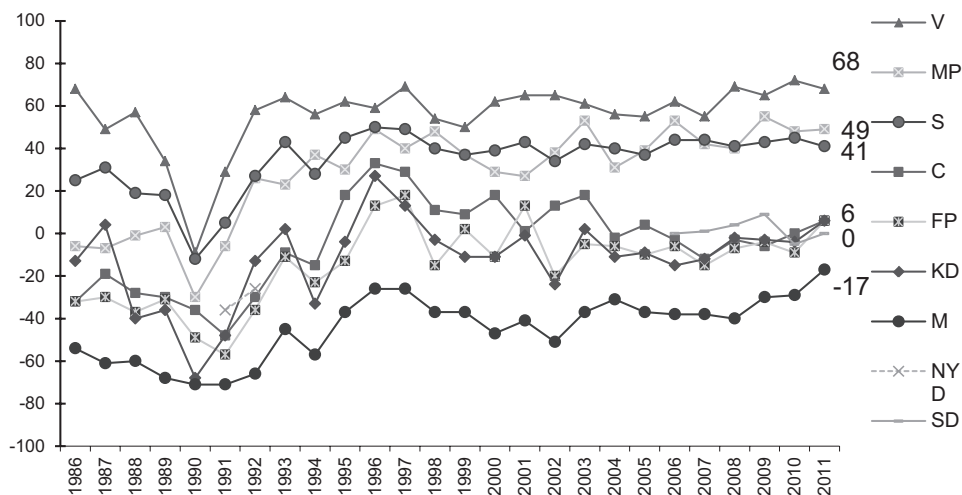
Figur 2 Medborgarnas inställning till den offentliga sektorn, Västra Götaland 1998-2011 (balansmått)

Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget 'Minska den offentliga sektorn' med svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna.

I denna centrala vänsterhögerfråga har också spännvidden mellan de positioner som partiernas sympatisörer intagit varit betydande, men varierat över tid (se figur 3). Genomgående har Vänsterpartiets sympatisörer varit mest positiva och Moderata Samlingspartiets mest negativa till den offentliga sektorn. Under perioden 1986-1988 var opinionen i huvudsak stabil också inom de olika partierna. Därefter försköts positionerna inom alla partier markant mot en mer negativ inställning till den offentliga sektorn. Endast bland M-sympatisörer var förskjutningen mer begränsad. År 1990 var opinionsbalansen negativ inom samtliga partier. Det var främst sympatisörer till partier på vänsterkanten som varit mest positiva till den offentliga sektorn som hade närmast sig de traditionellt borgerliga väljarnas negativa positioner.

Figur 3 Svenska folkets inställning till den offentliga sektorn och partisympati 1986-2011 (balansmätt)

Kommentar: De svarande fick ta ställning till förslaget 'Minska den offentliga sektorn' med svarsalternativen 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen dåligt förslag minus andelen bra förslag. Partisympati avser bästa parti generellt.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna.

Efter 1990 vände trenden ånyo och opinionen blev mer positiv till den offentliga sektorn, först bland sympatisörer till V och S. Fram till 1996/97 blev samtliga partiers sympatisörer mer negativa till förslaget om minskning av den offentliga sektorn. Bland borgerliga sympatisörer var förändringarna mycket stora. Åren 1996-97 var det bara bland Moderata Samlingspartiets sympatisörer som det fanns en opinionsövervikt för att minska den offentliga sektorn. Därefter försvagades motståndet mot en minskning något. Efter 1999 ökade dock spännvidden på nytt genom att Vänsterpartiets och Moderaternas sympatisörer gick åt vänster respektive åt höger, vilket medförde en ökad polarisering.

Under senare år har utkristalliserats ett mönster där Vänsterpartiets sympatisörer fortsatt starkt motsätter sig en minskning av den offentliga sektorn. Även bland MP- och S-sympatisörer finns en markant övervikt för att behålla den offentliga sektorns storlek och de två partiernas sympatisörer ligger nära varandra i denna fråga. Sedan 1994 har under valåren MP-sympatisörer legat något till vänster om S-sympatisörer. C-, FP- och KD-sympatisörer bildar en grupp, där andelen som vill skära ner är lika stor som andelen som vill behålla nuvarande storlek. Moderata

Samlingspartiets sympatisörer förespråkar hela tiden en minskning av den offentliga sektorn men stödet för en nedskärning har minskat sedan 2006. Sverigedemokraterna placerar sig i denna vänster-högerfråga i mitten och intar samma position som C-, FP- och KD-sympatisörer.

Tabell 1 Partisynpati och förslaget att minska den offentliga sektorn, Sverige och Västra Götaland 2011 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Sverige	-68	-41	-49	-6	-6	-6	17	0	-17
Västra Götaland	-71	-41	-58	-19	-8	-8	11	-11	-20

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: De nationella och västsvenska SOM-undersökningarna 2011.

Huvudmönstret är detsamma i Västra Götaland som i hela Sverige (se tabell 1). År 2011 är det endast bland moderata sympatisörer som det finns en övervikt för en minskning både nationellt och regionalt och i Västsverige är opinionen något mer kritisk till en nedskärning. För C och KD överstiger skillnaderna 10 balansmått-enheter men också MP- och M-sympatisörer i Västsverige är något mer positiva till den offentliga sektorn.

Opinionen kring privatisering

Fram till början av 1980-talet gällde det inte om, utan i vilken takt och på vilka områden nya och utökade offentliga insatser skulle göras (Tarschys 1978). Därefter stagnerade ekonomin och nedskärningar i den offentliga sektorn med avreglering och privatiseringar genomfördes under 1990-talet på en rad områden. Efter valet 1998 med vänstermajoritet på rikspanet och borgerlig majoritet i de tre storstadsregionerna och i flera kommuner, bl.a. Stockholm, växte en förnyad ideologisk debatt om välfärdspolitikens inriktning fram. Denna situation innebar skilda ställningstaganden i principiellt viktiga sakfrågor på olika nivåer som aktualiserat gränserna för de offentliga och privata sfärerna i samhället och den kommunala självstyrelsens räckvidd. Under den senaste mandatperioden har alliansregeringen med andra ideologiska utgångspunkter än tidigare S-regeringar genomfört beslut som innebär långtgående förändringar av välfärdsstaten inom vård, skola och omsorg samt transfereringssystemen.

Avgörande för en indelning i offentligt eller privat är i vilken utsträckning det offentliga reglerar, finansierar och är ansvarig för produktionen (Lundqvist 2001). Offentlig finansiering och produktion förutsätter reglering men reglering kan också ske av verksamhet som drivs i privat regi med privat finansiering. Privatisering i vid mening innebär att det offentligas inflytande i något eller några av dessa avseenden minskas, men används vanligen som benämning på en minskning av den offentliga finansieringen och/eller produktionen. Det är i denna betydelse som det kommer att användas här, och olika former av privatisering kan illustreras med utgångspunkt från figur 4.

I figuren anges för finansiering och produktion två alternativ, antingen en helt offentlig eller en helt privat lösning, vilket resulterar i fyra möjliga kombinationer. Vid sidan av de två extremfallen, helt offentlig verksamhet med både offentlig finansiering och offentlig produktion (I) och helt privat verksamhet med både privat finansiering och privat produktion (IV), finns det två mellanlägen, dvs. offentlig produktion och privat finansiering (II) samt privat produktion med offentlig finansiering (III). Utöver de fyra typfallen kan olika blandformer med både offentlig och privat finansiering förekomma, där både offentliga anslag och privata avgifter bidrar till att täcka kostnaderna. På motsvarande sätt kan privata intressen tillsammans med stat/kommun svara för produktionen.

Figur 4 Offentlig – privat verksamhet

		Finansiering	
		Offentlig	Privat
Produktion	Offentlig	I	II
	Privat	III	IV

En rad förändringar i riktning mot privatisering av den organiserade verksamhet som bedrivits av stat, landsting och kommuner har genomförts under senare år. Privatisering används här som ett analytiskt begrepp för att klargöra innebörden av förskjutningar mellan offentligt och privat. Med utgångspunkt från matrisen ovan kan följande huvudtendenser urskiljas:

Utmärkande för utvecklingen har varit att det inte gällt förskjutningar mellan de två extremlägena helt offentligt till helt privat (från I till IV) utan det har varit frågan om förskjutningar mellan andra fält. Vidare förtjänar uppmärksammas att de privatiseringar som hittills genomförts i huvudsak inte medfört en minskad offentlig

finansiering. Den tidigare offentliga produktionen har främst överförs till kommersiella företag efter upphandling. Eftersom den offentligt finansierade verksamheten i mycket stor utsträckning innebär ansvar för verksamhet inom ett avgränsat geografiskt område, har företag gått in på verksamhetsområden och inom geografiska områden som bedömts vara ekonomiskt lönsamma med på vissa områden fri etableringsrätt medan det offentliga får ta ansvar för övriga delar. Det innebär att stat, landsting/regionkommun och kommun tilldelats ett restansvar. För att likvärdig service skall kunna upprätthållas med flera, både offentliga och privata utförare, krävs en tydlig reglering och kontroll. I flera fall har emellertid under senare år genomförts både privatisering av produktion och avreglering inom välfärdssektorn.

När det kommunala skattestoppet (1991-1993) upphävdes byggdes incitament in för kommunerna att inte höja skatten. Mot denna bakgrund var den enda praktiska möjligheten till inkomstförstärkningar under lång tid avgiftshöjningar, och denna form av privatisering av tidigare skattefinansierad verksamhet har också utnyttjats i betydande utsträckning i kommuner och landsting. I vissa fall har den kombinerats med ändrad verksamhetsform, framför allt en ombildning av förvaltningsmyndigheter till aktiebolag. Motsvarande utveckling har också funnits inom staten, bl.a. med avvecklingen av affärsdrivande verk. På detta område genomfördes under den senaste mandatperioden försäljningar av statliga bolag (Proposition 2006/07:57). Riksdagspartiernas inställning i denna fråga har emellertid begränsat möjligheten att gå vidare på detta område. På infrastrukturuområdet har den nuvarande regeringen valt en modell som innebär funktionsprivatisering, dvs. ansvaret för olika funktioner har lagts ut på olika huvudmän. Det skapar andra samordningsproblem än de som gäller vid geografiskt baserad privatisering.

Under tidigare socialdemokratiska regeringar hade strikta gränser dragits upp för i vilken utsträckning privat produktion skulle kunna ske med offentlig finansiering. Inom t.ex. barnomsorg kunde ideella organisationer och föräldrakooperativ bedriva verksamhet med offentliga medel, men inga andra. Sedermera omprövades möjligheten för personal att i kooperativ form bedriva barnomsorg, men den s.k. Lex Pyslingen, 1984-1991, förhindrade att vinstdrivande företag skulle kunna på entreprenad driva barnomsorg med offentlig finansiering. De borgerliga partierna var redan från början kritiska mot gränsdragningen och avskaffade i regeringsställning tidigt restriktionerna för denna typ av privatisering. Idag har möjligheten öppnats för att kommersiella företag också skall kunna driva akutsjukhus med offentlig finansiering. Bland de rödgröna partierna råder oenighet om i vilken utsträckning vinst skall accepteras när det gäller skattefinansierade välfärdstjänster vilket gör att det saknats ett tydligt alternativ på detta område till alliansregeringens politik.

Inom skolan infördes under den förra ekonomiska krisen på 1990-talets början en skolpeng, som följer eleven vid val av skola, något som inneburit att ett väsentligt led i resursfördelningen överförs till föräldrarna, även om pengarna ej utbetalas till dem. ”Kundvalsmodellen” med en peng som följer den som nyttjar tjänsten har också genomförts inom andra områden t.ex. barnomsorg och hemtjänst. En ännu mer

långtgående form av privatisering är att medborgarna får en ”check” eller ”voucher” som berättigar till en viss mängd tjänster, t.ex. hemtjänst. Den modellen har hittills mest diskuterats i den teoretiska litteraturen (Kastberg 2010).

Det svenska friskolesystemet, som infördes under den ekonomiska krisen i Sverige på 1990-talet, har utvecklats till ett nyliberalt modellprojekt som anammats av konservativa regeringar i andra länder, senast i Storbritannien efter David Camerons makt tillträde under dagens statsfinansiella kris men där vinstdrivande företag inte är tillåtna. Även i de övriga nordiska länderna gäller detta förhållande. Sverige och Finland, där man behållit en enhetlig och sammanhållen skola, representerar idag två motpoler i Norden när det gäller skolsystem. Genom OECD:s PISA-undersökningar är det möjligt att följa elevernas prestationer i olika länder och hur de utvecklas över tid (www.oecd.org/pisa).

Privatisering har förespråkats som en politisk strategi inom välfärdspolitiken av huvudsakligen två skäl: för att minska kostnaderna och öka effektiviteten samt erbjuda individuell anpassning och större valfrihet (Esping-Andersen 1996 och 2002). De viktigaste skälen emot är att privatisering riskerar att leda till ökad ojämlikhet och segregation samt att den demokratiska kontrollen minskar (Bendz 2012; Kastberg 2010). *Lagen om valfrihet*, LOV (SFS 2008:962) skall öka valfriheten för medborgarna och enligt förslag från regeringen skall det bli obligatoriskt att tillämpa den i kommuner och landsting, vilket skapar incitament för ökad privatisering. Privatisering leder emellertid inte automatiskt till valfrihet, speciellt om konsekvenserna för olika grupper och olika delar av landet beaktas. Det har också utvecklats system för valfrihet inom den offentliga sektorn.

Statsvetarna Blomqvist och Rothstein konstaterar efter en genomgång av forskningen inom området att själva utformningen av systemen uppvisar stora skillnader och att problemen och möjligheterna påverkas av olika institutionella lösningar. En jämförelse mellan skolan och sjukvården visar att det finns betydande skillnader i detta avseende mellan de två verksamhetsområdena. En bedömning av effekterna kräver därför att förhållandena studeras i de enskilda fallen (Blomqvist och Rothstein 2000) Studier av privatiseringar inom vården visar att balansen mellan kontroll över resursfördelningen och ökad konkurrens och produktivitet med ökat utbud av tjänster är svår att upprätthålla (Blomqvist 2005).

Ökad kvinnlig förvärvsfrekvens, nya samlevnadsformer, demografiska förändringar med minskat barnafödande och en ökande andel äldre innebär nya utmaningar och störst har förändringarna varit i de skandinaviska länderna. Dessa förändringar ställer krav på anpassning av välfärdsprogrammen (Esping-Andersen 2009).

I SOMundersökningarna har ingått frågor om förslag till privatisering sedan 1987 (Nilsson och Strömberg 1988). Över en längre tid är det möjligt att följa opinionsutvecklingen inom tre områden: sjukvård, skola och äldreomsorg. Skola och äldreomsorg är centrala primärkommunala uppgifter medan sjukvården är den viktigaste landstingskommunala/regionala uppgiften. De svarande har på dessa områden haft att ta ställning till följande förslag i de nationella undersökningarna:

A. Privatisering i betydelsen övergång till en ökad andel privat produktion (från fält I till III i matrisen ovan):

- Bedriva mer av sjukvården i privat regi,
- Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus 2000-2002/sjukhus fr.o.m. 2004,
- Öka antalet privata skolor t.o.m. 1996/satsa mer på friskolor fr.o.m. 1997,
- Låta privata företag svara för äldreomsorg 1987-2010,

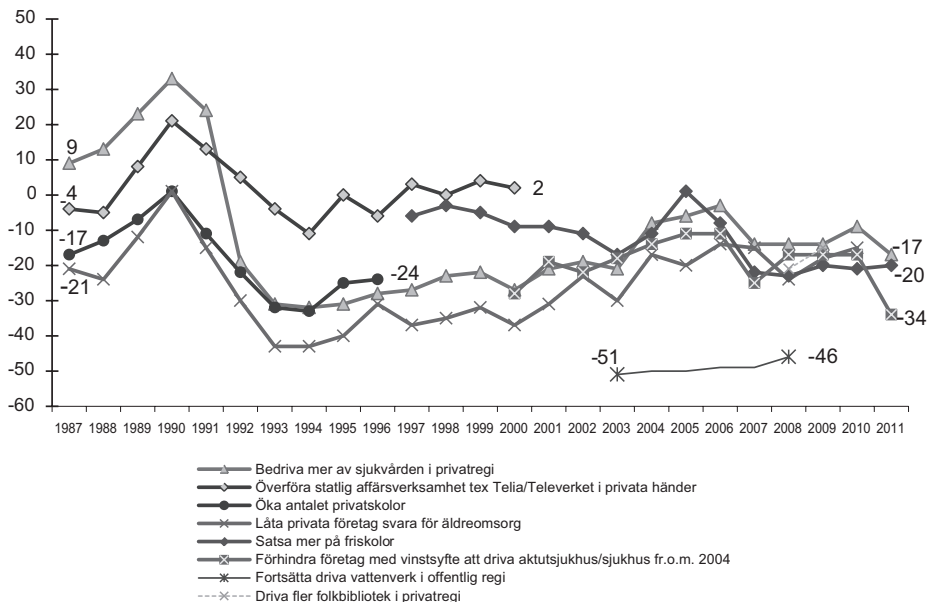
B. Försäljning av statlig affärsverksamhet (från fält II till IV):

- Överföra statlig affärsverksamhet, t.ex. Telia/Televerket i privata händer, 1987-2000,
- Försäljning av statliga bolag som bedriver affärsverksamhet, 2007-2010,
- Fortsätta driva vattenverk i offentlig regi 2003 och 2008 samt
- Stoppa utförsäljningen av apotek 2009.

Två av förslagen i grupp A avser en förändring mot ökade privata inslag i produktionen av offentligt finansierade tjänster men inte nödvändigtvis en övergång till en huvudsakligen icke-offentlig modell; de andra två avser att tillåta privat äldreomsorg respektive förhindra denna typ av privatisering för akutsjukhus/sjukhus. Den senare frågan avser uttryckligen vinstdrivande verksamhet när det gäller sjukhusvården. Utmärkande för förslagen i grupp B är att de avser verksamheter som finansieras av dem som köper tjänster men att produktionen skall överföras från offentliga till privata företag.

Förändringen av attityden till privatisering följer samma huvudmönster som inställningen till den offentliga sektorn som helhet (se figur 5). Motståndet mot privatiseringar minskade 1988-1990. År 1990 fanns ett klart stöd för privatiseringar inom sjukvården, och av statlig affärsverksamhet, medan det var lika många för som emot privatiseringar inom skola och äldreomsorg. Under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet minskade opinionsstödet för privata alternativ mycket kraftigt. År 1993/94 var motståndet mot privata lösningar inom sjukvård, skola och äldreomsorg väsentligt större än 1987. På dessa tre områden tog en majoritet avstånd från ytterligare privatiseringar. För sjukvården var förändringen särskilt markant.

Figur 5 Svenska folkets inställning till förslag om privatisering av offentlig verksamhet 1987-2011 (balansmätt)

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Andelen som inte tagit ställning till respektive förslag utgör andelen vet ej. I procentbasen ingår samtliga svarande utom de som avstått från att besvara hela frågesviten om aktuella förslag. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag, men för "stopplagen" och vattenförsörjning är positiv övervikt lika med negativ till privatisering.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna.

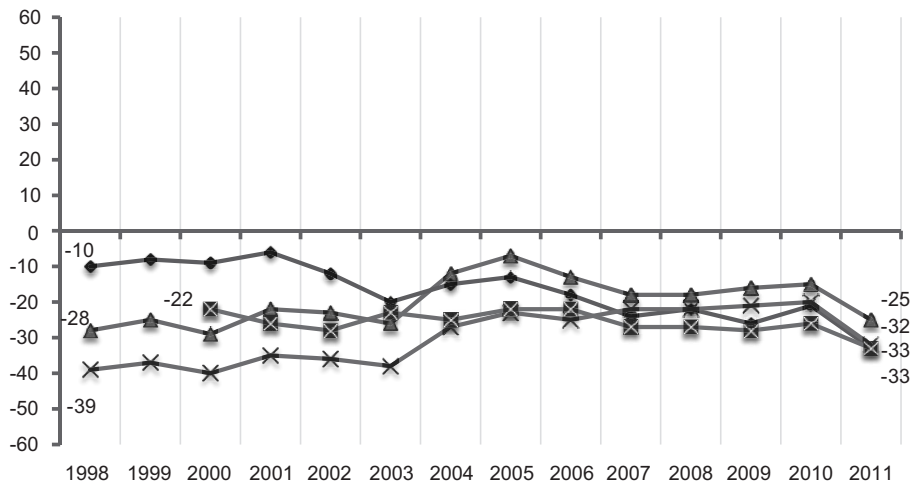
Under perioden 1993-1996 minskade motståndet mot privatiseringar inom sjukvård, skola och äldreomsorg något. Därefter har förskjutningarna gått i delvis olika riktning. För sjukvården har trenden i riktning mot minskat privatiseringsmotstånd fortsatt fram till 2006 för att därefter vända med något ökat motstånd 2007-2008. Däremot fanns det en klar övervikt för att förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus, då denna fråga ingick i undersökningarna 2000-2002. När "stopplagen" år 2004 fick en annan konstruktion ändrades frågan till att avse "sjukhus" (se Prop. 2000/01:36 och Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23).² Stegvis minskade stödet för stopplagen. Våren 2007 fattade riksdagen beslut om att upphäva "stopplagen"³ (Prop. 2006/07:52). Samtidigt ökade svenska folkets stöd för en stopplag och under senare år har det varit en klar övervikt för förbud mot vinst när det gäller sjukhusvård.

Attityden till privat äldreomsorg har genomgående varit övervägande negativ men blev stegvis mindre negativ fram till år 2006. År 1997 uppvisar emellertid ett ”hack” i kurvan som påverkades av mediernas kritiska behandling av fallet Polhemsgården (Nilsson 2000). Under senare år har det varit en klar negativ övervikt. I 2011 års nationella undersökning ingick inte denna fråga, men den fanns med i den västsvenska undersökningen där inställningen också var klart negativ till privat äldreomsorg.

Från och med 1997 har inställning till offentligt finansierade insatser inom skolan registrerats genom frågan *satsa mer på friskolor* och stödet för friskolorna minskade stegvis till år 2003 men därefter ökade stödet två år i rad för att på nytt bli mera negativt de senaste åren. Inställningen till friskolorna har dock varierat starkt mellan olika delar av landet, främst mellan storstäder och glesbygdskommuner (Carlsson 2006).

I ett globalt perspektiv har debatten om privatisering varit mycket intensiv när det gäller vattenförsörjning (se t.ex. Shiva 2003 och Segerfeldt 2003). I sydeuropeiska länder med små lokala självstyrelsenheter har kommunerna saknat kapacitet att själva svara för den tekniska försörjningen och istället har privata företag haft ansvaret för dessa funktioner – företag som är stora aktörer på den internationella marknaden. I 2003 års undersökning ingick en fråga om att *fortsätta driva vattenverk i offentlig regi*. Ingen fråga inom området har gett ett så starkt utslag, och i ingen fråga har partiernas sympatisörer varit så samstämmiga. Svenska folket var klart motståndare till en privatisering av vattenförsörjningen och det gällde också 2008 när frågan på nytt ställdes.

I den västsvenska SOM-undersökningen har sedan 1998 ingått frågor om privatisering inom vård, skola och omsorg och på dessa starkt ideologiskt präglade områden är skillnaderna begränsade mellan nivåerna (se figur 6). När det gäller att bedriva mer av sjukvården i privat regi och satsa mer på friskolor är emellertid inställningen mer negativ i Västra Götaland än i landet i stort. Skillnaderna är emellertid mindre när det gäller att förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus men där är opinionen starkt negativ på båda nivåerna. I 2011 års nationella undersökning ingick inte frågan om ”Låta privata företag svara för äldreomsorg” men den fanns med i den västsvenska undersökningen. Inställningen har ända sedan 1998 varit klart negativ till privat utförande. Det finns emellertid inte någon systematisk skillnad före och efter den uppmärksammade Caremarapporteringen i Dagens Nyheter hösten 2011.⁴

Figur 6 *Inställning till privatisering av offentlig verksamhet, Västra Götaland 1998-2011 (balansmått)*

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Balansmåtten anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag men för förslaget "Förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus", är positivt övervikt lika med negativt till privatisering.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna.

De samlade effekterna av de stora svängningarna i privatiseringsopinionen är också mycket tydliga om vi ser till partiernas sympatisörer (se tabell 2a). Av de nationella undersökningarna framgår att under perioden 1987-1999 i det närmaste halverades skillnaden mellan Vänsterpartiets och Moderata Samlingspartiets sympatisörer på nationell nivå inom de undersökta områdena vård, skola och omsorg och det minskade avståndet var resultatet av att både partierna till vänster och till höger förflyttade sig mot mitten. När det gällde sjukvård och äldreomsorg var det främst de borgerliga partiernas sympatisörer som rörde sig mot mitten medan det var V- och S-sympatisörer som förflyttade sig mest när det gällde skolan.

Vid millennieskiftet polariserades opinionen och moderata sympatisörer gick åt höger i samtliga frågor. Omvänt gick V-sympatisörer till vänster. För övriga partier har förändringarna varit mindre enhetliga. När det gäller vård och omsorg är samstämmigheten stor mellan S-, MP- och V-sympatisörer som är motståndare till privatiseringar inom äldreomsorg och sjukvård och stöder en stopplag (förslaget att förhindra företag med vinstsyfte att driva akutsjukhus/sjukhus).

Moderata Samlingspartiets sympatisörer är genomgående mest positiva till förslag om privatiseringar inom vård och omsorg och är positiva till privat sjukhusvård.

Samtliga borgerliga partiernas sympatisörer rörde sig efter millennieskiftet fram till 2006 klart till höger och tydligast var förändring bland C-sympatisörer (Nilsson 2007). År 2011 är det emellertid en övervikt för att inte bedriva mer av sjukvården i privat regi utom bland KD-, M- och FP-sympatisörer. Med det är en klar övervikt emot vinstintresse i sjukhusvården: det enda undantaget är M- och FP-sympatisörer, bland vilka det är lika många för som emot att förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus.

När det gäller inställningen till utförsäljningen av apoteken som ingick i undersökningen 2009 fanns en tydlig övervikt för att stoppa utförsäljningen bland de rödgröna sympatisörer liksom bland C- och SD-sympatisörer. Bland M- och FP-sympatisörer fanns en svag övervikt för regeringens förslag medan opinionen var splittrad med lika många för som emot bland KD:s sympatisörer (Nilsson 2011b).

När det gäller friskolor ser mönstret delvis annorlunda ut. V-sympatisörer har hela tiden varit starkt emot att satsa mer på friskolor och även inom S har det genomgående funnits en klar övervikt emot. Mp-sympatisörers position har när det gäller inställningen till friskolorna skiftat över tid, men sedan 2006 är inställningen till att satsa mer på friskolor klart negativ. Även bland C- och FP-sympatisörer är det en negativ övervikt sedan 2006 medan det 2011 är lika många bland KD- och M-sympatisörer som är för som emot att satsa mer på friskolor. Opinionsstödet för friskolor är förhållandevis svagt vilket också framgår av att *friskola* genomgående har varit det utan jämförelse oftast nämnda besparingsobjektet om nedskärningar skall göras oavsett typ av kommun och politiskt block.⁵ Medan stödet för friskolorna är svagt hade förslaget att införa vårdnadsbidrag för barn mellan ett och tre år utbrett stöd år 2007, då denna fråga ingick i den nationella undersökningen. Balansmättet var för svenska folket +25 och det fanns fler som var för än emot bland samtliga partiernas sympatisörer även om det positiva stödet var störst bland de borgerliga. Kristdemokraterna hade drivit frågan och inom partiet fanns en mycket stor uppslutning. I tidigare studier hade också rapporterats en positiv inställning till vårdnadsbidrag men frågan hade inte stått högt på den politiska agendan på grund av bristande uppslutning bland andra borgerliga partier (Nilsson 2012c).

Bland Sverigedemokraternas sympatisörer föreligger år 2006-2011 en övervikt emot privatiseringar inom vård, skola och omsorg och Sverigedemokraterna har varit emot avskaffandet av stopplagen. I dessa avseenden står partiets sympatisörer till vänster.

Även vid en jämförelse mellan partiernas sympatisörer på nationell och regional nivå är inställningen mer negativ till privatisering i Västra Götaland än i hela Sverige (se tabell 2b). År 2011 är det bara bland moderata sympatisörer som det finns en positiv övervikt för att bedriva mer av sjukvården i privat regi och för att tillåta privat äldreomsorg; dessutom är det bland KD:s sympatisörer lika många som är för som emot att satsa mer på friskolor. I övrigt är det en negativ övervikt till privatiseringar inom alla partier i Västra Götaland när det gäller vård, skola och omsorg.

Tabell 2a Partisympati och förslag om förändring av den offentliga sektorns gränser, Sverige 2011 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	-71	-47	-49	-9	8	1	20	-25	-17
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	66	59	56	42	1	27	3	49	34
Låta privata företag svara för äldreomsorg	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Satsa mer på friskolor	-68	-45	-29	-7	-12	3	6	-28	-20
Minsta antal (n)	61	425	168	53	93	41	495	73	1531

Tabell 2b Partisympati och förslag om förändring av den offentliga sektorns gränser, Västra Götaland 2011 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	-88	-61	-61	-5	-3	-18	21	-34	-25
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	79	47	52	29	12	42	11	43	33
Låta privata företag svara för äldreomsorg	-86	-63	-60	-15	-11	-22	7	-43	-32
Satsa mer på friskolor	-79	-59	-48	-27	-27	2	-5	-43	-33
Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet	-54	-36	-20	12	18	6	22	-13	-7
Minsta antal (n)	140	722	305	129	179	100	920	134	2881

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i figuren och svarsalternativen var: 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: De nationella och västsvenska SOM-undersökningarna 2011.

I den västsvenska undersökningen ingick också en fråga om att "Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet". Det är en blockskiljande fråga med allianspartierna för, de rödgröna partierna emot och där SD-sympatisörer också är emot utförsäljning av kommunala bolag.

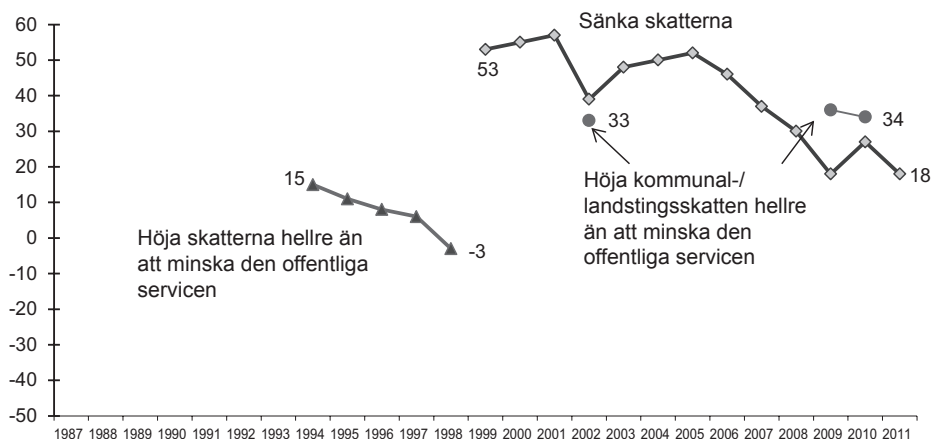
Skatter och service

I alla tider och i alla länder har människor klagat över skatter och andra pålagor. Skatterevolter har brutit ut och protestpartier har bildats. Det finns emellertid inget entydigt samband mellan skattenivå och skatteprotest. I välfärdsstater med en utbyggd service och omfattande transfereringar till hushållen är medborgarnas syn på avvägningen mellan betalningen i form av skatter och vad staten ger central (Peters 1991). Svenska folkets inställning till skatterna har kartlagts i ett flertal undersökningar under efterkrigstiden. Svenskarna har visserligen allmänt sett ansett att skatterna är för höga; framför allt gällde det marginalskatteerna före den stora skattereformen i början på 1990-talet. Mot slutet av 1960-talet ansåg en majoritet av svenska folket också att skatterna var för höga också i förhållande till förmånerna, medan majoriteten under 1980- och 1990-talen gjorde bedömningen att skatterna var rimliga i relation till förmånerna (Vogel 1970; Åberg 1993).

Sedan 1994 har frågor om skatter ingått i SOM-undersökningarna (se figur 7). Valåret 1994, som präglades av budgetunderskott och ökande statsskuld, fanns en övervikt för att *höja skatterna hellre än att minska den offentliga servicen*. Med en förbättrad ekonomisk situation förbyttes emellertid stödet för skattehöjningar hösten 1998 i en svag övervikt mot att höja skatten i relation till offentlig service. Partierna och deras sympatisörer intog i frågan sina traditionella positioner på vänster-högerskalan men under perioden 1994-1997 minskade spännvidden mellan partierna genom att såväl V- och S- som M-sympatisörer förflyttade sig mot mitten. Valåret 1998 fortsatte denna tendens på vänsterkanten medan motståndet mot skattehöjningar skärptes bland de borgerliga partiernas sympatisörer. Vid tre senare tillfällen, 2002, 2009 och 2010, har frågan om en höjning av skatten i förhållande till service ställts, men då kopplad till en höjning av kommunal-/landstingsskatten som för det stora flertalet idag är den helt dominerande inkomstskatten. Då har balansmättet varit klart positivt (Nilsson 2011).

Sedan 1998 ställs en fråga om att *sänka skatterna*. Om skatterna inte kopplas till service fanns bland svenska folket en klar övervikt för att sänka skatterna år 1999-2001. Det gällde också inom samtliga partier, men spännvidden har också i skattesänkingsfrågan varit stor mellan de olika partiernas sympatisörer. Valåret 2002 med en försämrad ekonomisk situation minskade emellertid viljan att sänka skatterna markant, även om det fortsatt fanns en övervikt för att minska skatterna. Med en förbättrad ekonomi ökade stödet för skattesänkningar under några år. Sedan 2005 minskade övervikten för en sänkning med en viss uppgång valåret 2010. Åren 2009-2010 var det färre som ville *sänka skatterna* än som ville höja kommunal-/landstingsskatten hellre än att minska servicen. År 2011 var det en övervikt mot en skattesänkning bland V- och MP-sympatisörer, med lika många för som emot bland S-sympatisörer medan övriga partiers sympatisörer vill se sänkta skatter (tabell 3a). SD-sympatisörer delar de rödgrönas syn på den offentliga sektorns gränser och motsätter sig privatiseringar men står de borgerliga närmast i skattefrågorna. Samma mönster gäller i Västra Götaland.

Figur 7 Svenska folket inställning till skatter 1994-2011 (balansmätt)

Kommentar: Balansmättet avser andelen som anser att det är ett mycket eller ganska bra förslag minus andelen som anser att det är ett ganska eller mycket dåligt förslag. Andelen som inte tagit ställning till förslagen utgör andelen 'vet ej'.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna.

Tabell 3a Partisympati och inställning till att sänka skatterna, Sverige och Västra Götaland 2011 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Sverige	-51	1	-23	25	25	51	49	17	18
Västra Götaland	-50	3	-21	26	28	36	55	32	20

Tabell 3b Partisympati och inställning till att höja kommunal-/landstingsskatten hellre än att minska servicen, Sverige och Västra Götaland 2010 (balansmätt)

	V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	Totalt
Sverige	64	58	66	23	19	25	15	15	37
Västra Götaland	67	56	63	24	32	18	6	11	32

Kommentar: Svarepersonerna har fått ta ställning till förslagen som redovisas i tabellen och svarsalternativen var: "Mycket bra förslag", "Ganska bra förslag", "Varken bra eller dåligt förslag", "Ganska dåligt förslag" samt "Mycket dåligt förslag". Balansmättet anger andelen bra förslag minus andelen dåligt förslag.

Källa: De nationella och västsvenska SOM-undersökningarna 2011.

Det har i Västra Götaland genomgående funnits en övervikt för en höjning av kommunal-/regionskatten hellre än en minskad service. År 2010, det senaste året då frågan ställts, gällde det alla partier men starkast bland de rödgröna sympatisörerna och det gällde både i Västra Götaland och i hela Sverige (tabell 3b).

Det finns ett starkt samband mellan synen på den offentliga sektorn och inställningen till skatterna. Personer som vill minska den offentliga sektorn är också mer benägna att vilja sänka skatterna och omvänt är personer som inte vill minska den offentliga sektorn i mindre utsträckning beredda att sänka skatterna. I kommuner och landsting/regioner är skatten på ett påtagligt sätt relaterad till servicenivån.

Tabell 4a *Inställningen till förslaget att minska den offentliga sektorn och till förslaget att sänka skatterna, Västra Götaland 2011 (procent)*

	Bra förslag: <i>Sänka skatterna</i>	Dåligt förslag: <i>Sänka skatterna</i>
Bra förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	34	3
Dåligt förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	24	39

Tabell 4b *Inställningen till förslaget att minska den offentliga sektorn och till förslaget att höja kommunal-/landstingsskatten hellre än att minska servicen, Västra Götaland 2010 (procent)*

	Bra förslag: <i>Höja kommunal-/landstingsskatten hellre än att minska servicen</i>	Dåligt förslag: <i>Höja kommunal-/landstingsskatten hellre än att minska servicen</i>
Bra förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	19	16
Dåligt förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	57	8

Kommentar: Förslagets formulering framgår av figuren. Underlaget för procentberäkningen utgörs av dem som har haft en bestämd uppfattning om både förslaget att *minska den offentliga sektorn* och förslaget att *hellre höja kommunal-/landstingsskatten än att minska servicen* respektive *sänka skatterna* dvs. svarat att förslagen varit mycket eller ganska bra/dåliga. Sammanlagt är det drygt 60 procent av samtliga svarande som haft en bestämd uppfattning om båda förslagen.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2010 och 2011.

När det gäller att minska den offentliga sektorn och sänka skatterna var opinionen 2011 polariserad i Västra Götaland (tabell 4a); drygt en tredjedel ville både minska den offentliga sektorn och sänka skatterna medan närmare 40 procent inte ville minska den offentliga sektorn och tyckte att det var ett dåligt förslag att sänka skatterna. En fjärdedel ansåg att det var bra att sänka skatterna och dåligt att minska den offentliga sektorn. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att i båda fallen drygt en tredjedel av de svarande inte hade en bestämd uppfattning.

År 2010 ansåg närmare 60 procent av de svarande i Västra Götaland med en bestämd uppfattning att man inte skulle minska den offentliga sektorn och höja kommunal/ landstingskatten hellre än att minska servicen (tabell 4b). Omvänt motsatte sig drygt 15 procent en skattehöjning men ville minska den offentliga sektorn medan var femte ville både höja skatten och minska den offentliga sektorn och knappt var tionde ville varken göra det ena eller det andra.

Partiernas sympatisörer intog också i detta avseende sina positioner på vänsterhögerskalan och avstånden dem emellan var mycket stora (se tabell 5). År 2011 var det drygt 60 procent av moderata sympatisörer med en bestämd uppfattning som tyckte att det var ett bra förslag att minska den offentliga sektorn och att sänka skatterna; bland sympatisörerna till övriga allianspartier var det väsentligt färre som intog samma position medan under 20 procent av de rödgröna sympatisörerna delade denna uppfattning. Omvänt var det tre fjärdedelar av V- och MP-sympatisörerna som ansåg att det var dåligt att sänka skatterna och minska den offentliga sektorn och cirka 60 procent av S-sympatisörerna hade samma uppfattning men bland S-sympatisörerna fanns större stöd för att sänka skatterna. I dessa klassiska vänsterhögerfrågor var det 2011 V- och MP-sympatisörerna och M-sympatisörerna som representerade motpolerna medan bland FP- och KD-sympatisörer och S-sympatisörer en majoritet visserligen stödde det egna blockets huvudposition men hade många som valde andra kombinationer i det politiska rummet. C intog i detta avseende en mellanställning liksom SD.⁶

Den offentliga sektorn, skatterna och privatisering utgör centrala frågor i den politiska debatten och medborgarnas åsikter struktureras i hög grad av ideologi och partisympati. För de politiska partierna har de också varit viktiga frågor på den politiska agendan i beslutande församlingar och i den interna diskussionen inom partierna både nationellt samt i landsting/regioner och kommuner.

Tabell 5 Partisympati samt inställningen till förslaget att sänka skatterna och till förslaget att minska den offentliga sektorn, Västra Götaland 2011 (procent)

	Bra förslag: Sänka skatterna		Dåligt förslag: Sänka skatterna	
Bra förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	V	4	V	1
	S	17	S	3
	MP	8	MP	2
	C	29	C	9
	FP	43	FP	10
	KD	48	KD	2
	M	62	M	3
	SD	36	SD	5
	Totalt	34	Totalt	3
Dåligt förslag: <i>Minska den offentliga sektorn</i>	V	8	V	87
	S	23	S	57
	MP	17	MP	73
	C	40	C	22
	FP	23	FP	24
	KD	26	KD	24
	M	27	M	8
	SD	30	SD	29
	Totalt	24	Totalt	39

Kommentar: Förslagets formulering framgår av figuren. Underlaget för procentberäkningen utgörs av dem som har haft en bestämd uppfattning om både förslaget att minska den offentliga sektorn och förslaget att sänka skatterna, dvs. svaret att förslagen varit mycket eller ganska bra/dåliga. Sammanlagt är det drygt 60 procent av samtliga svarande som haft en bestämd uppfattning. Partisympati avser bästa parti generellt.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Välfärdsolitik och välfärdsretorik

Genom de nationella SOM-undersökningarna sedan 1986 och de västsvenska undersökningarna sedan 1998 har det varit möjligt att följa medborgarnas åsikter om välfärdsstaten. Huvudmönstren när det gäller medborgarnas inställning till välfärdspolitiken är desamma i Västra Götaland som i hela Sverige och liknande resultat redovisas från Värmland och Skåne (Nilsson 2012b).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att opinionen genomgått stora svängningar över tid. Privatiseringsvågens höjdpunkt inföll efter Berlinmurens fall och nedmonteringen av planekonomierna i Östeuropa och högervågen i de anglosaxiska länderna. Under krisåren i början av 1990-talet ökade emellertid stödet för den offentliga sektorn markant liksom motståndet mot privatiseringar inom samtliga undersökta områden. Under krisåren skedde det en uppslutning bakom välfärds-

staten i dessa avseenden. Det har inte varit möjligt att här redovisa bedömningar av service, men även på detta område skedde förändringar under krisåren. Vid bedömning av offentligt finansierad service sänktes anspråksnivån under krisåren och fler var nöjda med den offentliga servicen trots sänkta servicenivåer inom flera områden (Nilsson 2012a).

Svängningarna har varit mycket mindre dramatiska under den senaste ekonomiska krisen men det finns en tendens i samma riktning som under början av 1990-talet. Under 2008 och 2009 minskade andelen som vill minska den offentliga sektorn jämfört med 2005/2006 och motståndet mot privatiseringar har ökat inom flertalet undersökta områden. Det finns idag en övertukt emot en minskning av den offentliga sektorn och det finns en negativ inställning till privatiseringar inom vård, skola och omsorg. I skattefrågorna finns det stöd för skattesänkningar men det är klart fler som vill höja kommunal/landstingsskatten hellre än att minska servicen. Ställningstagandena präglas av ideologi och partisympati.

Sedan 2006 har en enig alliansregering genomfört betydande förändringar av den offentliga sektorns gränser medan oppositionspartierna uppvisat oenighet vid behandlingen av förslagen i riksdagen. På väljarplanet är emellertid enigheten stor bland V-, S- och MP-sympatisörer medan det i flera fall funnits en betydande spännvidd i åsikterna bland allianspartiernas sympatisörer. Kristdemokraterna har i alliansregeringen genom att inneha posterna som ansvariga statsråd fått företräda regeringens politik när det gäller förändringar på dessa områden, som i flera fall haft svagt opinionsstöd bland svenska folket och i vissa avseenden även bland borgerliga sympatisörer och inom det egna partiet.

De under senare år genomförda förändringarna på välfärdspolitikens område har på en rad områden avlägsnat Sverige från övriga nordiska länder. Det gäller bl.a. omfattningen av de vinstdrivande bolagens ansvar för produktionen av välfärdstjänster och andra organisationers verksamhet är mycket begränsad. Det gäller reglerna för riskkapitalbolagens verksamhet inom välfärdssektorn. I strävan att snabbt genomföra förändringar på dessa områden genomfördes privatiseringar utan att system för uppföljning och kontroll hade utarbetats. Först i efterhand pågår ett arbete för att vidta åtgärder (Hartman 2011). Det gäller också frågan om på vilken nivå ansvar skall utkrävas. Även i övrigt har regelsystemen inte anpassats till de nya förutsättningarna; det gäller bl.a. reglerna för insyn och meddelarskydd samt stöd till politiska partier. Samtidigt har den decentraliserade välfärdsstaten utvecklats olika beroende på majoritetsläget i landsting/regioner och kommuner i olika delar av landet.

I en studie av svensk skattepolitik framhåller statsvetaren Axel Hadenius att viktiga faktorer när det gäller att analysera beslutsfattandet i skattefrågor, vid sidan av aktörernas mål, är det kognitiva systemet, dvs. den verklighetssyn som bildar utgångspunkten för agerandet, liksom den avgränsning av problemet som görs (Hadenius 1981). I dagens medialiserade samhälle är i kampen om väljarna frågornas inramning av mycket stor betydelse. Detta förhållande är högst påtagligt när det gäller välfärdsretoriken. Skattesänkningar och jobbskatteavdrag ger två skilda perspektiv på skattefrågan liksom sänkt skatt och skatt i relation till välfärdsservice. Arbetslinjen

representerar en annan syn på sysselsättningsfrågan och ersättningsnivåerna i socialförsäkringssystemen än traditionella problemformuleringar om full sysselsättning och trygghet vid sjukdom. Valfrihet ger andra associationer än privatisering och utförsäljning. Långsiktigt är det en fråga om trovärdighet, då väljarnas erfarenheter möter de politiska budskapen och resultaten av genomförda förändringar.

De olika perspektiven betonar skilda medborgarroller där rollen som skattebetalare fick en framträdande plats i 2010 års valrörelse och där privatiseringar och valfrihet framhåller brukarrollen. I välfärdspolitiken har medborgarskapet blivit allt mer fragmenterat. Samtidigt har de ekonomiska kriserna inneburit ett ökat fokus på krishantering och helhetsansvar.

Noter

- ¹ Denna artikel bygger på tidigare artiklar som behandlat svensk välfärdspolitik (se senast Nilsson 2012c).
- ² Inskränkningen i rätten att överlämna driften av akutsjukhus till annan aktör upphörde att gälla med utgången av 2002, då de i riksdagen då samverkande partierna inte kunde enas om en förlängning av lagen. Baserat på en överenskommelse mellan regeringen och Vänsterpartiet och Miljöpartiet om vilka villkor som skulle gälla för alternativa driftsformer inom vården ändrades Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), vilket innebar att ”Om landsting överlämnar ansvaret för driften av hälso- och sjukvård som ges vid ett sjukhus till annan skall avtalet innehålla villkor om att verksamheten inte får drivas med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent.” (Socialdepartementet, Promemoria 2004-06-23; Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10)
- ³ Därmed upphävs bestämmelserna om att landsting inte kan sluta avtal om verksamheten skall drivas med vinstsyfte, vården skall finansieras uteslutande med vårdavgifter, att landstingen inte får överlämna driften av regionsjukhus/kliniker till annan och kravet på att landstinget skall bedriva hälso- och sjukvård vid minst ett sjukhus i offentlig regi.
- ⁴ I en serie artiklar med början 2011-10-11 rapporterade Dagens Nyheter om missförhållanden vid Caremas äldreboenden.
- ⁵ Att friskolan är det oftast nämnda området som man i första hand kan minska på går igen i flera undersökningar. Samma resultat redovisas från undersökningar i Skåne, Västsverige och Värmland (Persson 1999 och Nilsson 2012a).
- ⁶ Vid redovisning av uppgifter för partiernas sympatisörer med en bestämd uppfattning i frågorna är det viktigt att komma ihåg att uppgifterna i flera fall baseras på små tal: V 101, S 343, MP 166, C 45, FP 74, KD 42, M 461 och SD 66 samt totalt 1392.

Referenser

- Bendz, A (2012) "Vårdvalet i Västsverige". I Bergström, A (red), *Västsvensk vardag*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Björck, H (2008) *Folkhemsbyggare*. Stockholm: Atlantis.
- Blomqvist, P (2005) "Privatisering av sjukvård; lösning eller komplikation" I Socialvetenskaplig tidskrift 2005: 2-3.
- Blomqvist, P & Rothstein, B (2000) *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Agora.
- Carlson, B R (2006) "Friskolor mellan ideologi och erfarenhet" i Nilsson, L (red), *Nya gränser – Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Dagens Nyheter 2011-10-11 -
- Dahlberg, M och Vedung, E (2001) *Demokrati och brukarutvärdering*. Lund: Studentlitteratur.
- Esping-Andersen, G (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity press.
- Esping-Andersen, G (1996) "After the Golden Age? Welfare State Dilemmas in a Global Economy." I Esping-Andersen, G, ed. *Welfare States in Transition*. Sage Publications.
- Esping-Andersen, G (2002) "Towards the Good Society, Once Again?" In Esping-Andersen, G m.fl. (2002) *Why we need a New Welfare State*. Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G (2009) *The Incomplete Revolution. Adapting to women's new roles*. Polity.
- Hadenius, A (1981) *Spelet om skatten*. Norstedts.
- Hadenius, S och Nilsson, L (1991) *Ifrågasatt. Den offentliga sektorn i debatt och opinion*. Svensk Informations medicenter.
- Hartman, L (2011) red. *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med välfärden?* SNS Förlag.
- Johansson, F, Nilsson, L och Strömberg, L (2001) *Kommunal demokrati under fyra decennier*. Liber.
- Kastberg, G (2010) *Vad vet vi om kundval – en forskningsöversikt*. SKL.
- Kuhle, S och Solheim, L (1985) *Velferdsstaten – vekst og omstilling*. Oslo: Tano Aschenhoug.
- Lundqvist, L J (2001) "Privatisering – varför och varför inte." I Rothstein, Bo (red), *Politik som organisering*. Förvaltningspolitikens grundproblem. Stockholm: SNS Förlag.
- Nilsson, L (1996) Medborgarna och servicedemokratin. I Rothstein, B och Särilvik, B (red), *Vetenskapen om politik. Festskrift till professor emeritus Jörgen Westerståhl*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2000) "Opinionstrender och medieeffekter." I Fridolf, M (red), *Vem formar politiken i kommunerna?* SNS Förlag.
- Nilsson, L (2007) "Trovärdig välfärdspolitik?" I Holmberg, S och Weibull, L (red), *Det nya Sverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Nilsson, L (2011a) "Om välfärdsstatens gränser – Medborgarna, den offentliga sektorn och skatterna". I Höijer, I och Höijer, S (red), *Familj, vardagsliv och modernitet. En festskrift till Margareta Bäck-Wiklund*. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2011b) "Välfärdsopinion – valåret 2010". I Holmberg, S, Weibull, L och Oscarsson, H (red), *Lycksalighetens ö*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2012a) "Välfärd och service i Västra Götaland." I Bergström, A (red.), *Västsvensk vardag*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L (2012b) "Värmlänningarna och välfärdspolitiken – Sverige och Värmland." I Nilsson, L, Aronsson, L och Norell, PO (red), *Värmländska landskap*. SOM-institutet och Cerut, Karlstad University Press.
- Nilsson, L (2012c) "Medborgarna och svensk välfärdspolitik 1986-2011". I Weibull, L, Oscarsson, H och Bergström, A (red), *I framtidens skugga*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Strömberg, L (1988) "Offentligt – privat, Svenska Folkets åsikter om privatisering och avreglering." I Holmberg, S och Weibull, L (red), *SOM-undersökningen 1987*, SOM-rapport nr 3. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Peters, G (1991), *The Politics of Taxation. A Comparative Perspective*. Blackwell.
- Proposition 2000/01:36, *Sjukhus med vinstsyfte*.
- Proposition 2006/07:52, *Driftsformer för sjukhus*.
- Proposition 2006/07:57, *Försäljning av vissa statligt ägda företag*.
- SCB Pressmeddelande, Nr 2009:109.
- Segerfeldt, F (2003) *Vatten till salu. Hur företag och marknad kan lösa världens vattenkris*. Pejling nr 44, Timbro.
- SFS 2008:962, *Lagen om valfrihet*, LOV.
- Shiva, V (2003) *Krig om vatten: plundring och profit*. Ordfront.
- Svallfors, S (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi. Välfärdsopinionen i 90-talets Sverige*. Borea.
- Socialdepartementet*, Promemoria 2004-06-23.
- Socialdepartementet*, Lagrådsremiss – Driftsformer för offentligt finansierade sjukhus, 2005-03-10.
- SOU 2001:79, *Välfärdsbokslut för 1990-talet*.
- Tarschys, D (1978) *Den offentliga revolutionen*. Stockholm: LiberFörlag.
- Vogel, J (1970) *Aspirationer, möjligheter och skattemoral*. Stockholm: SOU 1970:25.
- Åberg, R (1993) Århundradets skattereform? Politik och opinion kring 1991 års skattereform. Fritzes.
- www.oecd.org/pisa

PERSPEKTIV PÅ PRIVATISERINGAR

– VÄLFÄRDSATTITYDER FRÅN VÄNSTER TILL HÖGER OCH BETYDELSEN AV ATT VARA POLITISKT INTRESSERAD

JACOB SEVERIN

I Sverige skapades välfärdens institutioner inte enbart för att tillgodose medborgarnas behov av allehanda service. Utvecklingen skedde också med avsikten att bygga ett samhälle som präglades av värden beträffande social jämlikhet och omsorgsmässig universalitet (Blomqvist 2004: 139-140). Implementeringen av olika sorters välfärd kunde därmed stödja sig på egalitära principer om vad staten *bör* göra. Syftet var att den offentliga servicen ej ”skulle vara något B-alternativ för de sämre bemedlade utan även här skulle universalismens princip råda” (Rothstein 2006: 234). Välfärdproduktionen legitimerades på så sätt normativt och denna levnadsregel blev ett eget paradigmen när det gällde att se på statens sociala åtaganden.

Idag är välfärdsstaten ett cementerat faktum. Detta får till följd att människor möter välfärdens olika institutioner dagligen, till exempel via vården och omsorgen; barnomsorgen och skolan; kollektivtrafiken och offentliga bibliotek. Vid olika tidpunkter är välfärdsmedborgaren dessutom mottagare av ekonomiska medel från det offentliga i form exempelvis barnbidrag, studiebidrag eller pension. Välfärdsstaten är därmed att betrakta som ständigt närvarande i människors liv, vilket borgar för en ökad kännedom av hur välfärden de facto fungerar (Kumlin 2002). Som ett resultat *tycker, tänker* och *känner* människor diverse saker när välfärdsfrågor kommer på tal.¹ Människors olika perspektiv och åsikter angående välfärdens funktionssätt kan därför ses som en stor attitydmässig vattendelare mellan människor i samhället.

Attityder med beröringspunkt i välfärdspolitiska frågor, påverkas av faktorer som avser hur välfärden skall produceras, organiseras, finansieras och distribueras. Attityderna till dessa frågor kan vidare vara av *allmän* eller *ideologisk* karaktär (Svallfors 1991: 611-612). Eftersom tillgodoseendet av välfärdsservice nuförtiden sker i samverkan mellan offentlig sektor och den privata marknaden, är välfärdsopinionen ett mynt med två sidor. Den ena sidan är präglad av attityder till offentlig välfärd. Detta medan prägeln på myntets andra sida består av *attityder till privat välfärd*. Vidare är människors attityder till såväl offentlig som privat välfärd knutna till å ena sidan ideal, principer och värden och å andra sidan individuella ekonomiska nyttofunktioner (Kumlin 2002).

Detta kapitel skall knyta an till diskussionen om välfärdsprivatiseringar. Närmare bestämt skall analysen rikta ljuset mot den mer värderingsstyrda sidan av privatiseringsdiskursen, nämligen hur *ideologi* samvarierar med attityderna till att

avsocialisera den offentliga välfärden. Resonemanget skall emellertid vidgas till att inkludera betydelsen av en människas *politiska intresse*. Detta görs för att undersöka huruvida effekten som ideologi har på en människas privatiseringsattityder, ser olika ut beroende på om denne är politiskt intresserad eller ej. Syftet med analysen är på så sätt att visa hur det kanske viktigaste sprängstoffet inom privatiseringsdebatten – nämligen en människas ideologiska ståndpunkt – är till viss del beroende av dennes politiska medvetenhet. Genom att rikta fokus mot detta faktum nyanseras bilden av de människor som agiterar för eller emot privatiseringar.

Den västsvenska privatiseringsopinionen

Diskussionen skall härnäst belysa hur människor boende i Västsverige ser på privatiseringar inom välfärdens tre mest centrala sektorer: vården, skolan och omsorgen. Det kan nämnas att dessa tre områden har påverkats relativt mycket av de senaste 20 årens privatiseringsvindar (se Pierre & Rothstein 2003: 15; Svallfors 2011).

År 2008 lät den borgerliga alliansregeringen instifta Lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV). Den juridiska innebörden kan beskrivas som att svenska kommuner tillåts välja huruvida de enskilda medborgarna själva skall få bestämma sin leverantör av välfärd (Nilsson 2011; se även Bendz kapitel i föreliggande volym). Områden som lyder under lagen är framförallt hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Vidare ingår även primärvården och hemtjänsten inom den kategori som i enlighet med LOV konkurrerats ut. Totalt har 118 av Sveriges 290 kommuner implementerat LOV och ytterligare 51 kommuner har beslutat att införa systemet. I Västra Götaland (inklusive Kungsbacka) har totalt 36 kommuner tagit lagen i bruk.²

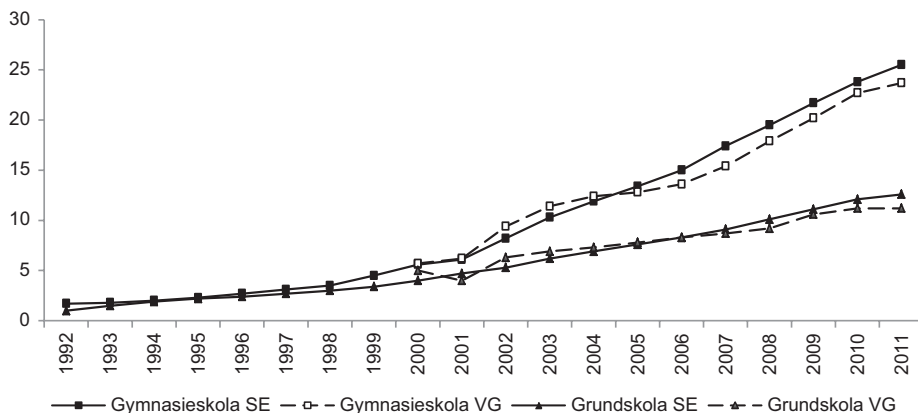
Implementeringen av LOV är ett exempel på hur välfärden har marknadsanpassats inom vården och omsorgen. Kan samma tendens kan skönjas inom skolsektorn? I figur 1 presenteras utvecklingen av andelen elever vars skolgång sker enligt premisserna att utföraren är ett privat företag. Utvecklingen i Sverige ställs i relation till hur utvecklingen har sett ut i Västra Götaland.

De första mätpunkterna för Västra Götaland återfinns år 2001. Det är ungefär vid denna tidpunkt som ökningen av elever inom gymnasiefriskolor ökar som mest. Detta medan ökningen av friskoleelever på grundskolenivå ökar i lite mindre utsträckning. Genom att studera figur 1 går det att konstatera hur utvecklingen i Västra Götaland överensstämmer med utvecklingen i Sverige som helhet. Eftersom de privata välfärdsföretagens etablering i Västsverige sker i en likartad utsträckning som i det övriga landet är det uppenbart att attityderna beträffande välfärdsprivatiseringar är ett lika relevant studieområde på denna regionala nivå som i Sverige som helhet.

Härnäst står att helt kort säga några ord om den regionala privatiseringsopinionen. De västsvenska SOM-undersökningarna har bland annat låtit respondenterna ta ställning till tre stycken politiska förslag med anknytning till välfärdsområdena vård, skola och omsorg (se Nilssons kapitel för en mer detaljerad framställning över opinionsutvecklingen på dessa områden). Samtliga tre förslag är formulerade utifrån

Figur 1 Andelen elever som brukar friskolor i Sverige och i Västra Götaland 1992-2011 (procent)

Kommentar: Figuren återger andelen elever som går i friskola på grundskole- respektive gymnasienivå. Förkortningar: SE = Sverige; VG = Västra Götaland (exklusive Kungsbacka).

Källa: Skolverket.

devisen att avsocialisera välfärden. De tre förslagen är: *satsa mer på friskolor; låta privata företag bedriva äldreomsorg* respektive *bedriva mer av sjukvården i privat regi*. Utvecklingen av inställningen till förslagen mellan åren 1992-2011 kan beskrivas som att det har ägt rum en gradvis harmonisering mellan de tre sektorerna. Från relativt stora balansdifferenser i mitten på 1990-talet till en näst intill likartad bedömning mellan åren 2007-2011. Möjligtvis kan detta bero på två saker: (1) medborgarna i Västsverige har en bättre kunskap gällande vad de tre privatiseringsinstitutionerna åsyftar. Därav följer en mer konsistent bedömning av policyförslagen; (2) den borgerliga alliansregeringens tillträdande 2006 kan eventuellt ha bidragit till en mer samstämmig bild av privatiseringar som generellt fenomen. Överhuvudtaget så vittnar de tre balanstrenderna om att den aggregerade synen beträffande de tre privatiseringsförslagen är ungefär likadan.

Privatiseringsopinionen på de tre områdena ger en samstämmigt negativ bild över hur västsvensarna ser på förslagen att avsocialisera den offentliga välfärden. Det skall samtidigt påpekas att opinionen ger uttryck för hur det ser ut i Västsverige på ett aggregerat plan. Värt att nämna är därför att privatiseringsopinionen skiljer sig markant åt med avseende på till exempel storstad och glesbygdskommun (Carlson 2006). Men om vi enbart diskuterar den generella trenden, och struntar i en potentiell nedbrytning på mindre geografiska enheter, går det att konstatera att det råder en generell privatiseringsskepsis i Västsverige. Denna bild stämmer även väl överens med privatiseringsopinionen på nationell nivå (se Nilsson 2012).

Från denna genomgång skall vi i nästkommande avsnitt diskutera och analysera hur privatiseringsattityder samvarierar med en av de största vattendelarna i det svenska samhället, nämligen den politiska vänster-högerskalan.

Privatiseringsattityder från vänster till höger

Det framstår nog som självklart att värderingar samvarierar med en människas privatiseringsattityder. Men vilka är de ideologiska perspektiv som gömmer sig inom privatiseringsdiskursen? Ofta diskuteras fördelarna med privatiseringar i praktiska ordalag. Då används ofta termer såsom effektivitet, konkurrens och kostnadsminimering. I samband med kommersialiseringen av offentlig sektor, och i spåren av *New public management*,³ har dessa begrepp blivit liktydiga med en god offentlig förvaltning (se Bäck & Larsson 2006; Pollitt & Bouckaert 2011). Styrningen av dagens förvaltning kretsar därför i stor utsträckning kring ideal beträffande mål- och resultatstyrning, hushållning av skattepengar och så vidare. Men innebär det att de normativa ledstjärnor som tändes när välfärden först implementerades idag lyser med sin frånvaro? Givetvis är så ej fallet, helt enkelt eftersom det knappast existerar något förvaltningspolitiskt område, som är så tydligt färgat av ideologiska markörer. Detta gäller inte minst eftersom välfärdsprivatiseringar knyter an till ett libertarianskt rättviseteoretiskt perspektiv. I litteraturen beskrivs det bland annat som att "libertarianer försvarar marknadens frihet och kräver inskränkningar i statens makt att bedriva socialpolitik" (Kymlicka 1995: 100). Det är möjligt att kontrastera detta mot marxistisk teori som förordar "avskaffandet av privat egendom" (Ibid. 1990: 175). Det är vida känt att rätten till ägande, storleken på offentlig sektor och omfördelning av resurser är väsentliga principer inom alla ideologiska system, såväl som inom privatiseringsdiskursen. Därför ter det sig naturligt att ideologi och dessa välfärdsattityder samvarierar i stor utsträckning.

Men vad är det exakt som avses med begreppet *ideologi*? Herbert Tingsten menade att "ordet ideologi reserveras för en samling föreställningar, som tänkas bilda ett mera systematiskt helt och angivna generella och bestämda direktiv för handlandet" (Tingsten 1941:9). Eftersom det är svårt för en individ att vara upplyst och informerad i *alla världens* politiska frågor fungerar ideologier som ett substitut när informationen är knapphändig. Ideologier utgör på så sätt en viktig del när människor fattar beslut. I enlighet med detta resonemang kan ideologier beskrivas som en karta, utefter vilken en människa kan manövrera mellan olika handlingsalternativ (se Downs 1957: 113). Dessutom är en individs ideologiska positionering en känslomässigt laddad social och politisk markör (Sniderman, Brody & Tetlock 1991).

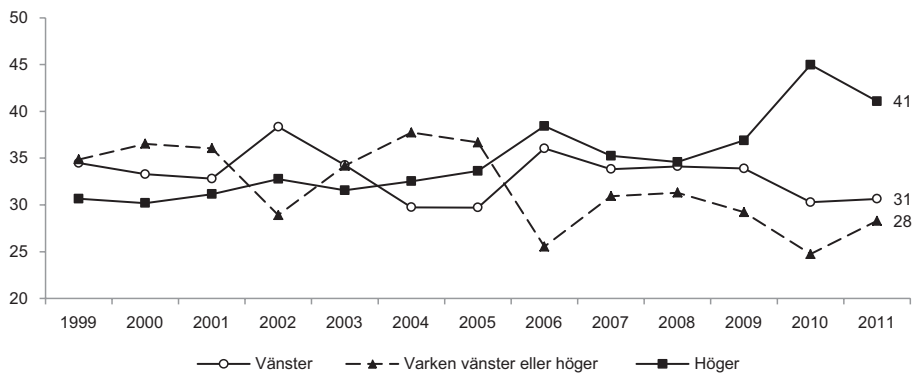
Forskning på området har belagt att politiska attityder för välfärdsprivatiseringar samvarierar med bland annat partitillhörighet och ideologisk positionering (se Nilsson 2011; Jakobsen 2010; Karlsson 2003; Svallfors 1991). Faktum är att människors välfärdsattityder i större utsträckning påverkas av ideologi än vad som till exempel gynnar den egna nyttan (Hadenius 1986; Kumlin 2002; se även Titmuss

1970). Det har även kunnat påvisas att en individs positionering utmed en subjektiv vänster-högerskala i hög utsträckning fångar upp den ideologiska inställningen för eller emot privatiseringar inom välfärden (se till exempel Martinussen 2008).

Att vänster-högerskalan samvarierar med välfärdspolitiska attityder är inte särskilt förvånande. Detta eftersom det borde existera "ett generellt samband mellan förekomsten av användbara förenklingsverktyg – abstrakta politiska metaforer, bilder, ideologiska rymder – och den moderna demokratins sätt att fungera (Oscarsson 1998: 2). Det har dessutom visat sig att svenska medborgare är synnerligen endimensionella i sina ideologiska positioner (se Dahlberg & Oscarsson 2006). Därför skall vänster-högerskalan användas som operationalisering för ideologi i den senare analysen.

De västsvenska SOM-undersökningarna lät respondenterna möta vänster-högerskalan för första gången år 1999. I figur 2 presenteras hur västsvensarna positionerar sig utmed denna skala. Det framgår tydligt att det skett en tydlig glidning åt höger i Västsverige. I 2011 års undersökning anger 41 procent av respondenterna att de är något till höger eller klart till höger. Motsvarande andel på vänsterkanten uppgår till 31 procent.

Figur 2 Västsvensarna och vänster-högerskalan 1999-2011 (procent)

Kommentar: Frågan som ställdes lyder: "Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster-högerskala. Var skulle du placera dig själv på en sådan skala?" Svartaltemativ: "klart till vänster", "något till vänster", "varken till vänster eller till höger", "något till höger", "klart till höger". I figuren har *något till vänster/höger* och *klart till vänster/höger* slagits samman.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999-2011.

Som en liten parentes kan det nämnas att när marginalfördelningen över vänster-högerskalan studeras mellan åren 1999-2011, tycks det som att det existerar en valårseffekt i hur västsvenska medborgare positionerar sig. Detta yttrar sig på så

sätt att andelen personer som kategoriserar sig själva i mitten, det vill säga *varken till vänster eller till höger*, minskar under valåren 2002, 2006 och 2010.

Efter att ha diskuterat ideologins betydelse för en individs privatiseringsattityder, ska nu blickfånget riktas mot politiskt intresse som interagerande variabel.

Politiskt intresse som interagerande variabel

Inom den normativa demokratiteorin ses kunskap om det politiska systemet som en viktig faktor för medborgerligt deltagande i samhällsprocesserna. Politisk kunskap anses bland annat göra medborgarna *kapabla* att avlägga en rationell röst framme vid valurnan (Dahl 1979). Detta innebär att medborgarna inte bara ska vara ideologiska och värderingsstyrda, utan även informerade och kunniga i frågor av politisk natur.

Men är teorin om den informerade samhällsmedborgaren enbart en normativ floskel, eller existerar det ett faktiskt samband mellan politisk medvetenhet och åsiktsbildning? Vi vet sedan tidigare att politisk kunskap och politiskt intresse samvarierar i stor utsträckning (Zaller 1992). Därav följer att intresserade individer har enklare att navigera mellan frågor av politisk karaktär oavsett vilken ideologisk ståndpunkt dessa har. Forskning på området har kunnat påvisa att politiskt intresserade (läs politiskt medvetna⁴) individer besitter en större benägenhet att skapa konsistenta uppfattningar i frågor av politisk natur (Lomax Cook, Barabas & Page 2002; Zaller 1992). Det finns däremot inga skäl att tro att intresserade personer har mer positiva eller negativa privatiseringsattityder rent generellt. Ett antagande är istället att privatiseringsattityder samvarierar med ideologi under villkoret att den enskilda individen är intresserad och medveten om politik. Detta medför att politiskt intresse skall studeras som en interaktionsvariabel. I klartext betyder detta att den *ideologiska positioneringen* samvarierar med attityder till privatiseringar olika beroende på om en människa är politiskt intresserad eller ej.

Hypoteser och vald metod

Den teoretiska diskussionen har berört två olika perspektiv beträffande vilka faktorer som samvarierar med individers attityder till privatiseringar: (1) *ideologi* och (2) *politiskt intresse*. Ideologier borde influera privatiseringsopinionen eftersom individen erbjuds en värderingsmässig karta att navigera efter. Den första hypotesen kan därmed formuleras som följer:

Hypotes 1: *Eftersom ideologier hjälper individer att orientera sig och ta ställning i frågor av politisk karaktär, samvarierar privatiseringsattityder i positiv mening ju mer höger en individ uppskattar sig själv att vara. På samma sätt finns det ett negativt beroende mellan privatiseringsattityder och att individen positionerar sig själv till vänster.*

Enligt den första hypotesen görs antagandet att ideologi har en stark enskild effekt på attityderna till att privatisera välfärden. Men vid sidan av den ideologiska betydelsen presenterades tesen att ideologi samvarierar med en individs privatiseringsattityder olika beroende på dennes politiska intresse. Med detta i åtanke kan den andra hypotesen formuleras på följande vis:

Hypotes 2: *Eftersom politiskt intresserade individer kan antas vara mer kunniga och informerade om det politiska systemet, finns det en interaktionseffekt mellan ideologi och politiskt intresse. Interaktionen innebär att effekten som ideologi har på en individs privatiseringsattityder ser olika ut beroende på om denne är politiskt intresserad eller ej.*

Individernas privatiseringsattityder skall mätas med hjälp av de tre tidigare presenterade politiska förslagen på områdena vård, skola och omsorg. Förslagen ifråga är som bekant formulerade på följande vis: *satsa mer på friskolor, låta privata företag svara för äldreomsorg och bedriva mer av sjukvården i privat regi* (se också Bendz kapitel och Nilssons kapitel).⁵ Eftersom de tre variablerna är av en endimensionell karaktär, det vill säga att de mäter samma sak, kan dessa indexeras.⁶ Beräkningen av privatiseringsindexet har genomförts på ett sådant sätt att det sträcker sig från noll till ett. Indexeringen innebär att den beroende variabeln befinner sig på kvotskalenivå, vilket möjliggör beräkning av medelvärden (Bryman 2008). Det kan nämnas att indexets medelvärde har varierat i liten omfattning över tid. Mellan åren 1992-2011 skiljer det blott sju procentenheter mellan det största värdet (2005=.44) och det minsta värdet (2011=.37).

Tabell 1 *Envägs variansanalys (ANOVA) mellan indexet över privatiseringsattityder och vänster-högerskalan*

	Klart till vänster	Något till vänster	Varken till vänster eller till höger	Något till höger
Något till vänster	.108***	-	-	-
Varken till vänster eller till höger	.203***	.094***	-	-
Något till höger	.318***	.209***	.115***	-
Klart till höger	.439***	.331***	.236***	.121***

Kommentar: Beroende variabel i variansanalysen är indexet över privatiseringsattityder. Skillnaderna i medelvärde har signifikantstestats med hjälp av ett Bonferroni post-hoc-test. Signifikanta skillnader flaggas med stjärnor. Signifikansnivåer: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001. Källa: Väst-SOM-undersökningen 2011.

Nu uppstår frågan huruvida vänster-högerskalan och indexet över privatiseringsattityder samvarierar. Ett sätt att undersöka detta är att studera indexets medelvärdeskillnader för de fem olika vänster-höger-positionerna och sedan testa om eventuella skillnader är slumpberoende eller ej. I tabell 1 presenteras en envägs variansanalys (ANOVA) mellan privatiseringsindexet och vänster-högerskalan. Indexet sträcker sig som sagt mellan 0 och 1. Vi kan i tabellen utläsa att medelvärdeskillnader existerar mellan samtliga grupper. Vidare är differensen som störst mellan gruppen *klart till vänster* och gruppen *klart till höger*.⁷

Med vetenskapen om detta återstår att undersöka huruvida ideologi uppvisar samma effekter under kontroll för andra variabler och om det existerar en interaktionseffekt mellan ideologi och politiskt intresse.

Vald metod för det här kapitlets ändamål är linjär regressionsanalys (OLS). Eftersom den beroende variabeln sträcker sig mellan noll och ett kan effekterna tolkas som förändringar uttryckta i procent. Regressionsanalysen skall genomföras med hjälp av två olika datamängder. Dels skall den västsvenska SOM-undersökningen 2011 användas, men därutöver skall ett dataunderlag bestående av samtliga västsvenska undersökningar mellan åren 1999-2011 analyseras. Syftet är att studera huruvida effekterna överensstämmer mellan de två analyserna och på så sätt validera resultaten från 2011 års undersökning.⁸

Resultat

I tabell 2 presenteras resultatet av de regressionsanalyser som låtit genomföras. Totalt har två analyser genomförts, en baserad på väst-SOM-undersökningen 2011 och en med väst-SOM-undersökningarna 1999-2011 som datakälla. Vardera analys består vidare av tre modeller, där respektive modell 3 innehåller variablerna för både ideologi och politiskt intresse, samt interaktionstermen för dessa båda variabler.⁹

De två regressionsanalyserna uppvisar nästintill identiska resultat. Sånär som på några enheters effektskillnader överensstämmer den förmedlade bilden från analysen av Väst-SOM 2011 med den från hela perioden 1999-2011.

I vardera modell 1 kan det enbart talas om modesta effekter, på gränsen till obefintliga. Att vara politiskt intresserad ger upphov till en signifikant effekt motsvarande 2,1 procent i studiet av perioden 1999-2011. Motsvarande effekt för analysen av 2011 är både mindre och ej med statistisk säkerhet skild från noll.

Modell 2 indikerar att ideologi har en stark självständigt effekt på privatiseringsindexet. Ett stegs ökning på vänster-högerskalan ger under kontroll för övriga variabler upphov till signifikanta effekter motsvarande 11 procent respektive 12,1 procent. Andelen förklarad varians som kan hänföras tillbaka till modellen uppgår till hela 26,5 procent respektive 29,1 procent.

Tabell 2 Linjär regressionsanalys (OLS) med indexet över privatiseringsattityder som beroende variabel, Västsverige 2011 och 1999-2011

	Väst-SOM 2011			Väst-SOM 1999-2011		
	Modell 1 (b/se)	Modell 2 (b/se)	Modell 3 (b/se)	Modell 1 (b/se)	Modell 2 (b/se)	Modell 3 (b/se)
Ålder	-0.025*** (0.006)	-0.038*** (0.005)	-0.036*** (0.005)	-0.009** (0.002)	-0.022*** (0.003)	-0.021*** (0.003)
Hög utbildning (1, 0)	0.017** (0.005)	0.007 (0.004)	0.007 (0.004)	0.034*** (0.003)	0.018*** (0.002)	0.020*** (0.002)
Kvinna (1, 0)	-0.017 (0.010)	0.006 (0.009)	0.006 (0.009)	0.000 (0.002)	0.012** (0.003)	0.012** (0.003)
Inkomst (1-3)	0.030*** (0.008)	-0.004 (0.007)	-0.004 (0.007)	0.026*** (0.003)	-0.001 (0.002)	-0.002 (0.002)
Politiskt intresse (1, 0)	-0.014 (0.010)		-0.194*** (0.025)	-0.021*** (0.003)		-0.151*** (0.008)
Ideologi (1-5)		0.110*** (0.004)	0.067*** (0.007)		0.121*** (0.002)	0.090*** (0.003)
Politiskt Intresse × Ideologi (0-5)			0.062*** (0.008)			0.049*** (0.002)
Konstant	0.353*** (0.026)	0.114*** (0.023)	0.242*** (0.029)	0.314*** (0.011)	0.053*** (0.012)	0.146*** (0.014)
Antal svarande	2708	2696	2678	39260	38804	38652
Justerad R ²	0.028	0.265	0.282	0.023	0.291	0.302

Kommentar: I tabellen återfinns regressionskoefficienterna med sina tillhörande standardfel inom parentes. Signifikanta effekter flaggas med stjärnor. Regressionsanalysen använder robusta standardfel för att parera heteroscedasticitet i modellerna. Signifikansnivåer: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001. Källa: Väst-SOM-undersökningarna 1999-2011.

I modell 3 ingår såväl politiskt intresse som ideologi. Dessutom återfinns interaktionstermen mellan de båda variablerna. Märkbart är att effekten från ideologi reduceras avsevärt under kontroll för de övriga variablerna. Men eftersom interaktionstermen finns inkluderad skall ideologieffekten tolkas som existerande när politiskt intresse är frånvarande (= 0). Effekten av ideologi bland personer som är politiskt intresserade är därför istället ideologi + interaktionstermen (0.067 + 0.062 respektive 0.09 + 0.049). Vi kan utifrån detta konstatera att under kontroll för övriga variabler innebär ett stegs öknings på vänster-högerskalan en mycket starkare effekt inom gruppen som är politiskt intresserad än inom den grupp som ej är politiskt intresserad.

Sist men inte minst skall några ord vädras beträffande effekten från politiskt intresse. Som en följd av att interaktionstermen finns inkluderad gäller denna effekt under förbehåll för att ideologi = 0. Under kontroll för övriga variabler ger egenskapen av att vara politiskt intresserad upphov till en negativ effekt som motsvarar -0.194 respektive -0.151. Detta betyder att det finns ett starkt samband mellan ideologi, politiskt intresse och en individs privatiseringsattityder. Sambandet yttrar sig på ett sådant sätt att ett steg till höger på vänster-högerskalan ger upphov till en starkare effekt i gruppen som är politiskt intresserad jämfört med gruppen som ej är politiskt intresserad. Dessutom indikerar analysen att politiskt intresse har en stark självständig negativ effekt när interaktionstermen finns inkluderad i modellen. Vi kan utifrån detta konstatera att såväl hypotes 1 som hypotes 2 får starkt empiriskt stöd. Innan analysen får anses vara avklarad illustreras interaktionseffekterna grafiskt i figur 3. Detta görs dels för att få en bild av huruvida skillnaden mellan grupperna av politiskt intresse är signifikant längs med alla steg på vänster-högerskalan, men även eftersom det illustrerar var skillnaderna mellan att vara politiskt intresserad eller ej är som störst.

Baserat på den västsvenska SOM-undersökningen 2011 framgår det att skillnaden mellan att vara politiskt intresserad eller ej är som störst på den ideologiska högerkanten. Detta åskådliggörs genom att de gråa områden som representerar ett konfidensintervall på 95-procentsnivån överlappar varandra i gruppen klart till vänster. Med andra ord återfinns samma skillnad bland individer som positionerar sig till vänster, men baserat på data från denna enskilda undersökning kan effektskillnaden mellan grupperna inte på ett signifikant vis skiljas från noll. Detta får ses som ett intressant resultat eftersom det nyanserar bilden av vilka individer som hyser de starkaste privatiseringsattityderna i samhället.

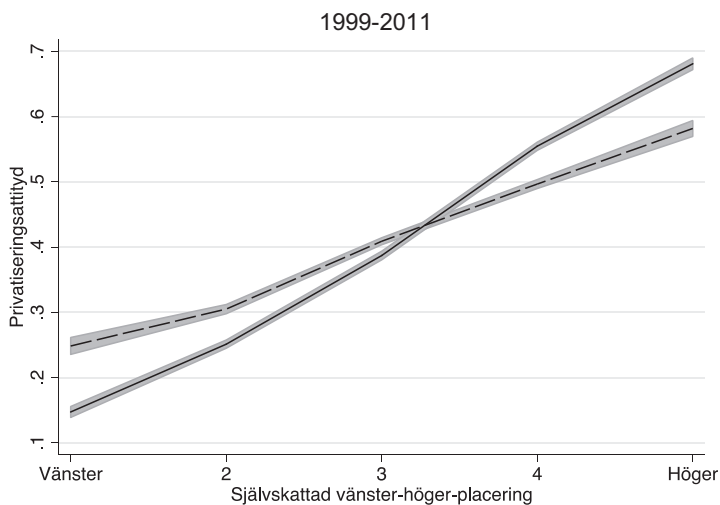
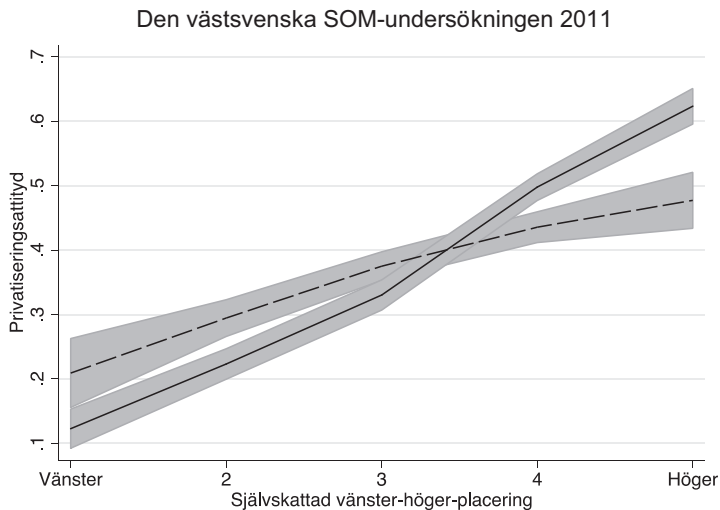
Avslutande diskussion

På senare tid har en gammal relik dammats av inom förvaltningsforskningen. Det är fråga om den tyska sociologen Max Weber och dennes syn på output-sidan som särskilt viktig vid bedömningen av offentlig verksamhet. Fokuseringen på policyprocessens *utflöde* kan beskrivas i termer av att medborgarna måste uppfatta den förda politiken som legitim, i annat fall kommer den inte att accepteras (Rothstein 1997: 46; Sharpf 1997). Det här kapitlet har i lite motsatt mening fokuserat på en annan del av den politiska processen, närmare bestämt en del av det politiska *inflödet* eller betydelsen av en individs ideologiska hemvist för vilka privatiseringsattityder som denne ger uttryck för.

Vilka blir implikationerna? För det första kan det konstateras att de mest utkristalliserade åsikterna för eller emot privatiseringar kommer från en viss kategori av människor, nämligen en politiskt intresserad och starkt ideologiskt färgad grupp av människor. Detta kastar nytt ljus över de som ofta menar att privatiseringsdiskursen är en vänster-höger-fråga i strikt mening. Så är givetvis fallet, men detta

Figur 3 Interaktionseffekten mellan vänster-högerskalan och politiskt intresse

———— = Politiskt intresserad - - - - - = Ej politiskt intresserad

Kommentar: De två graferna illustrerar interaktionseffekten från de tidigare regressionsanalyserna (se tabell 2). Det gråa området representerar ett 95-procentigt konfidensintervall. Svarsalternativen på x-axeln är "klart till vänster", "något till vänster", "varken till vänster eller till höger", "något till höger", "klart till höger". Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1999-2011.

kapitel har låtit påvisa att sambandet inte är så pass enkelt. Det kan konstateras att den traditionella vänster-högerdimensionen inte är en så viktig vattendelare mellan privatiseringsförespråkarna och dess antagonister som det så ofta framställs. I själva verket består den mest utpräglade tudelningen av *politiskt intresserade ideologiska* människor.

Detta kapitel visar hur det ideologiska inflödet i de politiska processerna måste analyseras med avseende på en individs politiska intresse. Utan detta hänsynstagande förbises en viktig faktor när det gäller att förstå samvariationen mellan en individs privatiseringsattityder och dennes ideologiska positionering. Om blickfånget inte riktas mot denna interagerande faktor, riskerar en viktig komponent inom privatiseringsdiskursen att förbises, nämligen sättet som vänster-högerskalan är förbunden med attityderna att avsocialisera välfärden.

Noter

- ¹ Detta gäller inte minst därför att individers attityder formas på basis av information och känslomässigt engagemang. Ju kändare ett förhållande är, desto större är sannolikheten att en person utvecklar en ståndpunkt i frågan (se Zaller 1992: 42).
- ² De kommuner som har implementerat LOV är: Alingsås, Bollebygd, Borås stad, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Götene, Herrljunga, Hjo, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Mölndals stad, Partille, Skara, Skövde, Sotenäs, Stenungsund, Svenljunga, Säffle, Tanum, Tjörn, Tranemo, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vårgårda, Vänersborg, Åmål och Öckerö (uppgifterna är från december 2011, källa: Sveriges kommuner och landsting).
- ³ New public management (NPM) kan kort och koncist sammanfattas som idéer vilka "betonar den privata sektorns organisationer som modeller" (Bäck 2000: 184).
- ⁴ Politisk medvetenhet kan enligt Zaller (1992:333-337) mätas på flera sätt. Till exempel kan mått på politisk diskussionsfrekvens, medieanvändning, politiskt deltagande, politiskt intresse och politiskt kunskap användas.
- ⁵ Svartalternativen är: "mycket bra förslag", "ganska bra förslag", "varken bra eller dåligt förslag", "ganska dåligt förslag", "mycket dåligt förslag".
- ⁶ Dimensionaliteten har slagits fast via en faktoranalys (PCA, Kaiser's kriterium med en varimaxrotering). Ett reliabilitetstest (Cronbach's $\alpha=0.82$) låter intyga att indexet är mycket användbart (se Spector 1992). Indexet är vidare ett medelvärdesindex, det vill säga att respondenterna har tillgetts det respektive värde vilket motsvarar snittvärdet av de tre politiska förslagen.

- 7 Variansanalysen indikerar även att samtliga medelvärdeskillnader mellan de fem grupperna är signifikanta [$F(4, 2918) = 236, p = 0.000$].
- 8 Genom att använda så kallad poolad tvärsnittsdata ges möjligheten att klustra standardfelen årsvis, vilket gör signifikanstesterna av effekterna mer robusta.
- 9 Privatiseringsindexet fungerar i analysen som beroende variabel. I analysen används även ett antal oberoende bakgrundsvariabler: kön kodas dikotomt där 1=kvinna och 0=man; ålder utgörs av en fyrdelad variabel med kategorierna 16-29 år, 30-49 år, 50-69 år, 70-85 år. Utbildningsvariabeln är dikotom med följande kategorier: 1=hög utbildning och 0=ej hög utbildning. Analysen kommer även inkludera en variabel som mäter respondentens angivna samlade hushållsinkomst per år. Variabeln är harmonierad över tid och kodad till följande tre kategorier: låg inkomst, medelinkomst och hög inkomst. Den oberoende variabeln för ideologi som utgör ena delen för hypotesprövningen består av respondentens självskattade placering på vänster-högerskalan. Skalstegen är som följer: klart till vänster, något till vänster, varken till vänster eller till höger, något till höger, klart till höger. Politiskt intresse är kodad som en dummyvariabel där 1=politiskt intresserad och 0=ej politiskt intresserad. För att kunna besvara den andra hypotesen krävs det dessutom en variabel som mäter interaktionen mellan ideologi och politiskt intresse. Attityderna till att privatisera välfärden påverkas av *ideologi* och skall vidare studeras i interaktion med *politiskt intresse*, det vill säga att vänster-högerskalan multipliceras med politiskt intresse. Eftersom politiskt intresse är dikotom kommer ideologi att analyseras när politiskt intresse=1.

Referenser

- Blomqvist, Paula (2004). The Choice Revolution. Privatization of Swedish Social Services in the 1990s. *Social Policy and Administration*. vol. 38, nr 2. 2004. pp. 139-155.
- Bryman, Alan (2008). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bäck, Henry & Larsson, Torbjörn (2006). *Den svenska politiken: struktur, processer och resultat*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Bäck, Henry (2000). *Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Carlson, Bengt R (2006). Friskolor mellan ideologi och erfarenhet. I *Nya gränser Västsverige*. Nilsson, Lennart. Göteborg: SOM-institutet.
- Dahl, Robert (1979). *Procedural Democracy*. Philosophy, Politics and Society. Laslett, P & Fishkin, J. S. New Haven: Yale University Press.
- Dahlberg, Stefan & Oscarsson, Henrik (2006) En europeisk partirymd? (A European party space) In Oscarsson Henrik & Holmberg Sören (red.) *Europaval*. Department of political science, University of Gothenburg, Sweden.

- Downs, Anthony (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper & Row.
- Epstein, Noah Lewin. Kaplan, Amit & Levanon, Asaf. (2003). Distributive Justice and Attitudes Toward the Welfare State. *Social justice research*, vol. 16, no. 1, pp. 1-27.
- Hadenius, Axel (1986). *A crisis of the welfare state?: opinions about taxes and public expenditure in Sweden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Jakobsen, Tor G (2010). Public versus private: the conditional effect of state policy and institutional trust on mass opinion. *European sociological review*, vol 26, no. 3, pp. 307-318.
- Johansson, Folke, Nilsson, Lennart & Strömberg, Lars (2001). *Kommunal demokrati under fyra decennier*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Karlsson, David (2003). *En chimär av endrägt: ideologiska dimensioner i kommunal kulturpolitik*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kumlin, Staffan (2002). *The personal and the political: how personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Kymlicka, Will (1995). *Modern politisk filosofi: en introduktion*. Nora: Nya Doxa.
- Lomas Cook, Fay, Barabas, Jason & Page, Benjamin I. (2002). Invoking Public Opinion: Policy Elites and Social Secularity. *Public Opinion Quarterly*. 66(2):270-284.
- Martinussen, Pål E. (2008). Self-interest or Ideology? The Attitude of Norwegian Medical Specialists towards Private Welfare Services. *Scandinavian political studies*, vol. 31, no. 2, pp. 149-172.
- Nilsson, Lennart (2011). Valfärdsopinionen – valåret 2010. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart & Oscarsson, Henrik (red.) *Lycksalighetens ö: fyrtioen kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2010*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Lennart (2012). Medborgarna och svenska välfärdspolitik 1986-2011. *I framtidens skugga*. Weibull, Lennart., Oscarsson, Henrik. & Bergström, Annika (2012). Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirynden: väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Pierre, Jon & Rothstein, Bo (2003). *Välfärdsstat i otakt: om politikens oväntade, oavsiktliga och oönskade effekter*. Stockholm: Liber.
- Pollitt, Christopher & Bouckaert, Geert (2011). *Public management reform: a comparative analysis: new public management, governance, and the neo-Weberian state*. 3 ed. Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, Bo & Bergström, Tomas (red.) (1997). *Politik som organisation: förvaltningspolitikens grundproblem*. 2 uppl. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, Bo (2006). *Vad bör staten göra?: om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. 2 uppl. Stockholm: SNS förlag.
- Sniderman, Paul M., Brody, Richard A. & Tetlock, Philip E. (1991). *Reasoning and choice: explorations in political psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Scharpf, W. Fritz. (1997). Economic integration, democracy and the welfare state. *Journal of European Public Policy* 4:1, 18-36.
- Spector, Paul E. (1992). *Summated rating scale construction: an introduction*. Newbury Park: Sage.
- Svallfors, Stefan (1991). The politics of welfare policy in Sweden - structural determinants and attitudinal cleavages. *British journal of sociology*. (Dec 1991): 609-634.
- Svallfors, Stefan (2011). A bedrock of support? Trends in welfare state attitudes in Sweden, 1981-2010. *Social Policy & Administration*. 45(7): 806-825.
- Titmuss, Richard Morris (1970). *The gift relationship: from human blood to social policy*. London: New Press.
- Zaller, John (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

I MÖTET MED VÄLFÄRDEN – ÅSIKTSFORMERING INOM SERVICESEKTORN

JACOB SEVERIN

Välfärdsstaten blir bara större och större. Detta får till följd att människor genom hela sina liv erhåller fler och fler erfarenheter från olika typer av välfärdsområden. Samhällets alla serviceområden gör sig på så sätt påmind under människans alla levnadsår (Nilsson 2012; Rothstein 2001). Relationen mellan välfärdsstaten och samhällsmedborgaren kan därmed ses som en resa vilken sträcker sig hela vägen från *vaggan till graven*.¹

Ovanstående förhållande beskriver helt enkelt hur ”vi föds, leker, uppfostras, utbildas, vårdas och dör [...] i den offentliga förvaltningens hägn” (Rothstein 2001: 66). Kontentan är att alla samhällsmedborgare interagerar med välfärden, även om det kan ta sig olika uttryck. I många fall kan det ske som brukare, i andra situationer som finansiärer (Nilsson 2012).

Ett rimligt antagande är att individuella erfarenheter från välfärdsstaten internaliseras i människor och ger upphov till åsikter och attityder om politik i allmänhet. Dessa åsikter kan i förlängningen komma att uttryckas genom politiskt handlande och deltagande, till exempel i form av röstning i de allmänna valen eller som en knuten näve i en demonstration (se Solevid 2009).

Detta kapitel skall låta studera vad som gör att individer har en uppfattning om olika sorters välfärd. Syftet är framför allt att pröva hypotesen som säger att generella erfarenheter av olika sorters välfärdsservice, borgar för att en individ besitter åsikter om en viss typ av välfärdsservice. Men varför är detta överhuvudtaget att betrakta som ett intressant studieområde? Vikten av att studera huruvida individer har en uppfattning om olika sorters välfärdsservice, ska ställas i relation till det faktum att välfärdsåsikter är att betrakta som en viktig kugge i det maskineri som kallas välfärdsstaten. Om inte medborgarna längre uttrycker åsikter om välfärden så sätts en viktig demokratisk mekanism ur spel (se till exempel Fischer 2003). Detta gäller eftersom det får anses vara normativt viktigt att människor i en demokrati är kunniga och informerade om politik i allmänhet (se Dahl 1979). För kanske är det även som den svenska aforistikern Stig Johansson uttrycker det, nämligen att ”det är med åsikter som med pengar – ju fler man har desto bättre klarar man sig” (Johansson 2009: 35).

I mötet med välfärden

Det existerar flera teorier som belägger synsättet att mötet med välfärdens institutioner påverkar individers politiska åsiktsbildning. Gemensamt för många av dessa teoretiska perspektiv är att de beskriver välfärdsstaten som en samling komplexa institutioner vilka ständigt påverkar sin omgivning på olika vis. Detta förhållnings-sätt kan till exempel uttryckas i termer av att välfärdsstatens utformning är en ”viktig oberoende variabel som formar medborgarnas värdemässiga orienteringar” (Kumlin 2002; se även Schneider & Ingram 1997). Välfärdens sociala, politiska och ekonomiska institutioner har helt enkelt vuxit sig såpass stora och inflytelserika att de i vid bemärkelse påverkar individer på flera sätt (March & Olsen 1984). Detta gäller inte minst hur politiska attityder utvecklas.

Flera faktorer bidrar till sättet som offentliga institutioner inverkar på individers åsikter och beteenden. Påverkansbara faktorer kan inte enbart relateras till välfärdsstatens storlek eller kostnad, utan även själva designen och utformningen av service bidrar till att placera individer i ett kontextuellt sammanhang (Kumlin 2002: 80). Detta innebär att individens möte med välfärden påverkar dennes attityder i politiska frågor. Det kanske låter lite konstigt, men i någon mån kan offentliga och privata välfärdsinstitutioner betraktas som ”levande väsen” med egna strukturerade intressen vilka influerar och underbygger individers attityder och handlande (se Hill 2009: 68).

Men på vilket sätt tar sig ovanstående resonemang i uttryck? Vilka spår lämnas i mötet mellan en välfärdsinstitution och den enskilda individen? Ett exempel som stödjer tesen att erfarenheter borgar för nya attityder är att brukare av en välfärds-service är mer positiva än icke brukare till (1) den specifikt nyttjade tjänsten och (2) välfärdsinstitutionen i generell bemärkelse (Johansson, Nilsson & Strömberg 2001: 156-181). Erfarenheter av att nyttja en viss välfärdsservice utgör i grunden en direkt erfarenhet och borde därför kunna påverka huruvida individen i fråga utvecklar attityder beträffande det specifika välfärdsområdet. Detta har till exempel belagts av Van Ryzin och Charbonneau (2010: 560-561). Forskarduon beskriver dels hur nyttjande av välfärdsservice påverkar den allmänna bedömningen av servicen som sådan, men även hur detta samband har ett kurvlinjärt utseende – den generella nöjdheten av en tjänst stiger inledningsvis i takt med nyttjandegraden, men dalar i ett senare skede. Det visar sig även att såväl brukandet som bedömningen spelar en viktig roll när det gäller vilka attityder individen har till välfärden på ett allmänt plan.

Flera studier indikerar vidare att bedömningen av en välfärdstjänst samvarierar med servicenyttjande snarare än ideologi och partitillhörighet (Johansson, Nilsson & Strömberg 2001: 101; Nilsson 2012; Pettersen & Rose 1997; se även Bendz kapitel). Erfarenheter av välfärden bidrar därför till att enskilt skulptera en individs välfärds-åsikter. Att detta även gäller under kontroll för till exempel vänster-högerpositionering understryker att samvariationen mellan välfärdsnyttjande och välfärdsattityder ej får förbises. Det skall även poängteras hur viktigt mötet mellan medborgaren och en viss välfärdsinstitution är för demokratins funktions sätt. Erfarenheter från olika sorters

service, i kombination med kunskap om välfärdens institutionella arrangemang, bidrar till att forma engagerade och delaktiga samhällsmedborgare (se Solevid 2009).

Totalt sett implicerar hela det ovanstående avsnittet att välfärdens institutioner lever och interagerar med sina brukare. Detta görs vidare på ett sådant sätt att människorna som utbyter erfarenheter med välfärden får sina politiska åsikter förändrade. Nästa steg är därför att undersöka på vilket sätt människor bedömer olika sorters välfärd. Har befolkningen i Västsverige överhuvudtaget någon uppfattning om olika sorters välfärd? Svaret på denna fråga presenteras i nedanstående avsnitt.

Att bedöma eller att inte bedöma en välfärdsservice

Vart du än i Sverige vänder kan du räkna med att interagera med välfärdens olika serviceinstitutioner. För att mäta hur västsvensarna bedömer olika sorters välfärd, ställde den västsvenska SOM-undersökningen 2011 frågan om huruvida individen är nöjd eller missnöjd med 23 olika sorters serviceområden. Respondenterna gavs även möjligheten att svara *Ingen uppfattning*. Detta utifall att det skulle vara svårt att ta ställning till en viss typ av välfärdsservice. I tabell 1 återfinns bedömningen av den offentliga välfärden på de 23 olika områdena.

Genom att studera tabell 1 står det klart att respondenterna i den västsvenska SOM-undersökningen bedömer välfärdsservicen på ett positivt vis. Endast tre serviceområden uppvisar en negativ opinionsbalans: *möjligheten att få jobb* (-22), *tillgång på bostäder* (-22) och *socialtjänst* (-1). De mest positiva balansmåten återfinns inom vården och omsorgen samt inom kultursektorn. Högst upp på listan hamnar serviceområdet *bibliotek* (+61). *Tandvård* är den vårdrelaterade service med mest positivt balansmått (+59). Därefter följer *vårdcentral* (+49) och *sjukhusvård* (+45). Överlag är det dessutom en liten andel som uppger att de är mycket missnöjda med servicen. Detta gäller emellertid med två förbehåll: *tillgång på bostäder* (18 procent) och *möjligheten att få jobb* (14 procent).

Av tabell 1 framgår även att flera områden präglas av att respondenterna ej har någon uppfattning huruvida de är nöjda eller missnöjda med den kommunala servicen. Vi kan i dessa fall tala om en låg grad av åsiktsformering. Till exempel anger hela 77 procent att de ej har någon uppfattning om handikappsomsorg. Andra områden med höga andelar ingen uppfattning är till exempel socialtjänst (74 procent), färdtjänst (74 procent), gymnasieskola (57 procent) och äldreomsorg (52 procent). Jämför detta med att enbart 7 procent anger att de ej har någon uppfattning om *vårdcentral* respektive *renhållning* som serviceområde (se även Bendz kapitel).

Tidigare presenterades tesen att graden av uppfattning är tätt sammankopplad med servicenyttjande (se Johansson, Nilsson & Strömberg 2001). Vi kan därmed tala om en samvariation mellan åsiktsformering och generella välfärdserfarenheter; det blir helt enkelt svårt för en person att forma åsikter om välfärden om denne ej har varit i kontakt med så särskilt många serviceområden. Är det helt enkelt så att människor som inte nyttjar välfärd i någon särskilt stor utsträckning, ej heller har

någon uppfattning av olika sorters välfärdsservice? Det är med denna fråga som vi tar oss an nästkommande avsnitt.

Tabell 1 Bedömning av 23 olika områden av kommunal service i Västsverige, 2011 (procent)

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen upp- fattning	Summa	Antal svar	Andel nöjda	Opinions- balans
Bibliotek	23	39	15	1	0	22	100	3021	62	+61
Tandvård	23	41	14	3	2	17	100	3024	64	+59
Vårdcentral	19	43	18	9	4	7	100	3037	62	+49
Sjukhusvård	16	38	18	7	2	19	100	3016	54	+45
Idrottsanläggningar	7	34	20	4	1	34	100	3007	41	+36
Kulturaktiviteter	10	30	23	3	1	33	100	2995	40	+36
Barnomsorg	9	23	12	3	1	52	100	3009	32	+28
Fritidsverksamhet	6	25	24	3	1	41	100	3006	31	+27
Turism	5	25	27	4	1	38	100	3003	30	+25
Grundskola	7	24	14	6	2	47	100	3009	31	+23
Gymnasieskola	6	19	14	3	1	57	100	2993	25	+21
Kollektivtrafik	6	31	25	13	7	18	100	3017	37	+17
Renhållning*	5	35	29	17	7	7	100	3023	40	+16
Miljöarbete	2	17	34	5	2	40	100	2995	19	+12
Kommuninformation	2	21	37	8	4	28	100	3008	23	+11
Äldreomsorg	4	15	16	7	3	55	100	3013	19	+9
Färdtjänst	3	8	11	3	1	74	100	3015	11	+7
Handikappomsorg	2	7	11	2	1	77	100	3004	9	+6
Gator och vägar	3	28	33	21	7	8	100	3024	31	+3
Regioninformation	1	13	35	8	5	38	100	3000	14	+1
Socialtjänst	1	5	13	4	3	74	100	2995	6	-1
Tillgång på bostäder	2	13	23	19	18	25	100	3007	15	-22
Möjligheten att få jobb	1	8	20	17	14	40	100	3010	9	-22

Kommentar: Respondenterna fick ta ställning till följande fråga: "Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden?" Serviceområdena är sorterade i fallande ordning efter opinionsbalansen. Balansmättet är beräknat genom att ta andelen som tycker att det politiska förslaget är bra minus andelen som tycker att det är dåligt. *Den egentliga lydelsen i enkäten var "renhållning på allmänna platser."

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Åsiktsformering på olika välfärdsområden

I det föregående avsnittet kunde det tydligt ses att individer lyckas bedöma kommunala serviceområden i olika utsträckning. Signifikant för tabell 1 var dock att

andelen som svarade *ingen uppfattning* på vissa serviceområden var påfallande stor. Nästa steg blir därför att undersöka hur stor sannolikheten är att individer överhuvudtaget bedömer en viss typ av service. Analysen skall därmed rikta ljuset mot effekten som olika oberoende faktorer har på åsiktsformeringen beträffande de olika serviceområdena.

Tesen att välfärdserfarenhet spelar en stor roll när det gäller välfärdsbedömning har redan presenterats. Därav krävs det en oberoende variabel vilken fångar huruvida individen interagerar med välfärden i mycken eller liten mening. Vad vi med andra ord är på jakt efter är en kvantifiering av respondentens serviceerfarenheter.

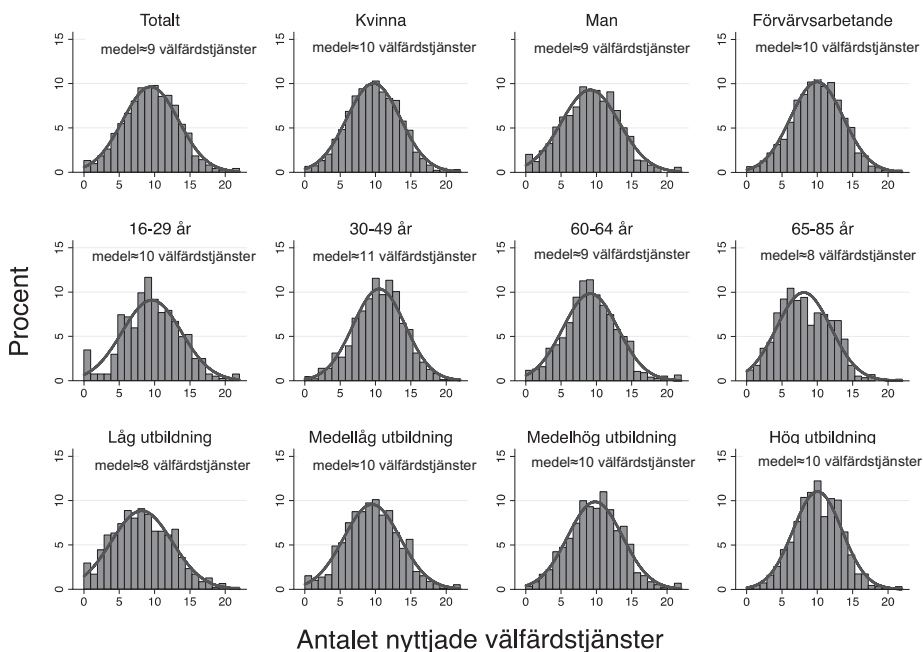
Den västsvenska SOM-undersökningen 2011 lät respondenterna svara på en fråga angående nyttjande av olika sorters välfärd (både privat och offentlig). Totalt frågades det om 22 olika sorters service. Respondenterna tilläts svara huruvida de *nyttjar servicen själva*, att en *nära anhörig nyttjar servicen* eller att *varken respondenten eller en nära anhörig nyttjar servicen*. Genom att definiera *generell välfärdserfarenhet* som en funktion av det egna nyttjandet och en nära anhörigs nyttjande går det att addera de 22 nyttjandeveriablerna och på så sätt skapa ett erfarenhetsindex. I den senare analysen utgör detta index den enskilt viktigaste oberoende variabeln. Med detta i åtanke kan hypotesen som skall prövas formuleras på följande vis:

Hypotes: *vi vet att människor lever i ett kontextuellt sammanhang där välfärden är ständigt närvarande. Eftersom erfarenheter av välfärd är kunskapsgenererande, ökar sannolikheten att en människa har en åsikt om ett specifikt välfärdsområde med antalet välfärdserfarenheter som denne samlar på sig.*

Märk väl att detta kapitel ej gör anspråk på att påvisa hur en viss typ av nyttjande påverkar en viss välfärdstjänst. Istället studeras erfarenheter och användning av välfärd på ett generellt plan. Det är till exempel inte tal om att illustrera effekten som erfarenheter från äldreomsorgen har på åsiktsformeringen beträffande äldreomsorg. Intentionen är istället att studera hur generella välfärdserfarenheter formaterar åsikter för de serviceområden som presenterades i tabell 1.

Vi har nu kommit så långt att diskussionen skall övergå till att i korthet studera hur många serviceområden som generellt nyttjas av respondenterna. Det är med andra ord dags att illustrera den oberoende variabel som ingår i den ovan formulerade hypotesen. I figur 1 presenteras 12 stycken histogram som illustrerar individers nyttjande av välfärdsservice. Genom att studera histogrammen framgår det att servicenyttjandet bland respondenterna har ett klockformat utseende. Erfarenhetsnittet ligger på cirka 9 använda servicetjänster. Detta medan cirka 1 procent har erfarenheter insamlade från antingen noll eller 22 serviceområden. Innebörden är att serviceanvändningen är relativt normalfördelad kring sitt medelvärde. Det återfinns med andra ord ungefär en lika stor andel till vänster om medelvärdet som till höger. Detta faktum gäller dels det totala nyttjandet, men även när en nedbrytning görs på kön, ålder och utbildning.

Figur 1 Servicenyttjande fördelat på kön, förvärvsarbetande, ålder och utbildning, Västsverige 2011 (procent, medelvärden)

Kommentar: Respondenterna fick ta ställning till följande fråga: "Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan?" Svartalternativen var: "ja, jag själv"; "ej själv, men nära anhörig"; "nej, varken jag själv eller nära anhörig." Både eget nyttjande och en nära anhörigs nyttjande har i analysen kodats som nyttjande. De servicetyper som respondenterna tillfrågades om var: kommunal barnomsorg, föräldrakooperativ/privat barnomsorg, kommunal grundskola, kommunal gymnasieskola, fristående grundskola, fristående gymnasieskola, sjukhus: akutvård, sjukhus: annan vård, offentlig vårdcentral, privat vårdcentral/läkare, folktandvården, privattandläkare, privat äldreomsorg, kommunal äldreomsorg, försäkringskassan, arbetsförmedlingen, socialtjänst, färdtjänst, kollektivtrafik, idrottsanläggningar, bibliotek och kulturaktiviteter.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Analysen skall även låta inkludera ett antal andra oberoende variabler vilka på olika vis kan tänkas samvariera med en individs åsiktsformering. Dessa variabler är utvalda för att ringa in sambandet mellan framför allt livssituation och sannolikheten att uttrycka en åsikt. Till exempel torde status på arbetsmarknaden (i analysen kontrollerat för huruvida respondenten är förvärvsarbetande) samvariera med serviceområdet *möjligheten att få jobb*. På samma sätt är sannolikheten att ha en åsikt om *barnomsorg* större om respondenten är en förälder eller ej (se till exempel Kumlin 2002). Efter-

som flera av serviceområdena relaterar till vården och omsorgen inkluderas även en oberoende variabel som består av respondentens subjektivt rapporterade hälsa.

Forskning har kunnat påvisa att välfärdsattityder i allmän bemärkelse samvarierar med ideologi och partitillhörighet (se till exempel Nilsson 2011). Därför inkluderas en oberoende variabel som mäter individens positionering utmed en vänster-högerskala. Dessutom ingår politiskt intresse i analysen. Detta för att kontrollera så åsiktsformering ej enbart är ett resultat av en allmän politisk medvetenhet. Vald metod för det här kapitlets ändamål är multivariat logistisk regression. I tabell 2 presenteras de förändrade predicerade sannolikheterna för respektive serviceområde.

Analysen ger hypotesen ett starkt empiriskt stöd. Det visar sig att erfarenhet i all väsentlighet bidrar till att forma åsikter beträffande olika sorters välfärdsservice. När erfarenhetsindexet går från sitt lägsta till sitt högsta värde, och när de övriga variablerna hålls konstanta vid sina medelvärden, ökar sannolikheten att ha en åsikt om *grundskola* med hela 73 procent. De predicerade sannolikheterna är ungefär lika stora för *idrottsanläggningar* (64 procent), *kulturaktiviteter* (69 procent), *fritidsverksamhet* (71 procent) och *äldreomsorg* (55 procent).

Tre serviceområden uppvisar emellertid mer modesta – på gränsen till låga – predicerade sannolikheter. Dessa är *vårdcentral* (17 procent), *gator och vägar* (16 procent) och *renhållning på allmänna platser* (11 procent). Märk väl att dessa tre områden även präglas av den starkaste åsiktsformeringen. Endast 7-8 procent av respondenterna uppger att de ej har någon uppfattning om dessa fyra serviceområden. Detta faktum kan eventuellt vara ett resultat av att de tre områdena präglas av en mycket mer generell åsiktsformering än de övriga. Inte minst gäller detta eftersom den kognitiva tröskeln till dessa serviceområden torde vara relativt låg, med andra ord är det ganska enkelt att bedöma dessa typer av service.

Härnäst står att yttra några ord om de övriga oberoende variablerna. Även här finns flera intressanta resultat som är värda att belysa. Betydelsen av ålder är en av de faktorer som sticker ut i sammanhanget. När åldersvariabeln går från sitt minsta observerade värde till sitt observerade maxvärde, samtidigt som de övriga oberoende variablerna hålls vid sina medelvärden, ökar sannolikheten att ha en uppfattning om *äldreomsorg* med 24 procent. Samtidigt minskar sannolikheten att ha en uppfattning om *barnomsorg* med hela 68 procent. Vi kan här misstänka en starkt bidragande livscykeleffekt.

Även när det gäller betydelsen av individens hälsotillstånd, så finns det en rad empiriska fynd att diskutera lite närmare. För det första innebär en bättre hälsa en ökad sannolikhet att ej ha en åsikt om *handikappomsorg*, *socialtjänst* och *vårdcentral*. Ordningen är omvänd om vi istället tittar på sannolikheten att ha en åsikt om *idrottsanläggningar*, *kulturaktiviteter*, *bibliotek* och *socialtjänst*. Märk väl att detta är områden som präglas av en relativt hög servicenöjdhet (se tabell 1). Detta innebär att ju bättre en individs hälsotillstånd är, desto större är sannolikheten att denne har en åsikt om den sortens välfärdsservice som i allmänhet uppfattas som bra.

Tabell 2 Multivariata analyser av betydelsen av olika bakgrundsvariabler för sannolikheten att ha en åsikt om 23 olika sorters värfärdsservice i Västsverige, 2011 (förändrade predicerade sannolikheter)

	Handikapps- omsorg	Färd- tjänst	Social- tjänst	Gymnasie- skola	Äldre omsorg	Barn- omsorg	Grund- skola	Fritids- verksamhet	Miljö- arbete	Möjligheten att få jobb	Turism information	Region- information
Erfarenhet	0.31***	0.47***	0.38***	0.56***	0.55***	0.64***	0.73***	0.71***	0.48***	0.31***	0.49***	0.36***
Kvinnor	0.03*	0.01	-0.01	-0.02	0.04**	-0.04	0.00	-0.07***	-0.07***	-0.05**	-0.05**	-0.03
Ålder	0.06	0.17***	-0.06	-0.21***	0.24***	-0.68***	-0.44***	0.06	0.24***	-0.33***	0.21***	0.36***
Inkomst	-0.11**	-0.06	-0.16***	0.13**	-0.09*	-0.01	0.12**	-0.10*	0.01	-0.14***	-0.01	-0.05
Politiskt intresse	-0.06	-0.17	-0.01	0.03	0.01	0.22	0.06	-0.30*	-0.12	-0.34**	-0.33**	-0.26*
Medellag utbildning	-0.02	-0.01	-0.03	0.03	0.01	-0.01	0.07**	0.09***	0.09***	0.04	0.07**	0.09***
Medelhög utbildning	-0.03	-0.03	-0.03	-0.03	-0.02	0.00	0.04	0.08**	0.15***	0.03	0.08**	0.08***
Hög utbildning	-0.04	-0.06**	-0.02	-0.03	-0.10***	0.02	0.04	0.05	0.14***	0.04	0.08**	0.15***
Förälder	-0.01	-0.07***	0.01	0.09***	0.01	0.50***	0.32***	0.12***	-0.03	-0.00	0.02	0.05*
Förärvsarbete	0.03	0.03	0.01	-0.05*	0.00	0.03	0.00	0.06**	0.09***	0.15***	0.11***	0.06**
Ideologi	0.07**	0.03	0.09***	0.09**	0.05	0.01	0.05	0.09**	0.09**	0.08**	-0.01	0.07**
Hälsotillstånd	-0.07*	-0.07	-0.13***	0.05	-0.05	-0.00	-0.02	0.16***	0.08	-0.08	0.11**	0.00
Andelen ingen uppfattning	77 %	74 %	74 %	57 %	55 %	52 %	47 %	41 %	40 %	40 %	38 %	38 %
Antal respondenter	2307	2310	2304	2302	2309	2308	2309	2305	2303	2306	2304	2301
McFadden pseudo R ²	0.03	0.04	0.03	0.05	0.05	0.19	0.15	0.10	0.05	0.07	0.05	0.05
Log likelihood	-1,16	-1,246	-1,284	-1,48	-1,508	-1,303	-1,356	-1,406	-1,444	-1,411	-1,425	-1,425
Chi ²	66.76	94.45	90.52	171.51	144.54	594.30	475.73	299.96	159.29	211.97	163.19	147.39

Tabell 2 (forts)

	Iddrotts- anläggningar	Kultur- aktiviteter	Kommun- information	Tillgång på bostäder	Bibliotek	Sjukhus- vård	Kollektiv- trafik	Tandvård	Gator och vägar	Vård- central	Renhållning på allmänna platser
Erfarenhet	0.64***	0.69***	0.36***	0.26***	0.41***	0.31***	0.35***	0.23***	0.16***	0.17***	0.11***
Kvinna	-0.12***	0.04*	-0.04**	-0.04**	0.03	-0.01	0.01	0.02	-0.03***	0.01	-0.01
Ålder	-0.08	0.33***	0.38***	0.10**	0.03	0.08*	-0.02	-0.07*	0.05**	0.02	0.07***
Inkomst	0.15***	0.02	-0.02	-0.04	-0.05	-0.04	0.06	-0.00	0.02	-0.03*	0.01
Politiskt intresse	0.10	-0.10	0.03	0.04	-0.03	-0.35***	0.07	-0.11	0.01	-0.14**	-0.01
Medelåtg utbildning	0.06*	0.09***	0.10***	-0.00	0.10***	0.01	0.03	-0.01	0.01	0.00	0.01
Medelhög utbildning	0.05	0.14***	0.11***	0.02	0.11***	-0.05*	0.08***	-0.07***	0.02*	-0.03*	0.04***
Hög utbildning	0.02	0.22***	0.14***	0.03	0.16***	-0.01	0.10***	-0.08***	0.03**	-0.01	0.03***
Förälder	0.08***	-0.01	0.05**	-0.08***	0.05**	0.05**	-0.08***	0.09***	-0.00	0.06***	-0.01
Förvänsarbetande	0.09***	-0.02	0.07***	0.08***	-0.05***	0.06***	0.00	0.04**	0.02**	0.01	0.02***
Ideologi	0.01	0.11***	0.06*	0.04	0.10***	-0.04	0.06**	0.03	-0.01	-0.01	-0.00
Hälsotillstånd	0.16***	0.27***	0.03	-0.08**	0.18***	-0.06	0.10***	-0.01	0.01	-0.06***	-0.02
Andel ingen uppfattning	34 %	33 %	28 %	25 %	22 %	19 %	18 %	17 %	8 %	7 %	7 %
Antal respondenter	2306	2301	2306	2304	2309	2304	2310	2309	2305	2309	2309
McFadden pseudo R ²	0.13	0.12	0.08	0.02	0.09	0.05	0.11	0.05	0.08	0.11	0.07
Log likelihood	-1,259	-1,268	-1,216	-1,22	-1,078	-1,082	-932	-954	-504	-489	-442
Chi ²	373.06	361.48	202.63	57.73	207.97	102.10	221.31	94.90	86.33	126.61	64.68

Kommentar: Resultaten i tabellen är hämtade från logistiska regressionsanalyser där den beroende variabeln är dikotomiserad (0=har ingen uppfattning om serviceområdet; 1=har en uppfattning om serviceområdet). Tabellen visar hur mycket sannolikheten för att ha en uppfattning om de olika servicetyperna förändras (+/-) när de beroende variablerna förändras från sitt lägsta till sitt högsta värde när alla de andra beroende variablerna hålls vid sina medelvärden. Signifikansnivåer: * p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Det visar sig även att ideologi enbart i liten mening bidrar till att människor har en uppfattning angående olika sorters välfärd. När det gäller politiskt intresse så återfinns enbart ett fåtal signifikanta effekter. De starkaste och mest intressanta är de som gäller *sjukhusvård* (-35 procent) och *Möjligheten att få jobb* (-34 procent). Effekten skall tolkas som att ju mindre politiskt intresserad en individ är, desto mindre är sannolikheten att denne har en uppfattning om dessa serviceområden. Detta kan bero på att de två servicesektorerna är väldigt politiserade, vilket medför att människor med en låg grad av politiskt intresse, har en lägre grad av åsiktsformering.

Sist men inte minst skall några ord dryftas om egenskapen av att vara kvinna. Frågan som uppstår är huruvida kvinnor har en större åsiktsformering inom välfärdsområden som relaterar till barn: *barnomsorg*, *gymnasieskola* och *grundskola*. Så är ej fallet. Att vara kvinna ger ej upphov till några som helst signifikanta effekter på sannolikheten att ha en åsikt beträffande dessa serviceområden. Däremot minskar sannolikheten att ha en åsikt om idrottsanläggningar med 12 procent om egenskapen av att vara kvinna är uppfylld.

Avslutande diskussion

”[Det är viktigt] att fästa uppmärksamheten på en sida av samhällsutvecklingen som blivit allt viktigare i takt med att traditionellt kollektivt organiserade grupper försvagats. Vi tänker på individuella medborgares beteenden och opinioner. Vi tänker på människors preferenser; det som bär upp – eller borde bära upp – både marknadsekonomin och demokratin. I opinionssamhället är åsikter, preferenser, opinioner lika viktiga som jorden i jordbrukssamhället eller stålet i industrisamhället.” (Holmberg & Weibull 1998: 5)

Detta kapitel har kunnat visa att serviceerfarenheter spelar en avhängigt viktig roll för att en människa skall ha en uppfattning om en viss sorts välfärdsservice. Poängen av denna slutsats är att människor som kommer i kontakt med välfärden har en större uppfattning om välfärden som sådan. Det finns därmed ett samband mellan den välfärdsinteragerande samhällsmedborgaren och huruvida denne har åsikter beträffande olika servicesektorer. Detta illustrerar vikten av att människor faktiskt utbyter erfarenheter med välfärden – oavsett om nyttjandet är offentligt eller privat. För utan erfarenheter minskar sannolikheten att åsikter formas på ett generellt plan. Detta faktum får ses som normativt störande, åtminstone om vi betänker att den moderna demokratins funktionssätt förutsätter att samhällsmedborgarna är fyllda av åsikter och uppfattningar om välfärden.

I citatet som inleder detta avslutande avsnitt kan vi läsa att åsikter, preferenser och opinioner är lika viktiga i opinionssamhället som stålet var i industrisamhället eller jorden i jordbrukssamhället. Det låter kanske pretentiöst, men samtidigt är dessa ord beaktansvärda. Individens tankar, attityder och åsikter om välfärd är nämligen essentiella för hur den moderna demokratin är tänkt att fungera. Åsiktsformering

på välfärdsområdet är därför en viktig demokratisk komponent idag och det är inte otroligt att den kommer vara ännu viktigare imorgon. I en tid när sociala medier och nätverk växer sig större kan vikten av åsikter inte nog understrykas. Det är vidare dessa åsikter som skall omsättas i en röst på valdagen. Utan underbyggda uppfattningar om välfärdens olika serviceområden finns det en risk att rationaliteten i den representativa demokratin går förlorad, med andra ord människors förmåga att väga den önskvärda välfärden mot hur det faktiskt ser ut.

Avslutningsvis skall det påpekas att även andra faktorer spelar en stor roll på sättet som välfärdsåsikter formas. Med detta avses till exempel hälsostatus, status på arbetsmarknaden etcetera. Även om erfarenheter borgar för en åsiktsburen samhällsmedborgare får ej dessa faktorer reduceras. Istället är det kanske dessa som i synnerhet bör lyftas fram vid studiet av vad som gör att individer har en uppfattning om välfärden eller ej.

Not

- ¹ Ur ett teoretiskt perspektiv kan *välfärdsstaten* enligt Lewin-Epstein, Kaplan och Levanon (2003:2), definieras som *summan av de tjänster vilka söker jämna ut levnadsförhållanden mellan individer, och göra dessa individer mindre beroende av sin position på arbetsmarknaden.*

Referenser

- Dahl, Robert (1979). *Procedural Democracy*. Philosophy, Politics and Society. New Haven: Yale University Press.
- Fischer, Frank (2003). *Reframing public policy: discursive politics and deliberative practices*. Oxford: Oxford University Press
- Hill, Michael J. (2009). *The public policy process*. 5. ed. Harlow, England: Longman.
- Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (1998). Opinionssamhället. I Sören Holmberg och Lennart Weibull (red) *Opinionssamhället*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke, Nilsson, Lennart & Strömberg, Lars (2001). *Kommunal demokrati under fyra decennier*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Johansson, Stig (2009). *Gubbarna: sticklingar: aforismer med teckningar*. Stockholm: Carlsson.
- Kumlin, Staffan (2002). *The personal and the political: how personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- March, James G. & Olsen, Johan P. (1984). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *American Political Science Review*. 78 (1984) 734-749.
- Nilsson, Lennart (2012). Välfärd och service i Västra Götaland. I Bergström, Annika (red.) *Västsvensk vardag: den västsvenska SOM-undersökningen 2010*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Petterssen, Per Aarnt och Rose, Lawrence E (1997). Den norske kommunen: Hva politikerne ønsket og hva ønsker folket? I Baldersheim, Harald., Bernt, Jan Fridthjof & Kleven, Terje., Rattsø (red.), *Kommunalt selvstyre i velferdsstaten*. Oslo: Tano Aschenhoug.
- Rothstein, Bo (2001). I *Politik som organisation: förvaltningspolitikens grundproblem*. 3. uppl. Stockholm: SNS förlag.
- Schneider, Anne Larason & Ingram, Helen (1997). *Policy Design for Democracy*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Solevid, Maria (2009). *Voices from the welfare state: dissatisfaction and political action in Sweden*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Van Ryzin, Gregg G. & Charbonneau, Étienne (2010). *Public Service Use and Perceived Performance: an Empirical Note on the Nature of the Relationship*. *Public Administration*. 88(2): 551-563.

VALFRIHETSREFORMER OCH VÄLFÄRDSATTITYDER

ANNA BENDZ

I oktober 2009 infördes vårdval i Västra Götaland. Vårdvalsreformen innebär att privata och offentliga vårdcentraler får etablera sig på lika villkor, finansierade av skattepengar, och att medborgarna fritt får välja vårdcentral samt byta när de önskar. Antalet vårdcentraler i regionen har ökat markant, framförallt de privata. För medborgarna innebär vårdvalet att de har fått fler alternativ att välja mellan vilket idealt sett ska innebära att de kan hitta en vårdcentral som motsvarar deras behov och preferenser. I det här kapitlet ställs frågan om vårdvalet har andra effekter än att medborgarna får mer valfrihet: vad händer med medborgarnas attityder till välfärdsstaten när en valfrihetsreform införs?

Hur välfärdsstaten utformas får konsekvenser, inte bara i form av antal behandlade patienter på sjukhusen, kvaliteten i undervisningen eller hur många äldre som får hjälp av hemtjänsten utan också för hur människor uppfattar välfärdsstaten och för politiskt förtroende. De erfarenheter människor får i mötet med välfärdsstaten överförs till deras åsikter och agerande vilket i sin tur får betydelse för hur demokratin fungerar. En viktig insikt från forskningen om *policy feedback* är att den offentliga politikens utformning spelar roll för demokratin funktion genom att påverka hur människor tänker och agerar som samhällsmedborgare. Policy ses alltså inte enbart som en konsekvens av politiska beslut, utan också som något som skapar ramar och strukturer som påverkar människors incitament och uppfattningar, vilket i sin tur påverkar politiskt agerande (se t ex Pierson 1993, Mettler & Soss 2004, Svallfors 2010). Välfärdsstaten ses ofta som ett kritiskt fall för policy feedback-effekter, eftersom det är en del av den offentliga politiken som är viktig för många människor och dessutom har de flesta – åtminstone i Sverige – erfarenhet av välfärdsstaten på många sätt under sina liv (Soss & Schramm 2007). De opinionsmässiga effekterna av en viss policy kan enligt tidigare forskning finnas i form av uppfattningar och åsikter om frågor som är direkt relaterade till policyn i fråga, men det går även att finna effekter på mer generell nivå som exempelvis förtroende för regeringen eller ett ökat politiskt deltagande (Kumlin 2004, Solevid 2009, Soss 1999).

I det här kapitlet står förändringarna av den svenska välfärdsstatens servicesektor i fokus. Förändringen syftar på de marknadsorienterade reformer som syftar till att skapa en mer effektiv och lyhörd offentlig service genom att släppa in privata aktörer inom olika områden som skola, sjukvård och äldreomsorg. Inom den socialdemokratiska typen av välfärdsstat är detta en genomgripande förändring eftersom ett av de mest

framträdande dragen hos denna välfärdsregim är att välfärden både finansieras och tillhandahålls genom den offentliga sektorn (Lindbom 2001, Esping-Andersen 1990). Det går också att hävda att omsvängningen i välfärdspolitiken utmanar ett av den socialdemokratiska välfärdsstatens kärnvärden, social jämlikhet (Bendz 2012).

Argumentet i det här kapitlet är att människors erfarenheter av välfärdsstaten påverkar deras åsikter om och attityder till välfärdsstatens uppgifter och organisering. Dessa åsikter kan i sin tur förstärka eller försvaga en viss politik genom att människor visar sina åsikter i val eller genom andra påverkansvägar. Människors direkta erfarenheter blir på så sätt en länk i policyprocessen och kan bidra till förändringen av välfärdsstatens karaktär.

Varför skulle valfrihetsreformer som vårdvalet ha konsekvenser för människors åsikter och attityder till välfärdspolitiken? Reformerna innehåller inslag som gör att maktbalansen mellan staten och individen förskjuts på så sätt att individerna får mer makt över sin situation än tidigare. Detta stärker i sin tur medborgarnas autonomi och självförtroende gentemot staten (Solevid 2009). Den engelska termen för detta är *empowerment*, vilken också används i det här kapitlet eftersom det är svårt att hitta ett begrepp på svenska som är exakt motsvarande. *Empowerment* ges i det här fallet genom att reformerna ger mer valfrihet åt medborgarna vilket innebär att de kan välja mellan ett antal tillgängliga privata eller offentliga servicegivare istället för att som tidigare bli tilldelad en viss serviceenhet av kommun eller landsting/region. Det här får två relaterade konsekvenser: för det första att användarna ges möjlighet att välja ett alternativ som motsvarar deras preferenser, för det andra att de när som helst kan byta till ett annat alternativ om de inte är nöjda. Möjligheten att fritt byta serviceleverantör har i tidigare forskning visat sig generera positiva erfarenheter av välfärdsstaten, vilket i sin tur genererar stöd för välfärdsstaten (Kumlin 2004). Dessutom verkar sådana positiva erfarenheter även medföra positiva attityder till staten och politiken generellt (Soss 1999).

Att fritt kunna byta leverantör av välfärdstjänster kan uttryckas som att medborgarna ges möjlighet till *exit*. *Exit* är en av två huvudstrategier för att öka medborgarnas makt gentemot staten och även stärka demokratin eftersom medborgarna genom att "rösta med fötterna" (i det här fallet genom att byta vårdcentral) kan signalera sina preferenser till politikerna (Hirschmann 1970). Eftersom det kan antas att både privata och offentliga aktörer vill behålla sina klienter så bör också byråkrater vara mer benägna att lyssna på klagomål och preferenser om det finns exit-möjligheter. På så sätt gör exit-möjligheter att medborgarnas makt över situationen ökar (Hoff 1993, Kumlin 2004). En viktig förutsättning i det här fallet är emellertid att det finns andra vårdcentraler att byta till. Även om antalet vårdcentraler (huvudsakligen privata) har ökat efter införandet av vårdvalet, finns det skillnader i hur stora valmöjligheter svenskarna har mellan olika delar av landet och även inom Västra Götalandsregionen.

Syftet med det här kapitlet är att analysera vilka konsekvenser införandet av vårdval har för attityder till välfärdsstaten. Innebär erfarenhet av ökad *empowerment* att medborgarna uttrycker stöd för den marknadsorienterade välfärdspolitiken? Detta

kan i sin tur implicera att utformningen av välfärdsstaten bidrar till förstärkandet av en viss välfärdspolicy genom att skapa medborgerligt stöd.

Vad tycker västsvenskarna om vårdvalet?

I den västsvenska SOM-undersökningen 2011 ställdes två frågor om vårdvalet. Respondenterna tillfrågades vad de anser om vårdvalet (från mycket bra till mycket dåligt). De fick också svara på om de under det senaste året har bytt vårdcentral (en gång, flera gånger, eller inte alls). Denna fråga används i kapitlet som en indikator på om medborgarna har fått en direkt erfarenhet av *empowerment* i form av att de faktiskt har använt sig av möjligheten att byta vårdcentral. Hypotesen som prövas är om de som har erfarenhet av *exit* (bytt vårdcentral minst en gång) är mer positiva till privatisering av välfärdsservice än de som inte har samma erfarenhet.

I den första delen av analysen presenteras, som en bakgrund, vårdvalsopinionen för de tre år som frågan har ställts i den västsvenska SOM-undersökningen (2009-2011). I den andra delen besvaras frågan om erfarenhet av att byta vårdcentral genererar positiva åsikter om den pågående omstruktureringen av välfärdsstaten.

Tabell 1 Västsvenskarnas åsikter om vårdvalet 2009-2011 (procent)

Åsikt	2009	2010	2011
Mycket bra	14	6	7
Ganska bra	28	25	23
Varken eller	26	22	22
Ganska dåligt	6	7	8
Mycket dåligt	5	4	4
Ingen uppfattning	22	36	36
Summa	100	100	100
Antal	3141	3084	3034

Kommentar: Frågans formulering i enkäten är: Vad anser du om Västra Götalandsregionens vårdvalsmodell?

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Ungefär en tredjedel av västsvenskarna var positiva till vårdvalet 2011. Som vi ser i tabell 1 har åsikterna inte ändrats nämnvärt sedan 2010 års undersökning. Efter 2009 minskade andelen positiva och andelen som inte har någon åsikt ökade. Detta kan möjligen bero på att vårdvalet fick mest uppmärksamhet under hösten 2009 då det sjuöppnades och att det sedan inte blev lika aktuellt i folks medvetande (Bendz 2011). Andelen som är negativa till vårdvalet har varit ungefär densamma under alla tre åren som frågan ställts.

Att byta vårdcentral

I tabell 2 visas hur stor andel av västsvenskarna som har använt sig av möjligheten att byta vårdcentral.

Tabell 2 Andel som valt ny vårdcentral under året, 2010 och 2011 (procent)

Valt ny vårdcentral	2010	2011
Nej	85	81
Ja, en gång	14	18
Ja, flera gånger	1	1
Summa	100	100
Antal svar	3119	3039

Kommentar: Frågans formulering i enkäten är: Har du under det senaste året bytt till en ny vårdcentral?

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Frågan i enkäten är ställd så att den gäller de som har valt ny vårdcentral under året, alltså inte under hela tiden sedan de valde vårdcentral första gången. Andelen som har valt ny vårdcentral minst en gång har ökat något jämfört med 2010, till nästan en femtedel (572 personer). Det är alltså dessa personer som här ingår i den grupp som antas ha en direkt erfarenhet av *empowerment* genom att de har använt sig av möjligheten att byta. Har denna erfarenhet någon betydelse för deras attityder till privatiseringar inom välfärdsservice generellt sett?

Den fråga från den västsvenska SOM-undersökningen som används för att undersöka attityden till marknadsorienterade reformer inom välfärdsstaten ber respondenterna att ta ställning till ett antal förslag. I analysen används följande förslag:

- låta privata företag svara för äldreomsorg
- bedriva mer av sjukvården i privat regi
- satsa mer på friskolor

I tabell 3 visas resultaten för varje förslag. I tabell 4 och 5 har förslagen lagts samman till ett index som mäter en sammanlagd åsikt om förslagen.

Tabell 3 Andelen som är positiva till förslag om privatisering, uppdelat på om de har bytt vårdcentral under året eller inte (procent)

	Ej bytt vårdcentral	Bytt vårdcentral minst en gång
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	23	34
Låta privata företag svara för äldreomsorg	20	25
Satsa mer på friskolor	17	23

Kommentar: I tabellen är de som har bytt vårdcentral en gång och de som har bytt flera gånger sammanslagna i en kategori. Andelen positiva till de tre förslagen utgörs av de som svarat antingen mycket bra förslag eller ganska bra förslag. Antal svar: Ej bytt vårdcentral, 2296-2324. Bytt vårdcentral, 540-548.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

I tabellen kan vi se att de som har bytt vårdcentral minst en gång under året är mer positiva till privatisering på samtliga områden än de som inte har bytt. Störst är åsiktsskillnaden mellan de som bytt och de som inte bytt vårdcentral när det gäller förslaget om att privatisera mer av sjukvården, där de som bytt är positiva i betydligt större utsträckning. Erfarenheten av att byta vårdcentral tycks alltså göra skillnad för attityden till privatisering. Samtidigt är det så att de som är positiva till privatisering i större utsträckning väljer att använda sig av möjligheten att byta vårdcentral. En trolig förklaring är att man är mer benägen att delta i systemet om man är positiv inställd till den bakomliggande policyn. Samma mönster visar sig när det gäller det ursprungliga valet av vårdcentral där de som är positiva till privatisering i något större utsträckning gjorde ett aktivt val av vårdcentral (västsvenska SOM-undersökningen 2010, frågan ej ställd 2011).

För att pröva om resultaten i tabellen håller genomförs i nästa steg en regressionsanalys där relevanta kontrollvariabler tas med. Flera tidigare resultat har visat att partipolitisk tillhörighet och placering på vänster-högerskalan har betydelse för attityder till privatisering: De som placerar sig till vänster är mer negativa än de som placerar sig till höger (se t ex Nilsson 2012). Detta gäller även för vårdvalsreformen specifikt (Bendz 2011). Det kan också vara så att de som har valt att gå till en privat vårdcentral gör det just för att de är positiva till privatisering i allmänhet. De som är positiva till vårdvalet (se tabell 1) väljer i större utsträckning att gå till privata vårdcentraler, och det är även möjligt att de som är positiva väljer att sätta sig in i vad vårdvalet innebär i större utsträckning och därmed har en större benägenhet att använda möjligheten att byta. I analysen ingår också kön, ålder och utbildning, variabler som tidigare har visat sig ha betydelse för åsikter om privatisering. Sammantaget ska analysen visa om det samband vi ser i tabell 3 finns kvar när vi samtidigt tar hänsyn till andra faktorer.

Som en introduktion till regressionsanalysen presenteras först en tabell som visar hur åsikter om privatisering ser ut i de olika grupper som ingår i analysen (förutom de som redan finns i tabell 2). Åsikterna om privatisering är här sammanslagna till ett index som mäter de sammanlagda åsikterna om de tre förslagen om privatisering av skolan, äldreomsorgen och sjukvården. Indexet är sedan indelat i tre grupper: positiva, varken eller och negativa till privatisering.

Tabell 4 Åsikter om privatisering i olika grupper (procent)

Grupper	Positiva	Varken eller	Negativa	Summa	Antal
Vänsterorienterad	2	29	69	100	869
Mitten	7	50	43	100	784
Högerorienterad	22	57	22	100	1184
Använder offentlig vårdcentral	11	46	43	100	2315
Använder privat vårdcentral	14	50	36	100	1209
Låg utbildning	7	42	50	100	551
Medellåg utbildning	9	50	41	100	860
Medelhög utbildning	15	44	40	100	651
Hög utbildning	14	48	38	100	760
16-29 år	16	54	30	100	420
30-49 år	13	49	38	100	906
50-64 år	8	43	49	100	843
65-85 år	10	43	47	100	709
Kvinna	10	48	42	100	1514
Man	13	44	43	100	1365

Kommentar: Vänster-högerskalan är sammanslagen så att mycket/något till höger respektive mycket/något till vänster utgör grupper. Använt privat respektive offentlig vårdcentral är uppdelat på de som inte använder servicen och de som antingen använder servicen själva eller har en anhörig som gör det.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Som synes i tabellen är de som placerar sig själva till höger på vänster-högerskalan mer positiva till privatisering än de som placerar sig till vänster. De som använder privat vårdcentral är mer positiva än de som använder en offentlig vårdcentral. Vidare finner vi mer positiva åsikter bland de högutbildade och yngre än bland äldre och lågutbildade. Män är något mer positiva än kvinnor. I nästa tabell ser vi hur resultaten ser ut när vi tar hänsyn till alla faktorer samtidigt.

Tabell 5 Regressionsanalys (OLS) med privatiseringsindex som beroende variabel

Variabel	B
Bytt vårdcentral	,40**
Vänster	-1,64***
Höger	1,98***
Åsikt om vårdvalet	1,2***
Använt privat vårdcentral	,58***
Använt offentlig vårdcentral	,19
Utbildning	,41**
Ålder	-,03***
Kön	-,23
Intercept	64,014
R2 (justerat)	,35

p < 0,01 *** p < 0,05 ** p < 0,1 *

Kommentar: Bytt vårdcentral är en dikotom variabel där de som inte bytt har värdet 1 och de som bytt har värdet 0. Vänster och höger är dummyvariabler där mittenalternativet (varken vänster eller höger) är referenskategori. Åsikt om vårdvalet är en dikotom variabel där mycket/ganska bra och mycket/ganska/dåligt utgör kategorier. Använt privat respektive offentlig vårdcentral är uppdelat på de som inte använder servicen och de som antingen använder själva eller har en anhörig som gör det.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Resultatet visar att de som har bytt vårdcentral en eller flera gånger under året är mer positiva till privatiseringar inom välfärdsstaten än de som inte har samma erfarenhet, även när man tar hänsyn till andra faktorer. Regressionsanalysen bekräftar även att ideologisk tillhörighet har betydelse, där de som placerar sig åt höger är mer positiva till privatiseringar än de som placerar sig i mitten eller till vänster. Tvärtom gäller för de som placerar sig till vänster, de är signifikant mer negativa. De som uppger att de eller nära anhöriga har nyttjat en privat vårdcentral under året är mer positiva till privatiseringar än de som inte har gjort det. Däremot visar användande av offentlig vårdcentral ingen signifikant effekt på åsikter om privatiseringar. De med högre utbildning och de som är äldre är mer positiva till privatiseringar än lågutbildade och yngre.

Medborgarna och valfriheten

Det finns många tänkbara skäl att välja ny vårdcentral. Ett uppenbart sådant är att man är missnöjd med den vårdcentral man är tilldelad. Ett byte av vårdcentral gör då förhoppningsvis att man blir mer nöjd med den service man får. Det kan också finnas praktiska skäl, att man vill välja en vårdcentral som ligger närmre eller som har en typ av service man behöver. Givet att förväntningarna uppfylls, så bör ett sådant byte innebära en ökad nöjdhet med primärvården. Det är inte självklart

att ökad *empowerment* inom välfärdsstaten alltid har en positiv effekt. Valfriheten ställer krav på människor att ta reda på information om alternativ och sedan göra ett informerat val. På så sätt läggs mer ansvar på den enskilde för vilken kvalitet på välfärdstjänsterna han eller hon får. I det här fallet visar det sig emellertid att hypotesen stämmer: Att ge medborgarna *empowerment* genom hur välfärdsstatens institutioner utformas får åtminstone i det här fallet positiva konsekvenser för deras attityder till välfärdsstaten. Erfarenheten av att använda möjligheten att välja bort ett alternativ som man är missnöjd med och välja ett annat istället verkar generera positiva åsikter om den pågående omstruktureringen av välfärdsstaten som handlar om att låta privata aktörer tillhandahålla välfärdsservice.

En svårighet med analysen i kapitlet är att det inte är möjligt att ta reda på vad respondenterna ansåg om privatisering före vårdvalets införande. Det kan alltså vara så att de som byter vårdcentral var positiva till privatisering redan tidigare och att det i så fall inte är erfarenheten av att byta vårdcentral i sig som ger effekt. Slutsatserna dras därför med viss reservation. En annan sak värd att notera är att privatisering givetvis inte självklart behöver leda till valfrihet och de som svarar kan ha andra skäl att vara positiva till privatisering än att det leder till fler och konkurrerande aktörer på välfärdsmarknaden. Än så länge är det relativt få som har använt sig av möjligheten att byta vårdcentral. Antalet har emellertid ökat jämfört med 2010. Motsvarande regressionsanalys på 2010 års datamängd visar att erfarenheten av är signifikant bland de som använder sig av vårdcentraler men inte på samma signifikansnivå ($p = < 0,1$).

Resultaten i kapitlet stärker den tidigare forskning som visar att utformningen av välfärdsstatens institutioner kan påverka medborgarna på fler sätt än att de får det de behöver och har rätt till i form av service och socialförsäkringar. Genom att utforma välfärdsstatens olika delar på ett visst sätt kan staten påverka medborgarnas åsikter om sådant som hur välfärdsstaten bör se ut. I förlängningen kan detta innebära att en viss politik får ökat stöd. I det fall som diskuteras i kapitlet ges medborgarna ökad valfrihet och möjligheter att byta serviceleverantör om de inte är nöjda. Den här typen av reform finns även inom andra delar av välfärdsstaten än primärvården genom Lagen om valfrihet (SFS 2008:962) som kommunerna kan välja att tillämpa inom områden som äldreomsorg och social omsorg. Majoriteten av de svenska kommunerna har antingen infört LOV eller planerar att göra det. Vårdvalet och LOV innebär att allt fler svenskar får direkt erfarenhet av valfrihet. Frågan är vad denna erfarenhet kommer att innebära för människors åsikter om välfärdsstatens organisering och utformning? Ytterligare en intressant fråga är om den ökade erfarenheten av valfrihet och möjligheten att fritt byta serviceleverantör i förlängningen kan innebära att människor förändrar sina åsikter om vilket ansvar de själva respektive staten har för att de ska få en välfärd av hög kvalitet. Kan valfrihetsreformerna förändra uppfattningen om hur relationen mellan stat och medborgare bör se ut?

Referenser

- Bendz, Anna (2011): "Västsvenskarna och vårdvalet". I: Nilsson, L (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bendz, Anna (2012): "Vårdvalet i Västsverige". I: Bergström, A (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet.
- Esping-Andersen, Gösta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press
- Hirschman, Albert O (1970): *Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hoff, Jens (1993): "Medborgerskap, brukerrolle og magt." In: Andersen, J; Christensen, A-D; Langberg, K; Siim, B, Torpe Lars (eds): *Medborgerskab – Demokrati og politisk deltagelse*. Viborg: Systeme
- Kumlin, Staffan (2004): *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. New York: Palgrave MacMillan
- Lindbom, Anders (2001): "Dismantling the social democratic welfare model? Has the Swedish Welfare State lost its defining character?" *Scandinavian Political Studies*, Vol 24, No 3, 171-193.
- Mettler, Suzanne; Soss, Joe (2004): "The Consequences of Public Policy or Democratic Citizenship: Bridging Policy Studies and Mass Politics." *Perspectives on politics* 2:1
- Nilsson, Lennart (2012): "Medborgarna och svensk välfärdspolitik 1986-2011" I: Weibull, L; Oscarsson, H; Bergström, A (red): *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet.
- Pierson, Paul (1993): "When Effect Becomes Cause. Policy Feedback and Political Change". *World Politics*, vol 45, nr 4, pp 595-628
- Solevid, Maria (2009): *Voices from the Welfare State. Dissatisfaction and Political Action in Sweden*. University of Gothenburg, Dep of Political Science.
- Soss, Joe (1999): "Lessons of Welfare: Policy Design, Political Learning, and Political Action." *American Political Science Review*, vol 93, no 2.
- Soss, Joe; Schram, Sanford F (2007): "A Public Transformed? Welfare Reform as Policy Feedback". *American Political Science review*, vol 101, no 1.
- Svallfors, Stefan (2010): "Policy feedback, generational replacement and attitudes to state intervention: Eastern and Western Germany, 1990-2006." *European Political Science Review* 2:1

MEDBORGARNA OCH TRÄNGSELSKATTEN – EFTER BESLUTET

FOLKE JOHANSSON

Frågan om trängselskatt

Trafik och kommunikationer har diskuterats intensivt i Göteborg och hela Västsverige under ett antal år. Den fråga som diskuterats mest är införandet av trängselskatt som ett sätt att delfinansiera trafikprojekt. Avsikten här är att beskriva hur attityden till trängselskatten ser ut i olika grupper. Vi skall se på var i staden man bor men också på individegenskaper som t ex ålder och utbildning. Ibland när vi kan föreställa oss ett direkt orsakssamband så övergår beskrivningen i vad vi kan kalla en förklaring. Vi beskriver t ex skillnaden i attityd mellan olika åldersgrupper men när vi kommer till egenskapen att ha eller inte ha bil så tolkar vi bilinnehav som att man är mer direkt berörd än man annars skulle vara. Hur man uppfattar olika andra trafikprojekt säger eventuellt också något om varför man har eller inte har en viss syn. Avslutningsvis tar vi upp frågan om hur trängselskatten som politisk fråga har påverkat väljarnas syn på kommunpolitikerna. Analyserna bygger i sin helhet på frågor som ställts i den västsvenska SOM-undersökningen åren 2006-2011.

Vad som hänt och när

Kommunfullmäktige i Göteborg fattade i januari 2010 beslut om det s.k. västsvenska paketet. Motståndare till beslutet var enbart Vägvalet och Sverigedemokraterna. Kostnaderna skulle till största delen betalas genom ett statligt åtagande om medfinansiering och genom en trängselskatt i Göteborg. Det fanns tidigare både bland politiker och bland medborgare många olika åsikter om såväl vilka vägar/tunnlar etc som skulle byggas som om hur det skulle betalas. Efter beslutet har medborgarna fortsatt att ifrågasätta framför allt betalningssidan/trängselskatten, men ibland också delar av byggprojektet. Politikerna har i allmänhet hävdade att man nu fattat ett beslut där det inte går att ändra något utan att allting faller. Självklart är politikerna medvetna om att stora delar av medborgarna har en annan uppfattning om framför allt trängselskatten. I sin entusiasm inför de statliga åtagandena så förefaller dock politikerna ha glömt bort sina tidigare utfästelser om folkomröstning eller något motsvarande inför ett eventuellt beslut.

Det skall klart understrykas att kommunfullmäktige är i sin fulla rätt att fatta beslut utan att höra medborgarna. Det gör man i praktiken hela tiden och det ingår snarast i essensen i det representativa systemet. Det exceptionella med denna fråga

är det avsevärda engagemanget och det stora motståndet bland medborgarna och att i stort sett alla partier går på en och samma linje på kollisionkurs med majoriteten av medborgarna. Inte ens detta är i sig något ”fel” men det innebär att politikerna tar en risk. De satsar på att medborgarna i efterhand kommer att acceptera trängselskatten och ge politikerna stöd för sitt beslut. Detta är ungefär vad som hänt i Stockholm och om vi får samma utveckling i Göteborg så kan man kanske hävda att ”slutet gott – allting gott”.¹

En föreställning som ingår i ett representativt demokratiskt system är att medborgarna i ett kommande val skall ha möjlighet att rösta bort den politiska ledning de förlorat förtroendet för. I den situation vi har i Göteborg idag har de väljare som ser trängselskatten som en avgörande fråga svårt att göra detta. De måste då rösta antingen på ett parti som i stort sett bara driver just frågan om trängselskatten eller på ett parti som har profilerat sig framför allt på en begränsning av invandringen. Väljarnas begränsade möjligheter att reagera i nästa val kan ses som ett demokratiskt problem. Situationen är inte unik. I riksdagen enas ibland samtliga eller i stort sett samtliga partier i vissa frågor. Ofta rör de då områden där alla faktiskt är överens och där det egentligen inte heller bland väljarna finns särskilt många med avvikande uppfattning. När meningarna är så starkt delade som i denna kommunala fråga så är det ett potentiellt problem ur demokratisk synpunkt.

Utfallet på lång sikt får dock bli en senare fråga. Här skall vi studera attityderna hos medborgarna under perioden före och efter beslutet. Vi undersöker primärt medborgarna i Göteborg även om vi också gör några utblickar till regionen omkring Göteborg och till andra delar av Västra Götaland. Vi ser främst på uppfattningarna om trängselskatten men även några delar av det Västsvenska paketet och några andra aktuella infrastrukturprojekt berörs.

När vi redovisar medborgarnas syn på olika frågor så bygger detta på de medborgare som har någon åsikt om respektive förslag/beslut. I Göteborg så har nio av tio svarande någon uppfattning i frågan om införandet av trängselskatt. Förutom procentfördelningarna i tabell 1 så sammanfattar vi också attityderna med hjälp av ett balansmått. Den anger andel positiva (Mycket/ganska bra förslag) minus andel negativa (Mycket/ganska dåligt förslag). Den kan nå maximivärdena +100 respektive minus 100 endast om ingen valt mittalternativet (varken bra eller dåligt förslag). Balansmättet används fortsättningsvis i flera redovisningar.

Redan när trängselskatten diskuterades 2006 så var en majoritet av medborgarna i Göteborg klart negativa till tanken.² Uppfattningarna kvarstod i ett par år men förändrades något 2008 och ännu mer 2009. Även då var flera negativa än positiva men det fanns ingen entydig majoritet mot tanken på införandet. Under de två senaste mätningarna 2010 och 2011, det vill säga efter beslutet om införandet, så ökade den negativa majoriteten så att den blev starkare än någon gång tidigare. Det är i och för sig ganska normalt att fler medborgare blir medvetna om och reagerar på politiska beslut när man börjar komma till en implementeringsfas. Det är dock inte lika vanligt att ett tidigare starkt och utbrett motstånd förstärks än mera i en

implementeringsfas. Det nya partiet Vägvalet bidrog genom sina aktiviteter till att frågan också blev diskuterad i samband med valet 2010.

Tabell 1 Syn på trängselskatt i Göteborg (procent och balansmätt)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Mycket bra förslag	14	11	13	18	12	12
Ganska bra förslag	11	12	15	22	13	12
Varken bra eller dåligt förslag	17	20	16	12	12	12
Ganska dåligt förslag	16	17	17	17	11	13
Mycket dåligt förslag	41	40	39	31	52	51
Summa procent	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	904	961	801	852	857	774
Balansmätt positiva-negativa	-33	-34	-28	-8	-38	-40

Kommentar: Frågan har varit något olika formulerad men lytt ungefär: "Vilken är din åsikt om följande förslag gällande trafiken?" Det aktuella alternativet var då "Införa trängselavgift (biltull) i Göteborg" (Formulering 2010). Svarsalternativen är Mycket bra förslag ... Mycket dåligt förslag. För 2011 efterfrågas åsikt om beslutade åtgärder.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Partiskillnader

I en politisk fråga ligger det givetvis nära till hands att börja med att se på hur medborgarnas attityder ser ut med hänsyn till partisympati. För att få med partisympatierna för samtliga år har vi använt svaren på frågan "Vilket parti tycker du bäst om idag?" För att få större underlag för beräkningarna slår vi också ihop två års undersökningar. Den centrala frågan blir: vilka partier har stöd av sina väljare för sitt ställningstagande i frågan om införande av trängselskatt?

Tre partier har, fram till och med 2009, klart stöd av sina väljare enligt vårt mått här. Bland både Miljöpartiets, Vänsterpartiets och Sverigedemokraternas sympatisörer är det fler som stöder sitt partis linje än som har annan uppfattning. Efter 2009 är Vänsterpartiets sympatisörer jämnt fördelade om än med en svag övervikt för en negativ ståndpunkt. Även Miljöpartiet har tydligt försvagat stöd för sin linje. Samtliga andra partiers väljare går hela tiden på en annan linje än partiet även om motståndet är särskilt stort bland moderata och kristdemokratiska väljare. Det finns bara någon enstaka svarande som anger Vägvalet som sitt "bästa parti" men det torde vara rimligt att utgå ifrån att Vägvalet har fullt stöd av sina väljare hela tiden i denna fråga.

Tabell 2 Opinionsbalans om trängselskatt beroende på partisympati

	2006-2007	2008-2009	2010-2011	Antal svar 2010-2011
Vänsterpartiet	19	27	-2	108
Socialdemokraterna	-40	-29	-40	308
Centerpartiet	-32	-27	-31	35
Folkpartiet	-47	-22	-39	166
Moderaterna	-58	-33	-61	516
Kristdemokraterna	-54	-31	-60	45
Miljöpartiet	32	35	5	226
Sverigedemokraterna	-47	-50	-67	66

Kommentar: se tabell 1.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Geografiska skillnader

Med tanke på namnet trängselskatt och den bild som ursprungligen framkom om syftet med att minska trängsel i stadens centrala delar så ligger det nära till hands att först se på var man bor som förklaring till synen på trängselskatt. Begreppet antyder ju onekligen att det är i vissa områden som man vill minska trängseln av bilar. För att få jämförbarhet över tid så utgår vi här ifrån den gamla stadsdelsindelningen. Den har också fördelen att ge en mer detaljerad bild eftersom stadsdelarna är mindre.

Det finns ganska tydliga attitydskillnader mellan stadsdelarna. Det är tidigare känt att man i Majorna och i Linnéstaden är mindre/minst negativ. I Bergsjön, Härlanda, Örgryte och Centrum är den negativa inställningen klar men svagare än i övriga stadsdelar. Mest negativ är man i Tuve-Säve men i Torslanda, Backa och Kärra-Rödbo är den negativa inställningen bara marginellt svagare. Uppfattningarna i varje stadsdel är också ganska så stabila förutom den generella förändringen 2008-2009. När man ser på skillnader mellan stadsdelarna så är det omedelbart uppenbart att det inte är direkt avgörande om man bor innanför eller utanför det område som inringas av trängselskattestationerna. Det måttliga motståndet i Kortedala, Bergsjön och Biskopsgården är exempel på detta. Bland dem som bor i de mest centrala stadsdelarna är motståndet också mindre, alltså särskilt lågt i Linnéstaden och Majorna (jfr karta nedan). Å andra sidan är som bekant placeringen av trängselskattestationerna sådan att man kan tvingas passera sådan utan att vare sig åka ut eller in i de centrala delarna av staden. Placeringen spelar med stor säkerhet en viktig roll för missnöjet i vissa stadsdelar.

Tabell 3 Medborgarnas syn på trängselskatt i olika stadsdelsnämnder (opinionsbalans)

Stadsdel	2006-2007	2008-2009	2010-2011
1 Gunnared	-35	-20	-55
2 Lärjedalen	-57	-8	-52
3 Kortedala	-43	-22	-32
4 Bergsjön	-11	0	-26
5 Härlanda	-26	-16	-23
6 Örgryte	-19	-2	-33
7 Centrum	-28	-14	-24
8 Linnéstaden	-11	5	-7
9 Majorna	4	-11	-9
10 Högsbo	-40	-3	-47
11 Älvsborg	-61	-36	-42
12 Frölunda	-43	-4	-51
13 Askim	-49	-23	-55
14 Tynnered	-46	-26	-42
15 Styrso	10	--	--
16 Torslanda	-55	-37	-71
17 Biskopsgården	-39	-31	-31
18 Lundby	-33	-11	-53
19 Tuve-Säve	-63	-67	-77
20 Backa	-55	-33	-67
21 Kärra-Rödbo	-64	-34	-60
Totalt	-33	-17	-39

Kommentar: Minst 20 svarande per stadsdel.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Figur 1 Opinionsbalansen i Göteborgs kommuns stadsdelar 2010-2011

En annan tanke som förts fram vid åtskilliga tillfällen är att denna typ av skatt är orättvis på så sätt att välsituerade grupper har lättare att orka med den ökade kostnaden. För att se på om denna föreställning stämmer delar vi upp stadsdelarna i fyra grupper efter resursstyrka. Uppdelningen bygger på uppgifter om hushållsinkomst, andel som får socialbidrag och andel invandrare. Det framkomer inget entydigt mönster (jfr tabell 4). Motståndet är för två av de tre perioderna ungefär lika stort i gruppen med minst resurser som i gruppen med högst resursstyrka. Inte i något fall finns en antydning till ett systematiskt samband mellan attityden till trängselskatt och resursstyrkan i stadsdelen.

Tabell 4 Attityder till trängselskatten i stadsdelarna efter resursstyrka (balansmått)

	Syn på trängselskatt		
	2006-2007	2008-2009	2010-2011
Resursstarka stadsdelar	-40	-21	-50
Medelresursstarka	-29	-16	-28
Medelresurssvaga	-28	-16	-45
Resursvaga stadsdelar	-39	-19	-38
Samtliga	-33	-17	-39

Kommentar: Resursindelningen bygger på hushållsinkomst, andel som får socialbidrag och andel invandrare.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Gruppskillnader

Skillnader i attityd till trängselskatten mellan olika grupper har undersökts vid flera tillfällen. Yngre och högutbildade är minst negativa medan äldre och lågutbildade är mest negativa. Det som framkommer här är att dessa mönster är mycket stabila. En viss förändring kan vi ana när det gäller kön. Män har tidigare varit påtagligt mer negativa än kvinnor till införandet av trängselskatt. Under de två sista åren 2010-2011 förefaller det ha skett en omsvängning så att nu är kvinnor till och med aningen mer negativa än män. Skillnaden är dock marginell.

Tabell 5 Attityder till trängselskatten beroende på personegenskaper (balansmått)

	2006-2007	2008-2009	2010-2011	Antal svar 2010-2011
Män	-39	-22	-38	783
Kvinnor	-29	-13	-41	848
Ålder:				
16-29 år	-20	-10	-19	340
30-49 år	-26	-14	-38	574
50-64 år	-42	-21	-46	428
65-80 år	-51	-28	-57	289
Utbildning:				
Låg	-50	-37	-67	202
Medellåg	-45	-29	-57	416
Medelhög	-30	-6	-33	389
Hög	-19	-10	-22	583
Hushållets inkomst:				
Låg	-21	-10	-32	429
Medel	-42	-20	-39	668
Hög	-37	-20	-47	426
Tillgång till bil:				
Ja	-49	..	-51	1212
Nej	5	..	-5	390

Kommentar: Hushållsinkomst lägsta, mellersta och högsta tredjedelen. Antalet svar i respektive kategori är i samma storleksordning för de tidigare åren.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Inkomst ingick i resursmättet när vi jämförde attityder mellan stadsdelsnämnder. Där framkom ingen skillnad. När vi däremot här ser enbart på hushållsinkomst så kan vi än mer definitivt konstatera att den enkla tanken att man blir mindre negativ om man anser sig ha råd att betala, den håller inte. Motståndet är snarare något större bland grupper med högre inkomst. Om man har eller inte har tillgång till bil i familjen har helt naturligt en mycket påtaglig betydelse för hur man ser på trängselskatten. De som har tillgång till bil är synnerligen negativa (omkring -50) medan det bland dem som inte har tillgång till bil finns ungefär lika många positiva som negativa till införande av trängselskatt.

En multivariat kontroll

Vi har ovan kunnat notera ganska avsevärda skillnader mellan stadsdelarna i synen på trängselskatter. En del av dessa skillnader kan uppfattas bero på hur mycket man

är berörd av skatterna respektive av en eventuellt minskad ”trängsel”. Vi har också sett avsevärda skillnader som kan hänföras till ålder, utbildning etc. Eftersom vi vet att sammansättningen av befolkningen varierar kraftigt mellan olika stadsdelar skall vi göra ett försök att se på hur mycket av skillnaderna mellan stadsdelarna som kan förklaras av befolkningsammansättningen. Denna analys begränsas till materialet från 2010 och 2011.

Tabell 6 Attityd till trängselskatt i olika stadsdelar med kontroll för personegenskaper, bilinnehav, synen på kollektivtrafik samt partisympati (betavärden)

Kontrollfaktorer:	I Stadsdel	II + Kön, ålder, utbildning och inkomst	III + Bilinnehav	IV + Synen på kollektiv- trafik	V + Parti- sympati
Stadsdel:					
1 Gunnared	.81	.53	.56	.57	.52
2 Lärjedalen	.76	.55	.50	.53	-
3 Kortedala	.44	.44	.40	-	-
4 Bergsjön	-	-	-	-	-
5 Härlanda	-	-	-	-	-
6 Örgryte	.48	.46	.39	-	-
7 Centrum	-	-	.33	-	-
8 Linnéstaden	xxx	xxx	xxx	xxx	xxx
9 Majorna	-	-	-	-	-
10 Högsbo	.72	.69	.60	.58	.64
11 Älvsborg	.63	.49	-	-	-
12 Frölunda	.79	.64	.49	-	-
13 Askim	.81	.68	.57	.51	.43
14 Tynnered	.70	.48	-	-	-
15 Styrso	-	-	-	-	-
16 Torslanda	1.14	.92	.81	.68	.58
17 Biskopsgården	.50	-	-	-	-
18 Lundby	.77	.67	.60	.52	.46
19 Tuve-Säve	1.23	.97	.83	.71	.62
20 Backa	1.03	.79	.68	.62	.56
21 Kärra-Rödbo	1.04	.85	.74	.75	.75
Förklarad varians	.05	.10	.14	.15	.20

Kommentar: Den beroende variabeln i denna regressionsanalys är den femgradiga skalan (jfr tabell 1). Ett högre värde på denna skala anger att man tycker att trängselskatt är ett dåligt förslag. Effekterna anges med icke standardiserad lutningskoefficient (b). Kontrolllegenskaperna är dikotoma (0,1). Lutningskoefficienterna för dessa anges ej.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2010-2011.

I denna jämförelse (kolumn I) mellan stadsdelarna utgår vi från Linnestaden där vi tidigare noterat det lägsta motståndet. Lutningskoefficienterna anger hur många steg högre på den femgradiga skalan man genomsnittligt finns om man bor i en av de andra stadsdelarna. Fyra stadsdelar; Bergsjön, Härlanda, Centrum och Majorna, skiljer sig inte signifikant från Linnéstaden. Vi bortser här från Styrso där det låga antalet svarande sannolikt är avgörande. Det större motstånd som vi tidigare sett i t ex Torslanda och Tuve-Säve framträder här i de större lutningskoefficienterna. I kolumn II ser vi att efter kontroll för personegenskaperna kön (ej signifikant), ålder, utbildning och inkomst så skiljer inte heller längre Biskopsgården ut sig från Linnéstaden. Dessa personegenskaper förklarar givetvis en del av skillnaderna också mellan övriga stadsdelar vilket återspeglas i att de flesta lutningskoefficienter minskar i förhållande till kolumn I. När vi sedan också för in bilinnehav (jfr kolumn III) så förklarar detta så mycket av skillnaderna så att inte heller vare sig Älvsborg eller Tynnered nu skiljer sig signifikant från jämförelsepunkten Linnéstaden. Det högre motståndet i dessa stadsdelar förefaller alltså väsentligen bero på att många med bil är negativa. Också effekten av bilinnehav är givetvis generell även om effekten syns tydligast i Älvsborg och Tynnered.

I kolumn IV för vi in en ny egenskap, synen på hur kollektivtrafiken i Göteborg fungerar. De svarande får bedöma denna på en femgradig skala där högre värden utvisar att man är mindre belåten. Synen på kollektivtrafik förklarar inte särskilt mycket av attityden till trängselskatt. Ökningen av den förklarade variansen är endast en procentenhet. Däremot räcker den för att förklara varför motståndet i Kortedala och Frölunda var högre än i Linnéstaden. Motståndet är efter denna kontroll inte längre signifikant högre i dessa två stadsdelar. I kolumn V ingår också partisympati bland kontrollegenskaperna. Den förklarade variansen stiger med fem procentenheter och Lärjedalen skiljer sig inte nu längre signifikant från Linnéstaden. Slutligen förde vi också in en fråga som gäller synen på skatter. Frågan var om det är ett Mycket bra förslag ... ett Mycket dåligt förslag att sänka skatterna. Denna förklaringsfaktor gav inte något signifikant utslag. De skillnader som framgår i kolumn V kvarstår alltså oförändrade. Detta kan tolkas som att det inte är så mycket skatten/kostnaden i sig som utformningen av den och/eller sättet att införa den som föranleder missnöjet.

Det går inte att dra särskilt stora växlar på de exakta detaljerna i ovanstående analys. Antalet svarande i varje enskild stadsdel är begränsat och det finns inget som säger att vi funnit de mest relevanta förklarande egenskaperna. Det kan också ha betydelse i vilken ordning man för in de olika egenskaperna. Med undantag för Frölunda är det de stadsdelar där motståndet var störst från början som fortfarande är signifikant mer negativa. Av de åtta återstående ligger sex i utkanterna av staden. Vi har visserligen kontrollerat för bilinnehav i familjen men en rimlig hypotes är väl att det bedömda behovet av att använda bilen blir större med det större geografiska avståndet från centrum och större geografiska avstånd överhuvudtaget.

Andra aktuella trafikprojekt

Är det motstånd mot trängselskatten som vi hittills diskuterat ett motstånd också mot andra aktuella trafikprojekt eller är det i första hand en skepticism till förslaget till finansiering? Det finns ett ganska massivt stöd för de olika förslag till åtgärder vad gäller vägar/trafik som har tagits upp. Detta gäller oavsett var man bor i regionen (jfr tabell 7). När stödet för snabbtåg och delvis också för Västlänken är något svagare i Skaraborg och Dalsland så beror det väsentligen på att fler har valt mittalternativet (varken bra eller dåligt) vilket leder till svagare utslag. När Västlänken har svagare stöd i Göteborg så beror det i stället på att det är fler som är negativa. Den negativa inställningen till trängselskatt är tämligen likformig i hela regionen. Den är något starkare i kommunerna runt omkring Göteborg. Detta är ett uttryck för att fler är direkt negativa. När den negativa inställningen däremot är svagare i Östra Skaraborg och Dalsland så är detta återigen ett uttryck för att fler valt mittalternativet. Samtliga uppfattningar om de olika tänkbara projekten är också mycket stabila över tid.

Tabell 7 Syn på trafikprojekt 2010-2011 (opinionsbalanser)

	Göteborg	Göteborgs-regionen	Sjuhärad	Östra Skaraborg	Västra Skaraborg	Fyrstad	Dalsland	Norra Bohuslän	Totalt
Trängselskatt i Göteborg	-39	-52	-36	-14	-27	-23	-14	-38	-38
Bygga ut kollektivtrafiken	87	84	79	71	75	78	81	80	82
Bygga ut hela E20 till motorväg	74	82	79	84	82	78	64	82	79
Västlänken (tåg-tunnel under Gbg)	45	51	58	33	50	64	52	49	50
Bygga snabbtåg mellan Göteborg och Jönköping (Götalandsbanan)	63	58	73	42	44	56	45	50	59
Finansiera utbyggnaden av motorväg genom vägavgifter	-26	-36	-29	-23	-33	-25	-35	-29	-29

Kommentar: Synen på de olika trafikprojekten mäts med samma typ av femställig fråga som synen på trängselskatten. Opinionsbalansen beräknas på samma sätt i tidigare analyser. Frågan om utbyggnad av motorväg anger för 2010 speciellt motorväg genom Bohuslän.

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2010-2011.

Vilken uppfattning har då de individer som är positiva till trängselskatten om de andra aktuella trafikprojekten? Mest tydligt är att de som är positiva till trängselskatten också tycker att man skall ha avgifter på motorvägar. (tabell 8) De tenderar också att tycka att man skall bygga ut kollektivtrafiken men ogillar utbyggnad av E20. I båda fallen är dock sambandet avsevärt svagare. Om man är positiv till trängselskatten så tenderar man också att vara positiv till byggandet av västlänken. Sambandet är dock relativt svagt. En positiv syn på trängselskatten förefaller, när man ser på dessa samband, snarare att motiveras av ett ideologiskt motstånd mot biltrafik än av en mer pragmatisk uppfattning om att skatten behövs för ett visst byggprojekt.

Tabell 8 Samband mellan uppfattning om olika trafikprojekt och syn på trängselskatt

Syn på trängelskatt	Västlänken	Kollektivtrafik	Utbyggnad E20	Götalandsbanan	Avgiftsbelagd motorväg
2006-2007	.12	.18	-.22	-	-
2008-2009	.12	.21	-.15	.09	.50
2010-2011	.18	.18	-.21	.12	.52

Kommentar: Synen på de olika trafikprojekten mäts med samma typ av femställig fråga som synen på trängselskatten. Sambandet mäts med Pearsons r .

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Förtroende för politiker

Vi har hittills ägnat oss åt att beskriva och något försöka förklara uppfattningen om trängselskatten. Nu skall vi i stället se på hur uppfattningen om trängselskatten påverkar förtroendet för kommunpolitikerna. Förtroende för politiker i allmänhet och kommunpolitiker i synnerhet kan bestämmas av en mängd olika faktorer. Ibland i någon mening rationella och ibland för en utomstående betraktare fullständigt irrationella. Inte desto mindre är förtroendet viktigt i det långa loppet. Vi utgår nu alltså ifrån attityden till trängselskatten och undersöker om olika uppfattningar i denna fråga verkar kunna leda till olika grad av förtroende för kommunpolitikerna. Om man tycker att politikerna kommer till fel beslut så kan redan detta leda till en lägre grad av förtroende. Om man tycker att de kommer fram till ett visst beslut på ett olämpligt sätt så kan detta också innebära en förlust av förtroende även om man inte är motståndare till innehållet i beslutet.

Tabell 9 Förtroende för kommunpolitiker beroende på syn på trängselskatt (opinionsbalans)

Synen på trängselskatt:	Förtroende för kommunpolitiker:			
	2006-2007	2008-2009	2010	2011
Mycket bra	11 (5)	17 (-4)	1 (10)	-6 (-7)
Ganska bra	13 (15)	11 (-1)	41 (19)	-8 (0)
Varken bra eller dåligt	12 (9)	14 (3)	15 (14)	-11 (6)
Ganska dåligt	16 (5)	25 (-2)	17 (10)	-19 (-5)
Mycket dåligt	7 (-6)	4 (-14)	-8 (-2)	-39 (-12)
Totalt	9 (3)	12 (-5)	5 (6)	-25 (-6)
Antal svar	1559 3709	1364 3114	721 1486	646 1255

Kommentar: Opinionsbalansen innebär här att från andelen som har Mycket eller ganska stort förtroende för "...det sätt på vilket följande grupper (kommunens politiker) sköter sitt arbete", dras andelen som har ganska litet eller mycket litet förtroende. Mellanalternativet är "Varken stort eller litet förtroende".

Källa: den västsvenska SOM-undersökningen 2006-2011.

Av tabell 9 framgår hur förtroendet för kommunpolitikerna har sett ut under den aktuella perioden med uppdelning efter hur man ser på trängselskatten. Opinionsbalansmättet är motsvarande det som vi tidigare använt när det gäller synen på trängselskatt. Från andelen som har Mycket stort eller Ganska stort förtroende dras andelen som har Ganska litet eller Mycket litet förtroende. Enbart om ingen av de svarande väljer mittalternativet (varken stort eller litet förtroende) så kan man nå ändpunkterna på skalan -100 respektive (+)100. Till vänster i respektive kolumn står värdena för Göteborg och till höger och inom parentes finns motsvarande värden för övriga Västra Götaland. Totalvärdet för Göteborg är svagt positivt fram till och med 2010 och minskar sedan markant 2011. Fram till och med 2010 så finns vare sig i Göteborg eller i övriga Västra Götaland något entydigt samband mellan synen på trängselskatt och förtroendet för kommunpolitikerna även om de som är mest negativa till trängselskatt har lägst grad av förtroende. Om man sedan ser på förtroendet i Göteborg 2011 så faller det dramatiskt bland dem som anser beslutet om trängselskatt vara mycket dåligt. Vi ser också ett klart samband med uppfattningen om trängselskatt. Även de som är mest positiva till tanken har lägre grad av förtroende och sedan minskar förtroendet ju mer negativ man är till beslutet. Värdena för övriga Västra Götaland är medtagna i första hand som jämförelsepunkter. Förtroendet faller inte på samma sätt här och inte heller finns samma entydiga samband mellan synen på trängselskatt och förtroende. Dock faller också här förtroendet något för dem som är mest negativa till beslutet.

Väljarna, politikerna och trängselskatten

Införande av trängselskatter har inledningsvis starkt stöd från Mp- och V-väljare. Efter beslutet försvagas dock stödet. Förutom Vägvalet har bara Sverigedemokraterna hela tiden ett entydigt starkt stöd av sina väljare för sin linje i frågan. Motståndet till införandet är måttligt från boende i de centrala delarna av staden, från högutbildade, från yngre och i någon mån från personer med låg inkomst. Störst motstånd finns bland äldre, bland lågutbildade, i stadsdelar i utkanterna av staden och särskilt bland personer där man har bil i hushållet.

Väljarna stöder byggandet av Västlänken men accepterar bara i mycket begränsad utsträckning tanken att trängselskatt är en nödvändig form för finansiering. Stödet för trängselskatt förefaller till stor del vara baserat i ett allmänt motstånd mot bilism. Motståndet beror sannolikt minst lika mycket på utformningen av den och kanske sättet att införa den som på införandet i sig.

Politikerna har uppenbarligen lyckats dåligt med att övertyga medborgarna om det goda med trängselskatt men har alltså ändå beslutat genomföra den. En konsekvens har blivit ett kraftigt fall i förtroende för kommunpolitikerna i Göteborg. Fallet är särskilt markant bland dem som är negativa till trängselskatten men det faller också bland dem som är indifferent eller till och med positiva. Möjligen skall detta ses som en generell misstro mot politikernas sätt att hantera den aktuella frågan.

Noter

- ¹ Acceptans i efterhand av liknande projekt diskuteras i Johansson 2009.
- ² Totalbild och delvis skillnader mellan olika grupper har tidigare redovisats för perioden fram till och med 2010. Hernerud/Johansson 2008, Johansson 2009 och Elmquist 2011.

Referenser

- Elmqvist, Tobias (2011). "Uppfattningar om infrastruktur i Sveriges bilregion". I Annika Bergström (red.) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Hernerud, Åsa och Susanne Johansson (2008). *Göteborgarnas attityder i trafikfrågor. Väst-SOM-undersökningen 2007*. Rapport 2008:12. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Johansson, Folke (2009). "Biltullar/Trängselskatt – Något för Göteborg". I *Att bygga, Att bo, Att leva. En bok om Västra Götaland*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

MER KÄND, MEN INTE MER UPPSKATTAD

SÖREN HOLMBERG

Den sociala inlärningsteorin (SIL) säger att kännedom ökar med exponering. Och det gäller både mer intensiv exponering och mer långvarig exponering (Bandura 1977, Holmberg 2012a). Översatt till politik och kännedom om valda företrädare betyder det att politiker som varit verksamma länge bör bli mer välkända vartefter tiden går. Kännedomen skall öka med åren. Tidigare prövningar av hypotesen har gett den ett visst, ehuru svagt stöd (Holmberg 2012b). SOM-undersökningar av hur kända lokalpolitiker i Göteborg liksom regionpolitiker i Västra Götaland är har visat på små ökningar i graden av kännedom vartefter politikerna verkat genom åren. Sett över som minst femåriga mätperioder visar det sig att andelen medborgare som känner till en lokal eller regional politiker ökar med i genomsnitt cirka tre procentenheter. Politikerna blir alltså mer kända över tid, men i mycket begränsad utsträckning.

I det följande skall vi fortsätta prövningen av SIL-hypotesen på ett utvidgat material. Sammanlagt fyrtio lokal-/regionalpolitiker från Göteborg, Västra Götaland och Skåne inkluderas i undersökningen. Cirka hälften av dem har varit verksamma och mätts i minst fem år. Övriga aderton har mätts under en kortare period, dock minst under tre år. Hypotesen vi skall testa gäller om dessa politikernas grad av kännedom bland folket ökat över tid som teorin förutspår, och i så fall i vilken utsträckning.

Som en extra bonus kommer vi också att undersöka i vad mån politikernas grad av uppskattning ökat över tid. Den sociala inlärningsteorin utsäger inte att popularitet nödvändigtvis ökar med långvarig exponering. Den kan också minska. Kärlek kan både öka och minska med tiden. När det gäller hur populariteten förändras över tid gäller alltså inte studien en teorigenererad prövning. Vi är bara nyfikna.

Mätmässigt har samma undersökningsmetodik använts genom alla år. Ett antal ledande politiker har valts ut och presenterats för svarspersonerna i de årliga SOM-undersökningarna. De utvalda politikerna har tagits med i studierna därför att de är ledare för de olika partigrupperna i de valda församlingarna. Endast för- respektive efternamn uppges i enkätfrågan. De svarande får först ange om de känner till de aktuella politikerna och sedan gradera hur mycket de uppskattar de politiker de säger sig känna till på en mätskala mellan -5 (ogillar starkt) och +5 (gillar starkt).

En massa resultat för Göteborg och Västra Götaland

Resultaten i tabellerna 1 och 2 visar hur kända och populära ett trettiotal lokalpolitiker i Göteborg varit bland göteborgare under perioden 1994 till 2011. Nitton av dem

har deltagit under minst tre år och ingår därför i vår SIL-prövning. Motsvarande tabeller (3 och 4) för regionpolitikerna i Västra Götaland omfattar också ett trettioårigt valda företrädare som mätts vad gäller kännedom och uppskattning under perioden 1998 till 2011. Bland dem har femton varit med i minst tre SOM-mätningar och inkluderas därmed i SIL-testen. SOM:s skåneundersökningar började något senare (2004) och omfattar än så länge endast fyra studier under perioden 2004 till 2011. Antalet regionpolitiker från Skåne som medverkat i minst tre års undersökningar och som därmed kan ingå i prövningen av SIL-hypotesen är sex. De detaljerade resultaten av SOM:s fyra kännedoms- och popularitetsmätningar av skånska regionpolitiker redovisas dock inte här. De återfinns i boken *Vanor och attityder i förändring* redigerad av Jonas Ohlsson och Annika Bergström (Holmberg 2013).

Något mer kändis

Vår första fråga är om de fyrtio utvalda lokal- och regionpolitikerna blivit mer kända bland allmänheten varefter de troget tjänat folket år efter år. Svaret är ja – i de flesta fall kan vi notera en något ökad kännedom. En knapp majoritet bland de fyrtio (22 politiker) har blivit mer kända samtidigt som tretton tappat i kännedom och fem har en oförändrad grad av kännedom. I genomsnitt blir resultatet att de fyrtio politikernas kännedom ökar med +2,6 procentenheter. En ökning, men en högst blygsam ökning. En något större ökning kan iakttas om vi begränsar prövningen till de tjugotvå politiker som varit verksamma lite längre och deltagit i minst fem års SOM-studier. Bland dem har kännedomen i snitt ökat med +3,6 procentenheter; något mer alltså, men fortfarande en föga imponerande ökning.¹

Men knappast mer poppis

Exakt hälften av de studerade politikerna uppvisar en något ökad popularitet (20 politiker) över tid medan fem har en oförändrad uppskattning och femton tappar poäng på ogillar-gillarskalan. I genomsnitt förändras de fyrtio undersökta politikernas popularitet endast med +0,2 enheter.² Det är en mycket obetydlig förskjutning på en skala som i teorin kan variera mellan -50 till +50. I genomsnitt blir alltså inte de undersökta politikerna mer populära över tid.

Men det är klart att bakom medeltalet med en nära noll-förändring döljer sig resultat för några politiker som trots allt uppvisar lite större popularitetsuppgångar, liksom det finns politiker som relativt tydligt förlorat i uppskattning. Den politiker i vår mätning som uppvisar den största positiva ökningen i popularitet är Jan Hallberg (M, Göteborg). Hans uppskattningssiffror ökar från ett snittresultat på +3 för åren 2000/01 till +8 åren 2009/10, en uppgång med +5 enheter. På den negativa sidan är Cecilia Widegren (M, Västra Götaland) den politiker som tappar mest i popularitet. Hennes uppskattning går från +2 i snitt åren 1998/99 till -10 åren 2001/02, en nedgång på -12 enheter.

Tabell 3 Kännedom om ledande politiker i Västra Götaland (procent)

politiker (parti)	Andel bland samliga											Andel bland egna partiets sympatisörer																	
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Göran Johansson (S)	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cecilia Wredegren (M)	13	36	48	43	41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	40	46	48	49	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Johnny Magnusson (M)	-	-	-	-	-	-	-	33	34	33	33	34	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gert-Inge Andersson (S)	19	23	32	30	28	30	27	28	27	29	31	32	28	-	20	30	40	34	29	36	31	30	30	33	31	35	35	-	
Roland Andersson (S)	23	24	28	25	22	23	22	22	19	22	21	20	22	-	26	30	35	26	24	28	25	23	24	26	24	25	27	-	
Annelie Stark (S)	-	20	27	26	25	27	-	-	-	-	-	-	-	-	29	39	32	32	32	39	-	-	-	-	-	-	-	-	
Eva Eriksson (FP)	19	21	25	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rune Lanestrand (SVG)	-	16	20	18	18	16	17	16	18	19	20	21	-	-	-	19	34	35	33	36	34	25	24	28	32	33	29	-	
Kert Johansson (C)	-	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bengt Molstedt (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kristina Jonäng (C)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	
Monica Selin (KD)	11	-	16	15	13	13	13	12	16	14	14	15	18	-	11	-	15	14	16	15	8	13	15	18	14	15	17	32	
Jonas Andersson (FP)	-	-	-	-	-	-	10	12	11	13	-	15	17	-	-	-	-	-	-	-	10	9	12	14	-	-	8	19	
Sören Kviberg (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	12	12	14	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	17	*	15	20
Stig Grauers (M)	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lars Nordström (FP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	16	-
Lars Aronsson (S)	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brigitte Losman (MP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30	
Canna Aström (V)	10	12	15	15	14	14	13	15	15	-	-	-	-	-	12	12	18	16	18	14	19	13	23	-	-	-	-	-	
Jan Hallberg (M)	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ursula Johansson (KD)	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Patrick Ehn (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	
Margaretha Jansson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	12	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	
Stefan Kristiansson (MP)	-	-	11	13	11	11	9	10	9	12	11	10	12	-	-	-	7	17	8	8	8	13	8	10	8	8	11	-	
Lars Bergsten (M)	-	-	-	-	-	13	10	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	8	10	-	-	-	-	-	
Susanne Aronsson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Susanne Aronsson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gunnel Adler (MP)	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Einar Hansander (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ingela Bergendahl (S)	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Thomas Mellqvist (C)	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Jan Steen (FP)	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Kommentar: Resultaten visar andelen svarspersoner som inte kryssar för "personen okänd för mig" och som kryssat för någon grad av sympati på en ogillar-gillarskala. Procentbasen har definierats som samtliga personer som besvarat Väst-SOM-enkäten i Västra Götaland. Partisympatierna har fastställts med hjälp av en fråga om bästa parti. En asterisk (*) betyder för få svarande.

Tabell 4 Populära och mindre populära politiker i Västra Götaland (medeltal)

politiker (parti)	Medeltal bland samtliga											Medeltal bland egna partiets sympatisörer																	
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Göran Johansson (S)	+10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cecilia Widegren (M)	+2	+2	-15	-11	-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+9	+21	+2	+5	+16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Johnny Magnusson (M)	-	-	-	-	-	-	-	+2	+2	+3	+3	+5	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+15	+14	+15	+14	+14	+13	
Gert-Inge Andersson (S)	-3	-3	+2	-2	0	-4	-6	-4	0	-1	-2	0	+2	-	+8	+8	+11	+7	+10	+5	+4	+9	+6	+6	+9	+11	-	+11	
Roland Andersson (S)	-1	-5	-3	-4	-3	-6	-4	-2	-2	-2	0	0	-	-	+9	+5	+6	+4	+3	+2	+2	+3	+5	+3	+4	+6	+5	-	
Annelie Stark (S)	-	+6	+5	+4	+5	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+20	+17	+17	+9	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	
Eva Eriksson (FP)	+2	-2	-3	-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rune Lanestränd (SVG)	-	+1	-0	-0	+2	-2	-1	-0	+2	0	+1	+1	+3	-	+21	-0	+9	+19	+7	+7	+11	+19	+8	+11	+9	+19	-	-	
Kent Johansson (C)	-	-	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bengt Mollstedt (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kristina Jonäng (C)	+3	-	-0	-1	+1	-2	+1	-0	+1	+1	+2	+1	+2	+2	+3	-	0	+4	+6	+5	+5	+9	+8	+9	*	*	+17	+15	
Monica Selin (KD)	-	-	-	-	-	-1	+1	+1	0	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	+6	+9	+6	+8	-	-	+13	+13	
Jonas Andersson (FF)	-	-	-	-	-	-	-	-	0	-1	-1	+1	-1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	+4	*	+6	+6	
Sören Kviberg (V)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Stig Grauers (M)	-8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lars Nordström (FP)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+2	+3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hans Aronsson (S)	-	-	+0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brigitta Losman (MP)	+3	+0	-0	-0	+2	-1	-1	+1	+1	-	-	-	-	-1	+6	+3	+6	+3	+11	+8	+8	+15	+10	-	-	-	-	-	+7
Carina Åström (V)	+2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Hallberg (M)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ursula Johansson (KD)	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Patrik Ehn (SD)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-1
Margaretha Jansson (SVG)	-	-	-	-	-	-	-	-	-1	-1	-1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stefan Kristiansson (MP)	-	-	-1	-1	0	-3	-1	-1	-1	-1	-1	-1	+1	-	-	+5	-1	*	*	*	-0	*	+4	-1	*	+5	-	+5	
Lars Bergsten (M)	-	-	-	-	-1	-2	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+4	+4	-0	-	-	-	-	-	-	-	-
Susanne Aronsson (SVG)	-	-	-	-	-	0	-1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gunnel Adler (MP)	+1	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+8	+13	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Einar Hansander (SVG)	-	-	-	-	0	-2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ingela Bergendahl (S)	+1	+0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Thomas Mellqvist (C)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jan Steen (FP)	+1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kommentar: Resultaten är medelvärdet (gångar 10) på en ogillar-gillar skala med värden mellan -5 och +5. Partisympati har definierats på samma sätt som i tabell 3. En asterisk (*) indikerar för få svarspersoner.

Det ska fan vara politiker

Lång och trogen tjänst är inte helt bortkastad. Ledande lokal- och regionalpolitiker blir något lite mer kända vartefter åren går; inte mycket, men dock mer kända. Den sociala inlärningsteorin fungerar som den ska även i detta politiska sammanhang, om än med en mycket svag verkningsgrad. Men maktinnehav tär. Genomsnittligt sett blir inte politikerna mer uppskattade när de år efter år tjänar folket. Att ha makt och styra gör en inte populär. När det går bra är det svårt att få äran. Om det går dåligt får man däremot lätt skulden. Det är otacksamt att vara politiker – åtminstone om man vill bli känd och populär. Men några tiotusental måste vara det. Annars fungerar inte den svenska demokratin.

Noter

- ¹ Bland de elva göteborgspolitiker som deltagit i minst fem SOM-mätningar uppvisar sex en ökad kännedom över tid och fem en minskad kännedom. I genomsnitt ökar kännedomen med +3,3 procentenheter. Operationellt har vi jämfört de två första årens medelresultat för respektive politiker med de två senaste årens medelvärde. Bland göteborgspolitiker som enbart varit med i tre eller fyra SOM-studier har tre en ökad kännedom, en samma och fyra en minskad kännedom; snittet blir beskedliga +0,4. För dessa politiker har vi jämfört första mätresultatet med det senaste. Motsvarande resultat för VG-politikerna är nio med ökad kännedom och två med minskad bland dem som varit med i minst fem SOM-undersökningar; snittet blir +3,9 procentenheter i ökad kännedom. Bland VG-politiker som endast deltagit i tre/fyra SOM-mätningar har två ökat sin kännedom, en gått plus-minus noll och en minskat sin kännedom; genomsnittligt ökar kännedomen med +1,5 procentenheter. Till slut, bland skånepolitikerna som varit med i tre eller fyra SOM-studier uppvisar två en ökad kännedom, tre samma oförändrade nivå och en en minskad kännedom. Den genomsnittliga kännedomsökningen blir +3,3 procentenheter.
- ² Bland göteborgspolitiker med minst fem mätningar ökar populariteten för sju och minskar för fyra (snitt +1,4). Bland göteborgspolitiker som endast deltagit i tre/fyra SOM-studier ökar uppskattningen för två, förblir densamma för två och minskar för fyra (snitt -0,3). Bland VG-politiker med minst fem deltaganden i SOM ökar populariteten för sju, förblir stabil för en och minskar för tre (snitt -0,2). Bland VG-politiker med enbart tre/fyra mätdeltaganden ökar uppskattningen för en, förblir densamma för en och minskar för två (snitt -1,3). I Skåne ökar populariteten för tre politiker, förblir oförändrad för en och minskar för två (snitt +0,5)

Referenser

- Bandura, Albert (1977) *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Holmberg, Sören (2012a) Bli regionpolitiker mer kända och populära under valår? I Berg, Linda och Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2012b) Populärast i test. I Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2013) Okända regionpolitiker. I Ohlsson, Jonas och Bergström, Annika (red) *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet.

VAD HÄNDER MED DE TRYCKTA DAGSTIDNINGARNA?

LENNART WEIBULL

För helåret 2011 redovisade Göteborgs-Postens moderbolag Stampen en intäktsökning på 7,8 procent till totalt 5,6 miljarder. Trots en viss avmattning i annonsintäkterna under andra halvåret steg annonsintäkterna med närmare 90 miljoner och rörelseresultatet blev över 400 miljoner. VD Tomas Brunegård kommenterade läget och pekade på ”den stora strukturomvandlingen där man går alltmer digitalt samtidigt som printprodukterna ständigt utvecklas” (Westgårdh m fl, 2012:333). I början av 2012 lanserades även Stampen Life Style Media, där koncernens sociala medier förts samman i en grupp: ”En glasklar signal till marknaden om Stampens ambition att bli marknadsledande i sociala medier” (ibid.). Den som läser Stampens årsredovisning för 2011 får dock ett vidare perspektiv. Det framgår där att den samlade omsättningen inom tidningsföretagen, inklusive deras onlinetjänster, var 3,3 miljarder och inom tryckeriverksamheten 2,1 miljarder, medan de sociala medierna svarar för 0,3 miljarder. Den största rörelsemarginalen hade Göteborgs-Posten med sex procent där huvuddelen genererades av papperstidningen GP (Stampen AB, 2012).

Inblicken i Stampengruppens redovisning ger en ögonblicksbild av de pågående marknadsförändringarna. De traditionella tidningsföretagen lägger sedan mer än ett decennium stor kraft på att utveckla onlineverksamhet och digitala medier för att svara mot de behov de ser i framtiden. Samtidigt kommer den största delen av deras intäkter från den traditionella papperstidningen, vars ekonomi är beroende av annonsintäkterna, vilka i sin tur bestäms av allmänhetens vilja att läsa och/eller att prenumerera på tidningarna. Företagens utgångspunkt är att vinsterna från pappret måste användas för att utveckla onlinetjänsterna, men det kräver i sin tur att även papperstidningen utvecklas och så långt som möjligt behåller sin starka marknadsposition. Den fråga som mot den redovisade bakgrunden ställs i detta kapitel är hur papperstidningarna långsiktigt uppfattas av sina läsare – och hur de förhåller sig till onlinetjänsterna.

Hur läsning och spridning av den tryckta dagspressen förändras över tid är ett centralt tema för SOM-institutets årliga studier. Frågor i syfte att belysa tidningsutvecklingen har ställts i både den nationella undersökningen och i de regionala undersökningarna och avsatt sig i ett flertal publikationer (Weibull och Kratz, 1995; Wadbring och Weibull, 2000; Bergström, Wadbring och Weibull, 2005). Medan de nationella studierna belyst generella tendenser har de regionala präglats av större konkretion genom att de även kunnat ge en bild av enskilda tidningars situation (Weibull, 1993; Olsén-Antoni och Weibull, 2006; Nilsson och Weibull, 2010). Det

vi vet är att morgonpressen efter många år av stabilitet sedan början av 1990-talet tappade i både läsning och spridning. Nedgången är större för storstadstidningarna än för tidningar i landsorten. För Västsverige gäller således att Göteborgs-Posten har en större nedgång än tidningar i andra delar av regionen. Studierna har pekat på att nedgången för de lokala papperstidningarna inte kunnat kompenseras av tidningsläsning online (Bergström och Weibull, 2006; Weibull, 2011, 2012).

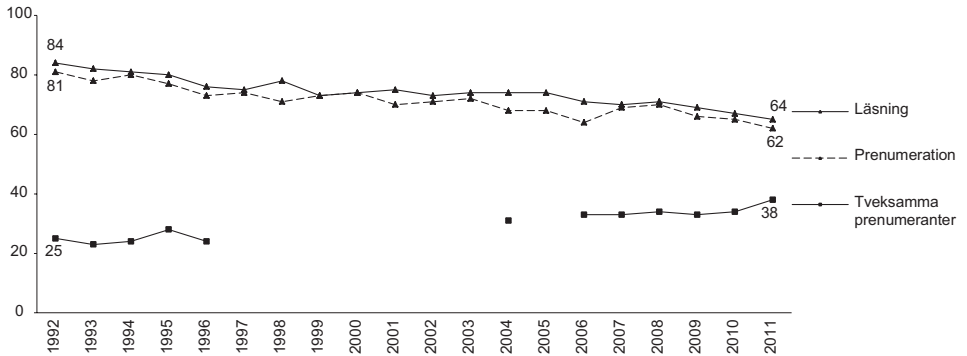
Syftet med kapitlet är att följa upp de tidigare studierna av morgontidningsläsning i Västsverige med särskild tonvikt på förhållandet mellan papperstidningar och onlineversioner.

De västsvenska trenderna

Västsverige skiljer sig inte från Sverige i övrigt då det gäller den lokala morgonpressens försvagning. På två decennier har andelen regelbundna morgontidningsläsare – av papperstidningar – i Västra Götaland fallit från 84 procent till 64 procent mellan 1992 och 2011 (figur 1). Med regelbundet menas här läsning minst fyra dagar i veckan. I dessa siffror ligger inte bara de traditionella morgontidningarna utan även dagliga gratistidningar på papper. Nivån ligger i stort sett på det svenska genomsnittet 2011 men den fallande tendensen är tydligare i Västsverige: andelen morgontidningsläsare i Sverige var 2011 63 procent, medan den 1992 var 80 procent. En del av förklaringen till den högre nivån i Västsverige 2001 kan ligga i att frågorna ställts något annorlunda.¹ På de gångna två decennierna har läsningen i Västra Götaland således minskat med 20 procentenheter, medan den för Sverige i stort gått ner 17 procentenheter.

På samma sätt som på nationell nivå har andelen som läser mindre än en gång i veckan ökat. Mellan 1992 och 2009 gick andelen upp från fem till tio procent.² Innebörden är att huvuddelen allmänheten inte gått från läsning till icke-läsning utan att morgontidningsläsning inte är en lika fast vana som tidigare.

Den andra indikatorn på morgonpressens ställning på mediemarknaden är prenumeration. Andelen som bor i hushåll med prenumererad tidning ligger normalt något lägre än andelen läsare, eftersom läsningen inte nödvändigtvis är kopplad till prenumeration särskilt inte sedan tillkomsten av dagliga gratistidningar (jfr Wadbring 2003). Trenden för prenumeration överensstämmer dock helt med den som gäller för regelbunden läsning. Andelen med en prenumererad tidning i hushållet har i Västra Götaland gått från 81 till 62 procent, alltså en nedgång med 20 procentenheter. I likhet med läsvanan uppvisar prenumeration i Västsverige en något större nedgång än det nationella genomsnittet som gått från 77 till 63 procent. Skillnaden ligger som synes i att andelen prenumeranter i Västra Götaland år 1992 var högre än det svenska genomsnittet, medan den 2011 inte finns någon skillnad.

Figur 1 Läsning, prenumeration och tveksamhet om prenumeration 1992-2011, Västra Götaland (procent)

Kommentar: Läsning avser minst 4 dagar i veckan. Prenumeration avser boende i hushåll med morgontidningsprenumeration. Tveksamma prenumeranter avser prenumeranter som uppger att de under det senaste halvåret minst en gång funderat på att upphöra med sin prenumeration (se kommentar till tabell 3). Den senare frågan ställdes inte i hela Västra Götaland 1997-2003 och 2005 utan bara i Göteborgsregionen varför siffror saknas.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1992-2011.

En tredje indikator på hur stark morgonpressen står är prenumeranternas engagemang. Det har sedan 1990-talet studerats genom att prenumeranterna tillfrågats om de någon gång under senaste halvåret tvekat om sin prenumeration. De svarande har dessutom haft möjlighet att ange om det förekommit bara någon enstaka gång eller om det skett flera gånger. I den västsvenska undersökningen uppgav 38 procent att de tvekat minst någon gång, medan drygt 15 procent uppgav sig ha tvekat om sin prenumeration flera gånger. Om vi jämför med situationen för 1993, då frågan för första gången ställdes visar sig att det då var totalt 25 procent som tvekat.

I och med att frågan om tvekan inte har ställts för hela Västra Götaland alla undersökningsår är kurvan för hela perioden något haltande, men den visar entydigt att det finns en större andel tveksamma morgontidningsprenumeranter under andra hälften av 00-talet än det fanns mitten av 1990-talet. Det anmärkningsvärda är att andelen tveksamma har ökat samtidigt som andelen prenumerationshushåll har minskat; man hade möjligen kunnat förvänta sig att minskningen i andelen prenumeranter innebär att de som är kvar skulle vara mer säkra på sin prenumeration. Att så inte är fallet tyder på att morgontidningsmarkanden är på väg att erodera.

Regionala skillnader...

Västra Götaland är ingen enhetlig region. Det finns stora skillnader mellan regionens olika delar. Göteborgsregionen är ett storstadsområde med en betydande social

segregation, medan delar av Dalsland och norra Bohuslän närmast är att betrakta som glesbygd. Också tidningsgeografen skiljer sig åt. I de större städerna Göteborg och Borås finns sjudagarsutgivna morgontidningar, medan det i de mindre som exempelvis Lidköping (Nya Lidköpings-Tidningen) eller Åmål (Provinstitidningen Dalsland) gäller tredagarsutgivning något som påverkar läsvanorna.

Om vi först utgår från regelbunden läsning – av papperstidningar – minst fyra gånger i veckan 2011 ligger denna på i stort sett på genomsnittet i alla delregioner utom Skaraborg där morgontidningar läses mindre regelbundet – 55 procent läser en morgontidning minst fyra dagar i veckan i jämförelse med det regionala snittet på 62 procent. En viktig del i förklaringen är att en av delregionens två stora tidningar bara utkommer med tre nummer i veckan. Men skillnaderna mellan delregionerna hänger även samman med den sociala sammansättningen av befolkningen i Västra Götalands olika delar, exempelvis i fråga om andelen högutbildade.

Andelen prenumeranter är som väntat lägre än den regelbundna läsningen. Gapet är störst i Göteborgsregionen vilket i huvudsak kan föras tillbaka på att den dagliga gratistidningen Metro där drar upp läsningen. Det omvända förhållandet gäller Skaraborgsregionen, där andelen som har prenumeration i hushållet till och med är högre än andelen läsare. En förklaring är att effekten av mindre utgivningstäthet snarast är positiv för andelen prenumeranter. De högsta andelarna boende i prenumerationshushåll fanns 2011 i Skaraborg med 69 procent, i jämförelse med genomsnittet på 62 procent; andelen är dock på samma nivå i Sjuhärads. Däremot står Göteborgsregionen för den lägsta andelen med under 60 procent. Fyrbodal placerar sig med sina 65 procent nära genomsnittet för hela regionen.

Inte heller delregionerna är alltid homogena. De största skillnaderna 2011 finns inte oväntat inom Göteborgsregionen. I Göteborgs kommun är andelen med prenumeration i hushållet 54 procent, att jämföras med 65 procent i förortskommuner som Partille, Härryda och Lerum. Inom Göteborgs kommun finns det ännu större skillnader. I de välsituerade stadsdelarna främst i sydvästra Göteborg är andelen boende i prenumerationshushåll på samma nivå som i förortskommunerna, medan andelen sjunker till 30 procent i lågresursområdena i Göteborgs nordost.³ Också i övrigt finns vissa noterbara skillnader, exempelvis att utgivningsorter som Borås (Borås Tidning) och Uddevalla (Bohusläningen) ligger något högre än genomsnittet för sin delregion. I och med att det är relativt få svars personer inom varje kommun måste dock sådana siffror tolkas med försiktighet.

När vi ska bedöma förändringen över tid har vi tillgång till data från Göteborgsregionen för hela perioden från 1992 och för övriga delregioner från 1998. Det vi först och främst kan utläsa är den successiva nedgången i alla delregioner. Färre bor idag i hushåll med prenumererad morgontidning. Det finns dock en skillnad mellan Göteborgsregionen och övriga delregioner. Fram till 2006 är den nedåtgående trenden densamma som i samtliga delregioner för att därefter tycks stabiliseras något utanför Göteborgsregionen. En förklaring till stabiliseringen kan vara att det finns fler lokala morgontidningar med utgivning tre eller fyra dagar i veckan, vilka påverkats mindre av ekonomiska faktorer. En annan förklaring kan vara att

det utanför storstäderna finns färre alternativa informationskanaler men det finns även en demografisk faktor i att de äldre – mest trogna – prenumeranterna är fler.

När det gäller tvekan om prenumeration är mätpunkterna för få för att studera meningsfulla skillnader mellan delregionerna. För Göteborgsregionen är emellertid frågan ställd alla år. Om vi jämför Göteborg med Västra Götaland framkommer samma mönster som tidigare. I mitten av 1990-talet låg Göteborgsregionen på samma nivå, eller möjligen något lägre, än andra delregioner medan den 2011 ligger klart högre: nästan hälften av de boende i Göteborgsregionen med en morgontidningsprenumeration i hushållet har under senaste halvåret tvekat om den åtminstone en gång. Av dessa uppger i sin tur hälften att de tvekat flera gånger. Andelen som tvekat ligger i andra delregioner på mellan 24 (Skaraborg) och 39 procent (Fyrbodalen). I övriga delregioner har också andelen tveksamma ökat sedan 2005; minst är ökningen i Skaraborg. Skälen till varför prenumeranter tvekar kommer senare att uppmärksammas.

Den tendens vi kan se i Västsverige är att morgontidningsmarknaden viker i alla delar av området. Den största förändringen finns i Göteborgsregionen. När undersökningarna inleddes i början av 1990-talet var det endast små skillnader mellan Göteborgsregionen och andra delar av Västra Götaland men efter hand har Göteborgsområdet börjat skilja ut sig med mindre frekvent läsning, en mindre andel prenumeranter och en ökad tveksamhet om fortsatt prenumeration.

...och sociala

Det har redan betonats att den sociala strukturen har betydelse för intresset att hålla sig med en tidningsprenumeration. Det finns tydliga mönster som observerats sedan ett par decennier (Weibull, 1983). Äldre läser morgonpress mer regelbundet än yngre, högre tjänstemän mer än arbetare och flerpersonshushåll mer än enpersonshushåll. I tabellerna 1 och 2 ges en översikt av läsning och prenumeration för 2011 i jämförelse med 2001.

När det gäller den regelbundna morgontidningsläsningen i olika grupper 2011 återkommer de förväntade skillnaderna i samtliga delregioner: de yngsta ligger lägst och pensionärerna högst, ensamhushåll lägre än flerpersonshushåll, högre tjänstemän högre än arbetarfamiljer. Åldersskillnaderna i läsning är störst i Göteborgsregionen (31 procentenheter mellan yngsta och äldsta grupp) och minst i Skaraborg (24 procentenheter). Högre tjänstemän läser morgontidningar på papper mer regelbundet än arbetare i alla områden utom Fyrbodalen, där dock få svarspersoner gör andelarna osäkra. Också i andra avseenden finns det skillnader mellan delregionerna. Ensamhushållen skiljer ut sig i Göteborgsregionen med en lägre andel regelbundna morgontidningsläsare, medan det inte är fallet i Sjuhärad och Skaraborg. En annan områdesskillnad gäller att kvinnorna läser något mer regelbundet i Göteborgsregionen och Skaraborg än i Sjuhärad och Fyrbodalen. Utbildning skiktar morgontidningsläsningen främst i Skaraborg och Fyrbodalen, men åt olika håll.

En fördjupad analys för 2011 ger vid handen att ålder och delregion är de två viktigaste förklaringsfaktorerna till morgontidningsläsning: ökande ålder och mindre boendeort bidrar till frekvent läsning. Tillsammans förklarar de emellertid en mycket liten del av variationen och inom de fyra delregionerna ger åldersfaktorn entydigt utslag enbart i Sjuhärad och Fyrbodal, i Göteborgsregionen och Skaraborg är det däremot svårt att se någon entydig faktor bakom skillnader i regelbunden morgontidningsläsning. Förklaringskraften blir något starkare då boendetid i kommunen, hushållsinkomst och politiskt intresse introduceras, men förklaringskraften ligger ändå under fem procent. Mönstret är i stort sett detsamma inom respektive delregion.⁴

Tabell 1 Andelen regelbundna morgontidningsläsare (tidning på papper) minst fyra dagar i veckan efter kon, ålder, utbildning, familjeklass och hushållstyp efter delregion 2001-2011 (procent)

	Göteborgs-regionen		Sjuhärad		Skaraborg		Fyrbodal		Totalt	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Samtliga	80	67	75	66	64	55	71	66	75	64
Kvinnor	79	69	73	65	64	57	74	66	75	66
Män	81	65	77	67	65	52	67	66	76	63
16 – 29 år	70	50	62	(52)	53	(39)	(46)	(47)	63	48
30 – 49 år	77	58	73	56	64	48	73	52	74	55
50 – 64 år	88	78	84	73	73	60	77	76	83	73
65 – 85 år	86	81	77	79	66	63	78	75	80	77
Lågutbildad	79	69	77	69	61	53	72	75	74	67
Medelutbildad	78	69	70	66	64	54	69	63	73	64
Högutbildad	84	66	83	65	72	61	76	63	81	65
Arbetarfamilj	74	61	72	62	58	49	63	66	68	59
Tjänstem.familj	87	71	79	68	78	63	82	71	84	70
Högre tj.man.fam	87	79	(84)	(77)	(71)	(77)	(89)	(57)	86	77
Företagarfamilj	84	66	(82)	(70)	(73)	(64)	(84)	(69)	82	67
Ensamhushåll	72	56	66	(55)	58	(54)	65	62	68	57
Hushåll med barn	80	66	74	63	68	51	73	56	76	61
Övriga hushåll	85	74	80	71	65	58	74	75	79	71

Kommentar: Frågan löd 2011: Läser eller tittar du i någon morgontidning regelbundet och i så fall hur ofta? Frågan gäller inte läsning på internet. Som fasta svarsalternativ fanns Göteborgs-Posten och Metro samt därutöver två rader att skriva in tidningsnamn. År 2001 var frågan formulerad på samma sätt, men tillägget om internet saknades. Vid sidan av Göteborgs-Posten och Metro fanns 2001 även ett antal Stockholmska tidningar som fasta svarsalternativ utöver de två raderna. Svarsandelarna är beräknade på samtliga svarande i undersökningen. ( ) = färre än 50 svarspersoner i gruppen

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001 och 2011.

Tabell 2 Andelen prenumerationshushåll efter kön, ålder, utbildning, familjeklass och hushållstyp efter delregion 2001 och 2011 (procent)

	Göteborgs- regionen		Sjuhärad		Skaraborg		Fyrbodalen		Totalt	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Samtliga	69	58	76	68	70	69	70	65	71	62
Kvinnor	69	61	75	70	73	70	74	67	71	65
Män	70	54	77	66	66	67	66	63	70	59
16 – 29 år	55	40	63	52	51	46	44	50	55	43
30 – 49 år	62	52	73	59	67	59	67	54	65	55
50 – 64 år	80	65	87	70	81	75	81	70	82	68
65 – 85 år	83	72	79	85	76	80	84	76	81	76
Lågutbildad	71	51	79	73	69	67	78	68	73	62
Medelutbildad	65	58	71	68	67	69	66	60	66	62
Högutbildad	73	61	82	66	75	74	71	71	74	65
Arbetsfamilj	55	43	70	58	62	65	63	61	61	53
Tjänstem.familj	80	66	84	80	87	73	83	76	81	71
Högre tj.man.fam	80	83	(82)	(74)	(80)	(100)	(86)	(68)	81	81
Företagarfamilj	81	64	85	(70)	77	(73)	(90)	(69)	82	67
Ensamhushåll	52	42	59	51	54	57	53	45	54	46
Hushåll med barn	70	59	76	65	74	66	74	58	72	60
Övriga hushåll	76	66	83	74	75	75	76	76	77	71

Kommentar: Frågan löd 2011 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning? Alternativen var Ja eller Nej. Efter Ja skulle svarens personerna skriva in den prenumererade tidningens namn. År 2001 var frågan formulerad på samma sätt, men det angavs fasta svarsalternativ där det vid sidan av Göteborgs-Posten även ett antal Stockholmska tidningar som fasta svarsalternativ utöver de två raderna. Svansandelarna är beräknade på samtliga svarande i undersökningen. ( ) = färre än 50 svarspersoner i gruppen

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001 och 2011.

När det gäller prenumerationshushåll är skillnaderna mellan olika grupper tydligare. Den största differensen 2011 finns i fråga om ålder: bland personer upp till 30 år har 43 procent en tidningsprenumeration i bostaden, i jämförelse med 76 procent bland dem som är 65 år eller äldre, alltså samma differens som i fråga om regelbunden läsning. Mönstret är detsamma i alla delregioner. Också hushållsstorlek har betydelse i alla delregioner. Bland enpersonshushållen är andelen prenumeranter 46 procent. Det som bidrar till det låga värdet för ensamhushåll är särskilt att morgontidningsprenumeration nästan helt saknas i de unga ensamhushållen (16 till 30 år): endast 14 procent i dessa har en prenumererad tidning i jämförelse med 67 procent bland äldre (65 till 85 år) i ensamhushåll. Andelarna ligger i stort på samma nivå som det nationella genomsnittet – 18 respektive 67 procent.

Utbildning brukar ha ett positivt samband med att prenumerera på en morgontidning. Något sådant mönster finns inte för regionen som helhet utan bara i Göteborgs- och Skaraborgsregionerna. I Sjuhärad är tendensen 2011 snarast den omvända: de lågutbildade är mer benägna att prenumerera än de högutbildade. För hela regionen gäller att personer i arbetarfamilj mindre ofta har en prenumeration än högre tjänstemän. Mönstret är tydligt i Göteborgsregionen – 43 respektive 83 procent – men lite osäkrare i övriga delar av Västra Götaland beroende på ett lägre antal svarspersoner i högre tjänstemannafamiljer.

Också mönstren i morgontidningsprenumerationerna har prövats i en regressionsanalys. Det visar sig ålder, kön, familjeklass, hushållsinkomst, boendetid på orten och delregion ger självständiga bidrag till variationerna i prenumeration⁵. Föga överraskande visar sig således socioekonomiska faktorer en större roll för att hålla sig med morgontidningsprenumeration än för att läsa en morgontidning regelbundet, liksom att förklaringskraften för prenumeration är högre än motsvarande modell för regelbunden läsning. Även för prenumeration visar sig dock ålder vara den starkaste enskilda faktorn. Det kan exemplifieras av att bland personer mellan 16 och 29 år som bor i arbetarhem är andelen prenumeranter 35 procent medan bland 16-29 åringar i tjänstemannahem är motsvarande andel 56 procent; bland pensionärer är motsvarande relation 71 och 83 procent. Effekten är störst i Göteborgsregionen där morgontidningsmarknaden också är mer skiktad.

Motsvarande analyser kan även göras för andelen tveksamma prenumeranter – alltså den andel av prenumeranterna som åtminstone någon gång under senare halvåret funderat på att upphöra med sin prenumeration. Här är emellertid mönstret inte lika entydigt. Det har troligen sin bakgrund i dels att det rör sig om personer som faktiskt är prenumeranter, dels att funderingar på att upphöra kan stå för mycket olika saker. Det kan dock noteras en klar åldersfaktor, där pensionärerna är klart mindre tveksamma (29 procent har funderat minst någon gång) än personer i gruppen mellan 30 och 49 år (52 procent), vilket är i linje med tidigare iakttagelser. Att de yngsta inte ligger högst har troligen sin förklaring i att många bor i hushåll där de inte själva ansvarar för prenumerationen.

I Göteborgsregionen – den enda delregion med tillräckligt många svarspersoner i alla grupper – visar sig något överraskande i ljuset av tidigare resultat att det råder något större tveksamhet bland hög- än bland lågutbildade. En förklaring visar sig dock ligga i att de senare är äldre, en annan att de högutbildade är mer regelbundna användare av webbtidningar än lågutbildade (se nedan).

Förändringar över tid

I de tidigare avsnitten har vi kunnat iaktta den gradvisa nedgången i läsning och prenumeration respektive uppgången i andelen tveksamma om sin prenumeration. Frågan är om även de sociala mönstren har ändrat sig över tid.

I fråga om den regelbundna morgontidningsläsningen på papper visar genomsnittet för Västra Götaland att det skett en försvagning i alla grupper mellan 2001 och 2011 (tabell 1). Större än genomsnittet är minskningen bland män, personer under 50 år, högutbildade, tjänstemanna- och företagarhus samt barnfamiljer. Minst är nedgången bland pensionärer. En annan tendens är att nedgången är större bland män än bland kvinnor. Mönstret är detsamma i alla delregioner och särskilt skillnaden mellan olika åldersgrupper är mycket tydlig.

Även om det således skett inte obetydliga förändringar under tioårsperioden är den samlade bilden av skillnaderna mellan olika grupper i stort sett densamma. Samtidigt finns det några viktiga förändringsmönster. Beträffande ålder gäller visserligen att de yngsta läser morgonpress mindre regelbundet än de äldre både 2001 och 2011, men i alla delregioner är skillnaden större 2011 än de var 2001. Om vi tar hela regionen har gapet ökat från 17 till 29 procentenheter, i Göteborgsregionen från 16 till 31 procentenheter mellan de yngsta och de äldsta. Det finns en svag tendens till ökade skillnader över tid också i fråga om familjeklass och hushållstyp, särskilt i Göteborgsregionen. För utbildning gäller ett omvänt mönster. De högutbildades läsning har minskat mer än de lågutbildades och utbildningsskillnaderna är därmed mindre 2011 än de var 2001. Resultatet kan förefalla svårförklarligt men har att göra med att de högutbildade i större utsträckning väljer onlinemedier, något som ska beröras i det följande.

Samma grundläggande förändringsmönster gäller för prenumeration men bilden är inte lika entydig. Det visar sig att andelen som har prenumeration i sitt hushåll minskar klart i alla åldersgrupper utom bland pensionärerna. I Göteborgsregionen minskar dock även pensionärernas benägenhet att prenumerera, liksom även de lågutbildades. Det visar sig att den utbildningsmässiga och sociala skiktningen har ökat mer i Göteborgsregionen än i de övriga. Detsamma gäller skillnaden mellan kvinnors och mäns benägenhet att prenumerera, där andelen för män 2011 ligger klart under andelen för kvinnor. Däremot visar sig små förändringar efter typ av hushåll: nedgången är lika stor i alla grupper och enpersonshåll prenumererar fortsatt i mindre utsträckning än övriga hushåll. Det är dock intressant att notera att den redan låga andelen för ensamhåll minskar lika många procentenheter som tvåpersonshållen. Det gäller i de grupper som uppvisar lägsta andelen prenumeranter – i unga ensamhushåll minskar således andelen med prenumeration från 25 procent 2001 till 14 procent.

En fördjupad analys av prenumerationsbenägenheten 2001 ger i huvudsak samma utfall som den tidigare redovisade för 2011.⁶ Det är framför allt de socioekonomiska faktorerna som skiktat benägenheten att hålla sig med en prenumeration i hushållet. En viktig skillnad mellan åren är dock att vilken delregion man bor i inte visar sig ha någon effekt. Annorlunda uttryckt så har det blivit större skillnader i prenumerationsbenägenhet mellan de olika delarna i Västra Götaland mellan 2001 och 2011. I första hand är det Göteborgsregionen som avviker genom en ökad social skiktning. Detsamma gäller tveksamheten att hålla sig med en hushållsprenumeration: i

Göteborgsregionen ökar tveksamheten med ca 15 procentenheter mellan 2001 och 2011, i övriga delar av regionen enbart mellan två och sex procent.

Varför tveka om prenumeration?

Prenumeration är den viktigaste indikatorn på intresset att hålla sig med en morgontidning. Det gör att tvekan om fortsatt prenumeration är en central faktor för att förstå allmänhetens relation till morgonpressen. Som vi har sett är andelen boende i prenumerationshushåll klart fallande samtidigt som andelen tveksamma bland prenumeranterna ökar. Tendensen är särskilt tydlig i Göteborgsregionen. Den viktiga frågan är vad som ligger bakom den ökade tveksamheten.

Det finns många skäl att tveka om sin prenumeration. Det handlar inte bara om pengar utan även om kvalitet i innehåll och distribution samt inte minst om vilka alternativa medier som finns (Weibull, 1998, 2011; Bergström och Weibull, 2008). I den västsvenska SOM-undersökningens frågeformulär har det funnits en återkommande fråga där de svarande som sagt att de funderat på att säga upp sin prenumeration kan ange ett eller flera skäl. Frågan i 2011 års undersökning innehöll tolv fasta alternativ som bygger på vad som framkommit i andra undersökningar om tidningskvalitet. Mer än ett skäl kunde anges.

Bland dem som 2011 åtminstone någon gång det senaste halvåret funderat på att upphöra med sin prenumeration är det huvudsakliga skälet prenumerationspriset. Drygt 40 procent av dem som funderat på att säga upp sin prenumeration anger som skäl att prenumerationspriset höjts (tabell 3). Inte tid att läsa, möjlighet att läsa på internet och för mycket papper att ta hand om är skäl som alla anges av mellan 25 och 30 procent av de tveksamma. Hänvisning till gratistidningar eller till att tidningen har negativ miljöpåverkan är de minst vanliga skälen och uppges av omkring fem procent av de tveksamma. I en mellangrupp finnas skäl som hänvisning till att man kan få lokala nyheter i radio och tv, till brister i tidningsinnehållet och till den allmänna kostnadsnivån.

Jämförelsen med svaren på motsvarande från år 2010 visar en tydlig stabilitet i svaren. Ingen förändring överstiger fem procentenheter. Det finns en liten ökning i hänvisningen till internet och en minskning av andelen som inte anser att tidningens innehåll är tillräckligt bra.

Bland dem som tvekat om sin prenumeration enbart någon gång under senaste halvåret är inte oväntat det klart vanligast skälet höjt prenumerationspris. Det är nästan dubbelt så frekvent (44 procent) som det näst vanligaste, att man inte har tid att läsa tidningen (25 procent). I den betydligt mindre grupp som tvekat om sin prenumeration mer än en gång anges något fler skäl och skälen har en jämnare spridning. Det är framför allt på två punkter de skiljer ut sig. Den ena är att man inte har tid att läsa (36 procent) och möjligheten att läsa på internet (34 procent) som bland de återkommande tveksamma i stort ligger på samma nivå som att prenumerationspriset höjts (37 procent).

Tabell 3 Tveksamma till prenumeration, Västra Götaland 2010 och 2011 (procent och balansmått)

	2010	2011	Differens 2010-2011
Andel som tvekat (bland prenumeranter)			
Flera gånger	13	17	+3
Enstaka gång	21	21	±0
Antal svar	2 013	1 968	
Skäl att tveka (bland dem som tvekat)			
Prenumerationspriset har höjts	39	41	+2
Lokal information genom radio/tv	15	14	-1
Kan läsa tidningen på Internet	25	28	+3
Dåligt skött tidningsutdelning	10	14	+4
Inte tid att läsa tidningen	29	30	+1
Allt är så dyrt – pengarna räcker inte	18	18	±0
Tidningen på jobbet/skolan	13	11	-1
Gratis tidning ger nyheterna	4	5	+1
Tidning ger negativ miljöpåverkan	7	6	-1
För mycket papper att ta hand om	21	23	+2
Nyheterna i tidningen är för gamla	9	10	+1
Innehållet inte tillräckligt bra	23	19	-4
Antal svar	687	745	

Kommentar: Frågan lyder: *Om du har morgontidningsprenumeration, har du själv funderat på att upphöra med den/någon av de prenumerationer du nu har eller har detta diskuterats inom familjen det senaste halvåret.* Svarsalternativen är: Nej, Ja, någon gång, Ja, flera gånger, tveksam/vet ej. *Om du svarat ja på förra frågan, av vilken anledning har du funderat på att upphöra med din prenumeration?* (Fler än ett svar kan markeras). Alternativ enligt tabellen.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2010 och 2011.

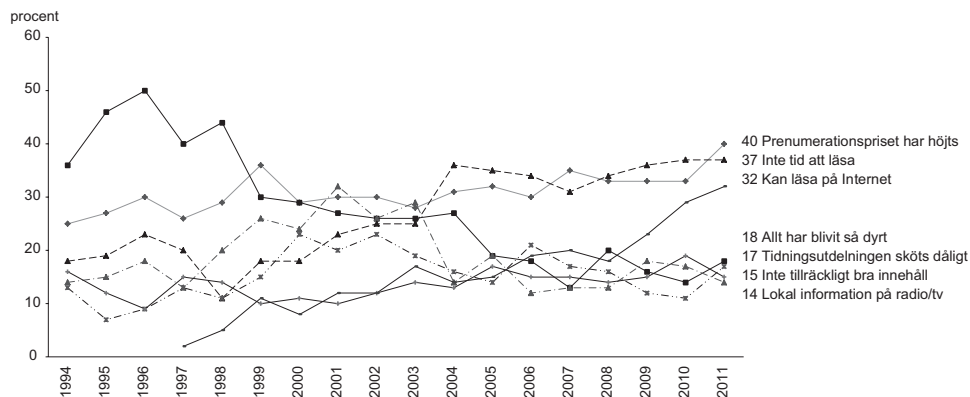
Om vi räknar om siffrorna och istället anger hur stor andel av *samtliga* med prenumeration i hushållet som någon gång tvekat och av vilket skäl blir procenttalen något lägre. Sälunda är det omkring 25 procent av samtliga prenumeranter som tvekat med hänvisning till höjt prenumerationspris och knappt 20 procent som anger internet respektive inte tid att läsa tidningen. Andelarna har ökat över tid särskilt för prenumerationspriset. Att var fjärde prenumerant tvekat om sin prenumeration på grund av prenumerationspriset antyder en klart ökande priskänslighet hos morgonpressen.

När Göteborgsregionen analysreas separat från övriga Västra Götaland visar sig en del intressanta skillnader. Visserligen är prenumerationspriset det skäl som även där är vanligast, men i Göteborgsregionen kommer skälen att det är för mycket papper och att man inte har tid att läsa tidningen klart högre än i övriga delregioner. Även hänvisningar till internet är vanligare i Göteborgsregionen.

Det som framträder i analysen 2011 är en bekräftelse av andra studier som visar att kostnaden för tidningen i ökad utsträckning är en avgörande faktor bakom fallande upplagor. Däremot finns det inte något belägg för att tidningarna skulle anses ha dålig kvalitet; enda kritiken är möjligen att de är för omfattande. Men samtidigt är det inte rimligt att se kostnaden i sig som utslagsgivande utan det rör sig om ett samspel mellan att man inte hinner läsa tidningen tillräckligt och att tidningen ändå finns att tillgå på nätet – och då utan kostnad. I en morgontidnings perspektiv är resultatet både positivt och negativt. Det måste anses positivt att svaren visar på en mycket begränsad kritik av tidningsinnehållet samt av att nyheterna är för gamla och att distributionen är dålig – men samtidigt är det negativa att kostnadsfaktorn trots allt är den avgörande.

Svaren på varför man tvekar rimmar mycket väl med vad vi sett i fråga om skillnader i regelbunden morgontidningsläsning och hushållsprenumeration. De socioekonomiskt betingade skillnaderna mellan olika gruppers hushållsprenumeration ger ett annat perspektiv på den ekonomiska faktorns stora betydelse. Men det räcker knappast som förklaring, eftersom det finns en likartad tendens i fråga om regelbunden läsning. Visserligen är frekvent morgontidningsläsning i stor utsträckning beroende av prenumeration om man bortser från arbetsplatsläsning och lösnummerköp, men det går inte att bortse från tolkningen att skälet Inte tid att läsa också uttrycker att morgontidningen på papper inte uppfattas som lika viktig som tidigare.

Figur 2 Skäl att tveka om sin prenumeration bland prenumeranter som tvekat. Göteborgsregionen 1994-2011 (procent)

Kommentar: Antalet svarande varierar mellan ca 600 och ca 750 personer. För frågans formulering se kommentaren till tabell 3.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1994-2011.

Att det också finns skillnader över tid kan vi utläsa från en specialanalys av tidningsbedömningarna i Göteborgsregionen där frågan ställts varje år sedan 1994 med i huvudsak samma svarsalternativ. Det ger också en ytterligare konkretion genom att det visar sig att den tidning man huvudsakligen uttalar sig om är Göteborgs-Posten. De tveksamma prenumeranternas skäl finns redovisade i figur 2.

Även om det finns en grundläggande stabilitet i de uppgivna skälen att tveka om sin prenumeration framträder vissa förändringsmönster tydligt. Den största förändringen är att andelen som hänvisar till det allmänna kostnadsläget, att allt har blivit så dyrt att pengarna inte räcker till, faller från en hög nivå i periodens början till en mycket låg i slutet. De höga andelarna – omkring 50 procent – i mitten av 1990-talet speglar den då rådande lågkonjunkturen; motsvarande fråga i den nationella SOM-undersökningen har visat på en närmast identisk tendens (Hedman, 2009:351). Det finns också en liten uppgång under finanskrisen 2008, men annars är den allmänna hänvisningen till kostnadsläget försumbar under de senaste åren.

Letar vi efter skäl som tilltar i betydelse är det framför allt tre. Det första är att prenumerationspriset har höjts. Trenden är dock inte enhetlig. Under första delen av de drygt femton åren var det vanligt att ange prenumerationsprishöjningar som ett viktigt skäl att tveka. Det hade säkerligen att göra med det allmänna kostnadsläget men också med att det faktiskt skedde kraftiga höjningar då morgonpressen i lågkonjunkturen sökte kompensera sig för det stora annonsbortfallet.⁷ Det var en tid då det inte sällan ansågs att morgonpressen hade låg priskänslighet. Sedan minskade pridfaktorn för att på nytt öka vid efter 2005. Den senare ökningen bör man se i relation till två andra kurvor som uppvisar en ännu brantare stigning under en längre tid: Inte tid att läsa och Kan läsa på internet. Till det kommer För mycket papper, ett alternativ som bara funnits med i den västsvenska undersökningen sedan 2009. Något tillspetsat kan de senaste tio årens utveckling formuleras i form av en retorisk fråga: Varför ska jag betala mer och mer för en tidning som jag inte hinner läsa och som ändå finns gratis på nätet? Visserligen resonerar inte de trogna morgontidningsläsarna riktigt så enkelt, men det är ändå en tolkning som lätt kan frammanas av de tensenser som framträder.

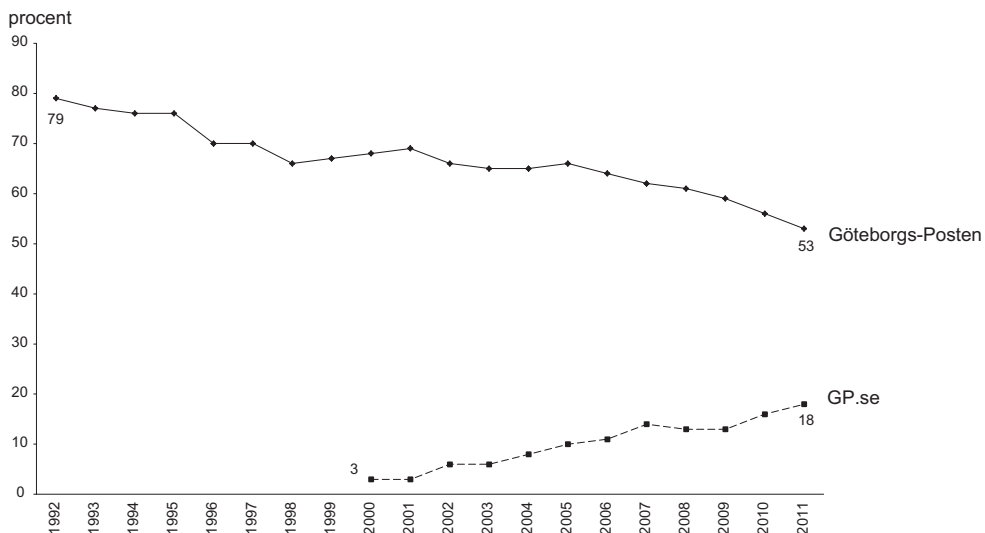
Göteborgsmarknaden: Göteborgs-Posten på papper...

De utvecklingsmönster som utmärkt det senaste decenniet pekar alla emot att det är i Göteborgsregionen de största förändringarna skett. I detta avslutande avsnitt ska vi därför sätta fokus på vad som hänt – och händer – i Göteborgska delregionen och samtidigt belysa förhållandet mellan morgontidningar på papper och nättidningar.

Morgontidningsmarknaden i Göteborgsregionen är Göteborgs-Posten. När morgontidningsmarknaden på papper minskar betyder det att läsningen av Göteborgs-Posten faller. Under de snart två decennier som den västsvenska SOM-undersökningen följt utvecklingen i Göteborgsregionen har tidningens gradvisa nedgång dokumenterats. År 1992 läste fyra av fem i Göteborgsregionen GP minst

fyra dagar i veckan, år 2011 är det nästan bara en av två – 53 procent (figur 4). Andelen i Göteborgsregionen som har abonnemang på GP utgjorde 2011 samma andel; av dessa var det 45 procent som under senaste halvåret tvekat om sin prenumeration, alltså knappt var fjärde GP-prenumerant.

Figur 3 Läsning av Göteborgs-Posten minst 4 dagar i veckan samt av gp.se minst 3/4 dagar i veckan, Göteborgsregionen, 1992-2011 (procent av befolkningen)

Kommentar: För Göteborgs-Posten på papper avser regelbunden läsning minst 4 dagar/vecka. För GP.se gäller perioden 2000-2007 minst 3 dagar/vecka och fr o m 2008 minst 4 dagar/vecka.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen respektive år.

Nedgången i läsning har accelererat något de senaste åren. År 2001 var det nästan 70 procent som läste GP och 65 som hade en prenumeration, 2006 var det fortfarande nästan två tredjedelar som läste GP och 63 procent hade en prenumeration. Det allmänna mönstret är detsamma som för tidningsmarknaden i stort. Den regelbundna läsningen faller i samtliga undersökta grupper (tabell 4). I likhet med regionen i stort är nedgången störst bland de yngre – från 46 till 24 procent regelbundna läsare på fem år, medan tidningen står något mer stabilt bland pensionärerna – från 82 till 75 procent.

Tabell 4 Läsning av Göteborgs-Posten minst 4 dagar/vecka efter kön, ålder, utbildning, familjeklass, hushållstyp, politiskt intresse och stadsdelstyp 2001, 2006 och 2011. Göteborgsregionen (procent)

	2001	2006	2011	Lägst antal svar
Samtliga	69	65	53	1 518
Kvinnor	70	67	56	811
Män	67	62	49	707
15 – 29 år	51	46	24	277
30 – 49 år	64	57	43	487
50 – 64 år	81	76	64	413
65 – 85 år	80	82	75	341
Lågutbildad	68	68	54	236
Medellågutbildad	65	55	51	406
Medelhögutbildad	65	67	49	370
Högutbildad	78	72	58	466
Arbetsfamilj	58	54	40	524
Tjänstemannafamilj	80	71	61	565
Högre tjänstemannafamilj	80	77	73	180
Företagarfamilj	74	69	55	118
Ensamhushåll	54	57	43	283
Hushåll med barn	56	62	50	575
Övriga hushåll	76	71	60	589
Mycket politiskt intresserad	75	69	62	205
Ganska politiskt intresserad	75	72	57	711
Inte särskilt politiskt intresserad	67	59	47	473
Inte alls politiskt intresserad	45	44	32	100
<i>Stadsdelstyp*</i>				
Lågresursområde	55	48	35	146
Medellågresursområde	64	64	52	217
Medelhögresursområde	70	68	52	297
Högresursområde	83	71	58	222

Kommentar: * = gäller stadsdelstyp inom Göteborgs kommun där stadsdelarna grupperats efter resursstyrka baserat på variablerna hushållsinkomst, socialbidragstagare och andel invandrare (Jönsson m fl, 1997).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001, 2006 och 2011.

Om vi gör en jämförelse för hela tioårsperioden 2001-2011 är det tydligt att vanan att läsa Göteborgs-Posten följer respektive ålderskohort med en begränsad minskning, medan det inte fylls på med nya läsare. Exempelvis läste 36 procent

av 20-29 åringarna 2001 GP, medan 31 procent av samma kohort – nu 30-39 år – läste GP 2011; de som var 30-39 år 2001 ökade till och med sin läsning från 48 till 54 procent 2011, då de var 40-49 år (tabell 4). Det senare är väntat mot bakgrund av vad som är känt om morgontidningsläsning över livscykeln: det är i det åldersspannet de flesta bildar familj och tidningsprenumeration är ofta en del av den sociala etableringen (Nilsson, 2005a, 2005b). Samtidigt har ändå läsningen minskat i åldersgruppen 40-49 år under de senaste tio åren. Innebörden är således att de enskilda ålderskohorterna är relativt stabila, vilket medför att fallande siffror bland de yngre kommer att följa med uppåt och den regelbundna läsningen med varje ny ålderskohort (Shehata och Wadbring 2012).

Tabell 5 Läsning av Göteborgs-Posten minst fyra dagar i veckan i sex ålderskohorter 2001 och 2011, Göteborgsregionen (procent)

	Ålderskohort					
	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69	70 – 79
2001	36	48	60	76	81	85
2011	23	31	54	62	70	77
Antal svar						
2001	290	345	315	350	240	163
2011	198	235	252	263	287	155

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001 och 2011.

Det allmänna mönstret för Göteborgs-Postens spridning i olika sociala grupper inom Göteborgsregionen uppvisar i stort sett samma bild som vi sett för morgontidningsläsningen i Västra Götaland. Skillnaden är att mönstren är tydligare för en betaltidning som GP inom den socialt segregerade Göteborgsregionen. Som vi sett har gapet mellan de yngsta och de äldsta läsarna ökat från 29 procentenheter 2001 till 41 procentenheter 2011 och skillnaden mellan arbetarfamiljer och högre tjänstemannafamiljer från 22 till 33 procent. Däremot finns det inte motsvarande förändring i fråga om stadsdelar med olika resursstyrka inom Göteborgs kommun. Visserligen finns det en betydande nedgång i läsningen av GP i de resurssvaga stadsdelarna, men nedgången är ännu större i högresursområdena. Utfallet är något oväntat men visar sig vara detsamma i fråga om prenumeration på Göteborgs-Posten.

Även politiskt intresse har lagts in som jämförelse för att se i vad mån det finns en politisk faktor i valet av att läsa Göteborgs-Posten regelbundet. En sådan tendens finns samtliga tre redovisade år: de politiskt intresserade läser GP mer frekvent än de som inte är intresserade av politik, men i båda grupperna faller andelen läsare.

...och online

De fallande siffrorna för prenumeration och läsning av papperstidningen är givetvis inga nyheter för dagstidningsbranschen. Som de inledande citaten pekade på är det snarast ett mantra att man måste hitta nya sätt att locka läsare, men framför allt att ta betalt. Den väg som branschen tidigt valde är att erbjuda tidningen online. Tanken har varit att till en början erbjuda tidningen utan kostnad för att attrahera läsare, vilket i sin tur ska intressera annonsörer. På sikt är avsikten också att försöka ta betalt för olika typer av särskilt attraktivt innehåll (Hadenius m fl, 2011).

Den affärsmodell som ligger i botten liknar i viss mån den traditionella tidningens, inte minst tanken att det går att skapa läsvanor för onlinetidningar på samma sätt som för papperstidningar. Om vi ser till morgontidningsläsning på digitala plattformar i Västra Götaland 2011 visar sig att 29 procent läser en morgontidning online åtminstone en gång i veckan och att 15 procent gör det minst fyra dagar i veckan. Andelarna är relativt låga i jämförelse med läsningen av papperstidningar, särskilt när det gäller den regelbundna läsningen. Det finns dock relativt stora skillnader inom regionen. I Göteborgsområdet är andelen onlineläsare minst fyra dagar i veckan 22 procent (minst en gång i veckan 40 procent), i Skaraborg är motsvarande andel fem procent (11 procent). Samtidigt är onlineläsning något som ökar. Om vi går fem år tillbaka i tiden så har andelen regelbundna läsare nästan fördubblats. Ökningen är störst i Göteborgsregionen.

I Göteborgsregionen 2011 uppgav 18 procent att de läste Göteborgs-Posten i digital form (gp.se) minst fyra dagar i veckan, i jämförelse med 11 procent 2006.⁸ Andelen för minst en gång i veckan var 2011 36 procent, alltså dubbelt så stor andel som för de regelbundna läsarna. Relationen var densamma 2006, då andelen läsare minst en gång i veckan var 21 procent. Det är av intresse att jämföra siffrorna med läsvanorna för Göteborgs-Posten på papper. År 2011 läste 53 procent GP minst fyra dagar i veckan och 73 procent minst en gång i veckan; motsvarande siffror för 2006 var 62 respektive 83 procent. Det är således en klart större andel regelbundna läsare av den totala läsekretsen för papperstidningen än för onlinetidningen. Det är rimligt att tolka det så att det är svårt att etablera regelbundna läsvanor online, åtminstone med dagens dominerande plattformar.

Den självklara ambitionen för tidningsbranschen är att ersätta bortfall av pappers-tidningsupplaga med ökad exponering för onlinetidningarna. Om vi tar Göteborgs-Posten som exempel finns det ytligt sett en sådan tendens. Vi kan således se att papperstidningen mellan 2006 och 2011 tappat nio procentenheter regelbundna läsare och vunnit sju procentenheter onlineläsare. Men en sådan jämförelse haltar något, eftersom det finns en övertäckning i läsningen mellan papper och online. Om vi istället utgår ifrån hur stor andel Göteborgs-Posten når oavsett om det är papper eller online visar sig att det är en minskning av regelbundna läsare från 68 till 57 procent⁹, medan andelen som totalt nås är däremot i stort sett densamma – 78 respektive 80 procent. Förklaringen är dels att det finns en betydande övertäckning

mellan läsning på papper och nät, dels att nätläsningen inte har samma regelbundna karaktär som papperstidningen. Innebörden är att GP når i stort sett lika många i Göteborgsregionen som för fem år sedan, men inte lika regelbundet.

En närmare blick på hur Göteborgs-Posten och gp.se kombineras visar att en tredjedel av dem som läser Göteborgs-Posten minst fyra dagar i veckan 2011 läser gp.se minst någon gång i veckan (tabell 6). Det är en ökning i förhållande till 2006 då det var 20 procent. Ökningen är på samma nivå som den totala ökningen för gp.se, men obetydligt mindre än bland dem som läser Göteborgs-Posten mindre än en gång i veckan trots att Göteborgs-Posten under samma tid tappat i räckvidd. Det stärker bilden av att det är svårt att gp.se att fungera som självständig produkt utanför Göteborgs-Posten.

Tabell 6 Läsning av gp.se och Aftonbladet.se efter hur regelbundenhet man läser Göteborgs-Posten på papper 2006 och 2011, Göteborgsregionen (procent)

	Regelbunden läsning av Göteborgs-Posten (papper)					
	2006 4-7 d/v	2-3 d/v	Mer sällan	2011 4-7 d/v	2-3 d/v	Mer sällan/ aldrig
<i>GP.se</i>						
3/4-7 d/v	9	18	16	15	26	17
1-3 d/v	11	16	8	17	27	16
Mer sällan/aldrig	80	66	76	68	47	67
Totalt	100	100	100	100	100	100
<i>Aftonbladet.se</i>						
3-7 d/v	22	31	30	37	5	42
1-3 d/v	10	18	10	47	40	42
Mer sällan/aldrig	68	51	60	16	9	16
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal svar	1 182	77	356	800	227	491

Anmärkning: År 2006 avser regelbunden läsning för både GP.se och Aftonbladet.se minst 3 dagar i veckan. År 2011 avser regelbunden läsning för GP.se 4 dagar i veckan medan det för Aftonbladet.se avser 3 dagar i veckan.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

När det gäller läsarnas demografi av gp.se skiljer den sig i viktiga avseenden från papperstidningens läsare (tabell 4). När det gäller kön och ålder är tendensen 2011 den omvända (tabell 7). Det är 2011 de yngsta och personer i yngre medelåldern (ca 25 procent) som ligger klart högre än de äldsta (7 procent) i onlineläsning. Det är de förra som ökat sin onlineläsning mer än de senare så gapet mellan yngre och

äldre har mellan 2006 och 2011 ökat från 7 till 16 procentenheter. Det visar sig också att män är flitigare onlineläsare än kvinnor. Också utbildning går i motsatt riktning i förhållande till papperstidningen med större andel bland de högutbildade än bland de lågutbildade. Gapet har dock inte ökat mellan 2006 och 2011. Även gapet mellan boende i låg- och högresursstadsdelar i Göteborgs kommun har ökat genom att tillväxten i läsning är betydligt större i de senare än i de förra. Det kan i sin tur vara en förklaring till minskad läsning av Göteborgs-Posten i dessa områden (se ovan).

Tabell 7 Läsning av gp.se och Aftonbladet.se efter kön, ålder, utbildning, familjeklass, politiskt intresse och stadsdelstyp 2006 och 2011, Göteborgsregionen (procent)

	2006		2011	
	gp.se 3 d/v	Aftonbladet.se 3 d/v	gp.se 4 d/v	Aftonbladet.se 3 d/v
Samtliga	11	24	18	27
Kvinnor	9	21	15	23
Män	13	28	20	32
15 – 29 år	14	26	23	34
30 – 49 år	15	31	26	38
50 – 64 år	9	18	13	23
65 – 85 år	5	3	7	10
Lågutbildad	4	10	12	18
Medellågutbildad	9	27	16	27
Medelhögutbildad	15	33	20	30
Högutbildad	14	25	21	31
Arbetarfamilj	11	25	15	25
Tjänstemannafamilj	11	25	22	33
Högre tjänstemannafamilj	13	23	19	27
Företagarfamilj	10	21	15	25
Mycket politiskt intresserad	13	25	19	28
Ganska politiskt intresserad	12	24	20	28
Inte särskilt politiskt intresserad	10	25	15	27
Inte alls politiskt intresserad	9	26	10	19
<i>Stadsdel i Göteborg*</i>				
Lågresursområde	12	22	19	26
Medellågresursområde	15	26	21	30
Medelhögresursområde	15	26	21	29
Högresursområde	15	28	30	24

Kommentar: * = gäller stadsdelstyp inom Göteborgs kommun där stadsdelarna grupperats efter resursstyrka (se tabell 4). Om regelbunden läsning, se kommentar till tabell 6.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001, 2006 och 2011.

Också politiskt intresse har inkluderats i analysen. Det visar sig att onlineläsningen av gp.se är något mer frekventare bland politiska intresserade. Det gäller både 2006 och 2011 och skillnaden mellan de politiskt intresserade och de med lågt politiskt intresse har ökat.

Inga av mönstren är särskilt överraskande utan väl dokumenterade i tidigare studier (t ex Bergström, 2005; Andersson, 2005; Nilsson och Weibull, 2010). Det som möjligen kan överraska något är att det skett en förhållandevis liten utjämning under de senaste åren – och att ålderskillnaden i onlineläsning snarast ökat.

Det vi hittills uppehållit oss vid är Göteborgs-Posten och gp.se som de stora lokal-tidningarna i Göteborgsregionen. Samtidigt finns det avslutningsvis anledning att lyfta fram att gp.se inte är den största onlinetidningen i området. Aftonbladet.se har 27 procent regelbundna läsare i Göteborgsregionen minst tre dagar i veckan.¹⁰ Det kan diskuteras om det är rimligt att jämföra gp.se med Aftonbladet.se. Aftonbladet är en nationell tidning, medan GP är lokal. Som nationell tidning ligger Aftonbladet ungefär på samma nivå som utanför Göteborgsregionen – drygt 25 procent, medan GP har få regelbundna läsare – endast 3 procent – i andra delar av Västra Götaland än Göteborgsregionen. Men genom att båda är stora nyhetstidningar som vänder sig till en bred publik måste ändå en jämförelse vara av stort intresse.

Det vi kan se är att läsarna av Aftonbladet.se är liknar läsarna av gp.se (tabell 7). Det är större andel av män än av kvinnor som läser tidningen, större andel av de yngre än av de äldre och en större andel av högutbildade än av lågutbildade. Skillnaderna är mindre i fråga om familjeklass och resursområden inom Göteborgs kommun. Med tanke på läsarstrukturen är det rimligt att även se Aftonbladet.se som en konkurrent om läsarna med gp.se. Det blir ännu tydligare då vi ser att de som inte regelbundet läser Göteborgs-Posten på papper i större utsträckning läser Aftonbladet.se än gp.se – det är en högre andel än bland dem som regelbundet läser Göteborgs-Posten. En tillspetsad tolkning är att Aftonbladet.se bland många av Göteborgs-Postens läsare kan vara ett mer intressant alternativ än gp.se. En sådan slutsats måste dock ytterligare kvalificeras.

Ett argument är att bland de grupper som den lokalt präglade Göteborgs-Posten tappar, särskilt de yngre, är det många som inte är lokalt intresserade. För dem blir gp.se i så fall mer av det som de inte är särskilt angelägna om, medan Aftonbladet.se erbjuder en vidare palett av nationellt nyheter men också ett bredare innehåll. Till det kommer att vissa analyser pekar på att det lokala tidningsinnehållet inte uppfattas som lika attraktivt som tidigare beroende på ökad mobilitet i samhället och tillkomsten av olika sociala medier. En studie av tidningsläsningens utveckling i Värmland under mer än 20 år kunde visa att Aftonbladet och Expressen kunde kompensera fallande pappersupplagor med sina onlineversioner och till och med öka läsningen. Detsamma gällde Stockholms morgontidningar, medan de lokala tidningarna inte lyckades med detta (Weibull, 2012).

Om detta är en rimlig tolkning av morgontidningsutvecklingen i Sverige sitter många lokala morgontidningar i samma svåra situation som Göteborgs-Posten.

Pappersupplagan faller gradvis, men onlineversionen kan inte bygga samma regelbundna läsvanor – och möter dessutom konkurrens från nationella onlinemedier.

Perspektiv på den västsvenska tidningsmarknaden 1990-2011

År 1989 var det all time high på den svenska dagstidningsmarknaden. Den samlade tidningsupplagan har aldrig varit så stor – alltså för papperstidningarna. Därefter började en långsam nedgång. Förändringen har inte varit dramatisk så länge vi ser till vad som hänt mellan enskilda år – det är först när man ser den i tjugofem års perspektiv som den blir verkligt dramatisk (Wadbring och Weibull, 2005). Till en början gällde nedgången främst de lösnummerförsålda tidningarna. Det antogs att tillkomsten av kommersiell tv gjorde att dessa tappade framför allt bland de yngre; den tidsnisch som varit kvällspressens fanns inte längre på samma sätt. Kvällstidningarna sökte istället nya plattformar och Aftonbladet var den som först bestämde sig för en långsiktig satsning på en nätversion.

Nedgången på kvällstidningsmarknaden väckte ingen större diskussion, eftersom kvällspressen har uppfattats som mer ett komplement till de lokala morgontidningarna som traditionellt har utgjort ryggraden i den svenska pressen (Weibull, 1983; Hallin och Mancini, 2004). Men i början av 1990-talet kom de första tecknen på att också dessa tidningar hade problem. Studier av morgontidningsläsningen hade fram till dess nästan bara visat på ”raka kurvor”, men nu började dessa vända nedåt. Under den djupa lågkonjunkturen under första hälften av 1990-talet blev det tydligt att en ökande andel började tveka om sina prenumerationer med hänvisning till ökade kostnader precis som vi kunnat se i fråga om Göteborgs-Postens prenumeranter. Många upphörde också med sin prenumeration. Det visade sig framför allt vara unga och lågresursgrupper och tidningsmarknaden började skiktas socialt särskilt i storstäderna (Lithner, 1995). Att lågresursgrupper temporärt upphört att prenumerera hade säkert hänt tidigare, det nya var att de inte kom tillbaka när ekonomin vände. Det kan finnas många förklaringar. En är att morgonpressen vid denna tid höjde sitt prenumerationspris mer än normalt för att kompensera sig för bortfallet på annonsmarknaden, en annan förklaring att de förändringar som under 1990-talet skedde på medieområdet med gratistidningen Metro samt TV4 och många nya tv-kanaler inte gjorde den traditionella morgontidningen lika angelägen, åtminstone inte i storstadsområdena med deras större utbud av medier.

Det är fortsättningen av den här utvecklingen som här blivit belyst i ett västsvenskt perspektiv. Utvecklingen av tidningsläsningen i Göteborgsregionen svarar väl mot de långsiktiga förändringar som visat sig för landet i stort. Under det senaste decenniet framträder emellertid samma mönster också i regionens andra delar. Även de lokala tidningarna som egentligen inte har någon konkurrens av andra lokala medier tappar regelbundna läsare. Den tendensen är svårare att förklara men att ökad mobilitet bland både unga och unga vuxna har minskat det lokala intresset är en rimlig hypotes. Det behöver inte nödvändigtvis betyda att intresset för det lokala minskat utan snarare

att det utvecklas senare, men kanske också att det inte är lika starkt som tidigare. Att tidningar med tredagarsutgivning förefaller klara situationen något bättre tyder på att dessa är något bättre dimensionerade med hänsyn till lokalintresset.

Morgonpressen har på olika sätt mött förändringen. Det har inte bara handlat om satsningar på digitala medier utan även om att stärka papperstidningen. Göteborgs-Postens successiva modernisering har både varit grupperingen av innehållet i delar och senare övergången från fullformat till tabloidformat (Sternvik, 2007). Det var förändringar som i hög grad tilltalade läsekretsen men inte på längre sikt har kunnat hindra den minskande läsningen.

Det inledande citatet där VD för Göteborgs-Postens moderbolag Stampen i årsberättelsen lyfter fram vikten av den digitala plattformen gp.se och betydelse av att bli marknadsledande i sociala medier är en relief till analysen av i vad mån onlineversioner kan kompensera för bortfallet i papperstidningsläsning. Ekonomiskt har överskottet från papperstidningarna varit en förutsättning för att kunna utveckla de digitala versionerna. Det vi har kunnat se i fråga om läsmönstrens förändring i Göteborgsregionen har visat på svårigheten att skapa samma attraktivitet hos onlinetidningen. Medan papperstidningen har haft en ledande ställning på sin lokala marknad är den digitala världen av en annan karaktär, där även nationella tidningar når många läsare på lokala marknader. Vad de sociala medierna betyder i detta sammanhang har fallit utanför analysen.

Det vi har sett i analysen av tidningsläsningens förändring i Västra Götaland under 2000-talets första decennium ger inte underlag för några definitiva slutsatser. Det vi ser är en pågående process där de olika aktörerna i likhet med Stampen ”går alltmer digitalt samtidigt som printprodukterna ständigt utvecklas”. Det vi också kan utläsa av Stampens årsberättelse är att ännu så länge finns resurser för åtgärder. Däremot är det betydligt svårare att bedöma hur processen kommer att sluta.

Noter

- ¹ I Väst-SOM-undersökningarna har det alla år ingått några fasta svarsalternativ med tidningsnamn, vilket erfarenhetsmässigt visar sig dra upp andelen läsare något.
- ² Frågan är fr o m 2010 ställd med endast två fasta tidningsalternativ vilket bidrar till att öka andelen icke-läsare, eftersom svarspersonerna inte påminns om tidningar som man kan ha läst sporadiskt, i detta fall Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Med den nya frågan ökar andelen som läser morgontidningar på papper till över 20 procent – 2011 23 procent, en andel som ligger närmare det nationella genomsnittets 27 procent.

- 3 Mycket talar för att även denna låga siffra rymmer en viss överskattning, eftersom svarsfrekvensen är lägre i lågresursområdena och det finns ett visst samband mellan att hålla sig med en dagstidning och att svara på denna typ av enkät (se metodkapitlet i bokens slut)
- 4 Underlaget är en linjär regressionsanalys. Den modell som prövades i en linjär regression för hela regionen inkluderade kön, ålder, utbildning, familjeklass, hushållstyp, hushållsinkomst, boendetid i kommunen, politiskt intresse och delregion. Endast kön, delregion ger signifikanta bidrag på 99 procentsnivån och ålder och politiskt intresse på 95 procentsnivån. Den förklarade variansen stannar på tre procent.
- 5 Den modell som prövades i en linjär regression för hela regionen inkluderade *kön, ålder, utbildning, familjeklass, hushållstyp, hushållsinkomst, boendetid i kommunen, trivsel i kommunen och delregion* (*kursiv* = signifikans på 99 procentsnivån). Modellen förklarar 16 procent av variansen.
- 6 Underlaget är motsvarande regressionsanalys och modell som redovisades i not 5.
- 7 En granskning av prenumerationsprisnivåns förändring på Göteborgs-Posten, den tidning som dominerar bland svarspersonerna i Göteborgsregionen, visar att man 2004 ökade prenumerationspriset relativt kraftigt – mer än dubbelt så mycket som åren före och efter (Bergström och Weibull, 2006; Weibull, 2011). Resultatet bekräftar tidigare analyser av att större ökningar i prisnivå har större betydelse för synen på priset än den faktiska prisnivån (Björkqvist-Hellingwerf, 1995; Andersson, 2005).
- 8 År 2006 gäller detta minst tre gånger i veckan. 2008 ändrades skalan för att få jämförbarhet med papperstidningen i och med att fyra dagar i veckan lades in som skalsteg. Det innebär att siffran för 2006 troligen innebär en viss överskattning i jämförelse med 2011. Se vidare kommentaren i anslutning till figur 5.
- 9 Även här gäller att andelen för 2006 troligen är något överskattad och nedgången möjligen ett par procentenheter mindre.
- 10 Jämförelsen haltar beroende på skalan, men att Aftonbladet.se i Göteborgsregionen är mer läst än gp.se är mycket sannolikt. Om vi exempelvis tar det helt jämförbara kriteriet Läsning minst en gång per vecka har gp.se 23 och Aftonbladet.se 39 procent.

Referenser

- Andersson, Ulrika (2005) Att läsa eller inte läsa. I Bergström, A, Wadbring, I, Weibull, L (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2005) *Nyhetsvanor.nu. Nyhetsvanor på internet 1998-2003*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika, Wadbring, Ingela, Weibull, Lennart (2005) *Nypressat*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika, Weibull, Lennart (2006) Tidningsläsning i Göteborgsregionen. I Nilsson, L (red) *Nya gränser. Västsverige*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika, Weibull, Lennart (2008) Papper och webb – två sidor av samma mynt? I Nilsson, L, Johansson, S (red) *Regionen och flernivådemokratien*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela (2011) *Massmedier. En bok om press, radio och tv i den digitala världen*. Stockholm: Ekerlids.
- Hallin, Daniel, Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hedman, Ulrika (2009) ”Morgontidningen kostar för mycket”. I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Svensk höst*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Lithner, Anders (2000) Alla läser dagstidningen. Nästan. I Wadbring, I, Weibull, L (2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2005a), ’Medieanvändningens generationer och livscyklar’, i *Mediebarometern 2004*. Göteborg: Nordicom, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa (2005b) Tidningsläsandets åldrar och generationer. I Bergström, A, Wadbring, I, Weibull, L (red) *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Nilsson, Åsa, Weibull, Lennart (2010) Vad händer med läsningen av den stora morgontidningen i den nya Medievärlden? I Nilsson, L (red) *En region blir till. Västra Götalandsregionen 1999-2008*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Olsén-Antoni, Anna, Weibull, Lennart (2006) Vad hände sedan? Fem år efter Arbetet. I Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser: Skåne*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Shehata, Adam, Wadbring, Ingela (2012) Allt fler står utanför nyhetsvärlden. I Weibull, L, Oscarsson, H, Bergström, A (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Stampen AB (2012) Årsredovisning 2011.

- Sternvik, Josefine (2007) *I krympt kostym*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela (2003) *En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Wadbring, Ingela, Weibull, Lennart (2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige*. Stockholm: Liber.
- Weibull, Lennart (1993) Dagstidningsläsning i Göteborg. I Nilsson, L (red) *Västsvensk opinion*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1995) Dagspressen inför 2010. I Weibull, L Kratz, Ch (red) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet* Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (1998) Brister i dagspressen? I Holmberg, S, Weibull, L (red) *Opinionssamhället*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2012) Den lokala morgontidningen igår, idag och imorgon. I Nilsson, L, Aronsson, L, Norell, P O (red) *Värmländska landskap*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Weibull, Lennart (2011) Varför tappar morgonpressen prenumeranter? I Nilsson, L (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart, Kratz, Charlotta (1995) *Tidningsmiljöer*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation.
- Westgårdh, Anders, Johnsson, Robert, Melesko, Stefan (2012) *Avstampet. Berättelsen om en mediekoncerns uppgång och framgång*. Göteborg: Stampen AB.

SKILDA DIGITALA VÄRLDAR

ANNIKA BERGSTRÖM

Nätet, och framför allt webben, har blivit en egen arena som erbjuder såväl medierad som personlig kommunikation, information och service. Det görs inte längre självklart någon åtskillnad mellan vad som sker på nätet och vad som sker vid sidan om – åtminstone inte bland yngre människor. Samma typer av verksamheter finns i viss utsträckning i båda världarna. I vissa fall ersätter funktioner och applikationer på nätet sådant som man tidigare gjort på annat sätt. I många fall kompletterar dock nätet den mer fysiska vardagen genom att man gör samma saker både på och vid sidan av nätet. Vi tar del av nyheter i många olika kanaler, nätet är en. Vi har sociala nätverk och umgängen i verkliga livet och i digitala miljöer. Att leva online har blivit bra mycket bredare än vad som beskrevs i Sherry Turkles bok *leva.online* (Turkle, 1995) som för över 15 år sedan analyserade livet på nätet utifrån framför allt diskussions- och andra slutna nätverk.

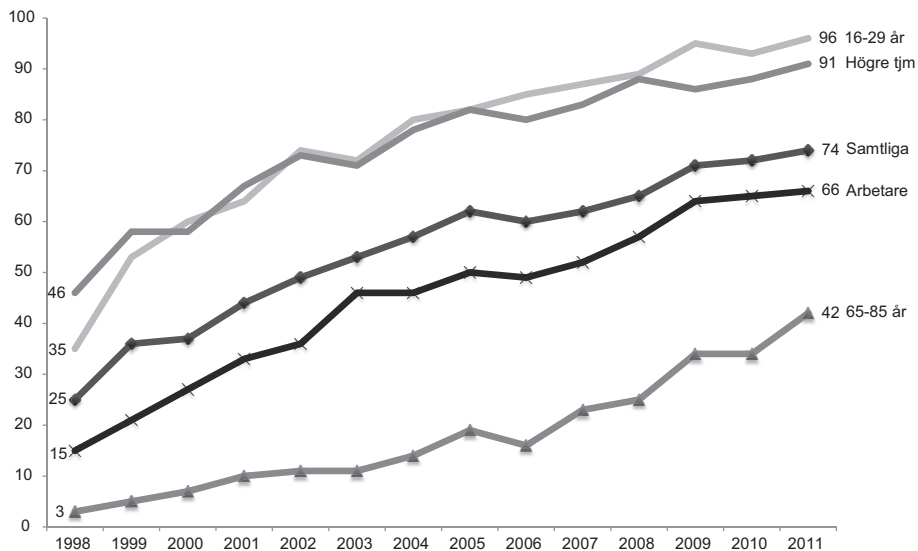
Nätvardagen består för de flesta användare av rutiner och intresseområden precis som i livet offline. Allt fler har kommit att ingå i den digitala världen via datorer och mobiler. Parallellt blir också den digitala världen allt mer omfattande och komplex. Banker, mataffärer, skapande och lärande, vardagligt konverserande och politiska kampanjer finns såväl på som utanför nätet.

I det här kapitlet beskrivs internetanvändningen i Västra Götaland¹. Först visas hur den allmänna vanan att använda nätet utvecklats sedan slutet av 1990-talet, i befolkningen och i olika grupper. Därefter visas hur användningsinriktningen ser ut för olika människor. Avslutningsvis belyses också användningen av offentliga webbplatser – för kommun, region och politiker.

Tre av fyra på nätet

Utvecklingen av andelen internetanvändare fortsätter långsamt att öka i såväl Väst-sverige som landet som helhet (jfr. Weibull, Oscarsson och Bergström, 2012). I 2011 års västsvenska mätning angav närmare tre fjärdedelar – 74 procent – att de använder internet flera gånger i veckan eller dagligen (figur 1). Andelen västsvenskar som använder nätet någon enstaka gång i veckan är fyra procent och lägger man till mer sporadiska användare ökar andelen med ytterligare tre procentenheter. Sammantaget är det alltså 19 procent av befolkningen i Västsverige som aldrig använder internet.

Figur 1 Internetanvändning i Västsverige, 1998-2011 (procent av befolkningen som använder internet flera gånger i veckan)

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *flera gånger i veckan*.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1998-2011.

Andelen användare är betydligt större bland yngre personer än bland äldre. I gruppen 16-29-åringar är i det närmaste alla frekventa internetanvändare medan andelen bland pensionärer är knappt hälften så stor. Det är emellertid bland de äldsta i befolkningen som tillväxten nu sker, och utvecklingen är förhållandevis kraftig. En närmare analys av pensionärsgruppen visar emellertid på stora skillnader mellan de yngsta och de äldsta. I åldrarna 65 till 75 år är andelen användare 48 procent medan motsvarande andel bland personer över 75 år är 23 procent, alltså ungefär hälften så stor som bland de yngre pensionärerna. Utvecklingen är förväntad då allt fler blivande pensionärer har med sig dator- och internetvana från såväl arbets- som privatliv.

Att ålder är den största vattendelaren när det gäller användningen av internet har varit tydligt sedan internet började spridas till allmänheten i mitten av 1990-talet. Men det finns andra faktorer som också har betydelse för vanan att använda nätet. En sådan är social klasstillhörighet, här mätt genom att svarspersonerna själva fått ange familjeklass. Analysen visar att den frekventa internetvanan är betydligt mer utbredd bland högre tjänstemän än bland personer som uppger sig leva i arbetarfamiljer. Även i denna analys spelar ålder in så till vida att medelåldern är högre bland

arbetare än bland högre tjänstemän. En fördjupad analys visar tydligt att effekten av klass på internetanvändning återfinns bland äldre medan den är i princip obefintlig bland unga. Bland arbetare och högre tjänstemän i åldrarna 16 till 29 år är i det närmaste alla internetanvändare. Bland pensionerade arbetare och högre tjänstemän är andelen frekventa användare 29 respektive 77 procent.

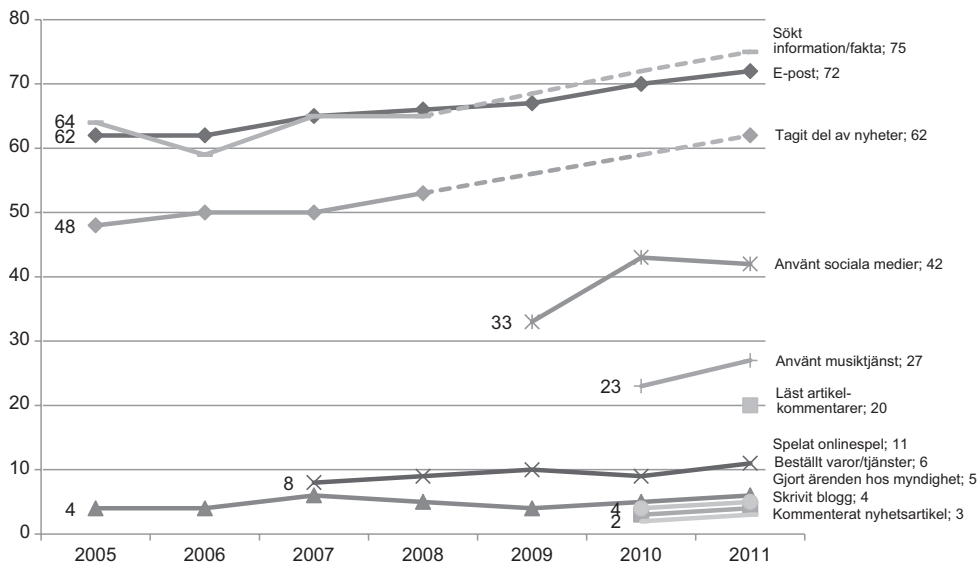
Tidigare analyser av internetanvändningen i Västsverige har visat på vissa skillnader mellan regionens olika geografiska delar (Bergström, 2012a). Dessa skillnader kvarstår även i 2011 års mätning, där användningen är mest utbredd i Göteborgsregionen (79 procent) och minst i Skaraborg (64 procent). Sjuhärad ligger nära Göteborgsregionen (76 procent) och Fyrbodal ligger på samma nivå som Skaraborg. Skillnaderna är förväntade och förklaras i första hand med ålderssammansättningen i de olika delregionerna.

Olika internetvardagar

Såväl offentliga som privata verksamheter finns i olika utsträckning på nätet sida vid sida med möjligheter att skapa och publicera eget innehåll och att ta del av och reagera på privata och mer offentliga aktörers innehåll. Användningsmöjligheterna begränsas idag mer av vår egen vilja och förmåga än av tekniska hinder. Innehållsligt finns också en oändlig bredd och vars och ens intresse kan tillgodoses. Att mäta användningsområden på nätet är en grannlaga uppgift, då de många gånger går i varandra och framför allt då användarna har svårt för, och ibland är motsträviga till, att i detalj redogöra för vad de faktiskt har gjort. I såväl de nationella som regionala SOM-undersökningarna mäts inriktningen på människors internetanvändning i en fråga med fasta svarsalternativ. Dessa är vare sig heltäckande eller uteslutande, utan är snarast ämnade att ge en grov uppskattning av hur människors internetkarta ser ut.

I de mätningar som gjorts nationellt och regionalt sedan mitten av 00-talet är det ett par områden som har dominerat, nämligen hanteringen av e-post och generell fakta- och informationssökning. 2011 års västsvenska undersökning utgör inget undantag i det avseendet. Närmare tre fjärdedelar av den västsvenska befolkningen har ägnat sig åt dessa områden åtminstone någon gång varje vecka (figur 2). En något mindre andel, men ändå över hälften av den vuxna befolkningen, har använt något typ av nyhetstjänst på nätet på veckobasis.

Figur 2 Användningsområden, privat internetanvändning, Västra Götaland, 2005-2011 (procent av befolkningen minst någon gång varje vecka)

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du gjort följande på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *Ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan, dagligen.* I figuren redovisas de som svarat minst *någon gång i veckan*. Informationssökning och nyhetsanvändning fanns inte med i 2009 och 2010 års undersökningar, vilket markerats med streckade linjer i figuren.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 2005-2011.

Sociala medier – konversationsnätverk som Facebook och Twitter – har varit på frammarsch de senaste åren, men här märks en viss avmattnings. I den västsvenska undersökningen ser vi en liten tillbakagång, som inte är statistiskt säkerställd, men som indikerar att utvecklingen har avstannat. I den nationella mätningen 2011 noterades istället en viss uppgång från 39 till 43 procent (Bergström och Wadbring, 2012). Även denna skillnad är statistiskt osäker, och sammantaget kan konstateras att det inte skett några stora förändringar i användningen av sociala medier mellan 2010 och 2011.

Musiktjänster som exempelvis Spotify lockar runt en fjärdedel av befolkningen och artikelkommentarer i anslutning till nyhets- och andra artiklar på nätet lockar ungefär en femtedel av befolkningen på veckobasis. Andra användningsområden är inte lika utbredda när man sätter gränsen till åtminstone någon gång per vecka. Att själv skriva blogg eller artikelkommentarer lockar några få procentandelar och här ökar inte heller andelen aktiva nämnvärt om man lägger till dem som skriver någon gång då och då.

Att göra ärenden hos myndigheter och inköp lockar också små procentandelar när man analyserar på veckobasis. Här blir det emellertid tydligt att användning sker men med lite lägre frekvens. Om man höjer ribban till någon gång i halvåret har 46 procent av den västsvenska befolkningen gjort ärenden hos myndigheter och 56 procent köpt eller beställt något på nätet. Om man höjer ribban ytterligare och ser till det senaste året stiger andelen användare ytterligare till 63 respektive 69 procent.

Internetvardagen ser mycket olika ut när man jämför olika grupper. Även här är det ålder som kan sägas ha störst betydelse, men den allmänna internetvanan – som ju också beror mycket av ålder – inverkar också på användningens omfattning och inriktning. Generellt kan konstateras att yngre personer dominerar användningen, detta är särskilt tydligt för sociala nätverk och nöjesinriktad användning. Kvinnor är mer benägna än män att delta i sociala nätverk och alla användningsområden är mer utbredda bland personer med hög och medelhög utbildning. De här användningsmönstren i olika grupper har varit relativt stabila över åren (jfr. Bergström 2012a).

För att ge en tydligare bild av internetvardagens sammansättning har en analys av några extremgrupper gjorts: yngre och äldre i arbetar- respektive tjänstemannafamiljer. Dels redovisas genomsnittligt antal användningsområden för respektive grupp, dels redovisas en top-5-lista för de vanligaste användningsområdena.

I tabell 1 framgår både tydliga likheter och skillnader. Antalet användningsområden i undersökningen var elva och genomsnittet är högst bland yngre personer. Genomsnittligt antal användningsområden är i det närmaste dubbelt så stort bland unga som bland äldre oavsett familjebakgrund. Effekterna av ålder är generellt sett större än effekterna av klass. Skillnaderna mellan ung och gammal är stora både i arbetarfamiljer och i tjänstemannafamiljer.

Till likheterna hör att e-post och informationssökning är de mest utbredda områdena oavsett ålder och familjeklass. Utbredningen är liknande i alla fyra användargrupperna. Sociala medier återfinns också i samtliga grupper, liksom nyheter. Bland de yngsta är också musiktjänst med på 5-i-topp-listan, medan läsning av artikelkommentarer kommer högre upp bland de äldre.

En skillnad som blir tydlig vid jämförelsen mellan framför allt ung och gammal är spridningen bland de fem mest använda områdena på nätet. Bland unga tjänstemän är skillnaden mellan mest och minst 22 procentenheter – 97 procent för informationssökning och 75 procent för användning av musiktjänst. Bland äldre tjänstemän är motsvarande skillnad 65 procentenheter. Mönstret är detsamma bland unga och gamla i arbetarfamiljer.

Tabell 1 Användningsområden för internet beroende på ålder och subjektiv klasstillhörighet, Västsvrige 2011 (medelvärde och procent minst någon gång varje vecka bland personer som använt internet någon gång de senaste 12 månaderna)

		Ålder			
		16-29 år		65-85 år	
Arbetarfamilj	Genomsnittligt antal användningsområden (av 11)	5,04 (n=226)		2,52 (n=111)	
	5-i-topp-områden på veckobasis	Informationssökning	96%	Informationssökning	70%
		E-post	89%	E-post	60%
		Sociala medier	85%	Nyheter	55%
		Nyheter	76%	Sociala medier	19%
		Musiktjänst	65%	Läst artikelkommentarer	15%
Tjänstemanna- och högre tjänstemannafamilj	Genomsnittligt antal användningsområden (av 11)	5,35 (n=147)		2,92 (n=216)	
	5-i-topp-områden på veckobasis	Informationssökning	97%	E-post	82%
		E-post	92%	Informationssökning	82%
		Sociala medier	92%	Nyheter	63%
		Nyheter	86%	Sociala medier	20%
		Musiktjänst	75%	Läst artikelkommentarer	17%

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du gjort följande på internet?* I frågan fanns 11 fasta svarsalternativ: skickat/tagit emot e-post, sökt information/fakta, tagit del av nyheter/nyhetstjänst, använt sociala medier, skrivit egen blogg, köpt/beställt varor eller tjänster, gjort ärenden hos myndighet, spelat onlinespel, använt musiktjänst, kommenterat nyhetsartikel. Frågan har sju svarsalternativ: *ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan samt dagligen.*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

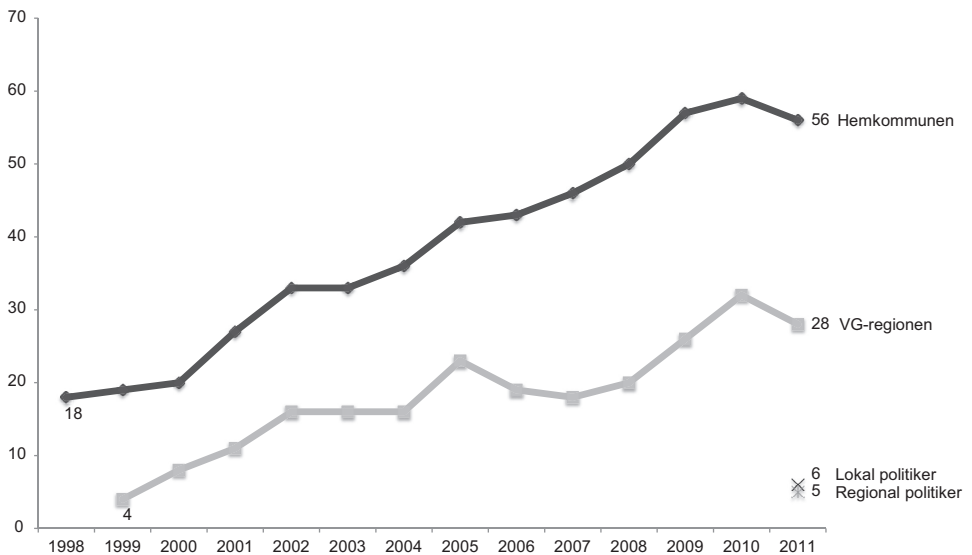
En tolkning av detta är att internetvardagen är både mer utbredd och mer sammansatt bland unga människor än bland äldre. En större del av livet ägnas nätet i yngre befolkningsgrupper, vilket är en förväntad följd av den utveckling som pågått sedan mitten av 1990-talet. Utifrån de data som presenteras i tabell 1 kan man också skönja att skillnaden mellan arbetar- och tjänstemannafamiljer med avseende på internetanvändning är större bland äldre än bland yngre, och de som ur ett användningsperspektiv kommer sämst ut i analysen är äldre personer som uppger sig leva i arbetarfamiljer.

Stabilt i den digitala offentligheten

Analysen ovan visade på en generell internetvardag baserad på några olika användningsområden. Den västsvenska SOM-undersökningen möjliggör fördjupad analys av användningen av några så kallade offentliga sajter. Mer specifikt handlar det om kommunernas och Västra Götalandsregionens hemsidor samt om lokala och regionala politikernas sidor på nätet.

I figur 3 visas på utvecklingen för dessa sidors publik sedan 1998. Sammantaget sker en ökning av andelen besökare på kommunernas och regionens webbplatser – från 18 till 56 procent respektive från fyra till 28 procent över en trettonårsperiod. Denna utveckling ligger helt i linje med den allmänna användningsutvecklingen och också med hur utvecklingen av innehåll och tjänster på webben ser ut i kommuner och regioner i landet som helhet (Bergström, 2011).

Figur 3 Besök på hemkommunernas, VG-regionens, lokala och regionala politikernas sajter, Västra Götaland 1998-2011 (procent någon gång de senaste 12 månaderna)

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan samt dagligen.* I tabellen redovisas de som svarat minst någon gång.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 1998-2011.

Lokala och regionala politiker har en liten andel besökare på sina hemsidor. Man bör då också hålla i minnet att alla regionala och lokala politiker inte har någon egen hemsida. Runt fem procent av regioninvånarna har besökt någon politiker på webben någon gång under det gångna året. Även här liknar mönstren i Västra Götaland de för Sverige som helhet. I 2010 års västsvenska SOM-undersökning mättes politiker för första gången och då återfanns de i ett och samma svarsalternativ i enkäten. Omkring 13 procent angav då att de någon gång besökt någon politikers hemsida. I 2011 års undersökning, då lokala och regionala politiker efterfrågades var för sig i enkäten, blev den totala besöksandelen för någon politiker sex procent. Den relativt sett höga siffran för 2010 kan sannolikt förklaras med den så kallade valårseffekten som innebär att politisk aktivitet generellt sett ökar under valår (jfr. Holmberg, 1994).

Besök på de analyserade sajterna varierar vid en jämförelse av olika befolkningsgrupper. Sajterna i undersökningen varierar också sinsemellan. På kommun- och regionsajterna finns en stor mängd serviceinnehåll medan enskilda politikers sajter generellt har ett mer tydligt politiskt innehåll. Givet detta kan vi konstatera att användningen skiljer sig åt bland annat beroende på den enskilde användarens politiska intresse (tabell 2). Politiskt intresse har störst betydelse för användningen av enskilda politikers sajter, där besöksandelen är tre gånger så hög bland de politiskt intresserade som bland personer med litet eller inget politiskt intresse. Däremot har inte politiskt intresse någon större inverkan på om man besöker sin hemkommun på nätet eller inte, vilket alltså förklaras med den typ av serviceinnehåll som erbjuds och som är angelägen för många medborgare oavsett intresse för politik.

En kontroll för användningen av kommunernas och regionens hemsidor beroende på hushållssammansättning förstärker den bilden. Bland personer som lever med ett eller flera barn har sju av tio besökt kommunens hemsida jämfört med fyra av tio bland personer i ensamhushåll. Motsvarande skillnad kan skönjas också för regionens hemsida om än på en lägre nivå.

Kvinnor och män har i stort sett samma vanor när det gäller att besöka de efterfrågade sajtyperna. Man kan notera en något större besöksfrekvens hos kvinnor för kommunernas och regionens sajter, men skillnaden är inte statistiskt säkerställd. För besök på politikers hemsidor finns ingen könsskillnad att notera.

Ålder slår igenom på lite olika sätt. Kommunernas och regionens hemsidor har i undersökningen störst besöksandelar bland personer i åldrarna 30 till 49 år. Tre fjärdedelar i denna grupp har besökt sin hemkommun på nätet och en tredjedel har besökt Västra Götalandsregionen någon gång senaste året. Andelarna är på liknande nivå i grupperna 16 till 29 och 50 till 64 år. Pensionärerna är däremot mindre benägna att hitta in på kommunernas och regionens webbplatser. När det gäller besök på politikernas hemsidor är det de allra yngsta i undersökningen som är mest benägna att ta sig dit, medan pensionärerna återigen ligger på en betydligt lägre besöksnivå för såväl lokala som regionala politiker.

Tabell 2 Användning av hemkommunens, Västra Götalandsregionens samt politikernas sajter i olika grupper, 2011 (procent som besökt minst någon gång de senaste 12 månaderna)

	Hem- kommunens sajt	Västra Götalands regionens sajt	Lokal politikerns sajt	Regional politikerns sajt	Minsta antal svar
Samtliga	56	28	6	5	2747
Kön:					
Kvinnor	58	30	6	4	1629
Män	54	25	7	5	1466
Ålder:					
16-29 år	60	27	10	8	466
30-49 år	74	36	6	5	964
50-64 år	56	30	6	4	893
65-85 år	34	16	3	2	807
Subjektiv klass:					
Arbetare	47	23	6	5	1183
Lägre tjänsteman	68	35	7	4	952
Högre tjänsteman	69	34	6	6	267
Egenföretagare	54	25	5	4	232
Politiskt intresse:					
Mkt eller ganska intresserad	60	33	8	6	1655
Inte intresserad	52	22	3	2	1268

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna varit inne på någon av följande hemsidor på internet?* Frågan har sju svarsalternativ: *ingen gång, någon gång de senaste 12 mån, någon gång i halvåret, någon gång i månaden, någon gång i veckan, flera gånger i veckan samt dagligen*. I tabellen redovisas de som svarat minst *någon gång*.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Personer som själva uppger att de lever i tjänstemannafamiljer är mer frekventa kommun- och regionbesökare på nätet än vad personer från arbetar- eller företagfamiljer är. Detta speglar framför allt sammansättningen med avseende på ålder i dessa grupper. När det gäller besök på politikerns hemsidor har subjektiv familjeklass i stort sett ingen betydelse för vanan. Då andelen besökare totalt sett är väldigt liten blir det svårt att göra någon fördjupad analys av sammansättningen bland dessa.

Vardagen pågår helt klart på nätet även när det gäller den här typen av sajter. Särskilt tydligt är det för hemkommunens sajter. Allt fler gör sig ärenden till hemsidorna. I den skånska SOM-undersökningen som genomfördes parallellt med den västsvenska visade det sig att informationssökning är det som flest besökare ägnar sig åt, medan beslut och ärenden endast lockar ett fåtal (jfr Bergström, 2012b)

Allt bredare internetvardag

Användningsutvecklingen på nätet pågår konstant. En ökande andel blir internetanvändare och införlivar nätet i sitt vardagsliv på ett mer övergripande plan. Denna utveckling har särskilt intensifierats bland unga pensionärer – en grupp som länge varit utanför nätvardagen men nu sakta närmar sig befolkningsgenomsnittet.

Även om den generella internetvardagen blir allt mer lika när användningen breder ut sig i den västsvenska befolkningen, ser innehållet olika ut när man jämför olika grupper. Medan unga gör mycket av allt gör äldre mycket av ett fåtal områden och man kan utläsa ganska olika liv på nätet (jfr Internetbarometern 2011).

Givet de resultat som framkommit i den västsvenska SOM-undersökningen 2011 kan man tänka att livet på och utanför nätet är förhållandevis integrerat bland unga människor medan det finns en tydligare skillnad bland äldre. När Sherry Turkle (1995) beskrev livet på nätet i mitten av 1990-talet handlade det i hög grad om livet i mer specifika digitala världar. Bland unga människor pågår livet idag i högsta grad i både den analoga och den digitala världen – samtidigt.

Not

- ¹ Kommunerna Ale, Alingsås, Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Göteborg, Götene, Herrljunga, Hjo, Härryda, Karlsborg, Kungälv, Lerum, Lidköping, Lilla Edet, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Mölndal, Orust, Partille, Skara, Skövde, Sotenäs, Stenungsund, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tjörn, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vargårda, Vänersborg, Åmål och Öckerö.

Referenser

- Bergström, Annika (2011) Valår på nätet. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart och Oscarsson, Henrik (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2012a) Digitala utmaningar. I Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika (2012b) Mer nytta än engagemang på nätet. I Ohlsson, Jonas och Bergström, Annika (2013, kommande) *Vanor och attityder i förändring. Samhälle, opinion och medier i Skåne*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Bergström, Annika och Wadbring, Ingela (2012) Läsare som medskapare av medieinnehåll. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören (1994) Partierna tycker vi bäst om i valtider. I Holmberg, Sören och Weibull, Lennart (red) *Vägval*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Internetbarometer 2011* (2012). Göteborg: Nordicom-Sverige, Göteborgs universitet. Medienotiser nr 2.
- Turkle, Sherry (1995) *leva.online*. Stockholm: Norstedts.
- Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (2012) I framtidens skugga. I Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik och Bergström, Annika (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

FOTBOLLSSUPPORTRAR I GÖTEBORG REDUX

LOVE CHRISTENSEN OCH RICHARD SVENSSON

Fotboll betecknas ofta som världens största sport, och i det här fallet utgör Sverige inget undantag. I synnerhet Västsverige utmärker sig som ett starkt fotbollsfäste, vilket dess rika fotbollshistoria är en indikation på. I Göteborg, på Heden, spelades den 22 maj 1892 Sveriges första fotbollsmatch med engelska regler (Nilsson & Widfeldt, 1995). Lagen som möttes var Örgryte IS (ÖIS) och IS Lyckans Soldater och ÖIS vann med 1-0. ÖIS var också under lång tid det mest framgångsrika Göteborgslaget (med 11 SM-titlar mellan 1886 och 1913), men man kan knappast förneka att det är ett annat lag från samma stad, IFK Göteborg, som är det svenska lag som i särklass rönt störst framgångar såväl nationellt som på europeisk nivå.¹ Men även om spetskvalitén funnits där, har den göteborgska fotbollen även präglats av en stor bredd, vilket visade sig tydligt år 2000, när Göteborg hade fem lag i Allsvenskan samtidigt.

Fotbollen kan sägas utgöras av två former av deltagande: utövande och iakttagande. Att skapa sig en bild av vilka som spelar fotboll och i vilka konstellationer är tämligen okomplicerat eftersom de flesta lag och spelare är registrerade hos Svenska Fotbollförbundet. Men fotbollen utgörs som sagt inte endast av utövande. Den andra delen av fotbollskulturen, och den del som för många är den centrala, är att se på fotboll. Det är emellertid svårare att bilda sig en uppfattning om vilka fotbollssupportrarna i Sverige idag är. Naturligtvis har de olika supporterklubbarna register över sina medlemmar, men hur stort är egentligen inte mörkertalet? Här utgör SOM-undersökningarnas insamlade data en unik möjlighet att skapa en bild av hur fotbollssupportrarna i Sverige och Västsverige ser ut.

Det har tidigare skrivits ett flertal kapitel om fotbollssupportrar såväl i Västsverige och Skåne som i Sverige, utifrån SOM-undersökningarnas material. Det vi avser att göra här, är att återkoppla till frågor som ställts i dessa kapitel och söka ge något mer djupgående svar på dessa frågor med hjälp av statistiska analysverktyg. De huvudsakliga frågeställningarna kretsar kring vilka det är som uppger sig vara fotbollssupportrar och huruvida den sociala sammansättningen för olika lag skiljer sig åt. För den som är bekant med fotbollens sociala dimensioner är det knappast någon nyhet att vissa lag karakteriseras som ”arbetarlag” medan andra lag snarare betecknas som ”överklasslag”. För många supportrar utgör säkerligen också denna sociala dimension en viktig del av identifikationen med laget. Men är dessa uppfattningar korrekta eller är de snarare att beteckna som fördomar? Förutom att återbesöka dessa tidigare ställda frågor avser vi också att, i ljuset av damfotbollens stora framgångar de senaste åren, undersöka om det finns några skillnader mellan

herrfotbolls- och damfotbollssupportrarna. Är det så att det finns några skillnader mellan dessa anhängare och har damfotbollen fått allt fler supportrar i takt med dess stora framgångar?

En typisk fotbollssupporter?

1994 mättes fotbollsanhängarskap för första gången i den västsvenska SOM-undersökningen, då uppgav 53 procent av respondenterna att de hade ett favoritfotbollslag (se tabell 1). I det kapitel som skrevs på dessa data konstaterades att den genomsnittlige fotbollssupportern var en man under trettio och att akademiker och högre tjänstemän var underrepresenterade bland fotbollssupportrarna, varför slutsatsen drogs att fotbollen fortfarande var möjlig att beteckna som en arbetarsport (Nilsson & Widfeldt, 1995). Partianhängarskapet tycktes spegla den allmänna befolkningen väl, förutom en viss övervikt socialdemokrater och en viss undervikt miljöpartister.

När dessa frågor senare ställdes på nytt konstaterades att det skett en nedgång i andelen supportrar i stort sett alla grupper (Nilsson & Widfeldt, 2002). Minskningen var dock större hos män och arbetare, vilket indikerade att de sociala skillnaderna mellan supportrar och icke-supportrar minskade. Författarna slog i linje med detta också fast att det inte längre fanns belägg för att fortsätta kalla fotboll för en arbetarsport. År 2007 hade dock ånyo en vändning i andelen supportrar skett, och anhängarskapet ökade återigen (Nilsson & Widfeldt, 2008). Anhängarskapet låg sedan kvar på denna nivå fram till den senaste undersökningen, då andelen supportrar gått ned till 2004 års nivå. Anmärkningsvärt nog ökar inte andelen respondenter som har ett favoritdamlag trots de stora framgångar damfotbollen haft på såväl landslagsnivå som klubbnivå, utan andelen supportrar ligger, åtminstone i Göteborg, stadigt runt 12-13 procent av respondenterna.

Tabell 1 Andel Göteborgare som uppger sig ha ett favoritlag i fotboll, 1994-2011 (procent)

	Herrlag	Damlag
1994	53	-
1997	49	-
2000	42	-
2002	43	-
2004	38	12
2007	43	13
2010	42	12
2011	38	12

Kommentar: Procentbasen utgörs av alla respondenter som är boende i Göteborg och som besvarat den västsvenska SOM-undersökningen. Respondenter som inte besvarat frågan antas inte ha något favoritlag.

Men vilka är då de respondenter som uppger ett favoritfotbollslag, oavsett om det är ett dam- eller herrlag? Vi undersöker detta med en logistisk regressionsanalys, eftersom våra beroende variabler är dikotoma.² Med hjälp av denna analysmetod kan vi undersöka huruvida korrelationerna mellan våra beroende variabler och våra oberoende kvarstår under kontroll för andra oberoende variabler och huruvida dessa korrelationer är positiva eller negativa. Vi kan således exempelvis besvara frågor om det finns en effekt av subjektiv klasstillhörighet under kontroll för utbildning.

De variabler vi valt att ha med i regressionerna är sådana variabler som de tidigare studierna av fotbollssupportrarna i SOM-undersökningarna identifierat som viktiga för att förstå anhängarskap. Dessa variabler är kön, ålder, utbildning, subjektiv vänster-höger-placering samt subjektiv klasstillhörighet i form av frågan vilket hem man anser sig leva i nu. Utöver det inkluderar vi även bostadsområdets resursstyrka, som vi misstänker kan påverka vilket lag i Göteborg man håller på. Kön, utbildning, bostadsområdets resursstyrka samt subjektiv klasstillhörighet kodas som dummyvariabler. Dummyvariabler kodas endast som 0 eller 1, och måste alltid tolkas relativt, dvs. som effekten av att tillhöra en grupp jämfört med att tillhöra en annan grupp. Det tydligaste exemplet är kön, där effekten utläses som exempelvis effekten av att vara man jämfört med att inte vara man (att vara kvinna). Det här kan dock göra tolkningen av dummyvariablerna något vanskelig när det inte finns någon naturlig referenskategori att utgå ifrån, vilket kan ske när man arbetar med flera dummyvariabler samtidigt. Vi har dock valt att använda tjänstemän som referenskategori för subjektiv klasstillhörighet och endast grundskola som referenskategori för utbildningsvariabeln. Således måste effekterna av dummyvariablerna i regressionsanalyserna nedan tolkas i ljuset av relativa effekter av att tillhöra exempelvis gruppen arbetare jämfört med tjänstemän.

Tabell 2 visar tre regressionsanalyser som undersöker vilka respondenter som är mer benägna att nämna ett fotbollslag överhuvudtaget, ett damlag och ett herrlag i den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Till att börja med kan vi konstatera att vi finner få signifikanta resultat. Vi finner dock att kön har en av de starkaste effekterna. Att vara kvinna tycks minska sannolikheten att nämna ett fotbollslag i den västsvenska SOM-undersökningen betydligt. Men detta stora antal icke-signifikanta resultat säger oss också något, och det är att fotbollssupportrarna tycks – socialt sett – vara en tämligen god spegling av befolkningen i stort, om man bortser från den uppenbara mansdominansen. Varken utbildningsvariablerna eller bostadsområdets resursstyrka ger någon signifikant effekt. Fotbollssupportrarna framstår således som tämligen representativa för respondenterna som besvarat den västsvenska SOM-undersökningen överhuvud. Det är sålunda bara att instämma i observationen som tidigare gjorts på detta datamaterial – fotboll kan knappast fortfarande klassificeras som en arbetarsport. Ätminstone inte när det kommer till supportrarna.

Tabell 2 Logistisk regressionsanalys av göteborgska anhängare av fotbollslag, damlag respektive herrlag, 2011

	Favoritlag		Favoritlag (herr)		Favoritlag (dam)	
	β	Δ Pred. sannolikhet	β	Δ Pred. sannolikhet	β	Δ Pred. sannolikhet
Man	1,10 ***	+26,2%	1,13 ***	+26,7%	0,68 **	+7,43%
Ålder	0,00	+4,6%	0,00	+3,8%	0,01 *	+8,1%
Utbildning (Ref: låg)						
Medellåg	-0,22	-4,8%	-0,29	-6,2%	0,22	+1,7%
Medelhög	-0,35	-7,4%	-0,35	-7,4%	0,19	+1,4%
Hög	-0,71 *	-13,8%	-0,71 *	-14,0%	-0,09	-0,6%
Resursstyrka (Ref: låg)						
Medellåg	-0,09	-1,8%	-0,07	-1,4%	0,41	+2,9%
Medelhög	0,02	+0,4%	0,03	+0,5%	0,30	+2,0%
Hög	0,15	+3,3%	0,19	+4,2%	0,12	+0,8%
Vänster-Höger	0,04	+3,0%	0,04	+3,4%	-0,02	-0,7%
Hem (Ref: Tjänstemannahem)						
Arbetarhem	0,03	+3,5%	0,10	+5,3%	-0,43	-5,1%
Högre tjänstemannahem	-0,17	-0,5%	-0,12	+0,9%	-0,07	-1,7%
Företagarhem	-0,18	-0,7%	-0,12	+0,9%	-0,12	-2,2%
Konstant	-0,86 †	-	-0,92 †	-	-3,06 ***	-
N	792	-	792	-	792	-
Pseudo R2	0,0685	-	0,0709	-	0,0326	-

Kommentar: † $p < 0.10$ * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$. Regressionerna är baserad på de respondenter som besvarat frågan "Har du favoritfotbollslag?" för dam- samt herrlag samt är boende i Göteborg som ställdes i den västsvenska SOM-undersökningen 2011. Förändringen i predicerad sannolikheten avser förändringen i sannolikhet när variabeln varierar från min till max och de övriga variablerna hålls konstanta vid sina medianvärden.

Om vi undersöker vilka som har nämnt ett specifikt herrlag respektive ett specifikt damlag ser vi mycket få förändringar. Värt att notera är dock att mansdominansen tycks vara ännu större när det kommer till att hålla på ett herrlag, jämfört med att hålla på ett damlag. Supporterskaran för damlag tycks alltså vara mer jämställd, om än med en klar fortsatt överrepresentation av män. Detta går också helt i linje med de tidigare resultaten som lyfts fram. Dessutom tycks det vara så att äldre i större

utsträckning är benägna att nämna ett damfotbollslag. Vi saknar dock övertygande teoretiska förklaringar till varför det förhåller sig på det här sättet. Ett annat nästintill signifikant resultat är att supporterskaran till damlag tycks stå något mer till vänster jämfört med herrsupportrarna, men paradoxalt nog tycks det samtidigt finnas en negativ effekt av att tillhöra ett arbetarhem jämfört med ett tjänstemannahem.

Göteborgarnas favoritlag

Även om IFK Göteborg fortfarande kan stoltsera med att vara det överlägset mest populära laget i Göteborg, har dock stödet sakta men säkert sjunkit från 70 procent av göteborgarna som uppger ett favoritlag 1994 till 48 procent 2011 (se tabell 3).³ Både GAIS och ÖIS har ökat sin andel av supportrarna jämfört med 1994, men ligger båda en bit ifrån de högsta värdena de uppnått. Det är också anmärkningsvärt att Häcken (som i tabellen nedan slagits samman med Västra Frölunda) har så få supportrar bland herrlagen, trots en mycket viktig och framgångsrik ungdomssatsning och numera även mycket goda sportsliga framgångar i Allsvenskan.

Tabell 3 Göteborgarnas favoritlag i fotboll, herrar 1997-2011 (procent)

	IFK	GAIS	ÖIS	Häcken/ Västra Frölunda	Annat Svenskt lag	Utländskt lag	Summa procent	Antal
1997	66	9	6	3	11	5	100	479
2000	50	13	9	5	15	8	100	419
2002	49	11	20	4	11	5	100	451
2004	55	10	11	4	14	6	100	465
2006	47	13	14	4	13	9	100	361
2007	61	11	8	1	13	6	100	436
2010	49	15	12	4	11	9	100	373
2011	48	12	11	4	14	11	100	335

Kommentar: Procentbasen utgörs av alla respondenter som är boende i Göteborg och som uppgett att de har ett favoritlag i fotboll i de västsvenska SOM-undersökningarna för respektive år.

Som vi visade ovan har den totala andelen respondenter som har ett favoritdamlag inte ökat sedan 2004, men det går inte att ta miste på trenden inom denna grupp. Göteborg FC dominerar nu fullkomligt bland damlagen hos de göteborgska fotbollssupportrarna och har gått från 14 procent 2004 till hela 77 procent 2011 (se tabell 4). Umeå, som 2004, kunde räkna in 44 procent av respondenterna som uppgett att de har ett favoritlag bland damerna, när idag knappt upp till 5 procent. Detta beror givetvis på Göteborg FCs fina sportsliga framgångar och brist på konkurrens

i Göteborg, även om Mölndalslaget Jitex skulle kunna tänkas tävla om de fotbollsintresserades gunst.

Tabell 4 Göteborgarnas favoritlag i fotboll, damer 2004-2011 (procent)

	Kopparberg/ Göteborg FC	Jitex	Umeå FC	Summa Annat lag	procent	Antal
2004	14	5	42	39	100	103
2007	41	1	33	25	100	92
2010	73	8	3	16	100	88
2011	77	6	5	12	100	104

Kommentar: Procentbasen utgörs av alla respondenter som är boende i Göteborg och som uppgett att de har ett favoritlag i fotboll i de västsvenska SOM-undersökningarna för respektive år.

Social sammansättning hos Göteborgslagens supportrar

Ett tema som ägnats åtskillig uppmärksamhet i de fotbollsrelaterade SOM-kapitlen genom åren är de olika lagens – och då främst de publikmässigt stora Göteborgslagens - sociala sammansättning. Lite tillspetsat kan resultaten i de tidigare studierna sammanfattas av att fördomarna och förväntningarna bekräftats – ÖIS supportrar står mer till höger politisk och laget har en större supporterskara som är företagare och högre tjänstemän, GAIS har en övervikt arbetare bland sina supportrar medan IFK tycks vara välrepresenterade i alla socioekonomiska kategorier. Dessa resultat om anhängarnas sociala sammansättning tycks i stort stå sig över tid (se Nilsson & Widfeldt 1995, 1998, 2002, 2007), men de har inte tidigare undersökts med en mer rigorös statistisk prövning, vilket vi ämnar genomföra nedan. Den sociala sammansättningen hos Göteborgs FC:s supportrar har aldrig tidigare undersökts i SOM-sammanhang.

Även om det givetvis är intressant att studera de olika lagens supportrar i förhållande till den allmänna populationen (här i betydelsen Göteborgare), kan man fråga sig om det inte är så att supportrarnas identitet snarast definieras i förhållande till andra lag och deras supportrar, och detta i synnerhet när analyserna ovan visade att fotbollssupportrarna i Västsverige i mångt och mycket tycks spegla den allmänna befolkningen, förutom den uppenbara mansdominansen. Regressionerna i tabell 5 skall alltså förstås som en analys av de olika lagens supportrar i förhållande till andra fotbollssupportrar. Nedan presenteras regressioner för IFK Göteborg, Gais, ÖIS samt Kopparbergs Göteborg FC. Häcken, som vid tiden för författandet av kapitlet leder allsvenskan, har utelämnats endast därför att antalet respondenter som uppgett att de har detta lag som favoritlag helt enkelt är för få för att en meningsfull regressionsanalys ska kunna genomföras. Viktigt att ha i åtanke är att observationerna

som regressionen baseras på endast utgörs av dem som har uppgett ett dam- eller herrlag i den västsvenska SOM-undersökningen 2011 och inte alla respondenter.

Tabell 5 Logistisk regressionsanalys Göteborgslagens supportrars sociala sammansättning, 2011

	IFK Göteborg		ÖIS		GAIS		Kopparberg/ Göteborgs FC	
	β	Δ Pred. sannolikhet	β	Δ Pred. sannolikhet	β	Δ Pred. sannolikhet	β	Δ Pred. sannolikhet
Man	-0,74 **	-18,3 %	0,82 +	+2,7 %	0,32	+5,2 %	0,94 +	+23,4 %
Ålder	0,01	+14,5 %	0,02	+5,4 %	0,00	+5,7 %	-0,01	-4,4 %
Utbildning (Ref: låg)								
Medellåg	-0,32	-7,8 %	-1,17 +	-9,3 %	0,75	+10,8 %	-1,24	-17,1 %
Medelhög	-0,70 +	-16,6 %	0,13	+1,6 %	0,44	+5,6 %	-0,69	-5,5 %
Hög	-0,85 +	-19,7 %	0,08	+1,0 %	-0,33	-3,2 %	-2,32 +	-36,1 %
Resursstyrka (Ref: låg)								
Medellåg	-0,06	-1,5 %	0,79	+2,6 %	0,33	+5,4 %	-0,19	-4,0 %
Medelhög	0,34	+8,4 %	1,23	+5,1 %	-0,44	-5,6 %	-0,75	-9,4 %
Hög	-0,24	-5,7 %	1,79 *	+10,0 %	0,61	+10,8 %	0,35	+10,8 %
Vänster-Höger	0,16	+ 15,2 %	0,10	+1,9 %	-0,16	-11,5 %	0,32	+32,4 %
Hem (Ref: Tjänstemannahem)								
Arbetarhem	-0,38	-9,4 %	0,91 +	+2,9 %	0,01	+0,2 %	-0,52	-13,8 %
Högre tjänstemannahem	-0,37	-9,2 %	1,12 *	+4,0 %	-0,11	-1,9 %	-	-
Företagarhem	-0,76	-18,0 %	0,86	+2,6 %	-0,58	-8,7 %	-	-
Konstant	0,17	-	-5,42 ***	-	-2,34 *	-	1,55	-
N	316	-	316	-	316	-	81	-
Pseudo R2	0,060	-	0,126	-	0,056	-	0,145	-

Kommentar: † $p < 0.10$ * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Regressionen är baserad på de respondenter som bor i Göteborg och som besvarat frågan "Har du favoritfotbollslag?" för dam- samt herrlag samt uppgett var i Göteborg de bor, som ställdes i den västsvenska SOM-undersökningen 2011. Förändringen i predicerad sannolikheten avser förändringen i sannolikhet när variabeln varierar från min till max och de övriga variablerna hålls konstanta vid sina medianvärden.

IFK Göteborg har varit det lag som dominerat såväl i de nationella som i de västsvenska mätningarna. Man kan utan att överdriva kalla IFK Göteborg för Sveriges förmodligen mest populära fotbollslag. Det är därför intressant att se, och kanske inte heller helt oväntat, att vi finner en signifikant negativ effekt av kön. Det innebär att kvinnor i högre utsträckning har IFK Göteborg som favoritlag jämfört med dem som nämnt ett annat lag än IFK som favoritlag. Vi finner också en signifikant effekt på två av utbildningsvariablerna, som indikerar att högre utbildning minskar sannolikheten för en person att vara blåvit. Samtidigt tycks IFK vara ett utpräglat tjänstemannalag, eftersom alla subjektiva klassvariabler, i jämförelse med tjänstemannahem, har en negativ riktning och de dessutom nästan alla är signifikanta. Vi finner också en knappt signifikant effekt av subjektiv vänster-höger-placering för IFK-anhängarna. Det tycks vara så att sannolikheten att vara IFK-anhängare ökar i takt med att en person identifierar sig som till höger stående politiskt. Bostadsområdets resursstyrka ger inte heller några signifikanta resultat, vilket tyder på att *Blåvitt* är välrepresenterat i alla typer av stadsdelar, sett till stadsdelarnas ekonomi.

Resultatet av regressionerna för ÖIS är kanske de som tydligast går i linje med våra förväntningar utifrån de tidigare resultaten. ÖIS är det enda laget som får en positiv, signifikant effekt av högre tjänstemän men även arbetare ger en positiv signifikant effekt. Intressant är dock att den kategorin anhängare som verkar vara sämst representerad hos Örgryte jämfört med de andra lagen är tjänstemän (även arbetare ger en positiv effekt jämfört med tjänstemän!). Kanske är det så att IFK Göteborg monopoliserat tjänstemännen? Subjektiv vänster-höger-placering ger ingen signifikant effekt men går inte desto mindre i den förväntade riktningen. Men allra mest intressant är förmodligen att ÖIS tycks vara överrepresenterat bland respondenter boende i bostadsområden med hög resursstyrka. Detta hör givetvis ihop med Örgrytes starka geografiska förankring; något de delar med Häcken och Västra Frölunda men som de två största Göteborgslagen GAIS och IFK Göteborg saknar. Inte desto mindre stödjer den signifikanta effekten av bostadsområdets resursstyrka att Örgryte kanske har den tydligaste profilen av alla herrlag, och en profil som väl överensstämmer med de förväntade resultaten. Det är således inte helt orimligt att karaktärisera Örgryte som ett lag med anhängare i de högre samhällsklasserna.

Få effekter blir signifikanta för GAIS del, vilket i sig är ganska spännande. GAIS beskrivs ofta som ett lag med utpräglad arbetaridentitet, men resultatet av regressionsanalysen pekar snarare mot att GAIS supportrar speglar Göteborgs fotbollssupportrar tämligen väl, sett till anhängarnas klassidentifikation. Vi vet dock att det finns vissa problem med representativiteten i SOM-undersökningarna, där yngre med låg utbildning tycks vara underrepresenterade. Det är alltså fullt möjligt att en del av fotbollslagets anhängare helt enkelt inte finns representerade i våra data.⁴

Slutligen återstår resultaten av Kopparbergs Göteborg FC. Här finner vi faktiskt endast ett signifikant resultat. Män tycks vara överrepresenterade bland Göteborg FCs anhängare jämfört med övriga damlag. I övrigt tycks alltså vara så att Göteborg FC-anhängarna inte skiljer sig nämnvärt från de övriga Göteborgsbaserade support-

rarna som nämnt ett damfotbollslag i undersökningen. Detta är inte heller särskilt överraskande, med tanke på den totala dominansen av Göteborg FC-anhängare bland göteborgarna.

En mansdominerad folksport

Vi har i detta kapitel försökt räta ut några frågetecken kring den andra sidan av fotbollen – supporterkulturen. Det allra påtagligaste resultatet från analyserna är att fotbollen, om än välrepresenterad hos alla socioekonomiska samhällsgrupper, fortfarande är präglad av en stark mansdominans – trots damfotbollens stora framgångar på senare tid. Det är därför inte helt orimligt att definiera fotbollen som en mansdominerad folksport.

De stora Göteborgslagens anhängare skiljer sig något åt sett till den sociala sammansättningen. ÖIS tycks leva upp till sitt rykte om att ha en supporterskara med något större andel från de högre samhällsklasserna jämfört med de andra lagen, medan GAIS tycks vara överraskande välrepresenterat bland alla grupper (även om man bör ta dessa resultat med en nypa salt med när man betänker de möjliga representativitetsproblem vi beskrivit ovan). IFK Göteborg uppfyller förväntningarna som stans största lag att vara välrepresenterat hos de flesta grupper, förutom en viss tjänstemannadominans.

I Göteborg står fotbollskulturen fortfarande stark, trots att andelen göteborgare som har ett favoritherrlag minskat sedan mitten av 90-talet. Det är inte heller särskilt underligt att intresset nådde sin topp under denna period, med tanke på *Blåvitts* stora framgångar i Champions League och dominanta ställning i Allsvenskan. Och även om Göteborg i dagsläget endast har tre herrlag i Allsvenskan, något som till nästa säsong kommer att minska till endast två lag, jämfört med fem lag 2000, så har Kopparberg/Göteborg FC bidragit till att stärka Göteborgs ställning som fotbollsstad.

Noter

- ¹ IFK Göteborg leder maratontabellen och har flest allsvenska titlar. Det är också det enda svenska laget som vunnit UEFA-cupen och det två gånger, 1982 och 1987.
- ² Eftersom vi inte kan tala om de beroende variablerna i termer av mer eller mindre så är en linjär OLS regression opassande. Med den logistiska regressionen kan vi dock tala i termer av förändringar i sannolikheter av att nämna ett dam- respektive herrlag, vilket dock sker på bekostnad av att effekten av regressionskoefficienterna inte går att utläsa direkt från regressionstabellen.
- ³ Siffrorna från 1994 är ej inkluderade i tabellen, men återfinns i Nilsson & Widfeldt, 1995.

- ⁴ Ett motargument är emellertid att en majoritet av respondenterna i den västsvenska SOM-undersökningen uppger att de tillhör kategorin arbetarhem, vilket talar för att det borde finnas tillräckligt med respondenter som identifierar sig som arbetarklass för att en sådan effekt skall fångas upp i regressionen.

Referenser

- Nilsson, L och Widfeldt, A (1995) Vem älskar Blåvitt? I Nilsson, L red. *Västsvensk horisont*, pp. 125-136. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Widfeldt, A (1998) Supportrarna och deras lag. I Nilsson, L red. *Mångfald – bilder av en storstadsregion*, pp. 229-241. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L. och Widfeldt, A. (2002) Lagen och deras supportrar. I Nilsson, L red. *Flernivådemokrati i förändring*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Widfeldt, A (2002) "Fotbollssupportrar – en minskande och hårdnande skara?" I Oscarsson, H red. *Spår i framtiden*, pp. 157-168. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Widfeldt, A och Nilsson, L (2006) "Väst – svenska fotbollssupportrar." I Nilsson, L red. *Nya gränser. Västsverige*, pp. 193-202. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Widfeldt, A (2006) "Skånska fotbollssupportrar." I Nilsson, L red. *Nya gränser. Skåne*, pp. 197-204. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Nilsson, L och Widfeldt, A (2008) Svenska fotbollssupportrar. I Nilsson, L och Johanson, S red. *Regionen och flernivådemokratin*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.

GÖTEBORGARNAS RELATION TILL KYRKA OCH RELIGION

JAN STRID

Göteborgarnas förhållande till Svenska kyrkan har undersökts via SOM-institutet sedan 1990-talets mitt. Det vi undersökt har varit kyrkobesök, gudstro och liknande men det har vanligtvis skett i samband med de kyrkliga valen vilka dessutom har en politisk dimension. Den trend som vi då kunnat iaktta är en nedgång i de flesta faktorerna liksom valdeltagandet. Inga dramatiska nedgångar men nedgångar som kunnat beskrivas som tämligen ”stabila”.

Men samtidigt har vi sett en ökning av anhängare till andra religioner främst beroende på invandringen. Nya typer av rörelser har kommit fram som menar sig ha religiöst innehåll även om de inte direkt kallas religion på samma sätt som de gamla religionerna. Även rörelsen Humanisterna som ju är ateistisk vill kalla sig religion. Nya samfund har etablerats och religiositeten har förändrat karaktär (Hagevi 2002) Dessutom har religionen kommit att spela en viktig opinionsroll vilket märkts framför allt när det gällt inställning till tryckfrihet och kränkningar av religiösa föreställningar. Med andra ord har religionen kommit med i den offentliga samhällsdebatten om än kanske på ett annat sätt än tidigare.

Det är därför av intresse att se om nedgångstrenden för relationen med Svenska kyrkan och religionen från göteborgarnas sida fortsatt eller om vi kan finna nya tendenser. Samtidigt måste vi medge att vi kanske inte fångar upp alla aspekter av religion eller religiositet eller aspekter av tillhörighet till kyrka eller samfund.

Medlemmar i Svenska kyrkan och andra

Medlemsantalet i Svenska kyrkan har minskat i Sverige framför allt sedan kyrkan fick ändrade relationer till staten, men medlemskap är givetvis inte detsamma som aktiv religionsutövning särskilt inte i Svenska kyrkan där tillhörigheten har andra förklaringar. År 2010 hade kyrkan i Göteborg 289 335 (56.3%) medlemmar, en siffra som 2011 hade sjunkit till 286 556 (55.1 %) (Svenska kyrkan i Göteborgs hemsida). Men för att få en uppfattning om graden av religiöst engagemang innehöll vår fråga om medlemskap också ett alternativ där de tillfrågade fick uppge om och i så fall hur ofta de varit på gudstjänst eller religiöst möte under de senaste 12 månaderna.

Tabell 1 Tillhör du någon kyrka, religiöst samfund eller religion, Göteborg 2011 (procent)

	Nej	Ja, men jag har inte varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ej svar	Antal svar
Svenska kyrkan	32	40	22	6	882
Annan kristen kyrka/samfund	82	2	5	11	882
Jag är muslim	84	2	2	12	882
Tillhör kyrka som varken är kristen eller muslimsk	85	1	1	13	882

Kommentar: Frågan lyder *Tillhör du någon kyrka, religiöst samfund eller religion.*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Vi har inte några officiella siffror på antalet som tillhör andra religioner än Svenska kyrkan och det är naturligtvis vanskligt att tolka siffrorna i tabellen ovan. Men den visar att 62 procent av göteborgarna säger sig tillhöra Svenska kyrkan vilket är ca tre procentenheter högre än 2009 men skillnaden är inte signifikant. Den officiella siffran för tillhörigheten är 55 procent, en procents minskning från 2010 (Svenska kyrkan i Göteborgs hemsida). Att undersökningen har en högre tillhörighetsgrad torde till största delen bero på de som ej svarat. Tillhörig annan kristen kyrka/samfund säger sig sju procent vara och två procent tillhör kyrka som varken är muslimsk eller kristen. Fyra procent säger sig vara muslimer vilket är detsamma som 2009. Vad som också bidrar till osäkerheten i siffrorna är det relativt stora antal som inte besvarat frågan. Hela 40 procent av medlemmarna har inte besökt gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna medan 22 procent har gjort det vilket visar att aktiviteten i vissa fall är mycket låg inom Svenska kyrkan vilket inte förefaller vara fallet bland muslimer där ju andelen medlemmar som gått och inte gått på gudstjänst eller möte är desamma. Nu är ju siffrorna för muslimerna små men mönstret är detsamma som visades i SOM-undersökningen för riket år 2010 (Weibull & Strid 2010)

För att få en uppfattning om hur ofta man besökt gudstjänst eller möte ställde vi också en rak fråga om hur ofta man besökt gudstjänst eller religiöst möte. Siffrorna i tabell 2 gäller samtliga göteborgare och inte enbart medlemmar i Svenska kyrkan.

Tabell 2 Andel av göteborgarna som besökt gudstjänst eller religiöst möte 2011 jämfört med 2009 och riket som helhet 2011 (procent)

Besökt gudstjänst eller religiöst möte	2009	2011	Riket 2011
Flera gånger i veckan	1	1	1
Någon gång i veckan	3	2	2
Någon gång i månaden	3	4	4
Någon gång i kvartalet	3	5	4
Någon gång i halvåret	5	5	5
Någon gång under året	13	13	13
Ingen gång	68	66	66
Ej svar	4	4	4
Totalt	100	100	100
Antal	994	882	4720

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under det senaste 12 månaderna gjort följande?*

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2011, de västsvenska SOM-undersökningarna 2009 och 2011.

Inte heller i denna tabell kan vi se någon nedgång i kyrkobesöken. Att vi har en högre siffra här jämfört med bland medlemmarna beror på att människor utan att vara medlemmar kan besöka gudstjänst i samband med annat som t ex dop. Vidare kan vi se att Göteborg liknar Sverige som helhet.

Tabell 3 Andel som under det senaste året besökt gudstjänst eller religiöst möte fördelat på kön, ålder och utbildning (procent)

	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medel- låg utb	Medel- hög utb	Hög utb
Ingen gång	62	69	69	65	64	60	68	69	67	62
Någon året	14	12	11	14	14	14	9	12	15	16
Halvåret	5	4	4	3	6	4	2	4	4	6
Kvartalet	4	3	3	3	4	4	3	3	2	5
Månaden	6	3	7	5	3	6	4	7	4	5
Någon gång i veckan	4	3	3	4	3	3	5	3	3	4
Flera gånger i veckan	1	1	1	2	2	1	2	0	1	1
Ej svar	4	5	4	3	3	7	7	2	3	2
Antal svar	475	407	195	285	228	174	127	225	202	302

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under det senaste 12 månaderna gjort följande?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Kvinnor besöker oftare gudstjänst/religiöst möte än män men skillnaden förefaller minska över tid. År 2009 var skillnaden mellan att gå någon gång under året 11 procentenheter medan samma skillnad 2011 var 8 procentenheter. Om vi går längre tillbaka så var könsskillnaden större och det förefaller vara kvinnorna som minskar sina besök i högre grad. Ju äldre man är desto fler kyrkobesök gör man även om det inte märks bland de mera regelbundna kyrkobesökarna. Högutbildade går totalt sett mera sällan till gudstjänst/religiöst möte men ju mer regelbundenheten ökar desto mer minskar skillnaden mellan de olika utbildningsgrupperna. Vi måste dock hålla i minnet att utbildning och ålder samvarierar på så sätt att många äldre har lägre utbildning på grund av att utbildningssystemet förändrats.

En annan faktor som möjligen kan hjälpa oss att mäta religiositet är hur ofta man ber till Gud. Här har vi i den västsvenska SOM-undersökningen haft med samma fråga sedan 1995.

Tabell 4 Andel som angivit att de bett till Gud, Göteborg, 1995, 1997, 2001, 2005, 2009 och 2011 (procent)

	1995	1997	2001	2005	2009	2011
Flera gånger per vecka	16	15	14	13	14	12
Någon gång i veckan	7	5	6	6	6	5
Någon gång i månaden	7	6	7	5	4	4
Någon gång i kvartalet	3	3	3	3	3	2
Någon gång i halvåret	3	4	4	3	3	3
Någon gång under året	10	12	9	7	8	8
Ingen gång/ej svar	54	55	57	60	62	66
Summa procent	100	100	100	100	100	100
Antal svar	909	864	1098	992	994	1658

Kommentar: Frågan lyder *Hur ofta har du under det senaste 12 månaderna gjort följande?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Det har under hela perioden skett en minskning av religiositeten mätt med hur ofta man ber till Gud. Detta har skett såväl bland de som ber ofta och de som ber någon gång (ej svar enbart ligger på ca 4 procent). Kvinnorna ber i högre grad än männen och det är ca 10 procentenheters skillnad när det gäller att inte be någon gång och ca 6 procentenheters skillnad mellan män och kvinnor när det gäller att be flera gånger i veckan. Just när det gäller att be till Gud har vi den största skillnaden mellan kvinnor och män bland de frågor vi ställt. I olika åldrar är det främst de över 65 år som ber oftare än övriga, ca 13 procentenheter oftare än de som ber i lägst grad nämligen 30-49-åringarna.

Tro på Gud

I föreliggande undersökning har vi för första gången ställt frågan om respondenterna tror på Gud. Detta är samma fråga som ställdes i den nationella SOM-undersökningen 2010. Där angav 45 procent att de trodde på Gud och 50 procent att de inte trodde på Gud medan 5 procent inte svarade (Weibull & Strid 2011).

Tabell 5 Andel som uppger sig tro på Gud uppdelat på kön, ålder och utbildning Göteborg 2011 (procent)

	Kvinna	Man	16-29 år	30-49 år	50-64 år	65-85 år	Låg utb	Medel- låg utb	Medel- hög utb	Hög utb	Alla
Ja	44	39	33	39	42	56	57	42	41	37	42
Nej	47	53	59	57	48	30	34	51	53	57	50
Ej svar	9	8	8	4	10	14	9	7	6	6	8
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	475	407	195	285	228	174	127	2225	202	302	882

I Göteborg är det något lägre andel som tror på Gud jämfört med riket som helhet medan andelen som uppger att de inte tror är densamma. Det är en större andel bland kvinnorna som tror jämfört med bland männen. Detta förhållande att kvinnorna tror i högre grad är detsamma som när det gällde kyrkobesök vilket också åldern visar, ju äldre man är i desto högre grad tror man på Gud.

När det gäller att tro på Gud har vi ett klart samband med utbildning. Ju högre utbildning desto lägre andel som tror på Gud. Detta samband hade vi inte när det gällde gudstjänstbesöken där ju de med medellåg utbildning gick mest sällan och de högutbildade hade den lägsta andel för att inte gå någon gång.

Förtroende för präster i kyrkan

En faktor som kan spela roll för hur ofta man går i kyrkan och kanske även för relationen med Gud är vilket förtroende man har för kyrkans präster.

Ju oftare man går i kyrkan desto större förtroende har man för prästen eller tvärtom. Dock kan vi konstatera att även förtroende för präster i Göteborg sjunker. I undersökningen 2009 var förtroendet bland samtliga i 8 procent och har nu sjunkit till 6 procent. Förtroendet har sjunkit bland samtliga tre grupper ungefär likartat men fortfarande har majoriteten av medlemmar som varit i kyrkan under året mycket eller ganska stort förtroende. Under vår undersökningsperiod var förtroendet högst

1995 med 10 procent som angav att de hade mycket stort förtroende. Som jämförelse kan nämnas att mycket stort förtroende för pastorer i frikyrkan har ca 4 procent.

Tabell 6 Förtroendet för präster i svenska kyrkan bland medlemmar och icke medlemmar med olika grad av aktivitet, Göteborg 2011 (procent)

Förtroende	Ej medlem	medlem men har ej varit på möte under de senaste 12 månaderna	medlem och har varit på möte under de senaste 12 månaderna	Samtliga
Mycket stort	3	4	14	6
Ganska stort	12	20	39	20
Varken/eller	23	32	28	26
Ganska litet	9	6	3	6
Mycket litet	14	6	2	8
Ingen uppfattning/ ej svar	40	32	15	34
Antal svarande	323	332	181	882

Kommentar: Frågan lyder *Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Läsning av kyrkans tidningar

Om vi antar att läsningen av Amos antyder intresset för religion och Svenska kyrkan och läsning av församlingsbladet mäter intresset för religion och den lokala kyrkan så finns det en långt större potential för den lokala kyrkan. Ser vi till medlemmarna som ej varit i kyrkan så läser 15 procent åtminstone någon gång tidningen Amos medan 34 procent läser församlingsbladen. Motsvarande siffror bland medlemmarna som varit i gudstjänst är 32 procent för Amos och 68 procent för församlingsbladen.

Om vi jämför med siffrorna för undersökningen 2009 så har läsningen av Amos minskat bland medlemmar medan läsningen endast minskat bland medlemmar som inte deltagit i Gudstjänst under året. Bland icke medlemmar har läsningen av Amos minskat men inte läsningen av församlingsbladen. Detta visar att det finns en lokal dimension i relationen till kyrkan vilket också har visats i våra undersökningar av de kyrkliga valen (Strid 2007).

Tabell 7 Andel som uppger att de läser Amos respektive lokalt församlingsblad med olika frekvens, Göteborg 2011 (procent av såväl medlemmar i Svenska kyrkan som icke-medlemmar)

	Känner ej till	Läser varje nummer	Läser ibland	Läser inte	Ej svar	Antal svarande
Amos:						
Ej medlem	48	2	10	36	3	323
Medlem men ej deltagit i gudstjänst	50	3	12	33	2	332
Medlem och deltagit i gudstjänst	39	12	19	28	2	288
Församlingsblad:						
Ej medlem	30	6	19	41	3	323
Medlem men ej deltagit i gudstjänst	24	9	25	40	3	332
Medlem och deltagit i gudstjänst	14	26	42	17	2	288

Kommentar: Frågan lyder *Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Områdesfaktorer

I SOM-undersökningarna har vi tidigare grupperat de olika stadsdelarna i staden efter olika grader av resursstyrka. Klassificeringen av resursstyrka är baserad på en sammanvägning av genomsnittlig hushållsinkomst, andel socialhjälpstagare och andel utländska medborgare. När det tidigare gällt valdeltagande i de kyrkliga valen har det visat sig att lägst valdeltagande har man i de resurssvaga områdena och högst valdeltagande har man i de medelresurssvaga. Denna relation till Svenska kyrkan kan då jämföras med de olika faktorerna som vi hittills har studerat.

I resurssvaga områden där man ju röstade i kyrkovalen i lägre grad är det en högre andel som såväl tror på Gud som ber till Gud och som besöker Gudstjänst. I lägst grad gällande samtliga faktorer ligger de medelresursstarka områdena medan de resursstarka och de medelresurssvaga områdena liknar varandra. Resultatet visar vanskligheten att försöka förklara de olika typerna av relationer man kan ha till religion och kyrka.

Tabell 8 *Andel som tror på Gud, andel som bett till Gud någon eller flera gånger per vecka samt andel som besökt gudstjänst någon eller flera gånger per vecka (procent)*

	Resursstarka områden	Medel-resursstarka områden	Medel-resurssvaga områden	Resurssvaga områden
Tror på Gud	42	35	41	57
Bett till Gud	17	14	16	27
Besökt gudstjänst	4	3	4	10
Antal svar	222	297	217	146

Kommentar: Frågorna lyder *Tror du på Gud?, Hur ofta har du de senaste 12 månaderna bett till Gud/besökt gudstjänst eller religiöst möte?*

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Referenser

- Hagevi, Magnus (2002) Religiositet i generation X. I Oscarsson, Henrik (red) *Spår i framtiden*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Strid, Jan (2007) Kyrkan mellan politik och religion, Kyrkovalet 2005. I Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Svenska kyrkan i Göteborgs hemsida: www.svenskakyrkan.se
- Weibull, Lennart & Strid, Jan (2011) Fyra perspektiv på religion i Sverige. I Holmberg, Sören, Weibull, Lennart och Oscarsson Henrik (red) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

HÄNDELSENA VID VÄSTERHAVET 2001 – TIO ÅR SENARE

LENNART NILSSON OCH LENNART WEIBULL

Det är nu över tio år sedan Göteborg kom i centrum för hela världens intresse. Det var i juni 2001. Sverige var värd för det EU-toppmöte i Göteborg som var slutpunkten på det svenska ordförandeskapet för den Europeiska Unionen. Mötet skulle få en extra glans genom att även USA:s president George W Bush skulle besöka Göteborg i anslutning till mötet. Dessutom skulle det skapas olika debattföra runt omkring mötet, där olika åsikter i EU-frågorna skulle ställas mot varandra. Mötet blev på många sätt en framgång för Sverige. Tidsplanen för de nya kandidatländerna lades nu fast och på miljöområdet gjordes framsteg. Men det är inget av detta som står i centrum för den allmänna minnesbilden. Tv-bilderna och dagspressens förstasidor dominerades istället av ”kravallerna” med svartklädda, stenkastande demonstranter, brinnande utemöbler och stora mängder jagande poliser. Toppmötet blev en stor mediehändelse men med andra förtecken än som var tänkt (Dayan och Katz, 1992).

Det som i efterhand har kommit att kallas Göteborgskravallerna måste betraktas som en länk i den kedja av händelser som utspelades i Seattle, Nice och Prag. Gemensamt var att de var mötesplatser för internationella organisationer som WTO, Världsbanken och EU som samlades för att i städerna behandla sina aktuella agendor. Samtidigt försökte andra organisationer och grupper i mediernas strålkastarljus få uppmärksamhet för andra och som regel mer kritiska frågor. Bedömningen kom också att präglas av senare händelser i Genua och terrorattacken den 11 september samma år (Weibull och Nilsson 2002).

Det som hände i Göteborg i samband med EU-toppmötet den 14-16 juni 2001 kartlades och analyserades på regeringens uppdrag av Göteborgskommittén under ordförandeskap av före statsministern Ingvar Carlsson (SOU 2002:122). Dessutom publicerades ett flertal forskarrapporter och debattböcker (se t.ex. Björck och Petersen, 2002; Löfgren och Vatankhah 2002).

Även i den västsvenska SOM-undersökningen hösten 2001 följdes händelserna upp. Det ställdes där ett antal frågor om hur allmänheten uppfattade skeendet (Nilsson och Weibull, 2003). Det ingick även frågor i den nationella undersökningen samma år (Weibull och Nilsson, 2002). De handlade bland annat om hur man följde det som hände i Göteborg och hur man värderade olika aktörer. Det var få som var aktiva och deltog i demonstrationer och debatter, fler tittade på och framför allt såg man i efterhand skadegörelsen. Det var främst unga som stod till vänster politiskt som var

aktiva. Värderingen av aktörerna var polariserad. Poliserna på gatan bedömdes mest positivt medan synen demonstranterna och framför allt de militanta aktivisterna var mycket negativ. Bedömningen av de viktigaste aktörerna präglades av politik och ideologi (Nilsson och Weibull, 2003).

Nu har det gått mer än tio år. Den intressanta frågan är vad som har hänt med västsvenskarnas bild av Göteborgshändelserna – den eufemism som senare kom att användas. Är det fortfarande samma bild som framträder? Eller har bilden förändrats, till följd av de rättgångar som senare kom att äga rum eller andra faktorer? Underlaget för vår analys är två frågor i 2011 års västsvenska SOM-undersökning. Dessa är i stort sett identiska med frågor som ställdes 2001 och avser i vilken utsträckning man deltagit eller varit åskådare till händelserna och hur man bedömer de enskilda aktörerna i händelserna.

Deltagare och åskådare

EU-toppmötet innebar att världen kom till Göteborg. Praktiskt taget alla följde händelserna i medierna och diskuterade vad som utspelades med andra (Nilsson och Weibull 2003). Att händelsen ägde rum i Göteborg gav emellertid de boende möjligheter att inte bara följa händelserna via medierna utan också själva på plats se vad som inträffade eller delta i olika aktiviteter. Det var även lättare än för andra svenskar att på ort och ställe i efterhand se skadegörelsen. I tabell 1a redovisas i vilken utsträckning de boende i Göteborgsregionen var deltagare i eller åskådare till händelserna under toppmötet i juni 2001. Drygt hälften av alla såg i efterhand skadegörelsen medan ca 15 procent tittade på demonstrationerna eller såg kravallerna. Många göteborgare kom automatiskt att se resultatet av kravallerna genom att man rörde sig i staden medan att se demonstrationerna och kravallerna på ett annat sätt krävde att man sökte upp händelserna. Däremot var det bara några procent som själva deltog i demonstrationer eller i debatter.¹

Centrum var den största av Göteborgs 21 stadsdelar 2001 med drygt tio procent av stadens befolkning.² I stadsdelen låg möteslokalerna och hotellen för deltagarna i EU-toppmötet och det var där som debatterna och flertalet demonstrationerna ägde rum; det var i stadsdelens skolor som tillresande ungdomar var inkvarterade och det var i centrala staden som kravallerna utspelades. I Centrum såg fyra av fem skadegörelsen, en tredjedel var åskådare och såg demonstrationerna eller kravallerna, medan det var ca fem procent som deltog i debatter eller demonstrationer. Med avståndet från centrum avtar andelen som personligen såg vad som utspelades och personligen deltog. Av boende i de yttre delarna av Göteborgsregionen var det en tredjedel som i efterhand såg, var tjugonde som var åskådare och deltagarna var mycket få, mindre än en procent.

Tabell 1a Deltagande i göteborgshändelserna och geografisk närhet 2001 (procent)

	Alla	Yttre krans- kommun	Nära krans- kommun	Göteborg utanför centrum	Centrum
Såg i efterhand skadegörelsen	54	33	50	58	82
Tittade på demonstration	15	5	11	17	34
Såg själv kravaller	13	7	9	15	28
Besökte någon debatt	3	0	2	4	7
Deltog själv i demonstration	2	0	1	3	5
Minsta antal svarande	1948	201	684	932	119

Tabell 1b Deltagande i göteborgshändelserna och geografisk närhet 2011 (procent)

	Alla	Yttre krans- kommun	Nära krans- kommun	Göteborg utanför centrum	Centrum
Diskuterade händelserna med vänner och bekanta	70	69	70	68	80
Såg i efterhand skadegörelsen	55	44	53	57	64
Tittade på demonstration	13	7	10	15	26
Såg själv kravaller	14	8	9	17	25
Besökte någon debatt	3	1	2	3	5
Deltog själv i demonstration	2	1	1	4	2
Minsta antal svarande	1573	222	516	722	112

Kommentarer: Frågan hade följande lydelse: *Gjorde Du något av följande i samband med EU:s toppmöte i Göteborg i juni 2001?* Aktiviteterna framgår av tabellen och svarsalternativen var *Ja* och *Nej*. Källa: Väst SOM 20011, Göteborgsregionen. Yttre kranskommun avser de kommuner i Göteborgsregionen som inte direkt gränsar till Göteborg: Alingsås, Lerum, Lilla Edet, Stenungsund och Tjörn medan övriga kommuner som direkt gränsar till Göteborg förts till gruppen Nära kranskommuner: Ale, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Mölndal, Partille och Öckerö.

Källa: Den regionala SOM-undersökningen i Västsverige 2001 och 2011.

Tio år senare är det samma andel som uppger att de själva deltog i demonstration, besökte någon debatt, själv såg kravaller eller tittade på demonstrationerna (tabell 1b). Däremot är det färre av de år 2011 boende i centrum som uppger att de

i efterhand såg skadegörelsen medan det för boende i andra delar av Göteborgsregionen är samma mönster som tidigare. Flyttning till denna del av staden med många studenter och andra ensamboende, grupper som kännetecknas av stor rörlighet, är sannolikt förklaringen till denna skillnad. I 2011 års undersökning ingick också en fråga om man diskuterat händelserna med vänner och bekanta. I Göteborgsregionen hade sju av tio gjort detta och i centrum var andelen som diskuterat vad som utspelats ännu högre.

Centrumborna är välutbildade och i Göteborg är Centrum den stadsdel som har högst andel med eftergymnasial utbildning. I kommunalvalet 1998 röstade närmare 60 procent på de borgerliga partierna. I Centrum är enpersonshushållen väsentligt vanligare än i staden som helhet och andelen barn och ungdomar är liten (Statistisk Årsbok Göteborg 2001/2002). Både Göteborgs universitet och Chalmers är emellertid huvudsakligen lokaliserade i centrala Göteborg. "Cityuniversitetet" och flera centralt belägna gymnasieskolor sätter sin prägel på stadskärnan med många caféer och det är ständigt ungdomar i rörelse i de centrala delarna av staden. En av de mest kritiska händelserna under demonstrationerna ägde rum i Vasaparken alldeles utanför universitetets huvudbyggnad.

Bland de boende i Göteborgsregionen var det 2001 något fler män än kvinnor som tittade på demonstrationer och kravaller men bland dem som besökte debatter och deltog i demonstrationer fanns inga könsskillnader (tabell 2a). Yngre såg och tittade på händelserna i större utsträckning än äldre och i den yngsta åldersgruppen – de mellan 15 och 19 år - var det klart vanligare att man besökte debatter och själv deltog i demonstrationer, sex respektive åtta procent. Det innebär emellertid att över 90 procent även bland de yngsta inte var aktiva. Personer med högre utbildning följde i större utsträckning än andra händelserna både som åskådare och deltagare men i övrigt var skillnaderna små.

Tabell 2a Deltagande i göteborgshändelserna bland boende i Göteborgsregionen efter kön, ålder och utbildning 2001 (procent)

	Kön		Ålder				Utbildning				
	Alla	K	M	16-29	30-49	50-64	65+	LU	MLU	MHU	HU
Såg i efterhand skadegörelsen	54	52	56	68	54	49	42	46	47	60	55
Tittade på demonstration	15	12	18	16	13	5	10	10	10	19	19
Såg kravaller	13	10	16	20	15	11	4	9	13	15	15
Besökte någon debatt	3	3	4	2	4	4	2	2	2	3	5
Deltog i demonstration	2	2	2	3	2	2	1	1	2	3	3
Minsta antal svarande	1914	1028	915	409	689	516	334	425	270	643	489

Tabell 2b Deltagande i göteborgshändelserna bland boende i Göteborgsregionen efter kön, ålder och utbildning 2011 (procent)

	Alla	Kön		Ålder				Utbildning			
		K	M	16-29	30-49	50-64	65+	LU	MLU	MHU	HU
Diskuterade händelserna med vänner och bekanta	70	69	70	43	77	79	69	59	60	70	82
Såg i efterhand skadegörelsen	54	55	54	35	59	59	58	56	54	55	55
Tittade på demonstration	15	11	16	11	16	15	9	12	12	10	17
Såg kravaller	13	12	16	8	18	16	10	9	12	13	18
Besökte debatt	3	2	3	0	3	4	1	1	2	2	4
Deltog i demonstration	2	2	2	1	3	4	0	1	2	2	4
Minsta antal svarande	1573	826	744	277	515	438	341	232	428	382	500

Kommentar: För detaljer om frågan se kommentaren till tabell 1. Utbildning: LU=lågutbildad, MLU=medellåg utbildning, MHU=medelhög utbildning, HU=högutbildad.

Källa: Den regionala SOM-undersökningen i Västsverige 2001 och 2011.

Tio år senare gäller samma skillnader mellan könen; män tittade i något större utsträckning på kravallerna och demonstrationerna (tabell 2b). Detsamma gäller högutbildade som också var något mer aktiva och i större utsträckning diskuterat händelserna. Vid en jämförelse mellan 2001 och 2011 föreligger de största skillnaderna när det gäller ålder; 2001 var det de yngsta som följt händelserna mest och varit mer aktiva men de som var unga då har blivit äldre och en stor andel återfinns tio år senare i åldersgruppen 30 till 49 samtidigt som den yngsta gruppen fyllts på med personer som var barn när händelserna utspelades. Åskådarna och deltagarna när det begav sig återfinns idag bland de medelålders.³

Det var framför allt de som stod klar till vänster, sympatiserade med Vänsterpartiet och Miljöpartiet som deltog i debatter och demonstrationer 2001 och gick ut för att se på demonstrationerna (tabell 3a). Av stor betydelse för aktivitet var andra former av identitet än geografiskt område. Däremot kom åskådarna i övrigt från alla ideologiska och politiska grupperingar med begränsade skillnader mellan olika åsiktsgrupper. De klart till höger såg i efterhand skadegörelsen i samma utsträckning som de klart till vänster.

Tabell 3a Deltagande i göteborgshändelserna bland boende i Göteborgsregionen och partisympati och ideologi 2001 (procent)

	Alla	Partisypati							Ideologi				
		V	S	MP	C	FP	KD	M	KV	NV	VE	NH	KH
Såg i efterhand skadegörelsen	54	57	49	41	42	56	46	61	62	50	51	56	62
Tittade på demonstration	15	27	13	18	12	19	11	13	29	16	13	14	12
Såg kravaller	13	16	11	12	2	16	12	14	17	12	12	12	13
Besökte debatt	3	9	1	7	-	3	2	2	13	4	2	2	2
Deltog i demonstration	2	10	1	3	-	2	-	2	15	2	1	-	1
Minsta antal svarande	1914	225	551	61	57	95	187	424	175	433	622	466	187

Tabell 3b Deltagande i göteborgshändelserna bland boende i Göteborgsregionen och partisypati och ideologi 2011 (procent)

	Alla	Partisypati								Ideologi				
		V	S	MP	C	FP	KD	M	SD	KV	NV	VE	NH	KH
Diskuterade händelserna med vänner och bekanta	70	79	62	76	70	77	63	75	52	75	70	64	71	75
Såg i efterhand skadegörelsen	55	63	51	46	47	63	50	59	57	52	52	54	56	61
Tittade på demonstration	13	35	12	13	5	8	8	13	12	27	14	12	9	14
Såg kravaller	14	23	10	15	5	18	10	15	13	21	12	11	15	15
Besökte debatt	3	15	2	2	2	0	0	1	0	12	2	2	1	1
Deltog i demonstration	2	15	2	4	0	0	3	0	0	14	3	1	1	1
Minsta antal svarande	1573	86	312	207	43	119	40	542	69	152	313	394	459	214

Kommentar: Ideologi: Egen inplacering på vänster-högerskala: KV=Klart vänster, NV=Något vänster, VE=Varken vänster eller höger, NH=Något höger, KH=Klart höger.

Källa: Väst-SOM 2001 och 2011, Göteborg med kranskommuner.

Även år 2011 är det bland dem som sympatiserar med Vänsterpartiet som de mest aktiva återfinns och värdena är genomgående högre tio år senare (tabell 3b); men då är det viktigt att komma ihåg att partiet har mycket färre sympatisörer år 2011 och det är denna kärna som var mer aktiv och följde händelserna i större utsträckning än andra. Miljöpartiets sympatisörer tillhörde också de mest aktiva 2001 men är omvänt betydligt fler och en bredare grupp tio år senare och uppvisar nu samma mönster som alla i Göteborgsregionen. De som står klart till vänster 2011 var också

mer aktiva som deltagare och åskådare än andra men såg i samma utsträckning som andra skadegörelsen i efterhand. I övrigt är skillnaderna mellan grupperna och åren begränsade. Dagens sympatisörer med Sverigedemokraterna var inte alls aktiva i demonstrationer och debatter men uppvisar i övrigt samma mönster som hela befolkningen i Göteborgsregionen.

I den årliga undersökning om studieeval som SOM-institutet genomför med nybörjarstudenter i samhällsvetenskapliga ämnen ingick 2001 frågor om Göteborgshändelserna⁴ (Pettersson, 2002). Mönstret bland samhällsvetarstudenterna bekräftar att aktivitet i samband med EU-toppmötet var vanligare bland unga och bland de som stod till vänster politiskt. Inom gruppen var det en mer än dubbelt så stor andel som var aktiva och deltog i demonstrationer och debatter. De som valt att påbörja studier i samhällsvetenskapliga ämnen stod klart till vänster politiskt; Vänsterpartiet var under det nya decenniets första år största parti, med Socialdemokraterna därefter och Moderaterna och Miljöpartiet på tredje respektive fjärde plats, låt vara att endast en mindre del av studenterna kände sig som starka partianhängare. Av den fjärdedel som angav att de stod klart till vänster i politiska frågor, var det en tredjedel som deltog i demonstrationer och närmare 30 procent som besökte debatter under EU-toppmötet i Göteborg. Resultatet speglar hur vänstervågen bland unga under det nya millenniets första år utgjorde en bas för de politiskt aktiva.

Det var vanligare bland unga i Centrum och studenter som valt samhällsvetenskapliga studier att delta i demonstrationer och besöka debatter. När det gäller geografisk identitet kan vi konstatera att aktiviteten var något större bland dem som identifiera de sig med världen som helhet och åskådarna var fler bland dem som kände hemhörighet med ett större geografiskt område än Sverige (Nilsson och Weibull, 2003).

Förändrade bedömningar?

Göteborgshändelserna var ofta en traumatisk upplevelse för dem som var nära berörda. Men också bland dem som befann sig mera i periferin väckte skeendet starka känslor. Den debatt som själva EU-toppmötet bjöd in till syftade till en dialog mellan grupper med olika syn i Europafrågorna (Uhnoo, 2002), men när debatten övergick i öppna konflikter ändrades bilden snabbt. Det kom nu att handla om vad som var rätt och vad som var fel – eller snarare vem som hade rätt och vem som hade fel eller i varje fall vad som var ett rimligt agerande (Oskarson, 2002). Konflikterna mellan de olika aktörerna tvingade fram något slag av ställningstagande. När SOM-institutet några månader senare gjorde sin studie med allmänheten i Göteborgsregionen var det tydligt att det fanns klara uppfattningar (Nilsson och Weibull, 2003). Den tidigare redovisningen av människors närvaro pekar på att människor har en rimlig minnesbild av händelserna 2001. Att man har en klar bild av vad som hände innebär emellertid inte att man behöver ha samma åsikt om de olika aktörerna 2011 som man hade tio år tidigare. Förändrade bedömningar har inte heller bara med minnesbilder att göra

utan påverkar givetvis vad som har hänt under den gångna tioårsperioden och hur världen ser ut idag. Frågan är då vilka bedömningar som görs idag och hur stabila är bedömningarna av de enskilda aktörerna?

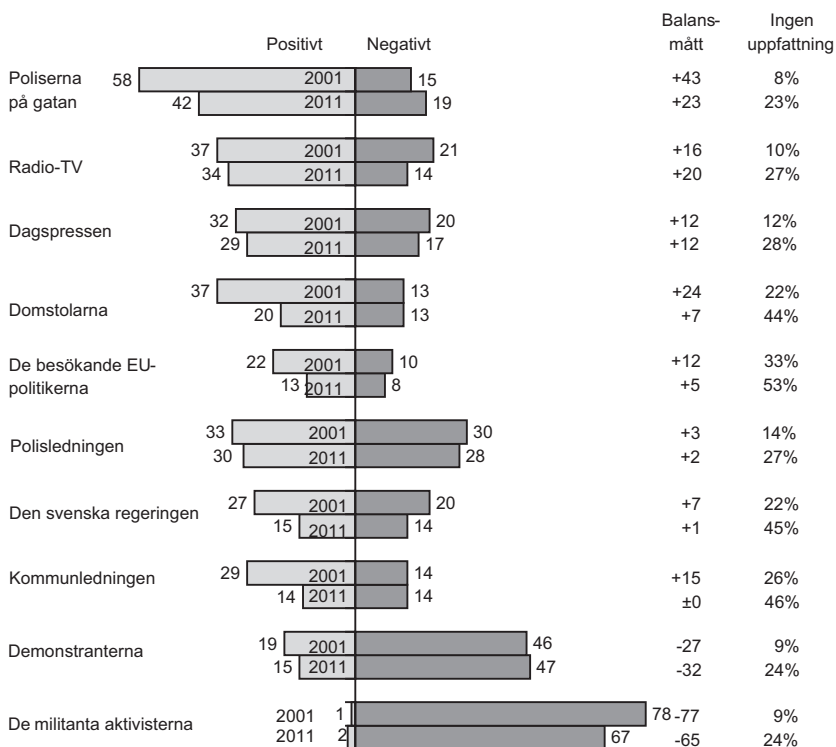
Frågan 2011 avser samma aktörer som bedömdes 2001. De aktörer svarspersonerna hade att ta ställning till togs fram på grundval av efterdebatten 2001. Det innebär bland annat att svarspersonerna fick bedöma polisen både som Poliserna på gatan och Polisledningen liksom det gjordes en skillnad mellan Demonstranterna och De militanta aktivisterna. Vidare fanns Domstolarna med i frågan trots att dessa kom i fokus först något senare med anledning av de följande rättegångarna. Totalt var det tio aktörer vars agerande skulle bedömas på en sjugradig skala från +3 (mycket positiv) till -3 (mycket negativ) med 0 som mittalternativ. Vidare fanns svarsalternativet Ingen uppfattning. En översikt av resultaten finns i figur 1 samt i tabell A.

Den första frågan är hur mycket åsikter som överhuvudtaget finns kvar. Men det menas hur stor andel av de svarande som anser sig kunna bedöma de olika aktörerna 2001 eller anger Ingen uppfattning. Det visar sig inte oväntat att det är betydligt högre andelar 2011 än 2001 som anger att de saknar uppfattning. Genomsnittligt är andelen Ingen uppfattning 2011 mer än dubbelt så stor som den var 2001, i några fall – Poliserna på gatan och Demonstranterna – nästan tre gånger så stor. Det innebär att det är mellan 23 och 53 procent av de svarande 2011 som inte anser sig kunna bedöma aktörerna; år 2001 låg andelarna för Ingen uppfattning mellan 8 och 33 procent.

Även om det är betydligt fler som 2011 saknar uppfattning kan det noteras att andelen Ingen uppfattning mellan olika grupper uppvisar nästa exakt samma rangordning som 2001. De grupper där flest har en uppfattning är Polisen på gatan, Demonstranterna och De militanta aktivisterna, medan man är mycket osäker hur De besökande EU-politikerna, Den svenska regeringen och Kommunledningen ska bedömas i samband med Göteborgshändelserna. Det är således vid båda tillfällen de mest synliga aktörerna som svarspersonerna anser sig kunna bedöma.

Det finns olika sätt att redovisa svarspersonernas samlade bedömningar. Ett första sätt är att studera andelen positiva och andelen negativa bland samtliga, ett andra sätt är att utgå från bedömningen bland dem som faktiskt har en åsikt. Om vi först ser till den samlade bedömningen bland alla är det fyra aktörer som värderas klart mer positivt än övriga med 30 till 40 procent positiva – Polisen på gatan, Radio-tv, Polisledningen och Dagspressen – och två som kommer klart i botten – De militanta aktivisterna och Demonstanterna, där tre fjärdedelar respektive hälften av svarspersonerna gör en negativ bedömning. Bilden är dock inte så enhetlig genom att även positivt bedömda aktörerna får negativa bedömningar. Det gäller exempelvis Polisen på gatan (nästan 20 procent) och Polisledningen (nästan 30 procent). En mer rättvisande bild ger då det så kallade balansmättet, alltså balansen mellan positiva och negativa bedömningar.⁵

Figur 1 Allmänhetens bedömningar av tio olika aktörer vid EU-toppmötet i Göteborg i juni 2001 positivt respektive negativt 2001 och 2011 (procent av boende i Göteborgsregionen)

Kommentar: Frågan löd: *Den här frågan gäller Din bedömning av olika gruppers agerande i samband med EU:s toppmöte i Göteborg. Är Din bedömning i huvudsak positiv eller i huvudsak negativ?* Svaren ges på en skala mellan -3 (mycket negativ) och 3 (mycket positiv) och med 0 som mittpunkt. Och med ett explicit alternativ 'Ingen uppfattning'. Positivt avser andelarna 1, 2 och 3, negativt andelarna -1, -2 och -3. Andelen som uppgivit att de varken är positiva eller negativa anges ej i figuren. Hela sifferunderlaget redovisas i appendix Tabellen A1. Balansmättet anger andelen som är positiva minus andelen som är negativa och kan gå mellan +100 (alla är positivt inställda) och -100 (alla är negativt inställda). Basen för procentberäkningen inkluderar även dem som explicit uppger att de saknar uppfattning, men inte dem som lämnat delfrågorna obesvarade.

När vi utgår från balansmättet 2011 är det bara två aktörer landar på en klart positiv balans: Polisen på gatan och Radio-tv, båda med omkring +20. På något plus, +5 eller högre, ligger även Dagspressen (+12), Domstolarna (+7) och De besökande EU-parlamentarikerna (+5). Däremot har De militanta aktivisterna (-65) och Demonstranterna (-29) mycket låga värden. Omkring 0, alltså med lika många positiva som negativa, finns Polisledningen, Den svenska regeringen och Kommunledningen.

Det kan diskuteras om balansmåtten ska uppfattas som höga eller låga. Genom att basen för balansmåtten som de redovisas här även inkluderar personer utan uppfattning står de för ett slags allmän förtroendebalans hos *hela* allmänheten. De aktörer som har högre värden – positivt eller negativt – får det genom att en större andel av allmänheten uttrycker en uppfattning – alltså att andelen för Ingen uppfattning är låg. Om vi ändå jämför rangordningen i förtroendebalans 2011 med 2001 visar sig en relativt stor likhet med samma aktörer i topp – Poliserna på gatan – och i botten – Demonstranterna och De militanta aktivisterna. Det visar sig samtidigt att tre aktörer i efterhand har fått ett relativt större förtroende – Radio-tv, Dagspressen och Polisledningen, medan särskilt en fallit i rangordningen – Kommunledningen. Men som helhet är skillnaderna förhållandevis små och beror främst på hur många som fortfarande tio år senare har en uppfattning.

I analysen från 2001 fanns det tydliga skillnader mellan olika grupper (tabell 4). Om vi först ser till de fyra aktörer som var i centrum för debatten – demonstranterna, de militanta aktivisterna, poliserna på gatan och polisledningen – och där meningarna ofta varit delade – fanns det en del tydliga bedömningsskillnader. Allmänt gäller dock att de militanta aktivisterna överlag värderades klart negativt i alla grupper. Bedömningarna av Poliserna på gatan och Demonstranterna skiljde sig efter ålder: med ökande ålder ökar andelen positiva till polisen – både på gatan och ledningen – och andelen negativa till demonstranterna; det är bara den äldsta åldersgruppen som är övervägande positiv till Polisledningen. Kvinnor är i något större utsträckning än män mindre negativa till demonstranterna och mindre positiva till poliserna på gatan.

Tio år senare är bilden i huvudsak densamma (den nedre delen av tabell 4). De militanta aktivisterna får genomgående en negativ bedömning. Poliserna på gatan får en positivare bedömning med ökande ålder och polisledningens agerande bedöms positivt endast bland de äldsta. Omvänt gäller att demonstranterna får den minst negativa bedömningen bland de yngsta och den negativa inställningen blir starkare med stigande ålder. Precis som 2001 är de äldre generellt mera positiva i fråga om samtliga aktörer som bedömts. Högutbildade skiljer ut sig som något mindre positiva, utom till demonstranterna där de är klart mindre negativa än snittet. Samtidigt avviker de genom att de är klart negativa till polisledningen både 2001 och tio år senare. År 2001 fanns det en tendens att män var något mer positiva till flertalet aktörer – utom demonstranter och militanta aktivister – än kvinnor. Mönstret är inte lika tydligt 2011, utom just för de två nämna grupperna.

Tabell 4 Synen på olika aktörer vid EU-toppmötet i Göteborg 2001 och 2011 efter kön, ålder, utbildning, partisynpat och subjektiv vänster-höger-placering (balansmått bland boende i Göteborgsregionen)

2001	Kön		Ålder				Utbildning				Ideologisk självplacering				
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65+	LU	MLU	MHU	HU	KV	NV	VE	NH	KH
Dagspressen	+11	+14	+15	+13	+7	+18	+13	+14	+14	+12	-7	+14	+10	+21	+20
Radio-TV	+18	+19	+25	+18	+10	+23	+19	+17	+23	+13	+1	+18	+18	+23	+26
Demonstranterna	-33	-25	-9	-28	-37	-46	-39	-35	-24	-21	+33	-14	-36	-41	-67
De militanta aktivisterna	-86	-80	-81	-84	-84	-80	-71	-83	-84	-93	-83	-86	-74	-90	-92
Poliserna på gatan	+44	+48	+45	+48	+40	+51	+54	+53	+40	+43	-14	+41	+45	+65	+73
Polisledningen	-2	+9	+5	+3	-1	+11	+16	+10	+1	-9	-45	-3	+8	+14	+21
Domstolarna	+28	+24	+15	+28	+30	+29	+24	+33	+20	+29	-12	+24	+22	+40	+45
Kommunledningen	+17	+15	+7	+18	+21	+16	+14	+22	+13	+20	+5	+25	+12	+19	+12
Svenska regeringen	+8	+8	+2	+6	+12	+15	+7	+11	+5	+10	-15	+17	+7	+12	+9
De besökande EU-politikerna	+17	+10	+7	+12	+17	+15	+11	+10	+12	+17	-15	+11	+10	+25	+23
Antal svar	896	973	395	671	497	306	398	258	631	473	171	420	592	452	183

2011	Kön		Ålder				Utbildning				Ideologisk självplacering				
	M	Kv	15-29	30-49	50-64	65+	LU	MLU	MHU	HU	KV	NV	VE	NH	KH
Dagspress	+13	+13	+2	+12	+12	+28	+22	+11	+9	+15	-6	+13	+16	+17	+15
Radio-TV	+19	+20	+6	+16	+22	+34	+31	+18	+16	+20	+6	+24	+22	+22	+16
Demonstranterna	-29	-36	-13	-34	-34	-44	-37	-37	-26	-25	+17	-19	-35	-51	-61
De militanta aktivisterna	-59	-70	-40	-72	-68	-68	-53	-57	-65	-75	-57	-58	-57	-74	-75
Poliserna på gatan	+18	+27	+3	+24	+25	+34	+25	+22	+24	+21	-10	+5	+20	+37	+50
Polisledningen	+3	+1	-1	+1	+1	+13	+9	+6	+1	-6	-31	-14	-1	+12	+34
Domstolarna	+7	+6	-1	+8	+9	+9	+7	+2	+10	+23	-16	-1	+4	+14	+24
Kommunledningen	+4	-4	-4	-3	+1	+7	+5	+2	-3	-2	-10	-2	-1	±0	+7
Svenska regeringen	+3	-1	-6	-4	+6	+10	+2	+3	-2	+2	-19	-3	-1	+8	+12
De besökande EU-politikerna	+4	+5	-3	+1	+1	+12	+10	+4	+6	+3	-15	+1	+4	+12	+10
Antal svar	765	670	265	468	397	305	212	391	350	457	145	297	361	408	193

Kommentar: För förklaring av utbildning och ideologi se kommentaren till tabellerna 2 och 3.

Källa: Den regionala SOM-undersökningen i Västsverige 2001 och 2011.

Skillnaderna efter ålder och utbildning är emellertid förhållandevis små i jämförelse med dem som finns med hänsyn till ideologisk position både 2001 och 2011. Visserligen gäller även här att De militanta aktivisterna är i stort sett lika negativt bedömda av alla, men bedömningen av Demonstranterna går 2001 från +33 bland dem som placerar sig klart till vänster till -67 bland dem som placerar sig klart till höger på vänster-högerskalan och 2011 mellan +17 och -61. För Poliserna på gatan är bedömningen den omvända: år 2001 -14 bland personer klart till vänster och +73 bland dem som placerar sig klart till höger och 2011 är motsvarande andelar -10 och +50.

De är således uppenbart att det fortfarande efter tio år finns en mycket klar politisk skiljelinje i synen på händelserna vid EU-toppmötet. Skillnaderna i bedömningar mellan personer till vänster respektive höger är i stort densamma. Tendensen är dock att det är någon mindre skillnad i synen på Poliserna på gatan och på Demonstranterna. I synen på Demonstranterna har både personer till vänster och till höger rört sig något mot mitten i sina bedömningar, men det hindrar inte att det är i bedömningen av demonstranterna som vänster- och högersympatisörer skiljer sig mest (78 balansmåttsenheter 2011).

När det gäller skillnader i bedömningarna mellan olika åldersgrupper är dessa snarast något större 2011 än de var 2001. Förklaringen är att de yngre 2011 överlag är mer negativa än de yngre var 2001; det bör samtidigt hållas i minne att många av de yngre inte kan ha samma erfarenhet som övriga (se ovan). Skillnaderna mellan låg- och högutbildades bedömningar har minskat något utom i fråga om de militanta aktivisterna där det inte är någon skillnad mellan de två mätpunkterna.

De balansmått som använts i jämförelsen är beräknade på samtliga svarande. Det innebär således att även de som saknar uppfattning finns med i procentbasen. Om vi vill studera åsiktsförändringar kan det vara rimligare att bara utgå från de personer som vid respektive tidpunkt hade en åsikt (tabell 5).

Att göra beräkningen på enbart personer med åsikt innebär att balansmåttan blir något högre men leder inte till några dramatiska skillnader särskilt inte för 2001 då andelen som saknade uppfattning var förhållandevis begränsad. Den enda aktör som flyttar sig något i rangordningen är De besökande EU-politikerna, där fler än genomsnittet saknar uppfattning, men de som har uppfattning är något mer positiva.

Tabell 5 Bedömningar av Göteborgshändelsernas aktörer 2001 och 2011 bland personer med uppfattning, Göteborgsregionen (procent)

	2001											2011										
	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	Totalt	Balans- mått	Antal svar	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	Totalt	Balans- mått	Antal svar		
Dagspressen	6	7	12	35	12	15	13	100	+15	1 501	6	6	11	35	16	17	9	100	+19	1 017		
Radio-tv	5	8	11	30	12	18	16	100	+22	1 549	4	5	10	34	16	20	11	100	+28	1 037		
Demonstranterna	32	12	10	22	7	8	9	100	-30	1 560	37	13	12	19	8	6	5	100	-43	1 074		
De militanta aktivisterna	85	6	2	5	1	0	1	100	-91	1 571	73	10	5	9	1	1	1	100	-85	1 072		
Poliserna på gatan	6	5	8	14	6	18	4	100	+46	1 598	7	7	11	20	15	18	22	100	+30	1 092		
Polisledningen	16	11	11	21	11	11	19	100	+3	1 485	15	12	12	21	13	13	14	100	+1	1 047		
Domstolarna	7	6	7	29	11	18	22	100	+31	1 326	7	7	9	41	12	14	10	100	+13	793		
Kommun- ledningen	7	6	8	35	12	15	17	100	+23	1 250	7	7	12	48	12	9	5	100	±0	771		
Svenska regeringen	9	11	8	34	11	14	13	100	+10	1 327	8	6	11	47	13	10	5	100	+3	794		
EU-politikerna	7	4	5	48	6	13	17	100	+20	1 118	7	4	5	57	10	10	7	100	+21	675		
Polisledningen	16	11	11	21	11	11	19	100	+3	1 485	15	12	12	21	13	13	14	100	+1	1 047		

Kommentar: Om frågan, se kommentar till tabell 1.

Källa: Den regionala SOM-undersökningen i Västsverige 2001 och 2011.

När vi jämför bedömningarna bland dem som har åsikt är det tydligt att man är något mera kritisk 2011 än vad man var 2001 (tabell 5). Det är framför allt två aktörer som tappar: Poliserna på gatan och Kommunledningen. Det senare hindrar dock inte att Poliserna på gatan även 2011 är den aktör som får den mest positiva bedömningen (ett balansmått på +30), medan Kommunledningen går från en klart positiv bedömning till ett balansmått på 0. Även Domstolarna, Den svenska regeringen och Demonstranterna tappar i bedömningarna bland dem som har åsikt, medan däremot De militanta aktivisterna inte får en riktigt lika negativ bedömning 2011 som de fick 2001, låt vara att den fortsatt är i huvudsak negativ (balansmått -85).

Vi kan även anknyta till den tidigare analysen att studera hur personer som ideologiskt placerar sig till vänster respektive höger och har åsikter om respektive aktör bedömer de politiskt mest kontroversiella aktörerna 2001 och 2011 (tabell 6). Det vi då ser är att den ideologiska polariseringen har minskat när det gäller främst Poliserna på gatan och, i mindre utsträckning, Demonstranterna. Det är inga stora skillnader, men det kan möjligen noteras att personer som placerar sig något till vänster är betydligt mindre positiva till polisen på gatan 2011 än de var 2001 – detsamma gäller de som placerar sig i mitten och till höger, om än i mindre grad. I synen på Polisledningen har polariseringen däremot ökat. Personer något till vänster är 2011 något mer negativa och de som placerar sig till höger är mer positiva. Den största skillnaden noteras för Kommunledningen. På nytt är det framför allt personer som placerar sig något till vänster som blivit mer kritiska, men i fråga om Kommunledningen gäller det även personer som placerar sig något till höger.

Tabell 6 *Bedömningen av några aktörer efter vänster-höger-självplacering 2001 och 2011, Göteborgsregionen (balansmått, baserat på dem som har en uppfattning om respektive aktör)*

	Klart vänster		Något vänster		Varken eller		Något höger		Klart höger		Polarisering	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Polisen på gatan	-17	-13	+46	+7	+51	+27	+67	+46	+76	+63	93	76
Polisledningen	-49	-40	-3	-20	+9	-2	-15	+16	+21	+43	70	83
Demonstranterna	+34	+21	+15	+13	-41	-49	-41	-66	-69	-74	103	95
De militanta aktivisterna	-86	-70	-93	-83	-87	-79	-96	-95	-96	-91	10	21
Kommunledningen	+6	-17	+36	-3	+19	-1	+26	0	+11	+13	5	30
Antal svar	136	84	292	153	356	197	314	214	126	108		

Kommentar: Balansmättet utgår från svarsskalan där -3 (i huvudsak negativ) samt -2 och -1 tillsammans bildar den negativa polen och +1, +2 och +3 (i huvudsak positiv) bildar den positiva polen. Nollpunkten ingår inte i balansmättet. Balansmättet kan variera mellan -100 (alla svar ligger på den negativa sidan) och +100 (alla svar ligger på den positiva sidan).

Källa: Den regionala SOM-undersökningen i Västsverige 2001 och 2011.

Oavsett om vi utgår från samtliga svarspersoner eller från personer med åsikt är mönstret i huvudsak detsamma för aktörsbedömningarna 2001 och 2011. Det finns en klart ökande andel som inte längre har någon uppfattning, vilket leder till att både andelen positiva och negativa bedömningar går ner. Eftersom det 2001 fanns en övervikt för andelen positiva bedömningar framträder totalt en svagare men fortsatt positiv bild av flertalet aktörer. För de aktörer som 2001 fick en klart negativ bedömning kvarstår denna i huvudsak. Också bland dem som har en uppfattning om de enskilda aktörerna 2001 och 2011 är bilden densamma. De som tappat mest är Kommunledningen, Domstolarna och Poliserna på gatan; av dessa har de två senare fortsatt ett klart plusvärde 2011. Vi har dessutom kunnat visa att den polarisering mellan vänster och höger som var tydlig i 2001 års bedömningar kvarstår 2011, även om den minskat något för särskilt Poliserna på gatan.

Även om det opinionsmässiga huvudmönstret är relativt stabilt och är bestämt av framför allt politiska faktorer, men också av ålder och utbildning, är det av intresse att se vad som kan ligga bakom de iaktagna skillnaderna. Det är rimligt att i första hand söka förklaringar i andra opinionstrender. Det är då rimligt att ställa frågan vad som eventuellt lågt särskilt högt 2001 i förhållande till 2011. De två aktörer som då sticker ut är Poliserna på gatan och Kommunledningen. Jämförelse av förtroendets förändring för dessa grupper visar att också detta minskat mellan 2001 och 2011 (Weibull, 2012); även förtroendet för kommunstyrelsens ordförande låg då på en högre nivå (Holmberg, 2012).

Att radio-tv och dagspress som de enda aktörerna får en mer positiv bedömning 2011 kan tolkas så att de hade en relativt svagare bedömning 2001. Bedömningen 2011 ligger närmare det generaliserade medieförtroendet, för dagspressen snarast något över, som är stabilt under hela perioden.

För Poliserna på gatan kan ytterligare en iakttagelse göras. Det som skiljer den generella förtroendebedömningen av poliser från bedömningen av polisernas roll under Göteborgshändelserna är att det i den senare finns en större andel negativa till polisen än vad kan förväntas från den generella förtroendemätningen. Även om Poliserna på gatan således ligger högst av de tio aktörer som vi undersökt dras ändå nivån ner av andelen negativa bedömningar. På den punkten är det dock ingen skillnad mellan bedömningarna 2001 och 2011.

När det gäller grundstrukturen i bedömningarna gäller både 2001 och 2011 att det i stor utsträckning är en vänster-högerfråga. Svarspersonernas bedömningar av de viktigaste aktörerna påverkas av den egna ideologiska positionen. I dessa avseenden är mönstret mycket stabilt.

Förändringens vindar?

När vi efter tio år på nytt ställde frågor till befolkning i Göteborgsregionen om synen på de så kallade Göteborgshändelserna 2001 var vårt intresse att se i vad mån dessa påverkat den allmänna opinionen. Vi har belyst frågan på två sätt. Det ena är att

studera hur allmänheten efter tio år beskriver sitt egen relation till själva händelserna: Vad såg man? Vad tog man del av? Det andra är att studera allmänhetens bedömning av händelsernas huvudsakliga aktörer: Hur värderar man aktörerna i ett längre perspektiv? Är det samma bedömningsgrunder nu som då?

Ett sätt att få en föreställning om allmänhetens minnesbild var att ställa frågan om hur mycket man såg av händelserna och i vilken utsträckning man deltagit. Frågan gällde hur nära svarspersonerna var händelsernas centrum. Det visade sig 2001 att det endast var en liten grupp av de svarande som själv deltagit i demonstrationerna eller i någon av debatterna. Det vanligaste svaret var istället att man i efterhand sett kravallerna. När frågan ställs på nytt ett decennium senare är svarsandelarna närmast identiska. År 2001 uppgav 54 procent att de i efterhand sett skadegörelsen efter kravallerna, år 2011 var det 55 procent. Också andelarna för deltagande är i stort desamma. Minnesbilden är anmärkningsvärt stabil. Det var framför allt unga som stod till vänster som var aktiva och de som då var unga har blivit äldre, vilket slår igenom i svaren. Åskådarna fanns och finns fortfarande i alla grupper. Boende i centrala Göteborg var mer aktiva och följde i högre grad än andra vad som utspelades i staden under EU-toppmötet. Alla har under de tio år som gått i stor utsträckning diskuterat händelserna med vänner och bekanta. Det enda undantaget är de som idag tillhör den yngsta åldersgruppen.

När det gäller bedömningarna av Göteborgshändelsernas enskilda aktörer visar sig först och främst att det är betydligt fler som saknar uppfattning 2011 än det var 2001. Andelarna utan uppfattning har i princip fördubblats, men det i stort sett samma rangordning vid båda mättillfällena: de aktörer som ansågs lättare att bedöma 2001, t ex polisen och demonstranterna, hade också den lägsta andelen ingen uppfattning 2011.

Den andra iakttagelsen är att aktörsbedömningarna är relativt likartade båda åren, i varje fall de mest positiva och de mest negativa. Poliserna på gatan bedöms mest positivt båda åren och demonstranterna och de militanta aktivisterna mest negativt. De som relativt sett stärkt sin ställning i allmänhetens ögon är radio-tv och dagspress och de som särskilt tappat är domstolarna och kommunledningen. En del av förändringen påverkas av den ökande andelen ingen uppfattning, vilken i sin tur gör att bedömningarna, positiva och de negativa, ligger lägre 2011 än 2001. Men även när vi gör samma analys enbart bland dem som anser sig kunna bedöma respektive aktör framträder samma mönster. Det kan noteras att trots att Poliserna på gatan är den aktör som får den mest positiva bedömningen av de tio aktörerna är det samtidigt den som tappar näst mest mellan 2001 och 2011; den aktör som tappar mest är kommunledningen.

I frågan om den långsiktiga opinionsbildningen är det svårt att i övrigt se några större förändringar. Bedömningen av Göteborgshändelsernas viktigaste aktörer var från början förankrad i politik och ideologi. Det kom klart till uttryck i allmänhetens bedömningar 2001 – och det är lika tydligt 2011. Händelserna vid Västerhavet 2001 utgör en del av Göteborgs samtidshistoria som i hög grad är levande tio år efteråt.

Noter

- 1 Av de 77 personer som deltog i demonstrationer och/eller besökte debatter var det 31 procent som gjort både och, 20 procent som enbart deltog i demonstration och 49 procent som enbart besökte debatt. Det skall understrykas att det rör sig om mycket små tal vilket gör att procentredovisningar för denna grupp blir behäftade med betydande osäkerhet. De aktiva deltagarna var emellertid genomgående mer kritiska mot de etablerade institutionerna.
- 2 Idag är Göteborg indelat i 10 stadsdelar.
- 3 Jämförelserna mellan 2001 och 2011 bygger på alla svarspersoner i åldern 16-85 år 2011. Av dessa var den yngsta åldersgruppen mellan 6 och 19 år 2001. Även om de yngsta mycket väl kan ha bevittnat händelserna kan det givetvis diskuteras om denna grupp ska vara med i en jämförelse mellan de två åren. Vår bedömning är dock att det är rimligt. Samtidigt har vi även gjort jämförande analyser på grundval av enbart personer från 16 år. Det förändrar inte bilden i någon större grad. Största avvikelsen är att andelen som i efterhand såg kravallerna ökar från 55 till 58 procent då de yngsta exkluderas. Det ska tillfogas att den äldsta åldersgruppen i 2001 års undersökning inte heller finns med 2011. I och med att de äldsta hade ett lägre deltagande 2001 medför det att andelen deltagare sannolikt ligger högre 2011.
- 4 Undersökningen avser huvudsakligen nybörjarstudenter i samhällsvetenskapliga ämnen hösten 2001. Dessutom ingår ett mindre urval samhällsvetarstudenter som är i slutet av sina utbildningar. Av urvalet hade dock närmare tre fjärdedelar läst minst ett år på Göteborgs universitet (Se Pettersson, 2002).
- 5 Ett balansmått kan anta värden mellan +100 (samtliga gör en positiv bedömning) och -100 (samtliga gör en negativ bedömning). I och med att den första redovisningen är byggd på samtliga kan den inte nå extremvärdena beroende på att alternativet Ingen uppfattning ingår i basen. I figur 1 är aktörerna rangordnade efter balansmättet 2011.

Referenser

- Björck, M och Peterson, A red. (2002), *Vid politikens yttersta gräns. Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Symposion.
- Dayan, D och Katz, E (1992), *Media Events. The Live Broadcasting of History*. Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- Holmberg, S (2012), "Populärast i test". I Bergström, A(red) *Västsvensk vardag*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Löfgren, M och Vatankhah, M red. (2002), *Vad hände med Sverige i Göteborg?*. Ordfront.

- Nilsson, L och Weibull, L (2003), "Händelser vid Västerhavet". I Nilsson, L (red.) *Perspektiv på Västsverige*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Ohnoo, S (2002) "Demokrati i offentliga rum. En studie av forum 2001 – det fria ordets festival". I Björck, M och Peterson, A (red.), *Vid politikens yttersta gräns. Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Symposium.
- Oskarson, M (2002) "Dialog med förbehåll. Polisens kontaktgrupp, demonstrationsnätverken och det tragiska dilemmat i Göteborg". I Björck, M och Peterson, A (red.), *Vid politikens yttersta gräns. Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Symposium.
- Pettersson, M (2001), *Från nittonhundra nittiotial till tvåtusental. Trender i studentopinionen*. Arbetsrapport nr 3. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Pettersson, M (2002), *Nybörjarstudent 2001. Om bakgrund, studier, livsstilar och opinioner bland nybörjarstudenterna på samhällsvetenskapliga fakulteten 2001*. Arbetsrapport nr. 4. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Statistisk Årsbok Göteborg 2001/2002*.
- SOU 2002:122, *Göteborg 2001*. Betänkande av Göteborgs kommittéen.
- Weibull, L (2012), "Förtroende för olika grupper". I Bergström, A (red.) *Västsvensk vardag*. SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, L och Nilsson, L (2002a) "EU-toppmötet i svensk opinion". I Björck, M och Peterson, A (red.), *Vid politikens yttersta gräns. Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Symposium.

Appendix

Tabell A Bedömningar av EU-toppmötets aktörer 2001 och 2011 (procent)

2001	Mycket negativ				Mycket positiv			Ingen uppfattn	Summa procent	Antal svar
	-3	-2	-1	0	1	2	3			
Dagspressen	6	6	10	31	10	13	11	13	100	1 866
Radio och tv	4	7	11	27	11	16	14	10	100	1 865
Demonstranterna	29	12	9	19	6	7	8	10	100	1 864
De militanta aktivisterna	77	5	2	4	1	0	1	10	100	1 873
Poliserna på gatan	5	4	7	13	7	17	39	8	100	1 875
Polisledningen	14	9	9	18	10	10	16	14	100	1 879
Domstolarna	5	4	5	22	9	14	18	23	100	1 865
Kommunledningen	5	4	6	26	8	11	12	28	100	1 867
Den svenska regeringen	6	6	9	26	8	11	11	23	100	1 868
De besökande EU-politikerna	5	3	3	31	4	8	11	35	100	1 869

2011	Mycket negativ				Mycket positiv			Ingen uppfattn	Summa procent	Antal svar
	-3	-2	-1	0	1	2	3			
Dagspressen	4	5	8	26	11	12	6	28	100	1 558
Radio och tv	3	4	7	25	12	14	8	27	100	1 561
Demonstranterna	29	10	8	14	6	5	4	24	100	1 551
De militanta aktivisterna	55	8	4	7	1	1	0	24	100	1 554
Poliserna på gatan	5	5	9	16	11	14	17	23	100	1 557
Polisledningen	11	8	9	15	10	10	10	27	100	1 561
Domstolarna	4	4	5	23	6	8	6	44	100	1 556
Kommunledningen	4	4	6	26	6	5	3	46	100	1 557
Den svenska regeringen	4	3	7	26	7	5	3	45	100	1 563
De besökande EU-politikerna	3	2	3	26	5	5	3	53	100	1 567

Kommentar: Skalan och svarsfördelningen framgår av kommentaren till figur 1.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2001 och 2011.

Metodredovisning

SAMHÄLLE OPINION MEDIA VÄSTRA GÖTALAND 2011¹

JONAS HÄGGLUND

SOM-institutet (Samhälle, Opinion, Massmedia) vid Göteborgs universitet genomför varje år frågeundersökningar i Sverige och i svenska regioner. Personer i åldrarna 16-85 år får frågor om bland annat sina medievanor, attityder i olika samhällsfrågor och fritidsvanor. Den första rikstäckande undersökningen genomfördes 1986 och den första regionala undersökningen genomfördes i Västsverige 1992.

SOM-institutet är ett samarbete mellan två institutioner vid Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för Journalistik, medier och kommunikation. En rad forskningsprojekt medverkar i undersökningarna, och de medverkande forskarna presenterar sina resultat i de böcker som SOM-institutet ger ut varje år. Data från tidigare års undersökningar möjliggör också beskrivningar av mer långsiktiga trender.

Data har sedan undersökningens början samlats in via postenkäter, men i allt större utsträckning erbjuds respondenterna att svara på webbversioner av enkäten. I skrivande stund pågår fältarbetet för 2012 års nationella och västsvenska SOM-undersökningar, och där erbjuds för första gången samtliga respondenter möjligheten att svara på en webbversion av enkäten. I 2011 års västsvenska undersökning var dock postenkät det enda tillgängliga alternativet för respondenterna.

Bokens tidigare kapitel innehåller analyser av resultaten från den västsvenska SOM-undersökningen 2011, som genomfördes i Västra Götaland och Kungsbacka kommun under hösten och vintern 2011/2012. Det här kapitlet handlar om undersökningens utformning, fältarbetet och om resultatens representativitet.

Population och urval²

Den västsvenska SOM-undersökningen 2011 omfattade ett urval om 6 000 personer mellan 16 och 85 år i Västra Götaland och Kungsbacka kommun. Undersökningen är riktad till personer boende i regionen och såväl svenska som utländska medborgare ingår i urvalet.

I tabell 2 syns urvalsstorleken för tidigare års undersökningar. Åldersintervallet har varierat något över åren (1992-1999: 15-80 år, 2000-2008: 15-85 år, 2009-2011: 16-85 år). De regionala undersökningar SOM-institutet genomförde mellan 1992 och 1997 vände sig bara till personer bosatta i Göteborgs kommun och kranskommunerna.³ Hösten 1998 utvidgades undersökningen till att omfatta hela Västra Götalandsregionen samt Kungsbacka kommun.⁴ Undersökningen baserades då på

två separata, obundet slumpmässiga urval (OSU), dragna ur befolkningen i respektive undersökningsområde, med följderna att urvalen viktades i databearbetningar av det totala materialet. Från och med 1999 års undersökning används ett gemensamt urval.

Frågeformulär

De forskare som deltar i undersökningen formulerar tillsammans med SOM-institutet de enskilda enkätfrågorna, och SOM-institutet färdigställer därefter frågeformulären. I 2011 års undersökning användes ett systematiskt sannolikhetsurval och *ett* formulär skickades ut till samtliga respondenter. Detsamma gäller 2010 års undersökning. Vid flera tidigare undersökningar har två formulär skickats ut, ett till respondenter i Göteborgsregionen (inklusive Kungälv) och ett till respondenter i övriga Västra Götaland. SOM-undersökningarna 2010 och 2011 skiljer sig därmed från tidigare års undersökningar.

Fältarbete

Den västsvenska undersökningen 2011 har i huvudsak samma upplägg som tidigare års undersökningar. Den övervägande majoriteten av datainsamlingsarbetet genomfördes under hösten 2011 (tabell 1). Arbetet inleddes den 16 september med att ett aviseringskort skickades till respondenterna för att informera om att de var utvalda att delta i undersökningen. Veckan därpå skickades enkäten tillsammans med ett kortare följebrev, en informationsbroschyr om SOM-institutet och dess undersökningar samt en penna. En dryg vecka senare skickades ytterligare ett kort till samtliga i urvalet med ett tack till dem som redan svarat och en påminnelse till övriga. Under resterande del av fältperioden genomfördes successivt en serie påminnelseinsatser via brev och telefon. Den sista påminnelseinsatsen innebar att de som tidigare sagt ja i telefon till att delta i undersökningen fick en ny påminnelse med en enkät, medan övriga som inte besvarat enkäten fick en så kallad bortfallsenkät med en fråga om varför de inte kunde eller ville besvara undersökningen. Där fanns även möjlighet för anhörig eller annan person att meddela om svarspersonen var sjuk, bortrest eller på annat sätt oförmögen att besvara undersökningen. I tabell 1 finns tidsramarna för fältarbetet och de olika påminnelseinsatserna.

Bland dem som svarade inom två veckor efter att de fått enkäten lottade SOM-institutet ut 50 böcker med resultat från tidigare års västsvenska SOM-undersökningar. Fältarbetet avslutades formellt den 13 februari 2012.

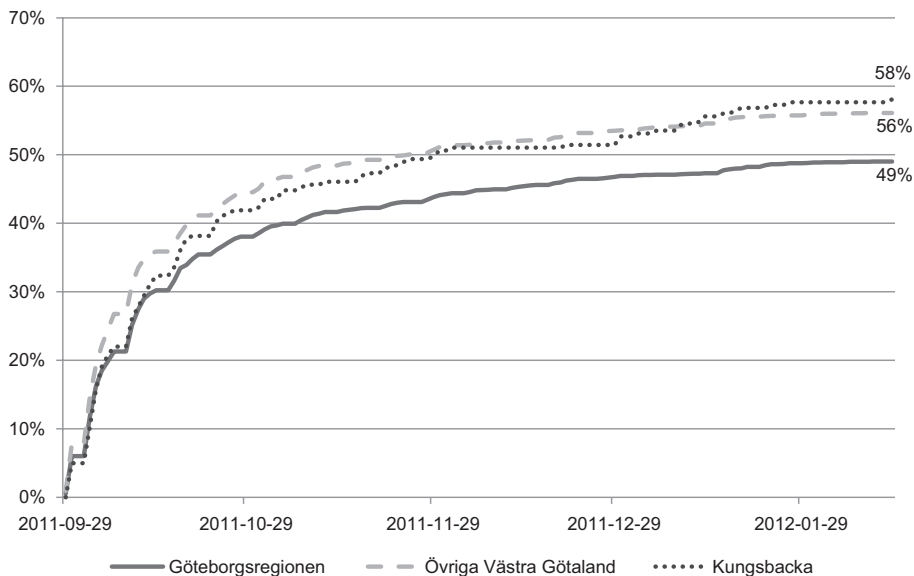
Tabell 1 Fältplan Väst-SOM-undersökningen 2011

16 sep	Utskick av aviseringskort.
23 sep	Utskick av enkät, följebrev, informationsbroschyr, svarskuvert och penna.
3 okt	Utskick av tack- och påminnelsekort.
10 okt	Utskick av enkät, följebrev och svarskuvert till svarspersoner som ännu inte sänt in enkäten.
20 okt	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
25 okt	Halvtidsutskick till alla som i telefon sagt att de ska delta, med ny enkät till de som sagt sig behöva sådan och ett tack till de som redan har enkät.
1 nov	Påminnelsebrev till personer utan känt telefonnummer och till personer som inte kunnat nås per telefon i föregående telefonpåminnelse.
15 nov	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
22 nov	Påminnelsebrev till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
6 dec	Telefonpåminnelse till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
13 dec	Påminnelsebrev till svarspersoner som inte sänt in enkäten.
22 dec	Julkort till de som vid telefonpåminnelse sagt att de ska svara
2 jan	Påminnelsebrev till alla som tidigare sagt att de ska svara och utskick av enkät, följebrev, svarskuvert samt bortfallsenkät (med frågan om varför man inte önskar/kan delta) till svarspersoner utan känt telefonnummer samt personer som inte kunnat nås vid tidigare telefonpåminnelser
16 Jan	Bortfallsenkät till resterande
13 feb	Fältarbetet avslutas

Enkäterna började strömma in på allvar veckan efter det första utskicket. I slutet av den tredje fältveckan, 14 oktober, hade 36 procent av dem som fått enkäten skickat tillbaka formuläret ifyllt. Det utgjorde nästan två tredjedelar av de enkäter som till slut kom in till undersökningen. Tempot på inflödet var fortsatt högt under veckorna som följde. Sista veckan i oktober hade drygt tre fjärdedelar av svaren kommit in, i slutet av november var siffran 90 procent och vid årsskiftet 95 procent.

Trots att Kungsbacka kommun inte ingår i Västra Götalandsregionen har Kungsbacka under flera undersökningsår haft bättre svarsfrekvens än både Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland, och det mönstret går igen även i 2011 års undersökning. I figur 1 redovisas inflödet under fältperioden – uppdelat på Göteborgsregionen, övriga Västra Götaland och Kungsbacka.

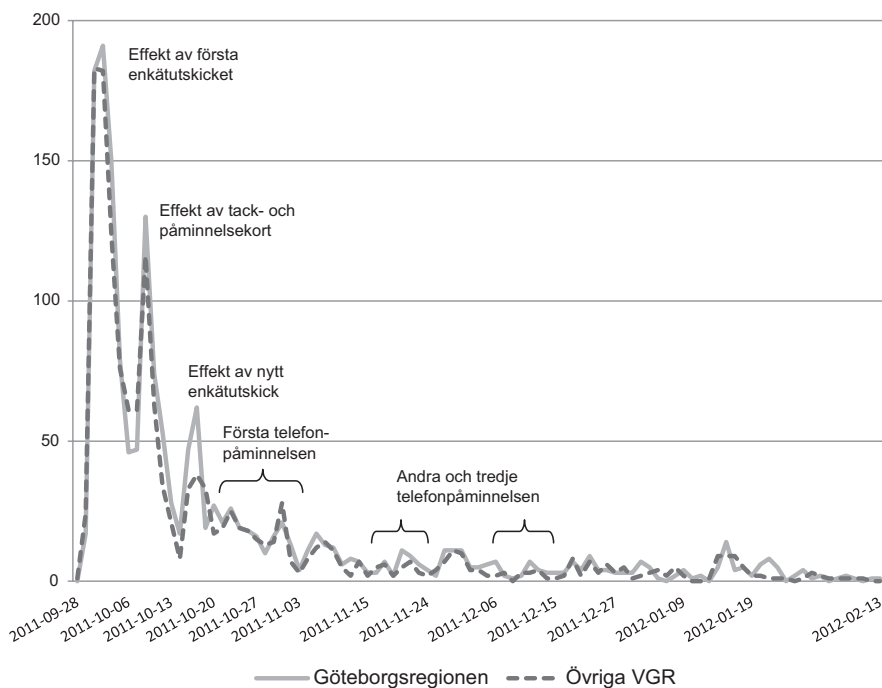
Figur 1 Inflödet av enkäter i Väst-SOM 2011 (kumulativ procent av bruttourvalet)

Flera faktorer kan ligga bakom och förklara de genomgående skillnaderna mellan Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland. I jämförelse med övriga Västra Götaland har storstadsregionen en större andel unga, högt utbildade, och yrkesarbetande personer samt en större andel utländska medborgare – grupper som av olika skäl (ointresse, tidsbrist, språksvårigheter) brukar vara underrepresenterade bland respondenterna i SOM-undersökningarna (se tabell A och B i appendix). Tidigare år har skillnaden mellan Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland delvis förklarats av att de fått två olika enkäter. I de senaste två årens undersökningar har samtliga respondenter fått precis samma enkät, men skillnaden kvarstår.

Figur 2 visar inflödet av enkäter i relation till de olika påminnelseinsatserna. De olika topparna visar att påminnelserna har effekt och påverkar inflödet, men det är också tydligt att effekterna är störst i början av fältperioden.

Tidigare år har påminnelseinsatserna varit mer effektiva i övriga Västra Götaland än i Göteborgsregionen, men 2011 verkar skillnaden snarare vara åt andra hållet, att det är de boende i Göteborgsregionen som svarar bäst på påminnelser. Särskilt vid det andra formulärutskicket kring den 13 oktober.

Figur 2 Inflöde av enkäter i Väst-SOM 2011 (antal)**Kommentar:** Insatser Väst-SOM 2011

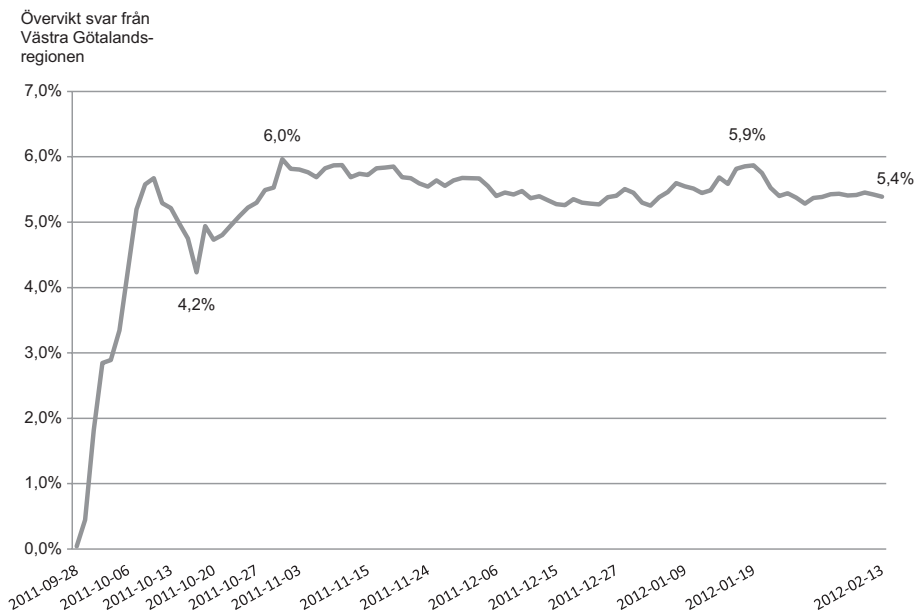
- 28 sept: Formuläret når ut
- 6 okt: Tack och påminnelsekort når ut
- 13 okt: Nytt formulär når ut
- 20 okt: Första omgången telefonpåminnelser inleds
- 27 okt: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 3 nov: Resterande postuppföljning till telefonpåminnelser
- 15 nov: Andra omgången telefonpåminnelser inleds
- 24 nov: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 6 dec: Tredje omgången telefonpåminnelser inleds
- 15 dec: Postuppföljning till telefonpåminnelser når ut
- 27 dec: Julkort når ut
- 9 jan: Extra brev till de som tidigare sagt att de ska svara
- 19 jan: Bortfallsenkät når ut
- 13 feb: Fältstopp, sista enkäten registreras.

När fältarbetet avslutades den 13 februari 2012 var bruttosvarsfrekvensen – det vill säga andelen inkomna enkäter av antalet utskickade – 50 procent för Göteborgsregionen (inklusive Kungälv) och 55 procent för övriga delar av Västra Götaland. För hela Väst-SOM innebär det en bruttosvarsfrekvens på 53 procent.

Inflödet för formulären såg i huvudsak ut som under tidigare år. Redan mot slutet av den inledande fältveckan etablerades det mönster som kom att vara genomgå-

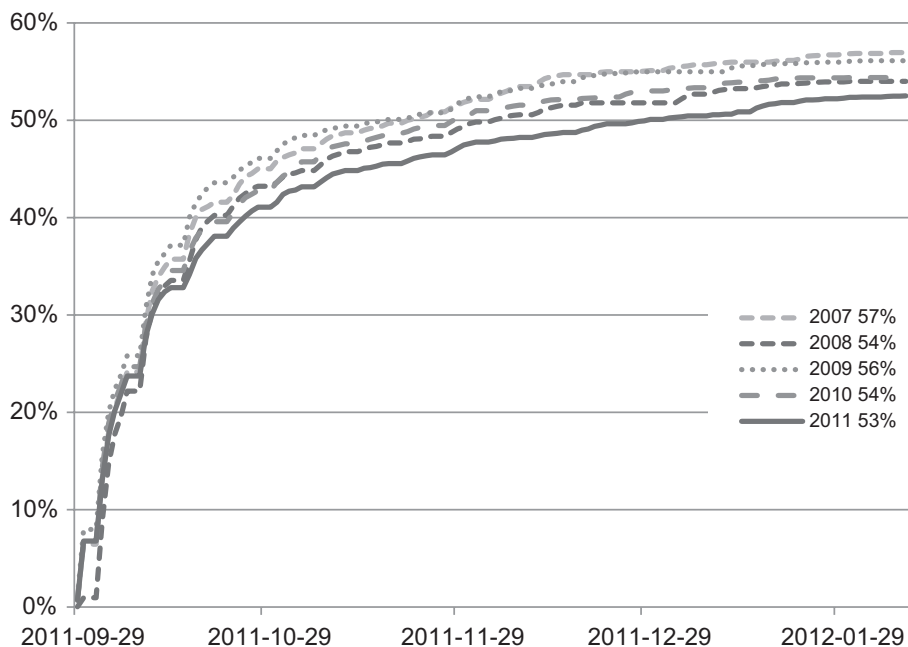
ende under hela undersökningsperioden. Göteborgsregionen låg genomgående på en lägre nivå vad gäller inflödet, och som mest skilde sex procentenheter mellan undersökningarna.

Figur 3 Skillnad i inflöde av enkäter mellan Västra Götalandsregionen och Göteborgsregionen under fältperioden. Väst-SOM 2011 (procentenheter av nettoinflödet)

Vid fältstopp den 13 februari 2012 var skillnaden mellan de två undersökningsregionerna drygt fem och en halv procentenheter. En ökning jämfört med 2010 (två och en halv procentenheter) och 2009 (fyra procentenheter)

Figur 4 visar att svarsfrekvensen i 2011 års undersökning var något lägre än i 2010 års undersökning.

Figur 4 Inflöde (brutto) av enkäter 2006-2011 (andel)

Svarsfrekvens och bortfall

Från bruttourvalet bortdefinierar man normalt utöver avlidna även de personer i urvalet som är långtidssjukskrivna, har flyttat från orten eller dylikt (militärtjänstgöring, bortrest). SOM-institutets befolkningsundersökningar har en minskande svarsfrekvens över tid.⁵ De rikstäckande undersökningarna har en genomsnittlig svarsfrekvens sedan 1986 på 66 procent (Vernersdotter 2012). Den västsvenska undersökningen har sedan 1992 en genomsnittlig svarsfrekvens på 64 procent. Nettoresultatet 57 procent för årets undersökning är det lägsta så här långt (se tabell 2). När man studerar utvecklingen över tid får man ta hänsyn till att påminnelseinsatserna i den västsvenska SOM-undersökningen under de första åren var mer begränsade samt att urvalet mellan 1992-1997 var avgränsat till Göteborgsregionen där svarsfrekvensen konsekvent har varit lägre.

Tabell 2 Svarsfrekvensen i den västsvenska SOM-undersökningen 1992-2011

Väst-SOM	Brutto-urval	Netto-urval	Andel naturligt bortfall	Antal svar	Svarsfrekvens (brutto)	Svarsfrekvens (netto)	Fältarbete utfört av
1992	2 800	2 650	5,4 %	1 603	57 %	60 %	Linfab
1993	2 800	2 647	5,5 %	1 586	57 %	60 %	Linfab
1994	2 800	2 639	5,8 %	1 591	57 %	60 %	Linfab
1995	2 799	2 620	6,4 %	1 709	61 %	65 %	Temo
1996	2 900	2 621	9,6 %	1 807	62 %	69 %	Gallup
1997	2 900	2 637	9,1 %	1 845	64 %	70 %	Gallup
1998*	5 800	5 385	7,2 %	3 487	60 %	65 %	Sifo
1999	5 900	5 557	5,8 %	3 760	64 %	68 %	Kinnmark
2000	6 000	5 602	6,6 %	3 684	61 %	66 %	Kinnmark
2001	6 000	5 420	9,7 %	3 808	63 %	70 %	Kinnmark
2002	6 000	5 538	7,7 %	3 792	63 %	68 %	Kinnmark
2003	6 000	5 537	7,7 %	3 654	61 %	66 %	Kinnmark
2004	6 000	5 489	8,5 %	3 630	61 %	66 %	Kinnmark
2005	6 000	5 505	8,3 %	3 419	57 %	62 %	Kinnmark
2006	6 000	5 462	9,0 %	3 347	56 %	61 %	ScandInfo
2007	6 000	5 491	8,5 %	3 420	57 %	62 %	Kinnmark
2008	6 000	5 553	7,5 %	3 240	54 %	58 %	Kinnmark
2009	6 000	5 539	7,7 %	3 368	56 %	61 %	Kinnmark
2010	6 000	5 503	8,8 %	3 276	55 %	59 %	Kinnmark
2011	6000	5 493	8,5 %	3 135	53 %	57 %	Kinnmark

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikappad samt avliden. Från och med 1998 års undersökning ingår hela Västra Götaland samt Kungsbacka kommun i urvalet. Innan dess ingick endast Göteborg med kranskommuner.

Av det ursprungliga urvalet om 6 000 personer (bruttourval) besvarade 3 135 enkäten. Av de som inte svarade kan 507 personer definieras bort som naturligt bortfall. Till största del utgörs gruppen naturligt bortfall av personer med okänd adress (33 procent), personer som bor utomlands/är bortresta (24 procent) och personer som är sjuka/avlidna (21 procent). De svarar tillsammans för 78 procent av det naturliga bortfallet. En annan grupp av betydelse i det naturliga bortfallet är de som uppger att de inte talar svenska (16 procent). När man tar bort det naturliga bortfallet ökar svarsfrekvensen med fem procentenheter.

Tabell 3 Svarande och bortfall i den västsvenska SOM-undersökningen 2010 och 2011

	Väst-SOM 2010	Väst-SOM 2011	Göteborgs- regionen 2011	Övriga V:a Götaland 2011
Ursprungligt urval (brutto)	6 000	6 000	3 317	2 683
Bortdefinierade (naturligt bortfall)	497	507	298	209
Nettourval	5 503	5 493	3 019	2 474
Antal svarsvägrare/ej anträffbara	2 227	2 358	1 369	989
Antal svarande	3 276	3 135	1 650	1 485
Svarsfrekvens brutto	55 %	52 %	50 %	55 %
Svarsfrekvens netto	59 %	57 %	55 %	60 %

De personer som har meddelat att de inte vill vara med i undersökningen, antingen i samband med telefonpåminnelser eller genom att de själva tagit kontakt med SOM-institutet, har fått svara på varför de inte vill delta. I det avslutande skedet av fältarbetet har motsvarande information samlats in genom den så kallade bortfallsenkäten, vilken går ut tillsammans med en sista påminnelse om deltagande. Totalt har 473 personer angivit skäl till varför de inte vill delta i den västsvenska SOM-undersökningen (se tabell 4). Tidsskäl är den vanligaste orsaken (42 procent), följt av principskäl (21 procent), att frågorna är ointressanta (18 procent) och att enkäten innehåller för många frågor (9 procent).

Fördelningen bland de olika skälen att inte delta i den västsvenska undersökningen liknar den i den nationella undersökningen (Vernersdotter 2012), men en skillnad är att andelen som vägrar delta av principiella skäl är något färre i den nationella undersökningen, precis som andelen som anger tidsbrist.⁶ Tidigare år har principiella skäl att inte delta samt krav på ersättning för att delta i undersökningen varit ovanliga motiv både i den nationella undersökningen och i den västsvenska undersökningen. I årets västsvenska undersökning är de principiella skälen något vanligare (21 procent), men andelen som vill ha ersättning för att delta är fortfarande låg (3 procent).

Tabell 4 Specificerade skäl att inte vilja delta i den västsvenska SOM-undersökningen 2010 och 2011 (procent)

	Väst-SOM 2010	Väst-SOM 2011
Har inte tid	37	42
Vill av princip inte delta i denna typ av undersökningar	25	21
Tycker att frågorna är ointressanta	14	18
För många frågor	10	9
Tycker att frågorna är för svåra	5	4
Deltar inte utan ersättning	5	3
Litar inte på anonymiteten	4	3
Summa procent	100	100
Antal personer	521	473

Svarsbenägenhet i olika grupper

Det finns stora skillnader i svarsbenägenheten hos olika grupper av respondenter i den västsvenska SOM-undersökningen, något som kan ha betydelse för undersökningens resultat. Om det finns systematiska skillnader mellan svaren från personerna i en underrepresenterad grupp och svaren från övriga respondenter så påverkar det undersökningens generella resultat.

SOM-undersökningarna har till exempel en överrepresentation av äldre. Morgontidningsläsning, som är vanligare bland äldre och högutbildade, framstår därför som mer vanligt i undersökningen än vad som verkligen är fallet. Resultatet hade varit lägre om fler yngre hade svarat, eftersom de läser morgontidningar i lägre utsträckning (Shehata och Wadbring 2012). Om svarsbenägenheten i en grupp varierar påtagligt mellan åren kan det också förklara variationer i svarsmönster för enskilda frågor.

Men i stort är ändå representativiteten god i SOM-materialet. I tabell 5 redovisas svarsfrekvenser efter kön och ålder i Västra Götaland. Kvinnor är mer benägna än män att svara på den västsvenska SOM-undersökningen. 2011 års nettosvarsfrekvens bland kvinnor var 61 procent, medan bara 53 procent av männen svarade, en skillnad på åtta procentenheter. Skillnaden var ungefär lika stor (nio procentenheter) i föregående års undersökning, och generellt under 2000-talet har den legat ganska stabilt på mellan fyra och nio procentenheter.

Vi ser också i tabell 5 att svarsbenägenheten varierar med ålder. Trenden är att yngre svarar i allt lägre utsträckning, medelålders ligger på en stabil nivå medan svarsfrekvensen bland äldre ökar något. Åldersgruppernas spridning har med åren blivit större. Skillnaden mellan åldersgrupperna med högst respektive lägst svarsandel har gått från 11 procentenheter under de första undersökningsåren

Tabell 5 Svarsandelar (netto) i olika grupper i Väst-SOM-undersökningen 1992-2011 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
TOTALT	60	60	60	65	69	70	65	68	66	70	68	66	66	62	61	62	58	61	59	57	
Kön																					
Kvinnor	61	59	60	67	70	71	68	70	67	73	72	69	70	65	65	66	61	63	64	61	
Män	60	60	60	64	67	68	62	65	64	67	65	63	62	59	57	59	56	58	55	53	
Ålder																					
16-19 år																					
15-19 år	61	67	68	76	72	77	68	66	60	68	64	60	55	52	49	54	47		48	50	45
20-29 år	56	58	58	61	68	65	55	60	58	60	60	57	57	51	48	51	44	42	42	38	
30-39 år	61	57	55	62	63	66	61	61	61	66	65	59	61	56	56	57	52	54	55	47	
40-49 år	56	56	59	66	68	68	66	69	63	70	67	65	65	60	61	59	54	59	58	54	
50-59 år	62	61	65	67	72	70	67	71	69	73	70	71	71	68	66	69	67	66	63	63	
60-69 år								76	77	81	79	78	77	74	74	73	70	78	73	74	
70-79 år								74*)	75	75	78	75	77	77	74	73	77	77	74	78	
60-80 år	67	64	63	66	70	74	72	75	76	75	78	76	77	75	74	73	74	77	73	75	
80-85 år								65	65	78	73	67	71	70	71	73	62	74	69	73	

Kommentar: * = 70-80 år

Källa: Väst-SOM undersökningarna 1992-2011

till 40 procentenheter 2011 (något mer än 2010). Genomsnittligt, under de fem senaste undersökningsåren, gäller att 20-29-åringarna är sämst på att svara medan 70-79-åringarna är bäst. 16-19-åringarna har från att ha legat på en hög nivå under mitten av 1990-talet haft en tydligt nedåtgående trend och har 2011 tillsammans med 20-29-åringarna den lägsta svarsandelen (45 procentenheter för 16-19-åringarna och 38 procentenheter för 20-29-åringarna).

I tabell 6 redovisas svarsfrekvensen i olika delregioner i Västra Götaland. Den största svarsviljan finns i norra Bohuslän, där 64 procent valde att svara på enkäten, följt av Dalsland med 62 procent. Men skillnaderna mellan de olika delregionerna är små, förutom för Göteborgsregionen som har den klart lägsta svarsfrekvensen, 55 procent. Göteborgsregionens invånare har ända sedan 1998 varit mindre benägna att svara än övriga Västra Götalänningar, med undantag för undersökningarna 2009 och 2010, där västra Skaraborg (2009) respektive Dalsland och norra Bohuslän (2010) hade lägre svarsfrekvenser.

Uppdelningen per kommun i Göteborgsregionen visar på fler skillnader. År 2002 hade åtta kommuner mer än 70 procent svarande; 2003 var det endast tre kommuner som nådde dit och 2004 var endast Kungälv över 70-procentsgränsen. Inte sedan undersökningen 2004 har svarsfrekvensen i någon av Göteborgsregionens kommuner varit över 70 procent.

I 2011 års undersökning är svarsfrekvensen högst i Alingsås kommun (64 procent), Partille (62 procent) och sedan Kungsbacka och Kungälv (60 procent). Därefter följer kommunerna Öckerö, Härryda och Mölndal med svarsandelar på 56-59 procent. Totalt skiljer det 18 procentenheter mellan den kommun som hade högst svarsfrekvens i Göteborgsregionen (Alingsås – 64 procent) och den kommun som hade lägst svarsfrekvens (Tjörn – 46 procent).

Av tabellen framgår att variationerna i svarsfrekvens i kranskommunerna varit stora genom åren. Det låga antalet svarspersoner per kommun gör att siffrorna kan skifta mycket mellan olika undersökningsår. Ett exempel på det är Tjörns kommun som i 2011 års undersökning har den lägsta svarsfrekvensen, men som hade den näst högsta svarsfrekvensen (67 procent) i 2010 års undersökning.

Tabell 6 Svartsandelar (netto) i olika grupper i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2011 (procent)

År	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
TOTALT	60	60	60	65	69	70	65	68	66	70	68	66	66	62	61	62	58	61	59	57	
Göteborgsregionen																					
Övriga Västra Götaland	60	60	60	65	69	70	62	66	63	69	67	65	65	59	60	60	56	59	59	55	
- Sjuhärad							70	70	72	72	72	70	68	67	64	67	62	62	62	60	
- Östra Skaraborg							69	67	68	73	71	68	71	67	65	62	61	62	64	60	
- Västra Skaraborg							66	68	69	73	70	70	69	69	62	68	66	58	62	60	
- Fyrstad							69	72	69	67	72	64	67	60	63	63	59	61	59	59	
- Dalsland							68	66	66	74	66	61	68	59	62	63	63	64	52	62	
- Norra Bohuslän							66	67	66	71	63	67	60	62	56	65	59	65	56	64	
Kommuner i Göteborgsregionen																					
Ale	67	62	55	66	68	68	61	65	62	68	63	63	69	58	53	56	55	62	65	50	
Alingsås	—	—	—	—	67	75	60	70	61	77	68	64	64	57	58	68	61	67	69	64	
Göteborg	58	59	58	63	72	72	60	67	63	64	71	67	64	59	59	59	54	57	56	53	
Härnäs	64	64	58	73	66	65	62	75	60	70	67	65	67	65	58	66	54	57	65	58	
Kungsbacka	63	58	54	68	73	69	66	69	62	71	76	67	62	60	56	64	57	62	65	60	
Kungälv	70	67	72	65	67	58	53	70	63	71	69	74	71	55	60	60	55	64	61	60	
Lerum	67	66	64	73	67	68	59	68	67	68	73	66	68	63	69	57	61	68	59	53	
Lilla Edet	55	58	63	68	69	71	65	63	61	80	65	70	66	60	64	60	51	58	47	53	
Mölnådal	54	57	69	72	72	77	74	62	71	71	72	65	64	64	64	63	59	61	60	56	
Partille	65	55	68	65	51	74	63	69	72	77	71	51	58	59	65	59	61	57	62	62	
Stenungsund	64	60	72	68	67	71	68	61	65	69	76	63	65	53	54	61	57	56	58	55	
Tjörn	51	62	48	59	51	74	63	69	72	77	71	51	65	66	60	67	67	57	67	46	
Öckerö	73	62	60	53	67	71	68	61	65	69	76	63	67	64	64	64	48	70	62	59	

Kommentar: I Göteborgsregionen ingår förutom Kungsbacka samtliga särredovisade kommuner. (För detaljerad redovisning av delregionerna i Västra Götaland, se slutnot 3.)

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2011

I tabell 7 redovisas svarsfrekvensen i olika resursområden i Göteborg. Resursområdena utgörs av stadsdelar i Göteborg som har grupperats efter resursstyrka (Se kommentar till tabellen nedan för mer information om resursindelningen). Som framgår av tabellen finns ett tydligt samband mellan resursstyrka och svarsbenägenhet. Resursstarka stadsdelar har högst svarsandel 2011 med 58 procent medan resurssvaga har lägst med 41 procent svarande. Den genomsnittliga skillnaden låg till och med 2006 års undersökning på 12 procentenheter. I 2011 års undersökning har avståndet ökat ytterligare och skillnaden är 17 procentenheter. Detta beror främst på en minskning i svarsfrekvens i de resurssvaga stadsdelarna.

Tabell 7 Svarsandelar (netto) per resursområde i Väst-SOM-undersökningen 1999-2011

	Resursstarkt	Medelresursstarkt	Medelresurssvagt	Resurssvagt
1999	68	64	67	57
2000	63	61	66	57
2001	73	69	67	62
2002	67	67	64	54
2003	69	64	61	57
2004	67	63	66	61
2005	67	60	61	49
2006	65	59	61	52
2007	66	61	55	54
2008	64	53	54	47
2009	63	58	58	51
2010	63	59	57	43
2011	58	57	54	41

Kommentar: Indelningen i olika resursområden i Göteborg baseras på en indelning av stadsdelarna efter invånarnas resursstyrka: hushållsinkomst, andel socialbidragstagare och andel invandrare (Jönsson m. fl. 1997, s. 40). *Resursstarka stadsdelar:* Kärra-Rödbo, Torslanda, Älvsborg, Askim, Styrösö, Örgryte. *Medelresursstarka stadsdelar:* Tynnered, Härlanda, Centrum, Linnéstaden, Tuve-Säve. *Medelresurssvaga stadsdelar:* Frölunda, Lundby, Backa, Majorna, Högsbo. *Resurssvaga stadsdelar:* Bergsjön, Gunnared, Kortedala, Biskopsgården, Lärjedalen. Den första januari 2010 slogs Frölunda och Högsbo stadelsnämnder samman, och ett år senare gjordes indelningen i stadsdelar om helt. Resultatet blev 10 nya stadsdelar. Indelningen i tabellen ovan bygger på den gamla stadsdelsindelningen som gällde fram till och med 2009.

Representativitet i undersökningen

Syftet med den västsvenska SOM-undersökningen är att undersöka vanor, attityder och beteenden i befolkningen i Västra Götaland och Kungsbacka. Eftersom undersökningen inte görs på hela befolkningen utan på ett urval är det viktigt att det

urvalet representerar befolkningen på ett rättvisande sätt. Ett sätt att undersöka det är att titta på fördelningen av några grundläggande demografiska variabler.

I tabell A-C i appendix finns en jämförelse mellan köns-, ålders- och den geografiska fördelningen bland de svarande och i Västra Götalands befolkning som helhet. I tabellerna finns också motsvarande siffror för undersökningens netto- och bruttourval.

Geografiskt stämmer fördelningarna förhållandevis bra. Göteborg utgör 32 procent av befolkningen i Västra Götaland och av de som svarat är en ungefär lika stor andel, 28 procent, göteborgare. Den lilla underrepresentationen av personer från Göteborg innebär att andelen boende i övriga Västra Götaland är något högre bland de svarande än i befolkningen, 47 mot 44 procent.

Sett över längre tid kan vi konstatera att skillnaden på nästan fyra procentenheter mellan andelen göteborgare i befolkningen och bland de svarande är den största hittills i den västsvenska SOM-undersökningen.

Om vi undersöker ålderssammansättningen på samma sätt – det vill säga jämför fördelningen hos befolkningen, urvalen och de svarande – kan vi se att representativiteten för olika åldersgrupper i SOM-undersökningarna är god, men att det finns skillnader mellan de olika åldersgrupperna (tabell B).

Mönstret för de senaste årens västsvenska SOM-undersökningar är i stora drag att personer under 50 år är något underrepresenterade bland de svarande och de över 50 år är något överrepresenterade. Mest överrepresenterade är 60-85-åringarna, i befolkningen utgör de 20 procent, bland de svarande är de 26 procent. Den mest underrepresenterade gruppen är 15-29-åringarna. Bland de svarande är 15 procent i åldrarna 15 till 29, medan motsvarande andel i befolkningen är 23 procent. En bidragande orsak är att unga människor blir allt svårare att komma i kontakt med (Vernersdotter 2012). Mellan 1992 och 1998 var avvikelserna mellan åldersfördelningen i urvalen och bland de svarande som mest två procentenheter. Från och med år 1999 till och med 2001 ökade avvikelserna till som mest tre procentenheter mellan urval och svarande. Mellan 2002 och 2011 har de skillnaderna alltså ökat ytterligare.

Tidigare studier inom ramen för SOM-institutet har dock visat att skillnader i åldersfördelning (liksom könsfördelning) mellan befolkning, urval och svarandegrupp har en mycket liten inverkan på svarsmonster.

Vi har tidigare konstaterat att svarsbenägenheten är lägre bland män än bland kvinnor i de senaste årens undersökningar. I tabell C kan vi se att fördelningen i såväl Västra Götalands befolkning som i det urval som dragits ur denna population är jämn, med en lika stor andel kvinnor som män.

Göteborgsregionen och övriga Västra Götaland

Befolkningen i storstadsområdet i och kring Göteborg skiljer sig något från de boende i övriga delar av Västsverige. Utöver skillnader i ålderssammansättning och utbildningsnivå finns också fler förvärvsarbetande, färre ålderspensionärer och fler utländska medborgare i storstadsregionen jämfört med övriga Västra Götaland.

Tabell 8 Fördelning över position på arbetsmarknaden och medborgarskap 1992-2011 (procent)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
<i>Förvärvsställning</i>																					
Förvärvsarbete	57	57	55	57	57	57	57	58	57	60	57	57	56	55	56	57	59	55	57	57	57
Arbetsmarknadspolitisk åtgärd	1	0	2	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
AMS-utbildning	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	-	-	-	-	-
Kunskapslyftet	-	-	-	-	-	-	1	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arbetslösa	5	6	6	7	6	5	5	5	4	3	4	4	3	3	3	2	2	4	4	4	3
Ålderspensionär/ avtalspensionär	17	16	16	15	15	15	17	17	20	19	19	21	23	22	20	22	23	27	25	27	27
<i>Sjuk/</i>																					
Aktivitetsersättning ¹	4	4	5	5	5	4	4	4	5	5	5	4	4	5	5	5	4	4	3	3	3
Hemarbetande	2	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Studierande	13	13	14	14	14	16	12	13	11	11	12	12	12	11	10	11	10	9	9	9	8
Annat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	3	3	1	1	0	1	1
<i>Medborgarskap</i>																					
Svenskt	-	95	95	94	95	94	95	96	96	96	96	95	94	93	94	94	93	94	94	94	94
Utländskt	-	5	5	6	5	6	5	4	4	4	4	3	4	4	3	3	4	3	3	3	3
Både svenskt och utländskt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3

Kommentar: ¹ Sjuk- och aktivitetsersättning är sedan 2008 benämningen på tidigare förtidspensionär.

Källa: De västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2011

Tabell 8 visar svarspersonernas position på arbetsmarknaden och deras medborgarskap, för undersökningarna 1992 till och med 2011. Mellan 1992 och 1997 var fördelningarna mycket stabila. 1998 förändrades ramen för urvalet och hela Västra Götalandsregionen inkluderades i undersökningen. Då sjönk andelen studenter och utländska medborgare och istället ökade andelen ålderspensionärer och svenska medborgare. Det är huvudsakligen en konsekvens av det utvidgade spridningsområdet för undersökningen.

Vi ser även att den totala andelen svenska medborgare varierar, och ser ut att ha minskat sedan 2002. Den första tolkningen var att det hängde ihop med en förändring i frågan om medborgarskap år 2003, då även dubbelt medborgarskap inkluderades som svarsalternativ. Men minskningen har fortsatt sedan dess.

I 2011 års undersökning är andelen förvärvsarbetande högre i Göteborgsregionen än i övriga Västra Götaland. Samtidigt har Göteborgsregionen en lägre andel ålderssamt förtidspensionärer. Andelen studenter är också något högre i Göteborgsregionen, liksom andelen svarande med utländskt eller dubbelt medborgarskap.

Sammanfattningsvis

De resultat som presenteras i kapitlet visar att svarspersonerna i 2011 års västsvenska SOM-undersökning ganska väl representerar olika grupper i den västsvenska befolkningen. I jämförelse med den nationella SOM-undersökningen finns bara små skillnader i svarsmönstren, vilket också kan ses som en bekräftelse på att urvalet fungerar bra.

På det hela taget visar jämförelserna i detta kapitel – över tid, med andra undersökningar samt inom undersökningen – att de svarande i den västsvenska SOM-undersökningen 2011 som grupp är lika befolkningen i Västra Götaland och Kungälv kommun, förutom vad gäller ålderssammansättningen: äldre människor är något överrepresenterade och yngre människor något underrepresenterade.

Noter

- ¹ Kapitlet bygger på tidigare års metodredogörelser, se exempelvis Elmquist & Bergström (2012) i Bergström (2012) (red).
- ² Den västsvenska SOM-undersökningen har genomförts i samarbete med *Kinnmark Information AB*. Kinnmark Information utförde urvalsdragning, utskick av formulär och påminnelser, telefonuppföljning samt datauppläggning. Enkätsvaren lästes in optiskt med hjälp av en scanner. SOM-institutets medarbetare har stått för framtagning av frågeformulär och annat material som foljebrev och informationsfoldrar som skickats ut till respondenterna, kodning av öppna svar och iordningställande av den slutgiltiga datamängden (vilket inkluderar variabler för öppna frågor och särskilt byggda variabler). Kodningsarbetet har genomförts av Frida Vernersdotter, Marcus Clifford, Sandra Engelbrecht och Josefine Bové.

- ³ Kommunerna är Ale, Alingsås, Härryda, Kungsbacka, Kungälv, Lerum, Lilla Edet, Mölndal, Partille, Stenungsund, Tjörn och Öckerö. I Väst-SOM 1992 till 1995 ingick inte boende i Alingsås kommun i urvalet.
- ⁴ Kommunerna är Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Dals-Ed, Essunga, Falköping, Färgelanda, Grästorp, Gullspång, Götene, Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Lysekil, Mariestad, Mark, Mellerud, Munkedal, Orust, Skara, Skövde, Sotenäs, Strömstad, Svenljunga, Tanum, Tibro, Tidaholm, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vargårda, Vänersborg och Åmål.
- ⁵ Se Vernersdotter (2012) i Weibull, Oscarsson & Bergström (red) 2012 samt Elmquist & Bergström (2012) i Bergström (2012) (red)
- ⁶ Forskning om skäl till deltagande i enkätundersökningar kan visa på liknade resultat, det vill säga att skälen för att inte delta oftast är tidsrelaterade eller av mer principiell karaktär (se exempelvis Loosveldt & Storms 2008).

Referenser

- Elmquist, Tobias & Bergström, Annika (2012) Samhälle Opinion Massmedier Västra Götaland 2010 i Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Jönsson, Sten m. fl. (1997) *Decentraliserad välfärdsstad – Demokrati, effektivitet och service*. Stockholm: SNS Förlag.
- Loosveldt, Geert & Vicky Storms (2008) Measuring public opinions about surveys. *International journal of public opinion research*, Vol 20:1.
- Shehata, Adam & Wadbring, Ingela (2012), Allt fler står utanför nyhetsvärlden 2011 Weibull, Lennart, Oscarsson Henrik & Bergström Annika (red), *I framtidens skugga*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- Vernersdotter, Frida (2012) Samhälle Opinion Massmedier 2011 Weibull, Lennart, Oscarsson Henrik & Bergström Annika (red), *Lycksalighetens ö*, Göteborg: SOM-institutet, Göteborg.
- www.scb.se. Statistikdatabaser, befolkningen.

Appendix

Tabell A *Fördelning över invånare i Göteborg, Göteborgs kranskommuner och övriga Västra Götaland i befolkningen, urvalet respektive i inkomna enkäter 2011, samt jämförelse med fördelningen i urval och svarande 2000-2011 (procent)*

År	Grupp	Område			Summa	Antal
		Göteborg	Göteborgs kranskommuner	Övriga Västra Götaland		
2000	Befolkning	31	24	45	100	1 237 771
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 602
	Svarande	28	25	47	100	3 684
2001	Befolkning	31	24	45	100	1 247 690
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 411
	Svarande	29	24	47	100	3 808
2002	Befolkning	31	25	44	100	1 245 689
	Urval (brutto)	31	25	44	100	6 000
	Nettourval	30	26	44	100	5 538
	Svarande	28	26	46	100	3 792
2003	Befolkning	31	24	45	100	1 254 946
	Urval (brutto)	31	23	46	100	6 000
	Nettourval	30	24	46	100	5 537
	Svarande	29	24	47	100	3 654
2004	Befolkning	30	25	45	100	1 257 591
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	31	24	45	100	5 489
	Svarande	30	24	46	100	3 630
2005	Befolkning	31	24	45	100	1 268 979
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 505
	Svarande	29	24	47	100	3 419
2006	Befolkning	30	25	45	100	1 269 125
	Urval (brutto)	30	24	46	100	6 000
	Nettourval	29	24	47	100	5 462
	Svarande	28	24	48	100	3 347
2007	Befolkning	31	22	47	100	1 298 829
	Urval (brutto)	31	22	47	100	6 000
	Nettourval	31	24	45	100	5 491
	Svarande	30	24	46	100	3 420
2008	Befolkning	31	24	45	100	1 309 857
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	31	24	47	100	5 553
	Svarande	29	24	45	100	3 240
2009	Befolkning	31	24	45	100	1 300 914
	Urval (brutto)	30	25	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 539
	Svarande	28	26	46	100	3 368
2010	Befolkning	32	24	44	100	1 322 426
	Urval (brutto)	32	24	44	100	6 000
	Nettourval	32	24	44	100	5 506
	Svarande	30	25	45	100	3 276
2011	Befolkning	32	24	44	100	1 331 458
	Urval (brutto)	31	24	45	100	6 000
	Nettourval	30	25	45	100	5 493
	Svarande	28	25	47	100	3 151

Kommentar: Med nettourval avses bruttourval minus naturligt bortfall. Som naturligt bortfall räknas adress okänd, avflyttad, sjuk, institutionell vård, bortrest under fältperioden, studier på annan ort, militärtjänstgöring, ej svensktalande, bosatt, studerar eller arbetar utomlands, förståndshandikappad samt avlidne. Göteborgs kranskommuner är samtliga kommuner i Göteborgsregionen men Göteborgs Stad exkluderat.

Tabell B Åldersgruppernas fördelning i hela urvalet respektive i inkomna enkäter 1992-2011 och åldersfördelningen 2002-2011 hos befolkningen i Västsverige (procent)

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa	Antal
		15-29	30-49	50-64	65-80	65-85		
1992	Urval	27	38	19	16		100	1 603
	Svarande	25	37	21	17		100	
1993	Urval	28	37	19	16		100	1 586
	Svarande	27	36	20	17		100	
1994	Urval	27	37	20	16		100	1 591
	Svarande	27	36	22	15		100	
1995	Urval	26	37	21	16		100	1 708
	Svarande	26	37	22	15		100	
1996	Urval	25	38	22	15		100	1 807
	Svarande	26	36	23	15		100	
1997	Urval	26	37	22	15		100	1 845
	Svarande	26	36	23	15		100	
1998	Urval	24	37	24	16		101	5 385
	Svarande	22	36	25	17		100	3 487
1999	Urval	25	35	24	16		100	5 900
	Svarande	22	34	27	17		100	3 760
2000	Urval (15-80)	24	36	24	16		100	5 815
	Svarande (15-80)	21	34	27	18		100	3 597
2000	Urval (15-85)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande (15-85)	20	33	27		20	100	3 684
2001	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Svarande	20	35	27		19	100	3 808
2002	Befolkning	23	35	23		19	100	1 245 689
	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	25		17	100	5 538
	Svarande	20	34	27		19	100	3 792
2003	Befolkning	23	35	23		19	100	1 254 946
	Urval (brutto)	24	34	23		19	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 537
	Svarande	20	33	27		20	100	3 654
2004	Befolkning	23	35	22		20	100	1 257 591
	Urval (brutto)	24	33	23		20	100	6 000
	Nettourval	24	33	24		19	100	5 489
	Svarande	20	32	26		22	100	3 630
2005	Befolkning	23	35	24		18	100	1 268 979
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	36	24		17	100	5 505
	Svarande	19	33	27		21	100	3 419
2006	Befolkning	23	33	25		19	100	1 269 125
	Urval (brutto)	23	34	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 462
	Svarande	18	32	28		22	100	3 347

Forts.

Tabell B forts.

År	Grupp	Åldersgrupp					Summa	Antal
		15–29	30–49	50–64	65–80	65–85		
2007	Befolkning	24	34	23		19	100	1 298 829
	Urval (brutto)	24	34	24		18	100	6 000
	Nettourval	23	35	24		18	100	5 491
	Svarande	19	32	27		21	100	3 420
2008	Befolkning	24	34	24		18	100	1 309 857
	Urval (brutto)	24	33	24		19	100	6 000
	Nettourval	23	34	25		18	100	5 553
	Svarande	18	31	29		23	100	3 240
2009	Befolkning	23	34	24		19	100	1 300 914
	Urval (brutto)	24	34	23		22	100	6 000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5 539
	Svarande	16	32	27		25	100	3 368
2010	Befolkning	23	34	23		20	100	1 322 426
	Urval (brutto)	23	33	23		20	100	6000
	Nettourval	22	34	24		20	100	5506
	Svarande	17	32	27		24	100	3276
2011	Befolkning	23	34	23		20	100	1 331 458
	Urval (brutto)	22	34	24		20	100	6000
	Nettourval	21	35	25		19	100	5493
	Svarande	15	31	28		26	100	3151

Kommentar: I jämförelsesyfte redovisas för år 2000 även resultat för ett begränsat urval som omfattar samma åldersintervall, 15-80 år, som de tidigare årens undersökningar. I de kommuner som ingår i Väst-SOM I är befolkningen yngre än i de kommuner som omfattas av Väst-SOM II. Detta förhållande återspeglas också i åldersstrukturen bland de svarande.

Tabell C Könsfördelning hos befolkningen, i urvalet och bland de svarande i de västsvenska SOM-undersökningarna 1992-2011 (procent)

År	Grupp	Kön		Summa
		Män	Kvinnor	
1992	Svarande	50	50	100
1993	Svarande	51	49	100
1994	Svarande	51	49	100
1995	Svarande	49	51	100
1996	Svarande	50	50	100
1997	Svarande	49	51	100
1998	Svarande	47	53	100
1999	Svarande	48	52	100
2000	Svarande	49	51	100
2001	Svarande	47	53	100
2002	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	48	52	100
2003	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
2004	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2005	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2006	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
2007	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	49	51	100
	Svarande	47	53	100
2008	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2009	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100
2010	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	46	54	100
2011	Befolkningen	50	50	100
	Bruttourval	50	50	100
	Nettourval	50	50	100
	Svarande	47	53	100

Kommentar: Uppgifterna om befolkningen är hämtade från statistiska centralbyrån via www.ssd.scb.se.

FÖRFATTARNA

Anna Bendz, fil. dr, verksam som forskare och universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Hennes forskning är inriktad mot välfärdspolitiska reformer, med fokus på konkurrens och valfrihet.

Annika Bergström, docent, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hennes forskning fokuserar på nya mediers publik med särskilt fokus på deltagande på nätet; i sociala medier, i journalistiken och i politiken.

Love Christensen, pol. kand., verksam som biträdande forskare inom SOM-institutets förädlingsprojekt samt vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

Sören Holmberg, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Han är en av ledarna för Quality of Government Institute och forskar kring opinionsbildning, väljarbeteende, representativ demokrati och samhälleliga styrsystem.

Jonas Hägglund, verksam vid SOM-institutet. Biträdande undersökningsledare för den västsvenska SOM-undersökningen 2011.

Folke Johansson, professor emeritus vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på kommunalt självstyre och representativ demokrati på kommunal och regional nivå.

Lennart Nilsson, docent i offentlig förvaltning, Göteborgs universitet. Han forskar kring den offentliga sektorn och offentlig service.

Jonas Ohlsson, fil. dr, verksam vid SOM-institutet och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är framförallt inriktad på mediestruktur och medieekonomi.

Jacob Severin, pol. master, verksam som biträdande forskare vid det svenska Valforskningsprogrammet, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Jan Strid, universitetslektor vid Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på tidningar och radio.

Richard Svensson, fil. kand., verksam som biträdande forskare vid Quality of Government Institute vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Lennart Weibull, seniorprofessor, verksam vid SOM-institutet och Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet. Hans forskning är inriktad på mediehistoria, mediestruktur och medieanvändning.

ADRESSER

SOM-institutet
Göteborgs universitet
Box 710
SE 405 30 GÖTEBORG

E-postadress: info@som.gu.se
Hemsida: www.som.gu.se

Beställningar av publikationer kan göras via e-post: bokbestallning@som.gu.se.
Det går också att beställa publikationer via vår hemsida: www.som.gu.se.

Om du vill kontakta någon av de medverkande författarna i *Medborgarna om välfärden* följer här deras e-postadresser.

Namn	E-postadress
Anna Bendz	anna.bendz@pol.gu.se
Annika Bergström	annika.bergstrom@jmg.gu.se
Love Christensen	love.christensen@gu.se
Sören Holmberg	soren.holmberg@pol.gu.se
Jonas Hägglund	jonas.hagglund@som.gu.se
Folke Johansson	folke.johansson@pol.gu.se
Lennart Nilsson	lennart.nilsson@gu.se
Jonas Ohlsson	jonas.ohlsson@jmg.gu.se
Jacob Severin	jacob.severin@gu.se
Jan Strid	jan.strid@jmg.gu.se
Richard Svensson	richard.svensson@gu.se
Lennart Weibull	lennart.weibull@jmg.gu.se

Bilagor

VÄSTSVENRIE

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

2011

GÖTEBORGS UNIVERSITET

FORMULÄRETS INNEHÅLL

- 1 – 6 Nyheter & medier
- 7 – 27 Politik, samhälle & demokrati
- 28 – 29 EU-toppmötet i Göteborg 2001
- 30 – 35 Trafik
- 36 – 40 Medieanvändning
- 41 – 46 Samhälle & service
- 47 – 49 Utbildning & forskning
- 50 – 60 Fritidsaktiviteter, kultur & hälsa
- 61 – 73 Arbetsliv
- 74 – 91 Bakgrundsfrågor
- 92 – 93 Regionvalet i Västra Götaland

SÅ HÄR FYLLER DU I FORMULÄRET

Ett exempel:

Fråga 1 Hur intresserad är du av väderprognoser?	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
Om du är <u>mycket intresserad</u> av väderprognoser, sätt ett kryss längst till vänster på följande sätt:	☒	☐	☐	☐
Om du <u>inte alls</u> är intresserad av väderprognoser, sätt ett kryss längst till höger på följande sätt:	☐	☐	☐	☒
Skulle du råka sätta ett kryss i fel ruta, stryk bara över hela rutan och sätt därefter kryss i rätt ruta – så här:	☒	☒	☐	☐

Formuläret läses optiskt av en dator.

Kryssa därför om möjligt helt innanför rutorna. Kryssa så här:

Kryssa ej så här:

Använd helst kulspetspenna och inte tusch eller blyerts.

Tack!

NYHETER & MEDIER

Fråga 1 Hur ofta brukar du ta del av följande nyhetsprogram?

	Dagligen	5–6 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Aktuellt/Rapport i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västnytt i SVT	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4 Nyheterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokala nyheter i TV 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utländska tv-nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lokalnyheter i radions P4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonyheterna i radion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nyheter i kommersiell radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 2 Läser eller tittar du i någon morgontidning regelbundet och i så fall hur ofta? Frågan gäller inte läsning på internet.

	6–7 dagar/ vecka	4–5 dagar/ vecka	2–3 dagar/ vecka	Någon dag/ vecka	Mer sällan	Aldrig
Göteborgs-Posten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metro	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan morgontidning:						
..... (morgontidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 3 Läser eller tittar du regelbundet i någon morgontidning på internet?

	6–7 dagar/ vecka	4–5 dagar/ per vecka	2–3 dagar/ vecka	Någon dag/ vecka	Mer sällan	Aldrig
gp.se (Göteborgs-Posten)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan morgontidning:						
..... (morgontidningens namn)	☐	☐	☐	☐	☐	
.....	☐	☐	☐	☐	☐	

Fråga 4 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?

	<u>På papper:</u>			<u>På internet:</u>		
	3–7 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan/ aldrig	3–7 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan/ aldrig
Aftonbladet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Expressen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
GT	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 5 Prenumererar du eller någon i ditt hushåll på någon morgontidning?

- Ja, på: ..... (morgontidningens namn)
- Nej

Fråga 6 Om du har en morgontidningsprenumeration, har du själv funderat på att upphöra med den/någon av de prenumerationer du nu har eller har detta diskuterats inom familjen under det senaste halvåret?

Nej	Ja, någon enstaka gång	Ja, flera gångar	Tveksam/ vet ej	<i>Jag prenumererar ej på någon morgontidning</i>
☐	☐	☐	☐	☐

Om JA, av vilken anledning har du funderat på att upphöra med din prenumerations?
Fler än ett alternativ kan markeras.

☐ Prenumerationspriset har höjts	☐ Allt har blivit så dyrt så att pengarna inte räcker till
☐ Jag får lokal information i radio och tv	☐ Jag har tillgång till tidningen på arbetet/i skolan
☐ Jag kan läsa tidningen på internet	☐ Jag får de nyheter jag behöver från en gratistidning
☐ Tidningsutdelningen sköts dåligt	☐ Papperstidningen har negativ miljöpåverkan
☐ Jag har inte tid att läsa den	☐ Det blir för mycket papper att ta hand om
☐ Tidningens innehåll är inte tillräckligt bra	☐ Nyheterna i morgontidningen är redan gamla

POLITIK, SAMHÄLLE & DEMOKRATI

Fråga 7 Hur intresserad är du i allmänhet av politik?

Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
☐	☐	☐	☐

Fråga 8 Hur intresserad är du av politik när det gäller:

	Mycket intresserad	Ganska intresserad	Inte särskilt intresserad	Inte alls intresserad
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 9 Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast i dag i den kommun där du bor?
Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

Fråga 10 Vilken eller vilka frågor eller problem tycker du är viktigast i dag i Västra Götaland?
Ange högst tre frågor/samhällsproblem.

.....

Fråga 11 På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i:

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Inte särskilt nöjd	Inte alls nöjd
EU	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐

Fråga 12 Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?

Klart till vänster

Något till vänster

Varken till vänster eller till höger

Något till höger

Klart till höger

Fråga 13 Vilket parti tycker du bäst om i dag?

Vänsterpartiet

Folkpartiet

Miljöpartiet

Socialdemokraterna

Moderaterna

Sverigedemokraterna

Centerpartiet

Kristdemokraterna

Annat parti: .....

Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?

Ja, mycket övertygad

Ja, något övertygad

Nej

Fråga 14 Skulle du kunna tänka dig att åta dig ett politiskt uppdrag för det parti du sympatiserar med:

Ja, absolut

Ja, kanske

Nej, troligen inte

Nej, absolut inte

I den kommun där du bor

I Västra Götalandsregionen

Jag sympatiserar inte med något politiskt parti

Fråga 15 Nedan finns ett antal förslag som förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem?

	Mycket bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra eller dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag
Minska den offentliga sektorn	☐	☐	☐	☐	☐
Ta emot färre flyktingar i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa på ett samhälle med ökad jämställdhet mellan kvinnor och män	☐	☐	☐	☐	☐
Låta privata företag svara för äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐
Bedriva mer av sjukvården i privat regi	☐	☐	☐	☐	☐
Satsa mer på friskolor	☐	☐	☐	☐	☐
Koncentrera specialistsjukvård till storsjukhusen	☐	☐	☐	☐	☐
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	☐	☐	☐	☐	☐
Sälja kommunala bolag som bedriver affärsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐
Sänka skatterna	☐	☐	☐	☐	☐
Öka det ekonomiska stödet till glesbygden	☐	☐	☐	☐	☐
Förbjuda ansiktstäckande slöja på allmän plats	☐	☐	☐	☐	☐
Överför ansvaret för skolan från kommunerna till staten	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 16 Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?

Mycket positiv

Ganska positiv

Varken positiv eller negativ

Ganska negativ

Mycket negativ

Ingen uppfattning

Fråga 17 Var skulle du personligen vilja placera några politiker i Västsverige på nedanstående skala?

Personen är okänd för mig	Ogillar starkt			Varken gillar eller ogillar					Gillar starkt		
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Gert-Inge Andersson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jonas Andersson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Patrik Ehn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kristina Jonäng	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sören Kviberg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Birgitta Losman	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Johnny Magnusson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Monica Selin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 18 Hur tycker du att kommunstyrelsen i den kommun där du bor respektive regionstyrelsen i Västra Götaland sköter sin uppgift?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Kommunstyrelsen i den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Regionstyrelsen i Västra Götaland	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 19 Vilka möjligheter anser du att du har att påverka politiska beslut i:

	Mycket goda möjligheter	Ganska goda möjligheter	Varken goda eller dåliga möjligheter	Ganska dåliga möjligheter	Mycket dåliga möjligheter	Ingen uppfattning
EU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Stadsdelen/den del av kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 20 Hur anser du att följande myndigheter sköter sin uppgift?

	Känner ej till myndigheten	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Försäkringskassan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arbetsförmedlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pensionsmyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trafikverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Energimarknadsinspektionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Migrationsverket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valmyndigheten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 21 Hur tycker du att den verksamhet fungerar som bedrivs på följande områden i den region eller kommun där du bor?

	Känner ej till verksamheten	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Förskolan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvården	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Grundskolan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 22 Hur bedömer du din kommuns respektive Västra Götalandsregionens ekonomi?

<i>Ekonomi i:</i>	Mycket god	Ganska god	Varken god eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 23 Hur anser du att staten, Västra Götalandsregionen respektive den kommun där du bor lyckas med att främja sysselsättningen respektive företaget?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
a) <u>Sysselsättningen:</u>						
Staten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) <u>Företagandet:</u>						
Staten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 24 Hur viktiga anser du att följande verksamheter är för den framtida utvecklingen i Västra Götaland?

	Mycket viktig	Ganska viktig	Inte särskilt viktig	Inte alls viktig	Ingen uppfattning
Bankväsende	☐	☐	☐	☐	☐
Bil-/fordonsindustri	☐	☐	☐	☐	☐
Detaljhandel	☐	☐	☐	☐	☐
Elitidrott	☐	☐	☐	☐	☐
Fritidsmiljö	☐	☐	☐	☐	☐
Hamn och sjöfart	☐	☐	☐	☐	☐
Högre utbildning/forskning	☐	☐	☐	☐	☐
Informationsteknologi	☐	☐	☐	☐	☐
Kultur	☐	☐	☐	☐	☐
Livsmedelsindustri	☐	☐	☐	☐	☐
Medicinsk industri	☐	☐	☐	☐	☐
Miljöindustri	☐	☐	☐	☐	☐
Nöjesliv och evenemang	☐	☐	☐	☐	☐
Offentlig service	☐	☐	☐	☐	☐
Press/radio/tv	☐	☐	☐	☐	☐
Transporter	☐	☐	☐	☐	☐
Turism	☐	☐	☐	☐	☐
Verkstadsindustri	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 25 Läser eller tittar du regelbundet i någon informationstidning eller något informationsblad som ges ut av:

	Känner inte till/ finns inte	Varje nummer	Flertalet nummer	Något enstaka nummer	Aldrig
Västra Götalandsregionen (<i>Regionmagasinet</i>)	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐
Den stadsdel eller den del av kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 26 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
EU-parlamentariker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rikspolitiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionens politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionens tjänstemän	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunens politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunens tjänstemän	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjukvårdens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personal inom barnomsorgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personal inom äldreomsorgen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lärare i grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Universitetslärare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kollektivtrafikens personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poliser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Domare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Socialarbetare	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Forskare vid universitet/högskolor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Journalister	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Präster i Svenska kyrkan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pastorer i frikyrkor	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 27 Var skulle du personligen vilja placera några politiker i Göteborg på nedanstående skala?

Personen är okänd för mig	Ogillar starkt		Varken gillar eller ogillar					Gillar starkt			
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Kia Andreasson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annelie Hulthén	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mikael Jansson	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
David Lega	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mats Pilhem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Helene Odenjung	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Theo Papaioannou	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jonas Ransgård	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

EU-TOPPMÖTET I GÖTEBORG 2001

Fråga 28 År 2001 höll EU toppmöte i Göteborg. Gjorde du något av följande i samband med toppmötet?

	Ja	Nej
Diskuterade händelserna med vänner och bekanta	☐	☐
Besökte någon av de debatter som arrangerades	☐	☐
Deltog själv i någon demonstration	☐	☐
Tittade på någon eller några demonstrationer	☐	☐
Såg själv de så kallade kravallerna i centrum	☐	☐
Såg i efterhand skadegörelsen	☐	☐

Fråga 29 Den här frågan gäller hur du i efterhand bedömer olika gruppers agerande i samband med EU:s toppmöte i Göteborg. Är din bedömning i huvudsak positiv eller i huvudsak negativ?

	I huvudsak negativ		Varken positiv eller negativ			I huvudsak positiv		Ingen uppfattning
	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	
Dagspressen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Radio och tv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Demonstranterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De militanta aktivisterna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poliserna på gatan	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Polisledningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Domstolarna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommunledningen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den svenska regeringen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De besökande EU-politikerna	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TRAFIK

Fråga 30 Hur brukar du ta dig till arbetet/skolan? Om du använder mer än ett färdmedel, ange det **huvudsakliga**.

- Arbetar ej/studerar ej/arbetar hemma → Gå vidare till fråga 32
- Bil som förare   Tåg/pendeltåg   Båt/färja
 Bil som passagerare   MC/moped   Till fots
 Buss   Cykel/elcykel   Annat
 Spårvagn

Fråga 31 Har du övervägt att använda dig av annat huvudsakligt färdmedel än det du nu använder för att ta dig till arbetet/skolan?

- Nej
- Ja → I så fall vilket?
- Bil som förare   MC/moped   Spårvagn
 Buss   Till fots   Båt/färja
 Tåg/pendeltåg   Bil som passagerare   Cykel/elcykel

Fråga 32 Hur tycker du att det fungerar att ta sig fram på följande sätt i din hemkommun?

	Fungerar mycket bra	Fungerar ganska bra	Fungerar varken bra eller dåligt	Fungerar ganska dåligt	Fungerar mycket dåligt	Ingen uppfattning
Gå till fots	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cykla	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åka kollektivt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köra bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 33 Om du har tillgång till bil, händer det att du avstår från att resa med bilen på grund av någon av följande anledningar?

Har ej tillgång till bil → Gå vidare till fråga 34

	Alltid	Mycket ofta	Ganska ofta	Någon gång	Aldrig
Parkeringsavgifter	☐	☐	☐	☐	☐
Bilköer	☐	☐	☐	☐	☐
Bensinpriset	☐	☐	☐	☐	☐
Brist på parkeringsplatser	☐	☐	☐	☐	☐
Miljökäl	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 34 Vilken är din åsikt om följande beslutade trafikåtgärder?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt	Ingen uppfattning
Västlänken (tågtunnel under Göteborg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Marieholmstunneln (ny älv-tunnel)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ny Göta Älvbro	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tätare turer i kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trängselskatt i Göteborg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Vilken är din åsikt om följande förslag gällande trafiken?

Bygga ut hela E20 till motorväg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bygga snabbtåg mellan Göteborg och Jönköping (Götalandsbanan)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Finansiera utbyggnaden av motorväg genom vägavgifter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bygga ut kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 35 I vilken utsträckning uppfattar du följande som problem i trafiken i den kommun där du bor?

	Mycket stort problem	Ganska stort problem	Varken stort eller litet problem	Ganska litet problem	Mycket litet problem
Trängsel i biltrafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Förseningar i kollektivtrafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Buller från trafiken	☐	☐	☐	☐	☐
Framkomlighet med cykel	☐	☐	☐	☐	☐
Försämrad luftkvalitet	☐	☐	☐	☐	☐
Otrygg miljö för fotgängare	☐	☐	☐	☐	☐
Pågående väg- och järnvägsbyggen	☐	☐	☐	☐	☐

MEDIEANVÄNDNING

Fråga 36 Hur ofta brukar du lyssna på följande radiokanaler?

	6–7 dagar/ vecka	4–5 dagar/ vecka	2–3 dagar/ vecka	Någon dag/ vecka	Mer sällan	Aldrig
P1 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P2 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P3 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
P4 i Sveriges Radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mix Megapol	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rix FM	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Annan kommersiell radio	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Närradio	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 37 Hur ofta brukar du titta på program i följande tv-kanaler?

	Har ej tillgång	Dagligen	5–6 dagar/ vecka	3–4 dagar/ vecka	1–2 dagar/ vecka	Mer sällan	Aldrig
SVT1/SVT2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
TV4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kanal 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Filmkanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BBC eller CNN	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Andra utländska tv-kanaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 38 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna använt internet?

Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

↳ Gå vidare till fråga 40

Och hur ofta har du gjort följande på internet?

	Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Skickat/tagit emot e-post	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sökt information/fakta	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tagit del av nyheter/nyhetstjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt sociala medier (ex. Facebook, Twitter)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Skrivit egen blogg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Köpt/beställt varor eller tjänster	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gjort ärenden hos myndighet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat onlinespel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt musiktjänst (ex. Spotify)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kommenterat nyhetsartikel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst artikelkommentarer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 39 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna besökt någon av följande hemsidor?

<i>Hemsidan för:</i>	Ingen gång	Någon gång de senaste 12 mån	Någon gång i halvåret	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan	Dagligen
Din kommun	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Någon lokal politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Någon regional politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 40 Brukar du läsa eller titta i följande tidningar?

	<i>Känner inte till</i>	Jag läser/tittar i varje nummer	Jag läser/tittar ibland	Jag läser/tittar inte i den
Göteborgs Fria Tidning	☐	☐	☐	☐
Tidningen Faktum	☐	☐	☐	☐
Tidningen Amos	☐	☐	☐	☐
Församlingsblad som delas ut i din församling	☐	☐	☐	☐

SAMHÄLLE & SERVICE

Fråga 41 Har du eller någon nära anhörig under de senaste 12 månaderna nyttjat någon av de former av service som anges nedan?

	Ja, jag själv	Ej själv, men nära anhörig	Nej, varken jag själv eller nära anhörig
Kommunal barnomsorg	☐	☐	☐
Föräldrakooperativ/privat barnomsorg	☐	☐	☐
Kommunal grundskola	☐	☐	☐
Kommunal gymnasieskola	☐	☐	☐
Friskola: grundskola	☐	☐	☐
Friskola: gymnasieskola	☐	☐	☐
Sjukhus: akutvård	☐	☐	☐
Sjukhus: annan vård	☐	☐	☐
Offentlig vårdcentral	☐	☐	☐
Privat vårdcentral/läkare	☐	☐	☐
Folktandvården	☐	☐	☐
Privattandläkare	☐	☐	☐
Äldreomsorg	☐	☐	☐
Försäkringskassan	☐	☐	☐
Arbetsförmedlingen	☐	☐	☐
Socialtjänst	☐	☐	☐
Färdtjänst	☐	☐	☐
Kollektivtrafik	☐	☐	☐
Idrottsanläggningar	☐	☐	☐
Bibliotek	☐	☐	☐
Kulturaktiviteter	☐	☐	☐
Fritidsverksamhet	☐	☐	☐

Fråga 42 Vad anser du om servicen i den kommun där du bor på följande områden?

	Mycket nöjd	Ganska nöjd	Varken nöjd eller missnöjd	Ganska missnöjd	Mycket missnöjd	Ingen upp- fattning
1. Barnomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Grundskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Gymnasieskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. Vårdcentral	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Sjukhusvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Tandvård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Äldreomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Socialtjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Färdtjänst	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Handikappomsorg	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Idrottsanläggningar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Bibliotek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Kulturaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Fritidsverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16. Turism	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17. Miljöarbete	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18. Tillgång på bostäder	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19. Gator och vägar	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20. Renhållning på allmänna platser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21. Möjligheten att få jobb	☐	☐	☐	☐	☐	☐
22. Kommuninformation	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23. Regioninformation	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Om förändringar av servicen ska göras, vilket av serviceområdena 1–23 ovan anser du att:

Det i första hand
ska satsas på?

Det i första hand
ska minska på?

Fråga 43 Hur tycker du på det hela taget att servicen har fungerat under de senaste 12 månaderna i:

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götalandsregionen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 44 Allmänt sett, vilken är din uppfattning om sjukvården i Västra Götalandsregionen i följande avseenden?

	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Ingen uppfattning
Den medicinska kvaliteten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillgången till vård	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Organisationens effektivitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personalens bemötande	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 45 Vad anser du om vårdvalet i Västra Götalandsregionen?

Mycket bra Ganska bra Varken bra eller dåligt Ganska dåligt Mycket dåligt Ingen uppfattning

Fråga 46 Har du under det senaste året bytt till en ny vårdcentral?

Nej Ja, en gång Ja, flera gånger

UTBILDNING & FORSKNING

Fråga 47 Här följer några påståenden om högre utbildning i Sverige. Vilken är din uppfattning om vart och ett av påståendena?

	Helt felaktigt påstående										Helt riktigt påstående										Ingen uppfattning
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10										
Universitets- och högskoleutbildning lönar sig inte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
All universitets- och högskoleutbildning ska vara avgiftsfri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Det finns för många universitet och högskolor i Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Universitets- eller högskoleutbildning är nödvändig för att nå framgång i yrkeslivet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Universitets- och högskoleutbildning i Sverige håller hög kvalitet i internationell jämförelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
På arbetsmarknaden spelar det ingen roll från vilket universitet eller högskola man har fått sin examen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		

Fråga 48 Har du på något av följande sätt kommit i kontakt med följande universitet och högskolor? (Mer än ett kryss på varje rad kan markeras)

	<i>Ej varit i kontakt med</i>	Arbetar/har arbetat vid	Studerar eller har studerat vid	Nära anhörig studerar/arbetar eller har studerat/ arbetat vid	Kommer/kommit i kontakt med i mitt yrke
Chalmers tekniska högskola	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs universitet	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Borås	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Skövde	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan Väst	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 49 Allmänt sett, hur stort förtroende har du för följande universitet och högskolor?

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Ingen uppfattning
Chalmers tekniska högskola	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs universitet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Borås	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan i Skövde	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Högskolan Väst	☐	☐	☐	☐	☐	☐

FRITIDSAKTIVITETER, KULTUR & HÄLSA

Fråga 50 Är du medlem i någon typ av förening/organisation?

	Nej	Ja	...och jag har någon typ av uppdrag
Idrotts-/friluftsförening	☐	☐	☐
Miljöorganisation	☐	☐	☐
Politiskt parti/förbund	☐	☐	☐
Facklig organisation	☐	☐	☐
Kulturförening	☐	☐	☐
Lokal samhällsförening, byalag	☐	☐	☐
Invandrarförening	☐	☐	☐
Humanitär hjälporganisation	☐	☐	☐
Patient- och anhörigförening	☐	☐	☐
Pensionärsorganisation	☐	☐	☐
Hyresgäst-/bostadsrätts-/villaförening	☐	☐	☐
Annan typ av förening/organisation	☐	☐	☐

Fråga 51 Tillhör du någon kyrka, religiöst samfund eller religion?

	Nej	Ja, men jag har inte varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna	Ja, och jag har varit på gudstjänst/möte under de senaste 12 månaderna
Svenska kyrkan	☐	☐	☐
Annan kristen kyrka/samfund	☐	☐	☐
Jag är muslim	☐	☐	☐
Jag tillhör en religion som varken är kristen eller muslimsk	☐	☐	☐

Fråga 52 Tror du på Gud?

Ja   Nej

Fråga 53 Hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Sysslat med sport/idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Joggat/löptränat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tränat/motionerat på annat vis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varit ute i naturen/friluftsliv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spelat på tips/trav/lotteri etc.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Druckit sprit/vin/starköl	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på restaurang/bar/pub på kvällstid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rökt/snusat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Läst någon bok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diskuterat politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deltagit i studiecirkel/kursverksamhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på museum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 54 Och hur ofta har du under de senaste 12 månaderna gjort följande?

	Ingen gång	Någon gång under de senaste 12 månaderna	Någon gång i halv-året	Någon gång i kvartalet	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Gått på bio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på teater	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på opera/musikal/balet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på rockkonsert/popkonsert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gått på konsert med klassisk musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mekat med eller vårdat bil/mc/moped	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trädgårdsarbete/balkongodling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sjungit i kör eller spelat musikinstrument	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tecknat/målat/skrivit poesi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Cyklad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt med kollektivtrafik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kört bil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Åkt tåg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest utomlands på fritiden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rest utomlands i arbetet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med vänner	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Umgåtts med grannar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Besökt gudstjänst eller religiöst möte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bett till Gud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Använt nyheter i mobil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 55 Har du under de senaste 12 månaderna besökt följande:

	Flera gånger	Någon gång	Ingen gång	Har ej besökt men skulle gärna vilja besöka	Känner ej till
Bohusläns museum	☐	☐	☐	☐	☐
Borås Djurpark	☐	☐	☐	☐	☐
Borås Konstmuseum	☐	☐	☐	☐	☐
Folkteatern i Göteborg	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs botaniska trädgård	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs Konserthus	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgsoperan	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs Stadsmuseum	☐	☐	☐	☐	☐
Göteborgs Stadsteater	☐	☐	☐	☐	☐
Havets hus i Lysekil	☐	☐	☐	☐	☐
Håverudsakvedukten	☐	☐	☐	☐	☐
Liseberg	☐	☐	☐	☐	☐
Läckö slott	☐	☐	☐	☐	☐
Nordens Ark	☐	☐	☐	☐	☐
Nordiska Akvarellmuseet	☐	☐	☐	☐	☐
Skara Sommarland	☐	☐	☐	☐	☐
Universeum	☐	☐	☐	☐	☐
Vara konserthus	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 56 Hur nöjd är du på det hela taget med det liv du lever?

Mycket nöjd Ganska nöjd Inte särskilt nöjd Inte alls nöjd

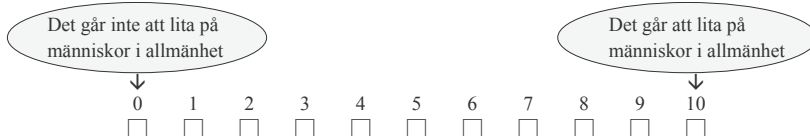
Fråga 57 Man talar ibland om att Sverige har blivit ett mångkulturellt samhälle. Anser du att denna utveckling varit positiv eller negativ på följande områden?

	Mycket positiv	Ganska positiv	Varken positiv eller negativ	Ganska negativ	Mycket negativ	Ingen uppfattning
Mat	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Idrott	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Musik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Språk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Religion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lag och ordning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Politik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sysselsättning	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 58 Har du något favoritfotbollslag?

Damlag Ja: ..... (lag) Nej
Herrlag Ja: ..... (lag) Nej

Fråga 59 Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet? Svara med hjälp av nedanstående skala:

Och om du skulle använda samma skala när det gäller människor i det område där du bor?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Fråga 60 Hur bedömer du ditt allmänna hälsotillstånd? Svara med hjälp av nedanstående skala:

ARBETSLIV

Fråga 61 Vilken av de här grupperna tillhör du för närvarande?

☐ Förvärvsarbetande (även sjukskriven, föräldraledig)	☐ Ålderspensionär/avtalspensionär
☐ Har arbete i arbetsmarknadspolitiska åtgärder/ genomgår arbetsmarknadsutbildning	☐ Har sjuk-/aktivitetsersättning
☐ Arbetslös	☐ Studerande
	☐ Annat: .....

Fråga 62 Vilket är/var ditt huvudsakliga yrke? Om du inte är yrkesverksam för närvarande gäller frågan ditt senaste yrke.

.....

Har aldrig yrkesarbetat → Gå till fråga 68.

Fråga 63 Vilka är/var dina huvudsakliga arbetsuppgifter?

.....

Fråga 64 Vilken av följande kategorier tillhör/tillhörde du?

Jag är/var...

Statligt anställd

Privatanställd

Kommunanställd

Anställd inom ideell organisation/stiftelse

Anställd inom landsting/region

Egenföretagare

Fråga 65 Är din tjänst en tillsvidareanställning eller tidsbegränsad anställning?

Tillsvidare-/fast
anställning

Tidsbegränsad
anställning

Jag är egen
företagare

→ Gå till fråga 67

Fråga 66 Hur omfattande är din anställning?

Heltid

Deltid

Varierande

Skulle du vilja att din anställning var mer eller mindre omfattande?

Nej, varken mer eller mindre

Ja, mer omfattande

Ja, mindre omfattande

Fråga 67 Vilken är/var din normala veckoarbetstid?

1–19 timmar

20–34 timmar

35–40 timmar

41–50 timmar

51 timmar eller mer

Fråga 68 Har du varit sjukskriven vid något eller några tillfällen under de senaste 12 månaderna?

Nej

Ja → Hur länge sammantaget?

Upp till en vecka

Mellan 1 vecka och 1 månad

3–12 månader

Fråga 69 Är du medlem i någon fackförening?

LO (Landsorganisationen), v.g. ange vilket förbund: .....

TCO (Tjänstemännens Centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....

Saco (Sveriges akademikers centralorganisation), v.g. ange vilket förbund: .....

Annan facklig organisation, v.g. ange vilket förbund: .....

Nej

Fråga 70 Är du medlem i någon arbetslöshetskassa (a-kassa)?

- Ja Nej, men har varit medlem tidigare Nej, har aldrig varit medlem Vet inte

Fråga 71 I vilken utsträckning oroar du dig för att du själv eller någon i din bekantskapskrets ska bli arbetslös?

	Jag oroar mig mycket	Jag oroar mig ganska mycket	Jag oroar mig inte särskilt mycket	Jag oroar mig inte alls	Ej aktuellt
Du själv	☐	☐	☐	☐	☐
Nära anhörig/bekant	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 72 Var förvärvsarbetar/studerar du för närvarande?

- Jag förvärvsarbetar/studerar inte för närvarande → Gå till fråga 74
- I huvudsak i den kommun där jag bor
- I huvudsak i annan kommun än där jag bor .....(ange vilken)
- Pendlar till arbete/studier i annat land

Ungefär hur lång resväg respektive restid har du normalt till arbetet/skolan?

Antal kilometer: Antal minuter:

Fråga 73 I vilken utsträckning kommer du genom ditt arbete i kontakt med personer som arbetar i annat land än Sverige?

Aldrig Mer sällan Några gånger per år Minst någon gång i månaden

Om du kommer i kontakt med personer från andra länder i ditt arbete, från vilka länder kommer dessa personer? (Flera alternativ kan markeras)

- Norge Danmark Finland
- Annat land/andra länder (ange högst tre länder): .....
- .....

TILL SIST NÅGRA AVSLUTANDE FRÅGOR OM DIG SJÄLV

Fråga 74 Är du kvinna eller man?

- Kvinna Man

Vilket år är du född?

Årtal:

Fråga 75 Är du...: Svensk medborgare

Medborgare i annat land

Både svensk medborgare och medborgare i annat land

Fråga 76 Vilket är ditt civilstånd?

Ensamstående

Sambo

Gift/partnerskap

Änka/änkling

Fråga 77 Har du egna barn?

- Ja Nej

Fråga 78 Hur ser ditt hushåll ut?

- Jag bor ensam → *Gå till fråga 79* Ja Nej
- Jag bor med/delar regelbundet mitt hushåll med: →
En vuxen	☐	☐	
Flera vuxna	☐	☐	
Ett eller flera barn	☐	☐	

Om du regelbundet delar ditt hushåll med barn, hur många är de och i vilka åldrar är de?

Antal barn: ...i åldrarna: 0–3 år 4–6 år 7–15 år 16 år eller äldre

Fråga 79 Hyr eller äger du eller någon i ditt hushåll din nuvarande bostad?

- Äger bostaden (även bostadsrätt)
- Hyr bostaden → **Hyr du i andra hand?**
- Nej Ja, jag hyr i andra hand

Fråga 80 I vilken typ av område bor du?

☐ Storstad: centralt	☐ Större tätort
☐ Storstad: ytterområde/förort	☐ Mindre tätort
☐ Stad: centralt	☐ Ren landsbygd
☐ Stad: ytterområde	

Fråga 81 Hur länge har du bott i den kommun där du bor nu?

☐ Har alltid bott här	☐ Inflyttad, har bott här mer än 10 år
☐ Har alltid bott här bortsett från kortare perioder, t.ex. studier på annan ort	☐ Inflyttad, har bott här 4–10 år
☐ Uppvuxen här och har återvänt efter långvarigt boende på annan ort	☐ Inflyttad, har bott här 1–3 år
	☐ Inflyttad, har bott här mindre än 1 år

Fråga 82 Var någonstans har du, respektive din far och din mor, huvudsakligen vuxit upp?

	Du själv	Din far	Din mor
Ren landsbygd i Sverige	☐	☐	☐
Mindre tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stad eller större tätort i Sverige	☐	☐	☐
Stockholm, Göteborg eller Malmö	☐	☐	☐
Annat land i Norden	☐	☐	☐
Annat land i Europa	☐	☐	☐
Land utanför Europa	☐	☐	☐

Fråga 83 Vilket språk talas huvudsakligen i ditt nuvarande hem?

- Svenska
 Annat språk: .....

Fråga 84 I vilket av de här geografiska områdena känner du att du i första hand hör hemma? Markera endast ett alternativ.

- Den ort där jag bor Sverige som helhet
 Det landskap där jag bor Norden
 Mitt tidigare län Europa
 Västra Götaland Världen som helhet

Fråga 85 Allmänt sett, hur bra tycker du det är att bo i:

	Mycket dåligt		Varken bra eller dåligt					Mycket bra			
	-5	-4	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	+4	+5
Sverige	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Västra Götaland	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Den kommun där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det område inom kommunen där du bor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 86 Vilken är den ungefärliga sammanlagda årsinkomsten i kronor för samtliga personer i ditt hushåll före skatt (pension, studiemedel etc. ska räknas in)?

☐ 100 000 eller mindre	☐ 401 000 – 500 000	☐ 801 000 – 900 000
☐ 101 000 – 200 000	☐ 501 000 – 600 000	☐ 901 000 – 1 000 000
☐ 201 000 – 300 000	☐ 601 000 – 700 000	☐ 1 001 000 – 1 100 000
☐ 301 000 – 400 000	☐ 701 000 – 800 000	☐ Mer än 1 100 000

Fråga 87 Hur klarar sig ditt hushåll på nuvarande inkomst?

Mycket bra	Ganska bra	Varken bra eller dåligt	Ganska dåligt	Mycket dåligt
☐	☐	☐	☐	☐

Fråga 88 Om du skulle beskriva ditt nuvarande hem respektive det hem du växte upp i, vilket av nedanstående alternativ stämmer då bäst?

a) <u>Ditt nuvarande hem:</u>	b) <u>Det hem du växte upp i:</u>
☐ Arbetarhem	☐ Arbetarhem
☐ Jordbrukarhem	☐ Jordbrukarhem
☐ Tjänstemannahem	☐ Tjänstemannahem
☐ Högre tjänstemannahem	☐ Högre tjänstemannahem
☐ Företagarhem	☐ Företagarhem

Fråga 89 Vilken skolutbildning har du? Markera det alternativ som du anser passar bäst in på dig. Om du ännu inte avslutat din utbildning, markera den du genomgår för närvarande.

- Ej fullgjort grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)
- Grundskola (eller motsvarande obligatorisk skola)
- Studier vid gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)
- Examen från gymnasium, folkhögskola (eller motsvarande)
- Eftergymnasial utbildning, ej högskola/universitet
- Studier vid högskola/universitet
- Examen från högskola/universitet
- Examen från/studier vid forskarutbildning

Fråga 90 Vilken inriktning har din utbildning i huvudsak? Kryssa för det alternativ som bäst stämmer in på din utbildning.

☐ Ekonomi/handel/administration	☐ Media/journalistik/reklam
☐ Estetisk/design/hantverk/konst	☐ Naturvetenskap/matematik/data
☐ Hotell/restaurang/service/skönhetsvård	☐ Pedagogik
☐ Hälso-/sjukvård	☐ Samhällsvetenskap/juridik
☐ Humaniora/kultur	☐ Socialt arbete/omsorg/psykologi
☐ Jordbruk/skogsbruk/miljövärd	
☐ Teknik/byggt teknik/industri/transport	☐ Annan: .....

Fråga 91 Hur har enligt din mening nedanstående ekonomiska förhållanden förändrats under de senaste 12 månaderna?

	Förbättrats	Förblivit ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

Hur tror du att ekonomin kommer att förändras under de kommande 12 månaderna?

	Förbättrats	Förbli ungefär densamma	Försämrats
Din egen ekonomiska situation	☐	☐	☐
Ekonomi i din kommun	☐	☐	☐
Den svenska ekonomin	☐	☐	☐

FÖLJANDE FRÅGOR BESVARAS ENDAST AV DIG SOM BOR I VÄSTRA GÖTALAND

Fråga 92 Röstade du i omvalet i Västra Götaland den 15 maj 2011?

☐ Nej, jag röstade inte	☐ Ja, jag förtidsröstade	☐ Var inte röstberättigad
☒ → Gå vidare till sida 21	☐ Ja, jag röstade på valdagen	☐ Minns inte

Fråga 93 Vilket parti röstade du på i omvalet i Västra Götaland?

☐ Vänsterpartiet	☐ Kristdemokraterna	☐ Annat parti .....
☐ Socialdemokraterna	☐ Miljöpartiet	☐ Röstade blankt
☐ Centerpartiet	☐ Sverigedemokraterna	☐ Minns inte
☐ Folkpartiet	☐ Sjukvårdspartiet	
☐ Moderaterna	☐ Vägvalet	

Samhälle Opinion Medier (SOM) är en vetenskaplig frågeundersökning som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. SOM-institutets verksamhet är knuten till forskningen vid två institutioner: *Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG)* och *Statsvetenskapliga institutionen*. SOM-institutets undersökningar utgör ett viktigt bidrag till svensk forskning om opinionsbildning och demokrati i dagens Sverige. Den Västsvenska SOM-undersökningen 2011 går ut till totalt 6 000 slumpmässigt utvalda personer boende i Västra Götaland samt Kungsbacka kommun och genomförs i samarbete med Kinnmark Information AB.

Ansvariga för undersökningen är docent Annika Bergström och professor Henrik Oscarsson. Biträdande undersökningsledare är Jonas Hägglund.

Har du frågor som rör din medverkan i undersökningen är du välkommen att kontakta Kinnmark Information AB som ansvarar för utskick och insamling av enkäterna.

Tel: 020-28 28 30 (kostar endast uppkopplingsavgiften)

Du kan också ringa eller skicka e-post till SOM-institutet som gärna besvarar eventuella frågor om studien.

Kontakta:

Jonas Hägglund (biträdande undersökningsledare)

Tel: 031-786 55 29

Epost: jonas.haggglund@som.gu.se

Du kan läsa mer om SOM-institutet på internet.

www.som.gu.se

När du besvarat enkäten lägger du den på brevlådan i det bifogade svarskuvertet (portot är betalt).

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

SOM-institutet

Seminariegatan 1B | Box 710, 405 30 Göteborg | Telefon: 031 786 3300
Fax: 031 786 4780 | E-post: info@som.gu.se | Hemsida: www.som.gu.se

Denna streckkod är endast till för att inkomna svar skall kunna prickas av vid datorns optiska läsning. Då slipper du få påminnelse i onödan.

SOM-INSTITUTETS BÖCKER

ISSN 0284-4788

1. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1986*
Göteborg 1987, 87 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
2. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *SOM-undersökningen 1987*
Göteborg 1988, 112 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
3. Björkqvist, Karin: *SOM-undersökningen 1988*
Göteborg 1989, 68 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
4. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åttiotal*
Göteborg 1989, 183 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
5. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Medier och opinion i Sverige*
Göteborg 1990, 140 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
6. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Politiska opinioner*
Göteborg 1991, 147 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
7. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Åsikter om massmedier och sambälle*
Göteborg 1991, 150 sidor. Pris 20 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--7--SE
8. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Trendbrott?*
Göteborg 1992, 260 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--8--SE
9. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Perspektiv på krisen*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--9--SE
10. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk opinion*
Göteborg 1993, 250 sidor. Pris 50 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--10--SE
11. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Vägval*
Göteborg 1994, 320 sidor. Pris 170 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--11--SE
12. Nilsson, Lennart (red): *Västsvrige i fokus*
Göteborg 1994, 150 sidor. Pris 130 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--12--SE
13. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det gamla riket*
Göteborg 1995, 305 sidor. Pris 180 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--13--SE
14. Nilsson, Lennart (red): *Västsvensk horisont*
Göteborg 1995, 250 sidor. Pris 150 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--14--SE. ISBN 91-972694-1-7
15. Jarlbro, Gunilla (red): *Ungdomars opinioner*
Göteborg 1996, 120 sidor. Pris 110 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--15--SE. ISBN 91-972694-2-5

16. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Mitt i nittioalet*
Göteborg 1996, 470 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--16--SE. ISBN 91-972694-3-3
17. Nilsson, Lennart (red): *Västsvenska perspektiv*
Göteborg 1996, 238 sidor. Pris 160 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--17--SE. ISBN 91-972694-4-1
18. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ett missnöjt folk?*
Göteborg 1997, 380 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--18--SE. ISBN 91-972694-5-X
19. Nilsson, Lennart (red): *Nya landskap*
Göteborg 1997, 290 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--19--SE. ISBN 91-972694-7-6
20. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Opinionssamhället*
Göteborg 1998, 342 sidor. Pris 220 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--20--SE. ISBN 91-972694-8-4
21. Nilsson, Lennart (red): *Mångfald – bilder av en storstadsregion*
Göteborg 1998, 283 sidor. Pris 190 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--21--SE. ISBN 91-972694-9-2
22. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Ljusnande framtid*
Göteborg 1999, ca 420 sidor. Pris 250 kronor (moms tillkommer)
ISRN GU-STJM-SOM--22--SE. ISBN 91-973670-1-X
23. Nilsson, Lennart (red): *Region i omvandling*
Göteborg 1999, ca 300 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-2-8. ISRN: GU-STJM-SOM--23--SE
24. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Det nya samhället*
Göteborg 2000, ca 520 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-3-6. ISRN: GU-STJM-SOM--24--SE
25. Nilsson, Lennart (red): *Den nya regionen*
Göteborg 2000, ca 325 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-4-4. ISRN: GU-STJM-SOM--25--SE
26. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red): *Land, Du välsignade?*
Göteborg 2001, 485 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-6-0. ISRN: GU-STJM-SOM--26--SE
27. Nilsson, Lennart (red): *Flernivådemokrati i förändring*
Göteborg 2002, ca 340 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-7-9. ISRN: GU-STJM-SOM--27--E
28. Oscarsson, Henrik (red): *Spår i framtiden*
Göteborg 2002, ca 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-8-7. ISRN: GU-STJM-SOM--28--SE
29. Wadbring, Ingela: Weibull, Lennart & Bergström, Annika (red):
Efter Arbetet. Synen på nedläggningen och dess konsekvenser.
Göteborg 2002, 212 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISSN: 1101-4692 och 0428-4788. ISRN: GU-STJN-SOM--29--SE

30. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det våras för politiken*.
Göteborg 2002, 544 sidor. Pris: 275 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-973670-9-5. ISRN: GU-STJN-SOM--30--SE
31. Nilsson, Lennart (red) *Perspektiv på Västsverige*
Göteborg 2003, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-01-8. ISRN: GU-STJN-SOM--31--SE
32. Oscarsson, Henrik (red) *Demokratitrender*
Göteborg 2003, 343 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-02-6. ISRN: GU-STJN-SOM--32--SE
33. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Fåfångans marknad*
Göteborg 2003, 432 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-03-4. ISRN: GU-STJM-SOM--33--SE
34. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Ju mer vi är tillsammans*
Göteborg 2004, 440 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-04-2. ISRN: GU-STJM-SOM--34--SE
35. Nilsson, Lennart (red) *Svensk samhällsorganisation i förändring*
Göteborg 2004, 570 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-05-05-13
36. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Lyckan kommer, lyckan går*
Göteborg 2005, 492 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-06-9. ISRN: GU-STJM-SOM--36--SE
37. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Västsverige*
Göteborg 2006, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-07-7. ISRN: GU-STJM-SOM--37--SE
38. Nilsson, Lennart (red) *Nya gränser – Skåne*
Göteborg 2006, 288 sidor. Pris: 200 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-08-5. ISRN: GU-STJM-SOM--38--SE
39. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Du stora nya värld*
Göteborg 2006, 560 sidor. Pris: 260 kr (moms tillkommer)
ISBN: 91-89673-09-3. ISRN: GU-STJM-SOM--39--SE
40. Nilsson, Lennart (red) *Det våras för regionen - Västsverige 1998-2005*
Göteborg 2007, 328 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-10-6. ISRN: GU-STJM-SOM--40--SE
41. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Det nya Sverige*
Göteborg 2007, 560 sidor. Pris: 270 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-11-3. ISRN: GU-STJM-SOM--41--SE
42. Nilsson, Lennart & Johansson, Susanne (red)
Regionen och flernivådemokratin
Göteborg 2008, 336 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-12-0. ISRN: GU-STJM-SOM--42--SE
43. Nilsson, Lennart & Antoni, Rudolf (red) *Medborgarna, regionen
och flernivådemokratin*
Göteborg 2008, 288 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-13-7. ISRN: GU-STJM-SOM--43--SE

44. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Skilda världar*
Göteborg 2008, 616 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-14-4. ISRN: GU-STJM-SOM--44--SE
45. Nilsson, Lennart och Susanne Johansson (red) *Att bygga, Att bo, Att leva.*
En bok om Västra Götaland
Göteborg 2009, 304 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-15-1. ISRN: GU-STJM-SOM--45--SE
46. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Svensk Höst*
Göteborg 2009, 560 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-16-8. ISRN: GU-STJM-SOM--46--SE
47. Nilsson, Lennart (red) *En region blir till*
Göteborg 2010, 504 sidor. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-18-2. ISRN: GU-STJM-SOM--47--SE
48. Johansson, Susanne (red) *Regional demokrati. Om politik och medier i Skåne*
Göteborg 2010, 232 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-17-5. ISRN: GU-STJM-SOM--48--SE
49. Oskarson, Maria, Bentgsson, Mattias & Berglund, Tomas (red)
En fråga om klass. Stockholm: Liber
<http://www.liber.se/Facklitteratur/Sociologi/Sociologi/En-fraga-om-klass>
50. Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red) *Nordiskt ljus*
Göteborg 2010, 592 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-19-9. ISRN: GU-STJM-SOM--50--SE
51. Nilsson, Lennart (red) *Västsvensk demokrati i tid och rum*
Göteborg 2011, 272 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-20-5. ISRN: GU-STJM-SOM--51--SE
52. Holmberg, Sören, Weibull Lennart & Oscarsson, Henrik (red)
Lycksalighetens ö
Göteborg 2011, 676 sidor. Pris 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-21-2. ISRN: GU-STJM--52--SE
53. Bergström, Annika (red) *Västsvensk vardag*
Göteborg 2012. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-22-9. ISRN: GU-STJM--53--SE
54. Nilsson, Lennart, Aronsson, Lars & Norell, PO (red) *Värmländskt landskap*
Göteborg 2012. Pris: 250 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-86637-04-0. ISRN: GU-STJM--54--SE
55. Berg, Linda & Oscarsson, Henrik (red) *Omstritt omval*
Göteborg 2012, 216 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-23-6. ISRN: GU-STJM--55--SE
56. Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red)
I framtidens skugga
Göteborg 2012, 696 sidor. Pris: 280 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-24-3. ISRN: GU-STJM--56--SE
57. Bergström, Annika & Ohlsson, Jonas (red)
Medborgarna om välfärden
Göteborg 2012, 248 sidor. Pris: 210 kr (moms tillkommer)
ISBN: 978-91-89673-25-0. ISRN: GU-STJM--57--SE

Sedan 1998, då en ny region bildades, genomförs en årlig medborgarundersökning i Västra Götaland i SOM-institutets regi. 2011 års undersökning redovisas i boken *Medborgarna om välfärden*, vars analyser också innefattar tidsserieanalyser och förändringar över tid. Inledningsvis ges en översiktlig bild av hur medborgarna ser på boendet i regionen, på politiken och demokratin och vilka frågor som identifieras som viktiga eller problematiska.

I *Medborgarna om välfärden* medverkar flera forskare från en rad olika discipliner. De analyser som presenteras i boken tar avstamp i olika frågeställningar och samhällsteorier och syftar till att förklara såväl attityder som vanor. Ett särskilt fokus ligger på utvärdering av välfärd och medborgarnas syn på offentlig sektor och hur välfärd ska organiseras och finansieras. Flera kapitel har fokus på frågor som knyter an till privatiseringsopinion, valfrihetsreformer och välfärdspolitik. Ett kapitel fokuserar på synen på infrastruktursatsningar i regionen och då särskilt på attityder till trängselskatt. Regionens politiker analyseras med avseende på kännedom och popularitet.

Boken innehåller också flera analyser av medier och fritid. I inledningskapitlet ges en översikt av västsvenskarnas mer generella kultur- och fritidsvanor. I ett särskilt kapitel analyseras Göteborgs fotbollssupportrar och religiösa vanor får en egen belysning. Tidningsläsningen analyseras utifrån tryckta och digitala plattformar och befolkningens internetanvändning fördjupas. Händelserna i samband med EU-toppmötet 2001 uppmärksammas i en retrospektiv analys. Sammantaget ger boken en bred och allsidig bild av samhälle, opinion och media utifrån den västsvenska befolkningen.

SOM-INSTITUTET
SAMHÄLLE OPINION MEDIER

GÖTEBORGS UNIVERSITET